

Jaarstukken 2019

Provincie Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Leeswijzer	6
Algemeen inleidend hoofdstuk	7
"Brabant beweegt"	7
Financieel totaalbeeld	9
Programma 01 Bestuur	11
01.01 Provinciebestuur	12
01.02 Bestuurlijke samenwerking	18
01.03 Interbestuurlijk toezicht	22
Programma 02 Ruimte en agrofood	26
02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het Brabantmozaïek	28
02.02 Agrofood	33
Programma 03 Natuur, water en milieu	40
03.01 Water	42
03.02 Milieu	48
03.03 Natuur en Landschap	57
03.04 Natuur Netwerk Brabant	64
Programma 04 Economie en energie	69
04.01 Algemeen economisch beleid	71
04.02 Economisch programma Brabant	81
04.04 Energie, innovatie en transitie	86
Programma 05 Mobiliteit	93
05.01 Basis op orde	95
05.02 (Regionale) ontwikkelagenda's mobiliteit	102
05.03 Strategische agenda	109
Programma 06 Cultuur en samenleving	114
06.01 Cultuur	115
06.02 Erfgoed	119
06.03 Sociale Veerkracht	122
06.04 Sport	125
Algemeen financieel beleid	129
Algemene dekkingsmiddelen	129
Stelposten	132
Paragrafen: bedrijfsvoering en overige	134
1. Bedrijfsvoering	134
2. Provinciale heffingen	138
3. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	146
4. Onderhoud kapitaalgoederen	150

Onderhoud wegen	150
Onderhoud provinciale gebouwen en installaties	152
Onderhoud vaarwegen	153
5. Treasury	154
6. Verbonden partijen	163
7. Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	181
8. Investeringsagenda	187
9. Europese programma's	193
10. Burgerjaarverslag	196
Jaarrekening 2019	202
Programmarekening met toelichting	202
Grondslagen voor resultaatbepaling en waardering	209
Balans per 31 december 2019	212
Toelichting op de balans per 31 december 2019	213
Niet uit de balans blijvende gerelateerde rechten en verplichtingen	231
Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen	234
Wet normering topinkomens (WNT)	236
Overige verplichte bijlagen	238

Leeswijzer

Leeswijzer

In de **programma's** zijn de doelen, prestaties en middelen opgenomen:

- Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?
- Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen? (bij de productgroepen)
- Heeft het gekost wat het mocht kosten?

De beleidsprogramma's zijn onderverdeeld in **productgroepen**. De bovenstaande drie H-vragen komen hier terug. Bij de productgroepen zijn prestatietabellen opgenomen onder het kopje "Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?".

In de **paragrafen** wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen. Op grond van het BBV zijn zeven paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen zijn ook de paragrafen "Investeringsagenda" en "Europese programma's" opgenomen. Net als vorig jaar is het Burgerjaarverslag als laatste paragraaf toegevoegd.

Aan de jaarstukken hebben we een **algemeen inleidend hoofdstuk** toegevoegd. In dit hoofdstuk geven wij in een beknopt bestek een samenvattend beeld van de hoofdlijnen van de begroting. Diepgaandere en uitgebreidere informatie is vervolgens te vinden in de programma's en in de paragrafen.

Onder de button "**Meer**" rechts op scherm is het Statenvoorstel met bijlagen opgenomen.

Ook kunnen hier eerder gepubliceerde planning- en controldocumenten worden geselecteerd, zoals de begroting 2019 en de bestuursrapportage 2019.

Algemeen inleidend hoofdstuk

Inleiding

2019 stond in het teken van de afronding van de vorige bestuursperiode en de start van een nieuw provinciebestuur. Provinciale Staten hebben op 14 juni jl. gedebatteerd over het bestuursakkoord 'Kiezen voor kwaliteit'. Daarna zijn wij voortvarend aan de slag gegaan met de uitwerking van het debat, is richting gegeven aan de verdere strategische koers van de provincie in de komende jaren en aan de uitwerking van het akkoord in de begroting 2020. Bij de vaststelling van de begroting 2020 in november jl. zijn hiertoe zes bestuursopdrachten geformuleerd uiteenlopend van het versterken van de economie, stoppen verdroging tot aan het veiliger maken van Noord-Brabant. Hierbij richten we ons op die opgaven die richting 2030 een maatschappelijke trendbreuk inzetten en waarbij de provincie het verschil kan maken door nu te investeren. Het gaat om bestuursopdrachten die dwars door de programma's lopen. Die op een integrale en verbindende wijze een antwoord geven op wat wij als belangrijke maatschappelijke uitdagingen zien. 2019 was een jaar waarin grote stappen zijn gezet in de realisatie van deze belangrijke maatschappelijke opgaven. De (economische) groeikansen voor onze regio hebben we hierbij afgelopen jaren ten volle benut.

"Brabant beweegt"

"Brabant beweegt"

Brabant is enorm in beweging! Vanuit onze ambitie om een duurzame top kennis- en innovatieregio te zijn, werken we zowel aan grote transitie op het gebied van onder andere energie en klimaat, digitalisering en landbouw. Deze vragen, net als afgelopen jaren, blijvende aandacht en inzet. We zijn daarbij voortdurend alert op bewegingen om ons heen. Met een brede inzet en betrokkenheid spelen we actief in op initiatieven uit de samenleving, op kansen en ontwikkelingen. Brabant fungeert hierbij als verbindende, betrouwbare partner in een groot en divers netwerk van marktpartijen en samenwerkingsverbanden. Afhankelijk van de opgave en de daarbij betrokken partners kiezen we onze rol zodanig dat onze toegevoegde waarde in het netwerk het grootst is: we geven richting, we stimuleren beweging en we maken mogelijk en/of waar. Het gaat goed met onze provincie. Ook in 2019 floreerde de Brabantse economie. Deze kende een groei van ruim 2%. De werkloosheid daalde tot rond de 3%, het laagste percentage in jaren. Onze plannen uit de begroting 2019, zijn afgelopen jaar grotendeels gerealiseerd. Daar waar zaken anders zijn gelopen dan we vooraf hadden gedacht, staat dit toegelicht bij de afzonderlijke programma-onderdelen. Wij zijn trots op de concrete resultaten die we hebben bereikt.

Het werken aan een opgavegestuurde netwerkorganisatie hebben we in 2019 voortgezet met voor ogen dat de organisatie denkt en handelt vanuit de maatschappelijke opgaven van en voor Brabant. Integraliteit in de uitvoering zien we overal in onze organisatie terug. Op veel terreinen wordt met partners in bedrijfsleven, onderwijs en overheid samengewerkt. Hierdoor wordt de bestuurskracht van provincie en regio's vergroot.

Het jaar 2019 stond voor een belangrijk deel in het teken van de stikstofproblematiek. Op 29 mei 2019 deed de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State een belangrijke uitspraak over het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Het PAS mag niet meer als basis gebruikt worden voor toestemming voor activiteiten die extra stikstofuitstoot veroorzaken. Dit omdat, op basis van het PAS, vooruitlopend op toekomstige positieve gevolgen van maatregelen voor beschermde natuurgebieden alvast toestemming gegeven wordt voor activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor die gebieden. Per activiteit moet nu duidelijk worden gemaakt dat beschermde natuurgebieden niet worden aangetast.

Brabant heeft relatief veel stikstofgevoelige natuur (14 van de 21 Natura 2000-gebieden), een hoge bevolkingsdichtheid, een flinke ruimtelijke dynamiek met industrie en wegen en een hoge veedichtheid. Net als in het verleden wil dit provinciebestuur voor de toekomst een goede balans borgen tussen maatschappelijke economische ontwikkelingen en natuur. De urgentie en ernst van het vraagstuk anno

2019 maakt dat we snel moeten handelen, maar evenzeer ook breed moeten kijken. Het gaat niet alleen om stikstof, en niet alleen de provincie is aan zet. Ook op landelijk niveau wordt gezocht naar oplossingen. De maatregelen die bijvoorbeeld zijn ingegeven door het Klimaatakkoord kennen een samenloop met de maatregelen die nodig zijn voor de reductie van stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden. Het veehouderijbeleid, het economisch vestigingsklimaat, de aanpak van verdroging en de structurele inzet op klimaatadaptatie zijn sterk verweven met het stikstofvraagstuk. Kortom: een integrale gezamenlijke inzet van alle sectoren is nodig. Eind 2019 is in samenspraak met de andere provincies en het Rijk, een nieuwe provinciale beleidsregel Natuurbescherming vastgesteld waarmee het weer gedeeltelijk mogelijk is vergunningen te verlenen. Nadere uitwerking van instrumentarium volgt de komende periode. We werken aan een gebiedsgerichte aanpak om stikstoftransacties op gang te brengen en te stimuleren, economische en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk te maken, natuurherstel te versnellen en intensiveren en een dalende lijn van stikstofdepositie op onze beschermde natuur tot stand te brengen.

In 2019 hebben we gewerkt aan het Uitvoeringsprogramma Energie 2020-2023 als verdere uitwerking van de in december 2018 vastgestelde Energieagenda 2019-2030. Hiermee borgen we, dat we als provincie een rol kunnen blijven spelen in de energietransitie. Met de instemming met de landelijke afspraken voor broeikasgas-reductie in het Klimaatakkoord zijn regionale overheden in Noord-Brabant verantwoordelijk voor vier Regionale Energie Strategieën. Wij voerden en voeren actief regie op het proces.

Daarnaast heeft de beleidsvorming rond klimaatadaptatie een impuls gekregen met de Kadernota Klimaatadaptatie. Veel partners hebben hiervoor hun aandachtspunten ingebracht.

Veel inspanning is verricht voor de vaststelling van de interim omgevingsverordening in het proces van de implementatie van de nieuwe omgevingswet. Hierbij zijn zes verordeningen tot één nieuwe verordening samengevoegd.

Het stevige herstel van de woningbouw in Brabant de laatste jaren heeft zich – met een voorraadgroei van bijna 12.000 woningen – ook in 2019 doorgezet. Vanuit de actielijnen en richtinggevende principes uit onze Brabantse Agenda Wonen hebben wij ons langs diverse lijnen ingezet om de woningbouw op peil te houden, ertoe bij te dragen dat gemeenten steeds beschikken over voldoende (harde) plannen, die aansluiten bij de (veranderende) vraag en dat de woningbouw wordt ingezet voor het versterken van de ruimtelijke kwaliteit van onze steden en dorpen.

Met de succesvolle VABimpuls hebben we ingezet op het terugdringen van de leegstand. Tevens hebben we actief geparticipeerd in de verdere ontwikkeling van diverse campussen, waaronder de Automotive Campus, Pivot Park en Metalot. De Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat heeft vertraging opgelopen door vertraging in de behandeling door de raad van State.

Vanuit Agrofood is de versnelling van de transitie voortvarend doorgezet door de inspanning op innovatieve stalsystemen en de steun voor innovatieve trajecten door de Landbouw Innovatie Campus, Translab en Stuurgroep Landbouw Innovatie (Noord-) Brabant. Samen met de 'Brabanders' is een zogenoemd Voedselbesluit tijdens de 'Voedsel 1000' opgesteld. Daarnaast is veel aandacht uitgegaan voor preventie van de Afrikaanse Varkenspest en voor verschillende rijkstrajecten over kringlooplandbouw.

Om maatschappelijke transitieopgaven in Brabant te versnellen door het proactief inzetten van digitale technologieën in deze opgaven, zijn in 2019 diverse acties in gang gezet om de ambities uit de Agenda Digitalisering te realiseren. We hebben onder andere bijgedragen aan de uitwerking van het dataplatform voor Brainport Smart District.

Er zijn flinke stappen gezet in de verbetering van het provinciale (fiets)-wegennet, zoals de N629 Dongen – Oosterhout, N279 Veghel – Asten, de nieuwe verbinding N69 en snelfietsroutes. Daarnaast zijn belangrijke afspraken gemaakt over MIRT-verkenningen inclusief korte termijn pakketten met flankerende maatregelen voor de A50 Paalgraven – Bankhoef en A2 Deil – 's-Hertogenbosch en een bereikbaarheidspakket voor De Run.

De nieuwe visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' is verder uitgewerkt in een transitiestrategie. Met de ondertekening van een bijbehorende intentieovereenkomst met regio West-Brabant is een belangrijke stap gezet in de doorontwikkeling van het mobiliteitssysteem in Brabant.

Op gebied van cultuur en samenleving is in 2019 o.a. uitvoering gegeven aan het in 2018 in B5 verband vastgestelde regioprofiel. Een belangrijke mijlpaal hierbij is de harmonisering van de regeling professionele kunsten van de B5-gemeenten en de provincie. Met het grootst opgezette programma Brabant Remembers is er in 2019 veel aandacht en inzet geweest voor de viering van 75 jaar bevrijding. Ook is onder grote belangstelling het Brabant Outcome Funds van start gegaan.

De voorbereidingen voor de Vuelta 2020 zijn gestart. In 2019 is de stichting Vuelta Holanda opgericht om de organisatie van dit evenement samen met onze partners te vergemakkelijken.

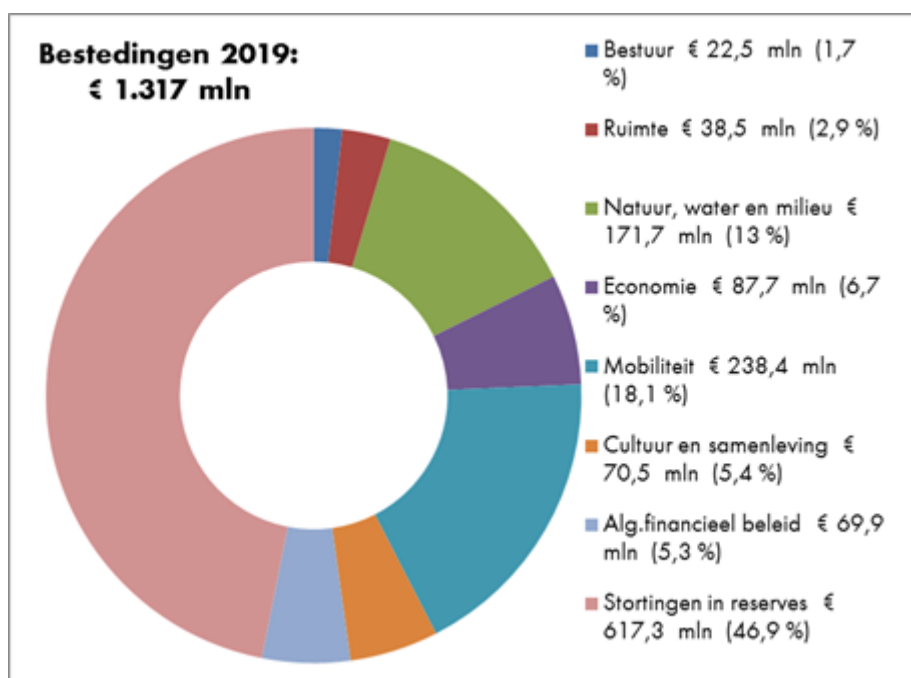
Financieel totaalbeeld

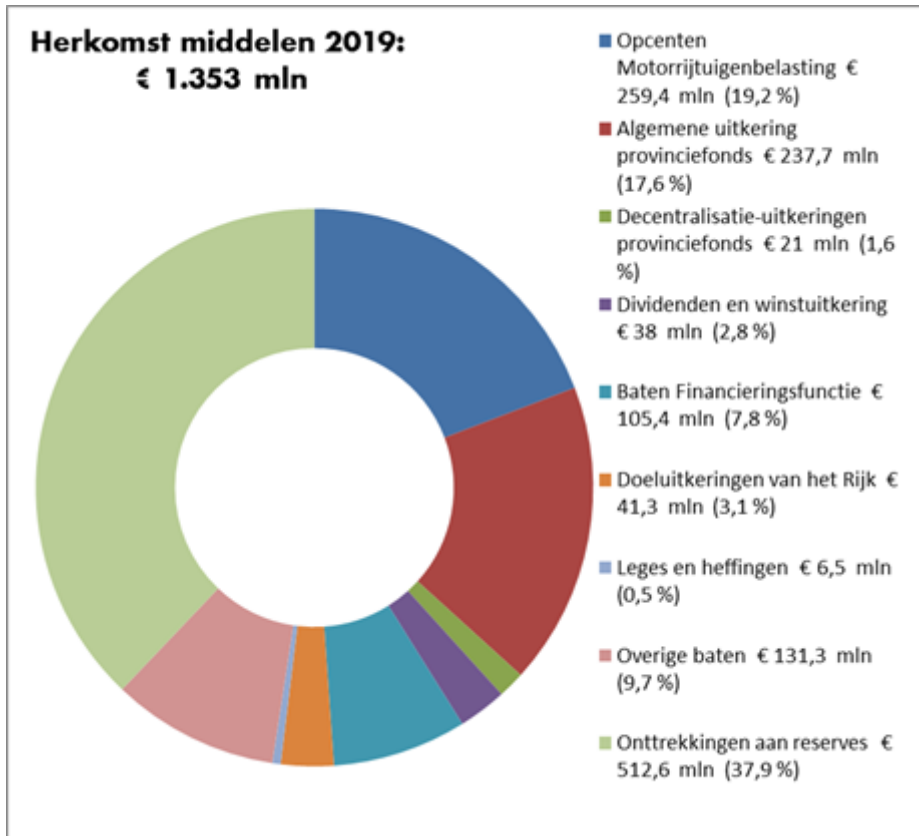
Financieel totaalbeeld

De jaarstukken laten een bruto rekeningresultaat van € 36,7 mln zien. Wij stellen voor om voor in totaal € 19,4 mln aan prestaties en daaraan gekoppelde middelen over te hevelen van 2019 naar 2020 en volgende jaren. Ook stellen we voor om voor een bedrag van per saldo €7,9 mln mutaties in de reserves aan te brengen. Indien deze voorstellen worden gehonoreerd, resteert een netto besteedbaar rekeningresultaat van € 9,3 mln. Dit resultaat vloeit terug naar de algemene middelen.

Het positieve jaarrekeningresultaat gecombineerd met het feit dat we op koers liggen voor het bereiken van de beoogde doelstellingen en effecten, stemt tot tevredenheid.

De verdeling van de lasten over de verschillende programma's en de verdeling van de herkomst van de middelen is in onderstaande afbeeldingen weergegeven.

Het financiële resultaat over 2019 is dus positief maar naar de toekomst toe moeten we er wel rekening mee houden dat de financiële gevolgen van het coronavirus ingrijpend kunnen zijn.

Ook Noord-Brabant wordt hard getroffen door het coronavirus en door de maatregelen om het virus te beteugelen. Op tal van terreinen liggen activiteiten en het openbare leven stil en hoelang dat gaat duren is ongewis. De zorgen zijn groot en de gevolgen voor de middellange en lange termijn zijn niet te overzien. De vrees dat de gevolgen van het virus een zware wissel trekken op de economie wordt steeds meer gevoeld en een recessie is onontkoombaar.

Wat de vertraging of het afblazen van activiteiten van de provincie zelf gaat kosten staat nog niet vast. En ook is niet duidelijk wat dit voor de grote projecten van de provincie betekent die op stapel staan.

Laat staan dat we weten wat het financieel voor onze partners, gemeenten, grote en kleine ondernemers, ondernemers die nog maar net zijn gestart en tal van instellingen op het gebied van cultuur samenleving en sport en voor onze burgers betekent.

Voor harde conclusies is het nog te vroeg. We brengen nu in kaart wat de gevolgen zijn voor onze eigen projecten, we gaan na wat het betekent voor onze kosten en opbrengsten, voor onze contractuele verplichtingen en overeenkomsten, voor onze subsidies en ons subsidieproces, voor onze aanbestedingen, voor onze deelnemingen, voor de verstrekte leningen etc etc.

Tegelijkertijd gaan we aan de slag om in aanvulling op de rijksmaatregelen te bezien waar samen met onze partners de inzet van de provincie het meest nodig en effectief is en in welke vorm die inzet het best uitvoerbaar is om de gevolgen van deze crisis zoveel mogelijk te verzachten.

Over de voortgang hiervan worden PS geïnformeerd.

Programma 01 Bestuur

Inleiding

Het programma Bestuur richt zich op het bewaken en waar mogelijk verder versterken van de kwaliteit van het openbaar bestuur in Noord-Brabant, het versterken van de bestuurlijke en netwerksamenleving in Brabant en het borgen van de toekomstbestendigheid van het openbaar bestuur.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

In 2019 hebben we onze inzet voor het vergroten van de integriteit en weerbaarheid van de overheid onverminderd voortgezet. Zo heeft de doorontwikkeling van de Taskforce geleid tot een nieuwe entiteit, de Taskforce RIEC Brabant Zeeland gericht op een zo georganiseerd en integraal mogelijke aanpak van ondermijning en daaraan verbonden criminaliteit.

Met het Bestuursakkoord 2019-2023 "Kiezen voor kwaliteit" zijn de thema's veiligheid en ondermijning nadrukkelijker op de provinciale agenda geplaatst. In 2019 hebben we de uitwerking van de bestuursopdracht 'Veilig en weerbaar Brabant' opgepakt, zodat we komende jaren onze inzet continueren voor betere weerbaarheid van de overheid en de samenleving om tegendruk te bieden aan ondermijnende criminaliteit.

De afgelopen jaren hebben we met (Veer)Krachtig Bestuur ervoor gezorgd dat alle Brabantse gemeenten voor het einde van de afgelopen bestuursperiode een adequaat en subregionaal afgestemd traject hebben doorlopen. Voor alle Brabantse gemeenten hebben GS een uitspraak gedaan over de bestuurlijke toekomst. In 2019 hebben we het programma (Veer)Krachtig Bestuur geëvalueerd en afgesloten met een slotconferentie met diverse betrokken stakeholders.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- INPA Huis van de Nederlandse Provincies
- Interprovinciaal Overleg (IPO)
- Zuidelijke Rekenkamer

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

01 Bestuur

Bedragen x € 1000	Begroting 2019	Begroting 2019	Jaarrek. 2019	Verschil
	oorspronkelijk	na wijziging	realisatie	begr.-realisatie
Lasten				
Programmalasten	13.141	14.143	14.643	- 500
Toegerekende organisatiekosten	7.080	6.578	7.831	- 1.253

Totaal lasten	20.221	20.721	22.475	- 1.754
Baten				
Programmabaten	2	168	249	81
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	251	251
Totaal baten	2	168	500	333
Saldo van baten en lasten	- 20.218	- 20.554	-21.974	- 1.421

Toelichting

Binnen programma Bestuur is de realisatie op de programmalasten € 0,5 miljoen hoger dan de begroting na wijzigingen.

Bij 01.01 Provinciebestuur is sprake van een overschrijding van de lasten die volgt uit de verplichte storting aan de voorziening pensioenlasten APPA (Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers). Deze storting van bijna € 2,1 miljoen wordt bepaald op basis van de jaarlijkse herberekening van de actuariële contante waarde van de pensioenverplichtingen.

Daartegenover zijn er diverse onderschrijdingen bij de budgetten voor PS/Griffie, de samenwerkingsverbanden BrabantStad en Vlaams Nederlandse Delta en (Veer)Krachtig Bestuur. De toegerekende organisatiekosten komen op basis de gerealiseerde uren hoger uit dan geraamd.

01.01 Provinciebestuur

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Professioneel ondersteunen van ons bestuur bij het in- en extern functioneren

Ondersteuning bestuur

Conform planning. Provinciale Staten worden door de Griffie ondersteund, Gedeputeerde Staten door de provinciale organisatie en daarnaast wordt de commissaris van de Koning voor met name zijn Rijkstaken ondersteund door het Kabinet.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Ondersteuning bestuur

Vergroten van de integriteit en de weerbaarheid van het openbaar bestuur

Weerbare overheid

Conform planning. De twee 'hulpstructuren' die het openbaar bestuur in Noord-Brabant ondersteunen, die aanjagen en helpen innoveren bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit zijn in 2019 samengevoegd tot één nieuwe entiteit; de Taskforce RIEC Brabant Zeeland. Kernwaarde voor de Taskforce RIEC Brabant Zeeland blijft: een één overheidssamenwerking waarin slagkracht en innovatie centraal staan. De provincie maakt uiteraard ook deel uit van de één overheidssamenwerking. Het provinciale veiligheidsprofiel wordt in synergie met en niet concurrerend aan de partners vormgegeven. En passend bij de taken en bevoegdheden van de provincie.

Ondanks een stevige (vooralsnog eenmalige) financiële impuls uit het zogenaamde Ondernijningsfonds blijft ook de nieuwe entiteit onverminderd (sterk) afhankelijk van financieel commitment van de samenwerkende partners (gemeenten, provincies, politie, OM en het ministerie van J&V). De provinciale subsidie is in 2019 onder meer ingezet als ontwikkelbudget voor drie bestaande programmalijnen, te weten: vergroten van bestuurlijke weerbaarheid, mobiliseren van maatschappelijke weerbaarheid en 1Smart-overheid.

In 2019 hebben PS, GS en zo'n 200 provincieambtenaren de training Integriteit en Ondernijning gevolgd. Daarnaast zijn er stappen gezet om te komen tot een (intern) Kernteam Weerbaarheid inclusief een meldpunt.

Wet Bibob

Conform planning. De Wet Bibob (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur) wordt structureel toegepast bij alle sectoren waar dit wettelijk gezien mogelijk is. De eind 2018 in werking getreden beleidsregel geeft daarvoor de handvatten. In totaal zijn in het jaar 2019 148 Bibob-onderzoeken verricht en 78 onderzoeken in openbare bronnen. Dat is een stijging van 90% ten opzichte van het voorgaande jaar.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Weerbare overheid

Wet Bibob

Stimuleren van een effectieve en efficiënte kennisverwerving, -borging en -benutting

Investeren in een kwalitatief sterke interne kennisfunctie van de provincie is een noodzakelijke voorwaarde om onze ambities te laten slagen. Een kennisfunctie die strategisch in de organisatie is gepositioneerd en over de beleidsdomeinen en opgaven heen gaat. Met een coördinerende aanpak vanuit Kennis & Onderzoek dragen we hieraan bij onder andere door de concernbrede kwaliteitsborging van beleidsonderzoek. BrabantKennis levert hieraan een bijdrage door diverse trendverkenningen. Daarmee zetten ze aan tot nadenken en houden Brabant scherp. BrabantKennis observeert, confronteert en inspireert door trends te spotten, toekomstbeelden te schetsen en nieuwe perspectieven te bieden.

Kennis en onderzoek

Conform planning. Ook in 2019 heeft de provincie haar inzet op een effectieve en efficiënte kennisverwerving, -borging en benutting voortgezet, zowel intern als extern. BrabantKennis leverde hieraan een waardevolle bijdrage door op eigen wijze de toekomst van Brabant te verkennen: onafhankelijk, nieuwsgierig en vernieuwend in vorm.

In 2019 verkende BrabantKennis de weg van God en Geld naar Geluk. Samen met zo'n 350 goedgezinde gasten ging BrabantKennis in een prikkelend programma op zoek naar zingeving met een zachte G tijdens de Trendnacht 2019 en presenteerden tevens het gelijknamige boekje.

Daarnaast ging BrabantKennis op verkenning naar de 'Culturele eigen/wijs/heid van Brabant'. Daarbij werd

onderzocht wat Brabantse kunst en cultuur is voor cultuurmakers en cultuurexperts, maar bovenal wat de betekenis van kunst en cultuur is voor de Brabander. Begin 2019 werd de oogst van deze zoektocht gepresenteerd in een bloemrijke publicatie.

Tenslotte onderzocht BrabantKennis wat we kunnen doen om de vitaliteit van het Brabantse platteland te borgen. In de longread 'Wat is er aan de rand?' werden drie suggesties voor bestuur en beleid gedaan om de vitaliteit van het Brabantse platteland te borgen en rafelranden te voorkomen.

BrabantAdvies adviseert de provincie op thema's die in Brabant spelen. Van natuur tot economie, van gezondheid tot arbeidsmarkt. In het afgelopen jaar zijn diverse adviezen verschenen (zie brabantadvies.com) zoals Werklocaties "toekomstproof", Toekomstbeelden Agrofood en Energietransitie: benut de speelruimte.

Kennis & Onderzoek heeft rondom een aantal opgaven een tiental evaluaties en verkenningen verzorgd met voortuitblikken in het licht van de nieuwe bestuursperiode zoals de evaluaties Cultuur, Erfgoed en Sociale Veerkracht (zie voor volledig overzicht de bijlage 'Verantwoording onderzoeken en adviezen in 2019').

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Kennis en onderzoek

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren

Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?

Wet Bibob, notitie inzake uitvoering wet Bibob (afweegmoment: 2021)

Vergroten van de integriteit en de weerbaarheid van het openbaar bestuur en de provinciale organisatie

De Wet Bibob structureel toepassen op subsidies en vastgoedtransacties op grond van in 2018 nieuw opgestelde beleidsregels. Streefwaarde 2019: uitgevoerd

Gerealiseerd

Statenvoorstel Kennis en Onderzoek (Besluit 19/13)

Nota onderzoeksbeleid

Kaders voor Onderzoek

Het stimuleren van efficiënte kennisverwerving, -borging en benutting

Opstellen van de jaarlijkse Onderzoeks- en Adviesagenda (Streefwaarde: uitgevoerd)

Gerealiseerd

Aantal volgers social media BrabantKennis (Streefwaarde: 3.400)

Gerealiseerd (4.237 volgers)

Basisset verplichte indicatoren (BBV) Kwaliteit van het openbaar bestuur

Onderzoeken door PS besproken (Streefwaarde: 5)

Gerealiseerd

Opkomst bij verkiezingen: de opkomstcijfers van verkiezingen voor de Tweede Kamer, provinciale staten en gemeenteraden (Streefwaarde: % kiezers/stemgerechtigden)

Opkomst verkiezing provinciale staten 2019 in Noord-Brabant: 52,4 %

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	9.959	10.549	11.627	- 1.078
Baten	2	2	39	37
Saldo baten en lasten	- 9.957	- 10.547	- 11.587	- 1.041

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Storting voorziening APPA	-2.089
Kosten PS/Griffie	539
Ontwikkelbudget veiligheid	235
Overig	237
Totaal afwijking lasten	-1.078

Toelichting afwijking lasten

Storting voorziening Appa (Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers)

In de voorziening Appa zijn de pensioenverplichtingen van de provinciaal bestuurders opgenomen. De jaarlijkse actuariële herberekening, op basis van de levenskansen en rekenrente, van de pensioenverplichtingen leidt tot een storting van bijna € 2,1 miljoen.

Kosten PS/Griffie

De onderschrijding bij PS/Griffie betreft lagere kosten voor ondersteuning PS en reis- en verblijfkosten PS leden.

Ontwikkelbudget veiligheid

Bij de bestuursrapportage 2019 is naar aanleiding van het bestuursakkoord 'Kiezen voor Kwaliteit' € 1 miljoen beschikbaar besteld voor het uitwerken en opstarten van het beleid voor veiligheid (weerbare overheid en samenleving) in 2019 en 2020. Vanuit de voor 2019 beschikbare € 250.000 zijn nog slechts beperkt uitgaven gedaan.

Overig

Daarnaast zijn er diverse kleinere onderschrijdingen op de budgetten voor bestuurskosten GS en Commissaris van de Koning en de budgetten voor Kennis&Onderzoek en BrabantKennis.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Overige vergoedingen	37

Toelichting afwijking baten

Daarnaast zijn diverse bijdragen van partners ontvangen evenals vergoedingen van derden ontvangen voor werkzaamheden door de Commissaris van de Koning en GS-leden

01.02 Bestuurlijke samenwerking**Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?****Samenwerken met andere overheden en partners**

Voor het realiseren van onze maatschappelijke opgaven zijn de relaties met onze partners essentieel. Het intensiever samenwerken met andere overheden en andere partners heeft gevolgen voor de rollen, de werkwijze en de verhouding van GS en PS.

Bestuurlijke samenwerking en bestuurlijke vernieuwing *LATEN STAAN!*

Conform planning. In 2019 hebben acht regionale ontwikkeldagen plaatsgevonden. De belangrijkste agendapunten waren: regionale energiestrategie, mestlocaties, ontwikkelen van bedrijventerreinen, stimuleren van woningbouw en slimme mobiliteit. Verder is in gang gezet om de ontwikkeldagen uit te laten groeien tot het regionale omgevingsoverleg zoals bedoeld in de provinciale omgevingsvisie. De Commissaris van de Koning heeft 14 werkbezoeken gebracht aan gemeenten.

In het nieuwe bestuursakkoord 'Kiezen voor kwaliteit' is afgesproken dat we verder werken aan burgerparticipatie. Zo is in 2019 gestart met het verder door ontwikkelen van het instrument internetconsultatie en zetten we in de vorm van een ambtelijke verkenning de eerste stappen in de introductie van het zogeheten 'Right to Challenge'. Op 19 december 2019 zijn uw Staten middels een memo gedeputeerde geïnformeerd over de voortgang van internetconsultatie.

Vanuit onze coördinerende rol zijn in 2019 alle IPO-vergaderingen (InterProvinciaal Overleg) voorbereid. Tevens vond voorbereiding plaats voor deelname aan de Kring van Provinciesecretarissen en de Vereniging van Brabantse Gemeenten.

Hoewel in 2019 de pilot Young Projects niet is gecontinueerd is er vanuit uw Staten een initiatief gekomen om kinderen/jongeren meer bij de politiek te betrekken.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?**Bestuurlijke samenwerking en bestuurlijke vernieuwing****Realiseren van een effectieve en democratisch gelegitimeerde bestuurlijke en/of organisatorische inrichting van de Brabantse gemeenten****(Veer)krachtig bestuur *LATEN STAAN!***

Gerealiseerd. Veerkrachtig bestuur is van belang zodat gemeenten over voldoende bestuurlijke en organisatorische slag- en schakelkracht beschikken om hun huidige en toekomstige opgaven te realiseren. Tijdens de op 13 februari 2019 gehouden slotconferentie van het programma Veerkrachtig Bestuur in Brabant is het onderzoeksrapport rondom het thema Sociale Tweedeling verschenen (Onderzoeksrapport Sociale Tweedeling). Samen met de VBG wordt een nieuw onderzoeksthema bepaald. Tijdens de slotconferentie werden tevens de resultaten van de evaluatie van het programma Veerkrachtig Bestuur in Brabant gepresenteerd.

Algemene tendens was dat het goed is het programma te beëindigen maar dat dit niet tot gevolg mag hebben dat het nadenken over de eigen bestuurlijke toekomst stopt. Door middel van ambtelijke en bestuurlijke overleggen wordt met enige regelmaat met gemeenten gesproken over de bestuurlijke

toekomst van individuele gemeenten of groepen van gemeenten. Zo is bijvoorbeeld in 2019 in Midden-Brabant een monitoringsonderzoek bij de samenwerkende gemeenten Goirle, Hilvarenbeek en Oisterwijk (GHO) afgerond. Dit onderzoek vormt de basis voor vervolgmetingen ten behoeve van de voortgang van de samenwerking. Daarnaast is een uitgebreid onderzoek uitgevoerd en is discussie gevoerd over de ambtelijk gefuseerde gemeenten Alphen-Chaam, Baarle-Nassau en Gilze-Rijen (ABG). Dit onderzoek vormt de basis voor een verbeterde gezamenlijke blik en insteek en een middel om ambtelijk én bestuurlijk te kunnen doorpakken op de versterking en ontwikkelingen van de ABG-organisatie. Door de Langstraatgemeenten (Waalwijk, Heusden en Loon op Zand) zijn nadrukkelijke stappen gezet om gezamenlijk de ondermijning in de gemeenten aan te pakken en daarvoor handvatten te gaan ontwikkelen in samenwerking met de provincie en de Tilburg University.

In 2019 hebben wij de GS-zienswijze, vanuit onze wettelijke taak, op het herindelingsadvies tot splitsing en opheffing van de gemeente Haaren aan de minister van BZK gezonden. Doel is om de herindeling per 1 januari 2021 te effectueren. Daarnaast zijn de herindelingstrajecten Landerd- Uden en in het Land van Cuijk begeleid. De bestuurlijke samenvoeging van de voormalige gemeenten Aalburg, Werkendam en Woudrichem tot de nieuwe gemeente Altena is per 1 januari 2019 verwezenlijkt.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

(Veer)krachtig bestuur

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Bestuursakkoord (afweegmoment: 2019)</u>	
<i>Een effectieve inrichting van het Brabants openbaar bestuur</i>	
(Veer)Krachtig Bestuur: in 2018 hebben GS over alle Brabantse gemeenten (64 d.d. 1-1-2017) een uitspraak gedaan over de bestuurlijke toekomst variërend van voortzetting van bestuurlijke zelfstandigheid tot en met bestuurlijke fusie (Streefwaarde: 64)	Gerealiseerd

*De prestatie-indicator (Veer)Krachtig volgt uit het vastgestelde beleid. Daarbij is als doel gesteld om binnen de huidige bestuursperiode voor alle Brabantse gemeenten een door GS bekrachtigde voorkeur voor bestuurlijke en/of organisatorische inrichting uit te spreken. Deze uitspraken hebben reeds in de periode t/m 2018 plaatsgevonden.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	3.104	3.517	2.987	529
Baten	0	165	210	44
Saldo van baten en lasten	- 3.104	- 3.351	- 2.778	574

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Bestuurlijke samenwerking	265
Bestuursstructuur	264
Totaal afwijking lasten	529

Toelichting afwijking lasten

Bestuurlijke samenwerking

De onderschrijding bij bestuurlijke samenwerking heeft betrekking op lagere gerealiseerde uitgaven voor de samenwerkingsverbanden BrabantStad en Vlaams Nederlandse Delta.

Krachtig bestuur

De kosten voor het programma Veerkrachtig Bestuur bestaan voor het grootste deel uit diverse vormen van ondersteuning aan gemeenten om te komen tot een visie op de eigen toekomst. In 2019 is het programma Veerkrachtig Bestuur afgerond waardoor de kosten lager zijn uitgevallen dan geraamd.

Daarnaast heeft in 2019 de verrekening van het batig saldo 2018 van het InterProvinciaal Overleg plaatsgevonden.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Bestuurlijke samenwerking	44
Totaal afwijking baten	44

Toelichting afwijking baten

Bestuurlijke samenwerking

Voor de samenwerkingsverbanden Brabantstad en Vlaams Nederlandse Delta zijn bijdragen van de partners ontvangen.

01.03 Interbestuurlijk toezicht

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het versterken van functioneren van Brabantse gemeenten en waterschappen, zodat burgers blijvend kunnen vertrouwen op de overheid

Interbestuurlijk toezicht is een wettelijke kerntaak van de provincie. Met interbestuurlijk toezicht bevorderen we dat de Brabantse lokale overheden krachtige overheden zijn, die hun wettelijke medebewindstaken correct uitvoeren en het goede voorbeeld geven richting burgers en bedrijven. Onze werkwijze bestaat uit balans vinden tussen toezicht houden en adviseren, tussen grip houden en loslaten, tussen leren en corrigeren. Kort gezegd: 'toezicht in balans'. In 2019 hebben we daarbij aandacht besteed aan de risicogebieden archief en informatiebeheer, financiën, huisvesting vergunninghouders, monumentenzorg, omgevingsrecht en ruimtelijke ordening.

Interbestuurlijk toezicht

Conform planning. Voor het onderdeel systematisch toezicht hebben we volgens planning de Brabantse lokale overheden beoordeeld op hun taakuitvoering en via het proces van hoor en wederhoor hen geïnformeerd over de uitkomsten daarvan. We zien daarbij een duidelijke verbetering van de prestaties ten opzichte van de start van de afgelopen provinciale bestuursperiode in 2016.

Voor het onderdeel themaonderzoeken hebben we volgens planning de voorgenomen onderzoeken uitgevoerd. Het betreft de volgende themaonderzoeken:

1. Volledigheid gearchiveerde gemeentelijke dossiers. Dit betrof de afronding van een lopend onderzoek uit 2018;
2. Hercontroles archivering audio- en videotulen en archivering digitale agenda's. Dit wordt in 2020 afgerond met een Brabantbreed rapport met conclusies en aanbevelingen en een themabijeenkomst;
3. Kwaliteit gemeentelijke monumentenzorg;
4. Toezicht constructieve veiligheid van gebouwen. Ook dit wordt in 2020 afgerond met een Brabantbreed rapport en een themabijeenkomst;
5. Herindelingscan Landerd – Uden.

Als het gaat over kennisdeling en samenwerking hebben we diverse thema- en regiobijeenkomsten met Best Practices georganiseerd. Zo was er bijvoorbeeld in januari een bijeenkomst over archief- en informatiebeheer onder de nieuwe Omgevingswet, in april een themabijeenkomst met de resultaten van het in 2018 door ons uitgevoerde themaonderzoek 'externe veiligheidsmaatregelen langs het spoor' en in november 2019 regiobijeenkomsten over de beleidscyclus vergunningverlening met beleidsplan, uitvoeringsprogramma en evaluatieverslag. De opkomst bij deze bijeenkomsten is hoog en uit de door ons ontvangen feedback van de deelnemers blijkt dat deze aanpak zeer wordt gewaardeerd in het licht van onze slogan: "IBT is méér dan controleren alleen".

Voor wat betreft onze eigen beleidscyclus IBT stelden we in maart het Jaarverslag IBT 2018 vast met daarin de behaalde resultaten van de uitgevoerde activiteiten uit het Uitvoeringsprogramma IBT 2018. Gelet op het aflopen van het Beleidskader IBT 2016 – 2019 is het beleid in de eerste helft van 2019 geëvalueerd. Het evaluatierapport met de conclusies over de doeltreffendheid van het interbestuurlijk toezicht in de afgelopen jaren hebben we in november vastgesteld en onderschreven. De conclusies en aanbevelingen betrekken we bij het nieuwe Beleidskader IBT 2020 – 2023.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Interbestuurlijk toezicht

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Beleidskader Interbestuurlijk Toezicht 2016-2019 (afweegmoment: 2019)</u>	
<i>Door toezicht te houden, dragen wij bij aan een veilige en bestendige leefomgeving in Brabant. Met interbestuurlijk toezicht bevorderen wij dat de Brabantse lokale overheden krachtige overheden zijn, die hun maatschappelijke taken correct uitvoeren.</i>	
Aantal organisaties dat op alle toezichtgebieden is beoordeeld (gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen) (Streefwaarde: 107)	Gerealiseerd
Aantal organisaties dat eind 2019 geheel of gedeeltelijk voldoet op de zes toezichtgebieden (Streefwaarde: 100%)	Niet gerealiseerd: 93% voldoet. Een groot aantal gemeenten heeft, buiten hun schuld om, de taakstelling met betrekking tot huisvesting vergunninghouders niet gehaald.
Aantal organisaties (gemeenten en waterschappen) dat door middel van een vierjaarlijkse reality check is onderzocht, waarbij wordt vastgesteld of de informatie op papier overeenkomt met de werkelijkheid (Streefwaarde: 17)	Gerealiseerd
<u>Basisset verplichte indicatoren (BBV)</u>	
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht (Streefwaarde: 0)	Niet gerealiseerd. Eén gemeente onder preventief financieel toezicht wegens overschrijding van de inzendtermijn van de begroting.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	78	78	30	48
Baten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	-78	-78	-30	48

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Interbestuurlijk toezicht	48
Totaal afwijking lasten	48

Toelichting afwijking lasten

Geen wezenlijke afwijkingen ten opzichte van de raming.

Programma 02 Ruimte en agrofood

Inleiding

Ons doel is het behoud en de ontwikkeling van een fijnmazig mozaïek in Brabant, waarin steden, dorpen, landbouw, bedrijvigheid, natuur en water een samenhangend geheel vormen. Dit mozaïek maakt de provincie aantrekkelijk om er te wonen, te werken en te recreëren. Voor het behoud van dit mozaïek is het noodzakelijk dat er, gericht op het behouden en toevoegen van kwaliteit, duidelijke keuzes gemaakt worden. Daarnaast willen wij behoren tot de slimste en duurzaamste Agrofoodregio in Europa, waarbij de agrofoodsector opereert in evenwicht met de omgeving en met maximale aandacht voor gezondheid, dierenwelzijn en milieu.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Ruimtelijke ontwikkeling

In 2019 hebben we de kwaliteit van het fijnmazige mozaïek in Brabant behouden en versterkt door uitvoering van de Brabantse Agenda Wonen (versnellen woningbouw), het uitvoeringsprogramma Werklocaties (vitale en toekomstbestendige werklocaties), de Brabantse aanpak Leegstand (voorkomen en terugdringen leegstand en bijdragen aan binnen- en buitenstedelijke transformaties), het programma Omgevingswet en –visie en het programma Versterken Brabant Mozaïek (zorgvuldige ruimtelijke afwegingen). De resultaten zijn bereikt door invulling van verschillende provinciale rollen en in samenwerking met tal van partners. De gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat is vertraagd door vertraging in de behandeling van het Provinciaal Inpassingsplan door de Raad van State.

Agrofood 2020

Het programma ligt op schema. We hebben voortvarend invulling gegeven aan de versnelling van de transitie: het aantal veehouders dat gebruik maakt van de ondersteunende maatregelen groeit en de ontwikkeling van innovatieve stalsystemen is verder op gang gekomen. We hebben ook in 2019 mooie innovaties aangejaagd via de Landbouw Innovatie Campus, Translab, POP3 en LIB (Stuurgroep Landbouw Innovatie (Noord-) Brabant). Ook is ingezet op initiatieven ter voorkoming van voedselverspilling en op precisielandbouw waarbij planten met behulp van technologische toepassingen (zoals bodemscans en drones) nauwkeurig de behandeling krijgen die ze nodig hebben.

Naast de geplande werkzaamheden hebben we aandacht gehad voor de preventie van de Afrikaanse Varkenspest, de implementatie van de rijksregeling warme sanering van de varkenshouderij en verschillende Rijkstrajecten over kringlooplandbouw en hebben we gefaciliteerd dat 'Brabanders' een zogenoemd Voedselbesluit tijdens de 'Voedsel 1000' hebben opgesteld. Ook de stikstofproblematiek heeft binnen ons programma veel aandacht gevestigd. De uitwerking van het nieuwe Bestuursakkoord vormde in de 2e helft van 2019 een onderdeel van onze werkzaamheden.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (BIFN)
- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR)
- Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij (TOM)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

02 Ruimte	Begroting 2019	Begroting 2019	Jaarek.2019	Verschil
-----------	-------------------	-------------------	-------------	----------

Bedragen x € 1.000	oorspronkelijk	na wijziging	realisatie	begr.- realisatie
Lasten				
Programmalasten	38.882	25.319	25.375	- 56
Toegerekende organisatiekosten	10.257	11.009	13.166	-2.157
Totaal lasten	49.140	36.328	38.541	-2.213
Baten				
Programmabaten	10.449	1.519	25.448	23.930
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal baten	10.449	1.519	25.448	23.390
Saldo van baten en lasten	- 38.691	- 34.809	- 13.093	21. 717

Programmalasten.

Het verschil t.o.v. de begroting na wijziging betreft een overschrijding van de lasten als gevolg van de ophoging voorziening kapitaalverstrekking aan deelnemingen green chemistry en pivotpark ad € 3,8 mln en de afwaardering ad € 5,4 mln waaronder die van de deelneming in OLSP ad € 4,5 mln.

Daartegenover staat een onderschrijding van de lasten i.v.m. een wel voorziene, maar niet beschikte subsidie t.b.v. innovatieve stalsystemen ad € 4,7 mln en lagere lasten voor uitvoering POP3 ad € 1,7 mln vanwege vertraging door capaciteitsproblemen bij RVO en diverse overige maatregelen die zijn doorgeschoven c.q. vertraagd waarvan de lasten tot ruim € 2 mln achterblijven bij de raming. De toegerekende organisatiekosten komen op basis de gerealiseerde uren hoger uit dan geraamd.

Programmabaten

Het verschil t.o.v. de begroting betreft de bijdrage uit voorziening kapitaalverstrekking deelnemingen ontwikkelbedrijf € 22,3 mln waaronder de dekking van de afwaardering olsp-vastgoed ad € 4,5 mln en de correctie op de voorziening voor ruimte voor ruimte ad € 17,8 mln. Daarnaast is een positief liquidatieresultaat behaald van investeringsfondsen de Hoven en Havenmeester ad € 1,6 mln.

Investerings (bedrage x € 1.000)	Begr.2019	Realisatie 2019	Verschil
Gronden ontwikkelbedrijf	0	27.120	- 27.120
Totaal	0	27.120	-27.120

De investering betreft glastuinbouw Deurne.

02.01 Ruimtelijke ontwikkeling van het Brabantmozaïek

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het behouden en waar mogelijk het versterken van de kwaliteit van het fijnmazige mozaïek in Brabant

Ruimtelijke Ontwikkeling Algemeen

We hebben gewerkt aan het behoud en de versterking van het Brabants mozaïek. Door een duurzame en zorgvuldige afweging van verschillende belangen te maken, waarbij gezocht wordt naar een optimale mix van 'people, planet, profit', met behoud en versterking van de omgevingskwaliteit en waarbij we in de geest van de omgevingsvisie en -wet rond, breed en diep kijken. In totaal zijn plannen aangemeld en beoordeeld, daarnaast zijn via provinciale inpassingsplannen ontwikkelingen mogelijk gemaakt voor de energietransitie, klimaatadaptatie en andere gebiedsopgaven zoals Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat.

Omgevingswet / Omgevingsvisie

Na vaststelling van de Omgevingsvisie in december 2018 is gestart met de interim Omgevingsverordening. De zes losse verordeningen in de fysieke leefomgeving zijn samengevoegd tot een Interim Omgevingsverordening. Deze is in de vergadering van 11 oktober vastgesteld door Provinciale Staten. De omgevingsprogramma's worden via de verschillende beleidslijnen uitgewerkt in thematische of gebiedsgerichte programma's. De uitwerking van de energietransitie of klimaatadaptatie kan via zo'n programma gerealiseerd worden.

Brabantse Agenda Wonen

Om in de behoefte aan nieuwe woonruimte te voorzien, zullen er de komende tijd jaarlijks tussen de 10.000 en 12.000 woningen aan de Brabantse voorraad moeten worden toegevoegd. In 2019 lag de groei op ca. 11.500 woningen en daarmee – vergelijkbaar met 2018 – op een van de hoogste niveaus in jaren. In lijn met ons beleid van duurzame verstedelijking en zorgvuldig ruimtegebruik is een groot deel van de woningbouw in onze provincie – de laatste jaren steeds zo'n 70% – gerealiseerd op binnenstedelijke locaties en via herbestemming van leegstaand vastgoed. In 2019 zijn we in verschillende rollen actief geweest in tal van binnenstedelijke gebiedstransformaties. Daarnaast hebben wij als onderdeel van de 'regionale perspectieven op bouwen en wonen', in 2019 per subregio kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke afspraken gemaakt over de woningbouwplanning en -programmering.

Werklocaties

In 2019 is het Uitvoeringsprogramma Werklocaties 2016-2019 geëvalueerd. De evaluatie is met het advies "Brabantse Werklocaties toekomstproof" van BrabantAdvies in oktober 2019 aan PS voorgelegd (zie statenmededeling). Met de Brabantse regio's zijn nieuwe regionale bedrijventerreinenafspraken gemaakt. Het verduurzamen van bedrijventerreinen is expliciet onderwerp in de regionale afspraken. De provincie speelt een actieve rol op tal van campussen en andere werklocaties: Automotive Campus, Pivot Park, Melalot, Science Park Ekkersrijt, Spark Campus, Kraaiven-Vossenbergh (greendeal), Vijf Eiken en het luchthavengebied Eindhoven. De opening van Brainport Industries Campus in Eindhoven en de nieuwe productievevestigingen van Protix in Bergen op Zoom en Danone in Cuijk zijn waardevolle resultaten. Voor de vestiging van logistieke bedrijven in Brabant is de redeneerlijn Logistiek (X)XL ontwikkeld. De Monitor Brabantse Detailhandel is gerealiseerd en leerprogramma's detailhandel zijn voorbereid (zie statenmededeling). Projecten zijn gestart om leegstaande winkels op een creatieve manier opnieuw in te vullen en een forse bijdrage wordt geleverd aan het project Slimme Binnenstad Roosendaal.

Brabantse aanpak leegstand

In 2019 is onze provinciale inzet doorontwikkeld. Gemeenten benutten de data uit onze monitor Stand van Leeg om vraagstukken in stedelijk en landelijk gebied aan te pakken en waar nodig beleid te actualiseren (zie statenmededeling). De integrale gebiedsprogramma's in Elsendorp, Zundert en Asten gaan een volgende fase in en zijn een voorbeeld voor andere gemeenten en regio's. Eind 2019 hebben ruim 500

eigenaren van (leegstaand) agrarisch vastgoed een beroep gedaan op VABIMPULS. De samenwerking provincie – gemeenten in de Taskforce VAB's (36 wethouders) is versterkt door werkbezoeken op urgente thema's. De uitgangspunten van onze leegstands aanpak, zoals de eigenaar is verantwoordelijk en (meer) kansen grijpen door combinaties te maken met andere maatschappelijke opgaven, blijken breed toepasbaar.

Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat

De procedure bij de Raad van State over het Provinciaal Inpassingsplan duurt langer dan voorzien. De behandeling zal in ieder geval niet eerder zijn dan maart 2020. Pas na het onherroepelijk zijn starten de uitvoeringswerkzaamheden. De opleverdatum is nog steeds voorzien eind 2022. Om verdere vertraging te voorkomen, is afgelopen jaar parallel aan de ruimtelijke procedure (PIP) de aanbestedingsprocedure gestart en is de beoogde opdrachtnemer geselecteerd. Definitieve gunning vindt plaats nadat het PIP onherroepelijk is. Ook is de markttoets uitgevoerd. Hierbij zijn risico's t.a.v. PAS en PFAS benoemd. De financiële consequenties van de markttoets worden meegenomen in de bestuursrapportage 2020.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Ruimtelijke Ontwikkeling Algemeen

Omgevingswet / Omgevingsvisie

Brabantse Agenda Wonen

Werklocaties

Brabantse aanpak leegstand

Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Structuurvisie Ruimtelijke ordening / Verordening ruimte</u>	
<i>Zorgvuldige ruimtelijke afweging ten behoeve van een aantrekkelijk, bereikbaar en concurrerend Brabant ter versterking van het woon-, leef- en vestigingsklimaat en de omgevingskwaliteit</i>	
In alle gemeentelijke plannen zijn de provinciale ruimtelijke uitgangspunten en belangen, zoals verwoord in Structuurvisie en Verordening ruimte, afgewogen en geïmplementeerd inclusief aanpassingen op de kaarten (Streefwaarde: 100%, ca. 2.500)	Gerealiseerd
Uitvoering Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (GOL) (Streefwaarde realisatiefase is bij bestuursrapportage bijgesteld van 2019 naar 2020)	Niet gerealiseerd, realisatie is als gevolg van procedure Raad van State bij bestuursrapportage 2019 bijgesteld van 2019 naar 2020. Aanbestedingsprocedure en markttoets zijn gestart.
<u>Brabantse agenda wonen</u>	
<i>Goed functionerende regionale woningmarkten, waarbij het woningbouwprogramma optimaal wordt ingezet op binnenstedelijke (transformatie)locaties en voor het herbestemmen van leegstaand vastgoed</i>	
Met gemeenten en andere woningmarktpartijen uitvoering geven aan regio specifieke 'doe'agenda. (Streefwaarde: uitvoering gerealiseerd)	Gerealiseerd
Per (sub) regio worden afspraken over woningbouwplanning en -programmering herijkt en (zonnodig) geactualiseerd (Streefwaarde: herijking/actualisatie uitgevoerd)	Gerealiseerd
Actief participeren in concrete binnenstedelijke transformatieopgaven (Streefwaarde: 7-12 opgaven)	Gerealiseerd
<u>Uitvoeringsprogramma Werklocaties 2016-2019 (Besluit: PS 19/16; Afweegmoment: 2019)</u>	
<i>Een optimaal leef- en vestigingsklimaat in Brabant door vitale, kwalitatief hoogwaardige en toekomstbestendige werklocaties, waarbij elk bedrijf in Brabant zich kan vestigen op de juiste plek</i>	
Met elke (sub)regio zijn nieuwe bestuurlijke afspraken gemaakt (in de RRO's) over de ontwikkeling van bestaande en nieuwe werklocaties (bedrijventerreinen, kantoren én detailhandel) (Streefwaarde: 4 afsprakenkaders)	Gerealiseerd
Uitvoering gestart van nieuwe en/of doorontwikkeling bestaande campussen	Gerealiseerd, zie meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf
Met de jaarlijkse actualisatie van de monitor maken we kennis over de omvang en over de aanpak van leegstand beschikbaar en breed toegankelijk voor alle betrokkenen in Brabant (Streefwaarde: actualisatie monitor leegstand uitgevoerd)	Gerealiseerd

Met partners werken we samen in de ontwikkeling en uitvoering van (sub)regionale programma's gericht op het terugdringen van leegstand en kansrijke transformaties van leegstaand vastgoed (Streefwaarde: 4 tot 11 programma's terugdringen leegstand in regio's) Gerealiseerd

Brabantse aanpak leegstand

Voorkomen en terugdringen van leegstand

Innovatieve aanpak leegstand buitengebied/VAB's via voucheraanpak VABIMPULS (Streefwaarde: 75 vouchers is bij bestuursrapportage bijgesteld naar 170) Gerealiseerd

Aanpak sloop ontwikkelen met regio's (Streefwaarde: 4 pilots) Gerealiseerd

Streefwaarde uitrol Brabantbrede uitrol sloop in 2019 gerealiseerd. Gerealiseerd

Realisatie Brood en spelen initiatieven (Streefwaarde: 8-51) Gerealiseerd

Programma Omgevingswet en -visie

Implementatie omgevingswet

Streefwaarde: 1 interim omgevingsverordening Gerealiseerd

Streefwaarde: 1 vastgestelde set omgevingsprogramma's

De provinciale organisatie is georganiseerd in programma's. Door uitvoering van de programma's worden de doelen uit de omgevingsvisie gerealiseerd

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	28.251	6.320	14.863	- 8.544
Baten	10.499	1.205	25.344	24.139
Saldo van baten en lasten	- 17.802	- 5.115	10.480	15.595

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Toevoeging voorziening kapitaalverstrekking deelnemingen	-3.843
- Werklocaties	247
- Leegstand	210
- Wonen	150
- Ontwikkelbedrijf	-
- Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat	5.391
- Overig	-215
	298
Totaal afwijking lasten	- 8.544

Toelichting lasten

Ophoging voorziening kapitaalverstrekking aan deelnemingen green chemistry en pivotpark ad € 3,8 mln
 Werklocaties: betreft deels latere uitgaven t.a.v. provinciaal dataplatform, de 1ste tranche voor Eindhoven Internationale Knoop XL en nieuwe prognose werklocaties.

Leegstand: betreft met name vrijval a.g.v. lager vastgestelde subsidies VAB.

Wonen: betreft minder uitgaven dan geraamd ten aanzien van diverse adviezen en onderzoeken.

Ontwikkelbedrijf: betreft afwaardering van exploitatie Borkel en Schaft en OLSP.

Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat: Eerder dan geraamd heeft de provincie, net zoals de andere partners, in december de eerste afrekening ontvangen voor de voorbereidingskosten.

Overig: Saldo van diverse kleinere overschrijdingen en onderuitputtingen.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging	x € 1.000
Voorziening kapitaalverstrekking aan deelnemingen	22.321
- Investeringsfondsen de Hoven en Havenmeester	1.632
- Inkomsten ontwikkelbedrijf	186

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

x € 1.000

Totaal afwijking baten

24.139

Toelichting baten

Bijdrage uit voorziening kapitaalverstrekking deelnemingen ontwikkelbedrijf € 22,3 mln waaronder de dekking van de afwaardering olsp-vastgoed ad € 4,5 mln en de correctie op de voorziening voor ruimte voor ruimte ad € 17,8 mln.

Investeringsfondsen de Hoven en Havenmeester: betreft een positief liquidatieresultaat op de investeringsfondsen. Beide fondsen zullen begin 2020 worden geliquideerd.

Inkomsten ontwikkelbedrijf: per saldo hogere inkomsten ontwikkelbedrijf m.b.t. diverse projecten.

02.02 Agrofood

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Agrofood

Agrofood, algemeen

Het programma ligt op koers. Wij hebben wederom mooie innovaties kunnen aanjagen en een toenemend aantal veehouders hebben gebruik gemaakt van de ondersteunende maatregelen. Nieuwe teelten, zoals Nedersoja, Sorghum en Veldbonen zijn gestimuleerd en de samenwerking tussen onderwijs, agrarische bedrijven en de provincie is verstevigd.

Heldere kaders

In 2019 hebben wij drie keer de hardheidsclausule gebruikt. Hiervoor hebben we een pilot onder de Crisis- en herstelwet opgesteld voor het stimuleren van innovatieve stalsystemen en een andere voor aanvullende bevoegdheden om overlast vanuit de veehouderij terug te dringen. Wij hebben in 2019 ook veel aandacht besteed aan de door de Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (ZLTO) en Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV) aangespannen rechtszaken gericht op het onverbindend verklaren van de nieuwe eisen voor de veehouderij in de verordeningen natuurbeheer en ruimte. Het concept BZV 2.1 komt in het voorjaar van 2020 beschikbaar.

Mestbeleid

Op koers: We hebben samen met de gemeenten de planMER voor mestbewerking in gang gezet. Op basis daarvan zullen wij op een later moment Regionale Afsprakenkaders Mestbewerking vastleggen. Het programma Brabant Bemest Beter is samen met de partners in voorbereiding. Nadere afspraken hierover worden in 2020 gemaakt en dan start ook de uitvoering.

Circulaire economie

Op koers: het in 2018 vastgestelde 'Uitvoeringsprogramma' plantaardig is verder uitgevoerd. Een aantal nieuwe teelten, zoals Nedersoja, Sorghum en Veldbonen is gestimuleerd evenals de toepassing van Agroforestry. Daarbij is veel aandacht geweest voor de uitbreiding van de kennisnetwerken betreffende Nedersoja, Sorghum en Agroforestry. Voor Veldbonen is nog een haalbaarheidsonderzoek lopende.

Verbinden en aanjagen

Gerealiseerd: In het voorjaar is Henri's Escaperoom gelanceerd. Deze escaperoom is een instrument dat Brabanders, ambtenaren en burgers, inzicht geeft in de complexiteit waar een boer in zijn hele omgeving mee te maken heeft. Als speler krijg je inzicht waar boeren tegenaan lopen. Het spel is op tournee binnen en buiten Brabant. In oktober tijdens de Dutch Design Week hebben we middels het concept Frietje Precies tien dagen lang friet verkocht. Met Frietje Precies maakten we de opgaven die we hebben voor bodemverbetering en natuurinclusieve landbouw heel concreet door dit te vertalen naar iets lekkers, nl. friet, met een meerwaarde. Om de samenwerking tussen onderwijs, agrarische bedrijven en de provincie op het gebied van voedseltransitie te verankeren hebben we in november met het Kennispact MBO Brabant, HAS Hogeschool, ZLTO en FoodUp! Brabant een handshake ondertekend.

Innovatie

Gerealiseerd: Binnen de Landbouw Innovatie Campus (LIC) hebben wij drie projecten ondersteund die boeren (gezinnen) helpen in het denken over een duurzaam toekomstperspectief. Een project richt zich op het bevorderen van substantiële stappen naar een natuurinclusieve gebiedsontwikkeling. Bij Translab is in 2019 vooral ingezet op korte ketens zoals de pilot opschaling Boerschappen (boodschappenboxen), Dairylink (melk op maat, Orbiter in Udenhout) en KorteKeten2.0 (een digitaal dienstenplatform) met en voor korte keten producenten. Vanuit het innovatieprogramma is ingezet op initiatieven op gebied van smart farming (Proeftuin precisielandbouw met drones, innovatieve teeltspecifieke smart farming, Voedselverspilling en verwaarding reststromen vanuit de Stichting Samen tegen Voedselverspilling.)

Ondersteunende maatregelen

Deels gerealiseerd. Er zijn 51 innovatieve stalconcepten in ontwikkeling, 31 veehouders hebben gebruik gemaakt van de regeling first movers (62 aanvragen), vouchers omschakelen/stoppen (240 beschikkingen) en van werk naar werk (56 aanmeldingen). Via het pakket ondersteunende maatregelen is de stoppende veehouder al zo veel als mogelijk gefaciliteerd. Door de stikstofproblematiek is meer druk gekomen op het faciliteren van de afwaartse beweging.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Uitvoeringsagenda Brabantse Agrofood 2016-2020 (Besluit: PS 24/16t; Afweegmoment: 2020)</u>	
<i>Brabant wil in 2020 tot de meest duurzame en slimme agrofoodregio's van Europa behoren. Met een vitale, maatschappelijk gewaardeerde en bedrijfseconomisch gezonde sector die:</i>	
• zichzelf organiseert volgens de principes van de circulaire economie en die toegevoegde waarde levert;	
• opereert in evenwicht met de omgeving, met maximale aandacht voor gezondheid, dierenwelzijn en milieu.	
<u>Heldere kaders</u>	
Realisatie en bieden van experimenteerruimte voor innovatieve projecten (Streefwaarde: 3 casussen)	Gerealiseerd
Actualisatie BZV (Streefwaarde: opdracht aan Wur)	Gerealiseerd
<u>Gezondheid</u>	
(Financieel) bijdragen aan het landelijke Kennisplatform Veehouderij en Humane Gezondheid. Het kennisplatform zorgt voor, een door alle deskundigen in Nederland gedragen, duiding van wetenschappelijke kennis op het gebied van humane gezondheid en veehouderij.	Gerealiseerd
<u>Circulaire economie</u>	
Ondersteuning projecten nieuwe teelten/teeltmethodieken (Streefwaarde: 4 projecten)	Gerealiseerd
<u>Innovatie</u>	

Het aantal clusters/nieuwe proeftuinen ontwikkeld en begeleid	Deels gerealiseerd: In 2019 is ingezet op versterking en uitbouwen bestaande clusters en proeftuinen. Nieuw: Open datalab Agrofood
Het aantal bedrijven doorgeleid/begeleid naar financiering	Gerealiseerd
Ondersteuning innovatieve trajecten Agrofood op basis van de ontwikkelde werkwijze van de Landbouw Innovatie Campus (Streefwaarde: 4 ondersteunende trajecten)	Gerealiseerd
Koplopende duurzaamheidsconcepten ondersteunen bij de ontwikkeling van niche naar mainstream (Trans-lab) (Streefwaarde: 7 ondersteunende trajecten)	Gerealiseerd
<u>Mest</u>	
Aantal regionale afspraken locatiebeleid over mest (Streefwaarde: 4)	Deels gerealiseerd: met de gemeenten is afgesproken om eerst een planMER op te laten stellen. Daarmee liggen wij op koers, maar Regionale afspraken komen er later (eind 2021)
<u>Verbinden en aanjagen</u>	
Realisatie van Living-labs-experimenten (Agri Meets Design, enz.) (Streefwaarde: 2)	Gerealiseerd
Stimuleren van onderwijs dat de transitie agrofood ondersteunt (Streefwaarde: aantal minors en projecten 2)	Gerealiseerd
Streefwaarde uitreiken agro-foodpluimen is bij bestuursrapportage bijgesteld van 12 naar 10.	Deels gerealiseerd: Mede vanwege de verkiezingen zijn er 5 agrofoodpluimen uitgereikt (BOON, 4 Vennekeshoeve, Familievarken, Plantenkwekerij Kapteins, Kakelhoeve).

Ondersteunende maatregelen

Aantal stalsystemen (Streefwaarde: 8)	Deels gerealiseerd: Er lopen 51 innovaties. Er zijn echter in 2019 geen nieuwe brongerichte stalsystemen op de RAV-lijst bijgekomen.
Aantal veehouders dat gebruik maakt van ondersteunende maatregelen (Streefwaarde: 150)	Gerealiseerd
Aantal ondersteunde gemeenten (Streefwaarde: 20)	Gerealiseerd

Uitvoering via Ontwikkelbedrijf

Via Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (ORR): terugverdienen verstrekte sloopvergoedingen i.v.m. sanering intensieve veehouderij en later ook glastuinbouw en voormalig militair terrein. (PS 101/01 Oprichting ORR, PS 68/15 Uitbreiding participatie)

Aantal gerealiseerde RvR-titels cumulatief (Streefwaarde: 1.464, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 1.560)	Gerealiseerd (1606)
Streefwaarde % terugverdiend bij bestuursrapportage bijgesteld van 59% naar 61,4%	Gerealiseerd (62,3%)

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
Lasten	10.631	18.999	10.511	8.487
Baten	0	314	104	-210
Saldo van baten en lasten	- 10.631	- 18.685	-10.407	8.278

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

- Ondersteunende maatregelen	4.705
- POP3	1.700
- Sanering knelpunten	887
- Translab	266
- Mestbeleid	264
- Circulaire economie	239
- Gezondheid	216
- BZV	106
- Overig	104

Totaal afwijking lasten 8.487

Toelichting afwijking lasten

- Ondersteunende maatregelen: betreft met name een wel voorziene, maar niet beschikte subsidie t.b.v. innovatieve stalsystemen.
- POP 3: afspraken die gemaakt zijn met RVO over de uitvoering van POP3 voor Noord-Brabant om eind 2019 alle verleningen te behandelen, zijn niet volledig nagekomen door capaciteitsproblemen bij RVO. Daarom zullen een aantal verleningen pas begin 2020 worden afgegeven.
- Sanering knelpunten: er was budget gereserveerd in afwachting van een lopende bezwaarprocedure. De inzet hiervan is niet nodig gebleken.
- Translab: Een aantal opschalingsinitiatieven had meer tijd nodig dan was voorzien.

- Mestbeleid; betreft vertraging van de plan MER procedure
- Circulaire economie: Het opstarten van beoogde innovatietrajecten heeft meer tijd gekost dan verwacht.
- Gezondheid: Onze bijdrage aan het VGO-onderzoek is nog niet uitgegeven i.v.m. vertraging bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.
- Brabantse zorgvuldigheidsscore veehouderij (BZV): De evaluatie is doorgeschoven naar 2020. De actualisatie is daarmee ook verplaatst naar begin 2020.
- Overig: Saldo diversiteit aan overige onder-/overschrijdingen

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging x € 1.000

Sanering knelpunten -210

Totaal afwijking baten -210

Toelichting baten

Sanering knelpunten: De afwijkingen t.o.v. de begroting voor sanering knelpunten zijn gering.

Programma 03 Natuur, water en milieu

Inleiding

De opgaven Verbindend Water, Milieu en Gezondheid, Uitnodigend Groen en Omgevingsrecht dragen bij aan een duurzame fysieke leefomgeving van Brabant. Deels door kaderstellend beleid op te stellen. In onze ontwikkelingsgerichte aanpak is het uitgangspunt dat gebruik zich duurzaam verhoudt tot de mogelijkheden die het water- en bodemsysteem bieden.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Water (03.01)

De beleidsvorming rond klimaatadaptatie heeft een impuls gekregen met de visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht verdroging. Deze stukken zijn begin april 2020 aan PS toegezonden voor besluitvorming. In 2019 is een informerende bijeenkomst in PS geweest, waar veel partners hun aandachtspunten hebben ingebracht. De visie klimaatadaptatie en uitwerking bestuursopdracht vormen input voor het nieuwe regionale programma water en bodem 2022-2027.

Er is grote zorg over de dalende trends in zowel ondiep als diep grondwater. Als grootste grondwateronttrekker heeft Brabant Water met de provincie een bestuursovereenkomst gesloten over het verminderen van de groei van het drinkwaterverbruik. Brabant Water geeft dit vorm met het deltaplan waterbesparing. Met de overige grondwateronttrekkers sluiten we vergelijkbare overeenkomsten af.

Milieu (03.02)

Ook in 2019 hebben we gewerkt aan een Brabant waar mens, plant en dier gezond en prettig kunnen leven, met ruimte voor een elkaar versterkende economische, maatschappelijke en ecologische ontwikkeling. Met onze wettelijke taken leggen we de basis voor een duurzame, veilige fysieke leefomgeving: een schone, gezonde lucht, bodem en water. Om dit te bereiken is het beleid met betrekking tot de aanpak van bodemsanering en nazorg voor gesloten stortplaatsen gecontinueerd en zijn subsidieregelingen opengesteld om overlast van drugsafval tegen te gaan en bij te dragen aan een vitale bodem. Ook stimuleren en ondersteunen we initiatieven op het gebied van duurzaamheid, gezondheid en groene groei die hieraan een positieve bijdrage leveren. Extra aandacht is besteed aan probleemlocaties ten aanzien van geuroverlast.

Natuur (03.03) en Groen Ontwikkelfonds Brabant - GOB (03.04)

De biodiversiteit heeft sterk te lijden onder een te grote stikstofdepositie. Sinds de uitspraak van de Raad van State van 29 mei 2019 inzake het Programma Aanpak Stikstof is hard gewerkt aan een nieuwe aanpak en aan beleidsregels om vergunningverlening (deels) weer mogelijk te maken. Dit heeft erin geresulteerd dat eind 2019 de Brabantse Aanpak Stikstof aan de Staten is aangeboden.

In nauw overleg met de andere provincies in IPO verband en met het Rijk, is medio oktober 2019 de nieuwe beleidsregel natuurbescherming vastgesteld en is de vergunningverlening in het kader van de Wnb weer geleidelijk op gang gekomen. De gebiedsgerichte aanpak rondom stikstofgevoelige N2000 gebieden is in ontwikkeling, waarbij in IPO verband onder meer gewerkt is aan de totstandkoming van een door het Rijk gefinancierde provinciale uitkoopregeling. Besluitvorming daarover zal in het eerste half jaar van 2020 nader vorm krijgen. In het stakeholdersoverleg Stikstof is vanaf het najaar 2019 overleg gevoerd met een breed pallet van maatschappelijke actoren en mede overheden over de stikstofaanpak. Ondertussen is samen met manifestpartners daadkrachtig doorgewerkt aan het natuurherstel in de stikstofgevoelige N2000-gebieden. De noodzaak tot versnelling van de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) en de aanleg van ecologische verbindingzones (EVZ's) heeft geleid tot aanvullende uitvoeringsafspraken met de manifestpartners, extra capaciteitsinzet en een bijgestelde subsidieregeling voor de EVZ's.

In de afgelopen jaren zijn dankzij de inzet van heel veel partijen en vrijwilligers De Brabantse Wal, Het

Groene Woud en De Maashorst echte 'Landschappen van Allure' geworden. Daarnaast is er geïnvesteerd in waardevolle cultuurhistorische landschappen door de uitvoering van meer dan 300 maatregelen. Om natuur en landschap te verankeren in de samenleving is de subsidie 'Schoolplein van de toekomst' ontwikkeld. In 2019 is de 100ste school in Brabant hiermee aan de slag gegaan. Er is ook nadrukkelijk geïnvesteerd in de omschakeling van gangbare agrarische bedrijven naar natuurinclusieve landbouw. De streefwaarden voor het provinciaal deel van het Natuurnetwerk Brabant zijn gerealiseerd. Het rijksdeel loopt achter op planning. Zodra de voortgangsrapportage natuur (VRN) beschikbaar is wordt er een statenmededeling opgeleverd met de gerealiseerde hectares.

Omgevingsrecht (onderdeel van 03.02)

Op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) hebben wij in 2019 opdracht verstrekt aan de omgevingsdiensten, het VTH-beleid vormgegeven, de regiefunctie voor andere handhavingpartners door middel van het Bestuurlijk Platform Omgevingsrecht vervuld en beleid gemaakt ten aanzien van Omgevingsveiligheid. Ten aanzien van het VTH beleid en sturing op uitvoering wordt continue ingezet op verbetering en efficiency. Dat neemt niet weg dat vaak onvoorspelbare omgevingsinvloeden zeer bepalend zijn voor het werk wat hier plaats vindt. Zo was het besluit van de Raad van State over stikstof een bepalende factor geweest over het afgelopen jaar.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen
- Groen Ontwikkelfonds Brabant BV
- Omgevingsdienst Brabant Noord
- Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant
- Omgevingsdienst Zuidoost Brabant
- Brabant Water

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

03 Natuur, Water en Milieu	Begroting 2019	Begroting 2019	Jaarrek.2019	Vershil
Bedragen x € 1.000	oorspronkelijk	na wijziging	realisatie	begr.- realisatie
Lasten				
Programmalasten	142.070	174.851	156.946	17.905
Toegerekende organisatiekosten	14.853	14.932	14.732	200
Totaal lasten	156.923	189.783	171.678	18.105
Baten				
Programmabaten	9.174	22.653	24.267	1.615

Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal baten	9.174	22.653	24.267	1.615
Saldo van baten en lasten	- 147.749	- 167.130	- 147.411	19.720

De onderbesteding op de programmalasten binnen het programma Natuur, Water en Milieu van € 17,9 mln is als volgt opgebouwd:

- 03.01 Water (€ 4,2 mln) op de onderdelen Deltaplan Hoge Zandgronden en ven- en wijstherstel.
- 03.02 Milieu (€ 10,6 mln) op de onderdelen bodem, omgevingsdiensten en ambitiemiddelen milieu.
- 03.03 Natuur en landschap (€ 7,8 mln) op natuur- en landschapsbeheer, de gebiedsimpuls N69, projecten Dienst Landelijk gebied en biodiversiteit.
- 03.04 Natuurnetwerk Brabant (-/- € 4,7 mln) op de grondverwerving van NNB-gronden door het Groenontwikkelfonds Brabant (GOB). Deze overschrijding wordt afgedekt binnen de reserve natuurbeheer en -ontwikkeling.

De toegerekende organisatiekosten komen op basis de gerealiseerde uren lager uit dan geraamd.

03.01 Water

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Water

Klimaatbestendig Brabant

Deels gerealiseerd. De beleidsvorming rond klimaatadaptatie heeft een impuls gekregen met de Kadernota Klimaatadaptatie. In 2019 is hiertoe een informerende bijeenkomst in PS geweest, waar veel partners hun aandachtspunten hebben ingebracht. In 2020 moet de kadernota worden vastgesteld, conform de tijdlijn die overheden onderling hebben afgesproken. Daarnaast is de regeling voor gemeentelijke klimaatstresstesten succesvol geweest. En is de animo voor uitvoeringsprojecten op het gebied van klimaatadaptatie groot.

Ten aanzien van regionale wateroverlast is het inzicht ontstaan dat de effecten van klimaatverandering ook hier doorwerken. De watersysteemanalyses door de waterschappen laten zien dat maatgevende neerslagreeksen gemiddeld tot wel 15% intensiever zijn en leiden tot een groter areaal waar niet aan de geldende normen wordt voldaan (in 2019 zijn hiervoor waterbergingsprojecten uitgevoerd door de waterschappen in het kader van de STUW afspraken). Het gaat om grofweg 5000 ha in heel Brabant.

Verdrogingsaankpak natuur

Deels gerealiseerd. Op basis van de constatering dat de huidige aanpak van verdroogde natuurgebieden (de zogenaamde natte natuurplekjes) niet volstaat, zijn we een dialoog gestart met belanghebbenden, drinkwaterbedrijven, waterschappen en provincie. Deze beperkt zich niet tot de verdrogingsaankpak ten behoeve van natuurherstel, maar gaat in op de onderlinge afhankelijkheid van onttrekkingen en aanvullingen van (diep en ondiep) grondwater en de relatie met het oppervlaktewaterbeheer. Voor natuur, industrie, drinkwater en landbouw. Principes die breed worden onderschreven zijn herstel van het bodem- en watersysteem binnen en buiten natuurgebieden, meer en beter vasthouden van water (o.a. door infiltratie te verbeteren via bodemverbetering), verbetering van de grondwateraanvulling en het zuiniger omgaan met water. Deze principes worden nu verder uitgewerkt in de Bestuursopdracht 'Verdroging stoppen via een klimaatbestendige inrichting van Brabant'.

Voldoende grondwater

Deels gerealiseerd. In 2019 is volop doorontwikkeld op voldoende grondwater. Er is grote zorg over de dalende trends in zowel ondiep als diep grondwater. Brabant Water heeft met het deltaplan waterbesparing belangrijke stappen gezet om de bewustwording bij zowel burgers als bedrijven te vergroten en ook op Dutch Design Week was zuinig en slim watergebruik een belangrijk thema. Het actualiseren van het vergunningenbestand en het maken van hernieuwde afspraken over onttrekkingshoeveelheden lopen goed. Mooi winstpunt is dat een vergelijkbare actie ten aanzien van de vergunningen nu met onze hulp door de waterschappen is gestart, zodat we als bevoegde gezagen ook dezelfde boodschap uitstralen. In het Breed Bestuurlijk Grondwateroverleg worden samen met de waterschappen veel thema's besproken met onze partners (vanuit landbouw, industrie, drinkwater, natuurbeheerders).

Waterveiligheid: Rivierverruiming

Deels gerealiseerd. De rivierverruimingsprojecten Meanderende Maas, brug Veerweg Alphen en Lob van Gennep verlopen conform MIRT-planning. Hoewel het project Oeffelt reeds in 2018 klaar was voor de fase van planuitwerking, heeft het nog tot eind 2019 geduurd voordat de financiën helemaal rond waren (door veranderde rekenregels met betrekking tot dijkversterkingen). Het project Alem is voorlopig gestaakt: vanwege dezelfde veranderde rekenregels vallen de besparingen uit dijkversterkingen tegen en kan niet de stap worden gezet richting MIRT-planverkenning. Wel is in BO-MIRT het besluit genomen om een MIRT-onderzoek te starten naar havenontwikkeling Werkendam in relatie tot hoogwaterbescherming. Hiermee zijn belangrijke stappen gezet naar het einddoel in 2050: een veilig en klimaatbestendig rivierengebied.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Klimaatbestendig Brabant

Verdrogingsaankpak natuur

Voldoende grondwater

Waterveiligheid: Rivierverruiming

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren

Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?

Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021 (Besluit: 78/15; Afweegmoment: 2021)

Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond (Besluit: 49/13)

Risicobeleid externe veiligheid 2014-2018 (Besluit: okt-14; Afweegmoment: 2018)

Kaderstellende nota handhavingskoers 2013-2016 (Besluit: 32/12; Afweegmoment: 2018)

Samenwerken aan een Duurzame fysieke leefomgeving Water

Toestandsrapportage via www.brabantinzicht.nl (Streefwaarde: 1)

Gerealiseerd

Evaluatie PMWP

Gerealiseerd. Met de statenmededeling 'Tussenevaluatie milieu- en waterbeleid Noord-Brabant' zijn de resultaten van de evaluatie PMWP in januari 2019 aan PS aangeboden.

Klimaatproof Brabant

Aantal Brabant-dekkende regionale adaptatie- strategieën

N.v.t., staat gepland in 2020

Aantal klimaatstresstesten (gemeentelijk en provinciaal) (Streefwaarde: 20-25 gemeentelijk en 1 provinciaal)

Deels gerealiseerd. Er zijn 21 gemeentelijke stresstesten uitgevoerd. De provinciale stresstest is in 2019 is aanbesteed en wordt in 2020 opgeleverd.

Aantal projecten Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-NL (Streefwaarde: 20)

Deels gerealiseerd. Er zijn 12 klimaatadaptatieprojecten gestart, waarmee het beschikbare subsidieplafond volledig is benut.

Basisset verplichte indicatoren (BBV)

Gezonde fysieke leefomgeving Water

Voldoende en schoon water

De actuele toestand van de afzonderlijke kwaliteitselementen vindt u op www.brabantinzicht.nl.

De grond- en oppervlaktewaterlichamen voldoen aan de waterkwaliteitseisen conform de Kaderrichtlijn water (= verplichte BBV-indicator). (Streefwaarde: % waterlichamen dat voldoet aan de KRW-eisen, 100% in 2027)

Niet gerealiseerd. Het maatregelpakket 2016-2021 verloopt conform planning. Desondanks staat de doelrealisatie in 2027 onder druk.

Grondwatervoorraad in grondwaterlichamen Zandmaas en Slenk Diep zijn in goede toestand conform Kaderrichtlijn Water (Streefwaarde: Aantal grondwaterlichamen dat voldoet aan de KRW eisen 1 in 2019 en 2 in 2027)

Deels gerealiseerd. Grondwaterlichaam Zandmaas voldoet. In 2019 is samen met Noord Rijn Westfalen, Vlaanderen en Limburg een verkennend onderzoek gestart naar de samenhang tussen de onttrekkingen in de verschillende deelstaten/provincies op de beïnvloeding van de toestand van het grondwaterlichaam Centrale Slenk. Dit onderzoek wordt afgerond in 2020.

Verminderen nitraatgehalte in grondwaterbeschermingsgebieden n.a.v. 6e Nitraat Actie Programma (Streefwaarde: % deelnemende agrariërs bij bestuursrapportage bijgesteld van 20% naar 60%)

Gerealiseerd

Voldoende zwemmogelijkheden van voldoende kwaliteit (Streefwaarde: 100% zwemwaterlocaties voldoet)

Deels gerealiseerd. 99,1% voldoet. De Binnenschelde voldoet niet. Er lopen onderzoeken om het maatregelpakket te bepalen.

Geen onaanvaardbare hinder door regionale wateroverlast (Streefwaarde: mate waarin voldaan wordt aan de normen uit de verordening is 100%)

Deels gerealiseerd, 99% van het beheersgebied voldoet aan de normen voor wateroverlast. De restopgave wordt door de waterschappen opgepakt in het kader van de STUW afspraken.

Uitvoeren samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering waterdoelen (STUW) met waterschappen (Streefwaarde: de STUW-afspraken zijn in 2021 gerealiseerd)

Deels gerealiseerd. De prestatieafspraken verdrogingsbestrijding lopen achter op planning. Uitwerking van afspraken Addendum STUW wordt, conform afspraak GS-NBWB december 2019, in 2020 samen met de waterschappen vorm gegeven.

Veilige fysieke leefomgeving

Risico's door hoogwater zijn aanvaardbaar

Primaire keringen voldoen aan nationale normering (per 1 januari 2017 geldt een nieuwe overstromingsrisiconorm die per 2050 moet zijn gerealiseerd): Uitvoeren Deltaprogramma Maas (Streefwaarde: voortgang rivierverruimingsprojecten, MIRT verkenning Meanderende Maas - Ravenstein-Lith en planstudie Oeffelt)	Deels gerealiseerd, stuurgroep Meanderende Maas heeft de verkenning afgerond en Gedeputeerde Staten van Gelderland en Noord-Brabant verzocht het voorkeursalternatief vast te stellen in een structuurvisie. Voor Oeffelt is de 100% financiering gerealiseerd en daarmee kan de planuitwerkingsfase, vertraagd, van start.
Regionale keringen voldoen aan de provinciale normering (Streefwaarde: voortgang verbeterplannen en uitvoering, maatwerkafspraken per waterschap, Aa en Maas en Rivierenland voldoen reeds)	Gerealiseerd
<i>Groene Groei</i>	
<i>Duurzame benutting ondergrond – onderdeel grondwater</i>	
Actualisatie Waterwet vergunningen grondwateronttrekkingen (Streefwaarde: % geactualiseerde Waterwet vergunningen grondwateronttrekkingen 20%)	Gerealiseerd
Uitvoeren grondwateronttrekkingsbeleid: herziene afspraken met drinkwaterbedrijven en industriële onttrekkers (Streefwaarde: aantal overeenkomsten, streven = 20 in 2021, voor 2019: bijgesteld bij bestuursrapportage van 8 naar 5 overeenkomsten)	Deels gerealiseerd. Één overeenkomst afgesloten met Brabant Water. Proces heeft meer tijd gekost dan vooraf ingeschat en de inzichten benutten we in de gesprekken die we voeren voor het opstellen van de overige overeenkomsten. We verwachten alle overeenkomsten in de periode t/m 2021 te realiseren.
Uitwerken Waterbeschikbaarheid	
Uitvoering Deltaplan Hoge Zandgronden (DHZ) (Streefwaarde: 1 openstelling subsidieregeling (provinciale middelen)	Gerealiseerd
(Streefwaarde: 1 Openstelling bijdrageverordening (rijksmiddelen)	Gerealiseerd
Regionale gebiedsontwikkeling rondom een zout Volkerak Zoommeer (bestuursopdracht Connecting Delta) (Streefwaarde: 1 aangaan bestuursovereenkomsten (afhankelijk van besluitvorming Tweede Kamer), daarna uitvoering)	Niet gerealiseerd. De minister van I&W heeft besloten tot 2030 geen geld uit te trekken voor het terugbrengen van getij in het Volkerak-Zoommeer. Wel is afgesproken dat het Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta het initiatief neemt een gebiedsproces Volkerak-Zoommeer op te starten, met als doel een gedragen perspectief voor het Volkerak-Zoommeer, inclusief de zoetwatervoorziening.
Initiëren en deelnemen aan regionale samenwerkingsverbanden Zuidwestelijke Delta en Waterpoort (Streefwaarde: uitvoering samenwerkingsovereenkomsten, Waterpoort: afronding overeenkomst 2016-2019. Heroverweging 2020 e.v., ZWD doorlopend)	Gerealiseerd.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	29.192	39.404	35.185	4.219
Baten	3.800	4.968	5.403	435
Saldo van baten en lasten	-25.392	-34.437	-29.782	4.654

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
- Deltaplan Hoge Zandgronden	1.952
- Ven- en wijstherstel	938
- POP3 bijdragen Water	584
- Gezonde leefomgeving water	286
- Groene groei water	253
- Overig	204
Totaal afwijking lasten	4.219

Toelichting afwijking lasten

Deltaplan Hoge Zandgronden (zoetwaterbeschikbaarheid)

In 2019 zijn minder subsidieaanvragen vanuit de waterschappen ontvangen op het onderdeel 'waterbeschikbaarheid' van de subsidieregeling PMWP.

Ven- en wijstherstel

In 2019 zijn minder aanvragen ontvangen dan vooraf ingeschat op subsidieregeling Biodiversiteit en Leefgebieden onderdeel venherstel en op de subsidieregeling PMWP, onderdeel wijstherstel.

POP3 bijdragen Water

De POP3 subsidieopenstelling Fysieke investeringen Waterdoelen 2019 heeft niet het aantal en omvang van beschikkingen gehaald als vooraf ingeschat. De redenen zijn divers maar betreffen onder andere, dat aanvragen maar deels subsidiabel blijken.

Gezonde leefomgeving water

Het project Medicijnresten dat samen met onder andere het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in 2019 is opgestart heeft een meerjarig uitgavenpatroon. De middelen waren in zijn geheel in 2019 geraamd. Bij de eerste bestuursrapportage 2020 zullen deze middelen worden verdeeld over de gehele looptijd van het project.

Groene groei water

De opdrachtverleningen ten behoeve van de meerjarige infiltratieprojecten Waterbeschikbaarheid zijn later dan gepland eind 2019 gegund, waardoor er minder uitgaven in 2019 hebben plaatsgevonden.

Overig

Diverse kleinere afwijkingen, zoals/op gebied van water.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
- Overig	435
Totaal afwijking baten	435

Toelichting afwijking baten

Overig

Diverse kleinere afwijkingen, zoals/op gebied van grondwaterheffing en Deltaplan: Rivierverruiming.

03.02 Milieu

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Milieu

Milieu

Zowel met betrekking tot het realiseren van de doelstelling als de prestaties liggen we op koers. De luchtkwaliteit, geluid-, geur- en lichthinder voldoen aan de geldende normen, zodat deze een positieve invloed hebben op de gezondheid van de Brabander.

Wettelijke taken op gebied van lucht, geluid en Milieueffectrapportage (Mer) zijn uitgevoerd. Hierbij zijn wettelijk vastgestelde normen in acht genomen. De ontvangen verzoeken om ontheffing en/of vergunningen zijn binnen de wettelijk gestelde termijnen afgerond. GS-adviezen naar aanleiding van vergunningaanvragen op basis van de Mijnbouwwet zijn uitgebracht.

De Bodem bevat geen urgente bodemverontreinigingen meer, is vitaal en geschikt voor maatschappelijke functies.

Schone bodem

De geplande uitvoering van bodemsaneringen (conform Bodemconvenant) is gerealiseerd. Ook zijn er wezenlijke stappen genomen in het proces van de warme overdacht van de bodemtaken en voormalige stortplaatsen naar de gemeente in het kader van de Omgevingswet.

Vitale bodem

De subsidieregeling Vitale Bodem voor praktijkprojecten is nagenoeg geheel besteed. Het lectoraat Bodem is in uitvoering en zet in op het opzetten van een digitaal kenniscentrum voor kennisuitwisseling en het verbinden van de praktijk met het bodemonderwijs, zowel voor middelbaar en hoger agrarisch onderwijs. De bodemkaarten als resultaat van de bestuursopdracht leveren daarbij een waardevolle bijdrage. Er is via cofinanciering en verbinding van partijen ondersteuning gegeven aan praktijkprojecten voor duurzaam bodembeheer in de akkerbouw en melkveehouderij.

De natuurlijke waarde van de diepe ondergrond wordt niet bedreigd door ingrepen zoals opslag afval of winning (schalie)gas.

Ter bescherming van de (diepe) ondergrond, incl grondwater, is er bezwaar op het gaswinningsplan 'Sprang' in Loon op zand en zienswijze/beroep op de voorgenomen gasboring 'Waalwijk Zuid' ingediend, in samenwerking met gemeente en waterschap.

Voor het verkrijgen van een Unesco Geopark status is een intentieverklaring tussen al deelnemende partijen en een samenwerkingsovereenkomst tussen de Nederlandse en Vlaamse provincies getekend. Na advisering en instemming van de Vlaams/Nederlandse Unesco Geopark Commissie is besloten het indienen van het bidbook met een jaar uit te stellen.

Grondstoffen zijn beschikbaar voor economische ontwikkelingen en grondstofketens zijn zoveel mogelijk gesloten

Verduurzaming van de grondstoffenvoorziening heeft een sterke relatie met Circulaire economie hiermee wordt nauw samengewerkt. Momenteel lopen projecten met betrekking tot het sluiten van de grondstofketen voor textiel en plastic. In 2020 worden hier de eerste resultaten van verwacht.

Omgevingsrecht

Vanuit vergunningverlening, toezicht en handhaving zijn voorbereidende stappen gezet voor wat betreft de transitie veehouderijen, rekening houdende met de uitspraak van de Raad van State inzake stikstof en de komst van de Omgevingsverordening. Binnen de drie regio's van de omgevingsdiensten is gezamenlijk met de gemeenten afspraken gemaakt in regionale kadernota's. Daarnaast is er ingezet op versterking van Samen sterk in het buitengebied, de voorbereiding van de komst van de omgevingswet, en digitalisering door middel van de oprichting van het Brabants Omgevings Datalab (BOD).

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Schone bodem

Vitale bodem

Omgevingsrecht

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021 (Besluit: 78/15; Afweegmoment: 2021)</u>	
<u>Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond (Besluit: 49/13)</u>	
<u>Risicobeleid externe veiligheid 2014-2018 (Besluit: 41/13; Afweegmoment: 2018)</u>	
<u>Kaderstellende nota handhavingskoers 2013-2016 (Besluit: 32/12; Afweegmoment: 2018)</u>	
<i>Samenwerken milieu</i>	
<i>De milieukwaliteit van de leefomgeving is stabiel of verbeterd</i>	
Ondersteunen van initiatieven met een positieve bijdrage aan een duurzame leefomgeving door burgers en bedrijven (samen met water) (Streefwaarde 2)	Niet gerealiseerd, opzet voor initiatievenregeling is in concept klaar. Openstelling in 2e kwartaal van 2020
Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO2 equivalenten) van de provincie neemt jaarlijks met 5% af. (basisjaar 2015: totale CO2 emissie is 21.413.495 ton (bron: Klimaatmonitor) (Verplichte indicator uit BBV)	De beschikbare informatie uit de Klimaatmonitor van het rijk reikt tot en met het jaar 2017. In 2017 was de totale CO2-uitstoot 20.243.500 ton. Dat is een afname van 2,2% ten opzichte van 2016.

Vaststellen subsidieregeling voor initiatieven/projecten die bijdragen aan de doelstellingen van het PMWP, onderdeel Milieu (Streefwaarde 1 subsidieregeling)	Niet gerealiseerd, opzet voor initiatievenregeling is in concept klaar. Openstelling in 2e kwartaal van 2020
Uitvoeren van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het omgevingsrecht (via de omgevingsdiensten) (Streefwaarde 3 vastgestelde opdrachten)	Gerealiseerd.
De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen (Streefwaarde: geen gebruik wet dwangsom/ geen lex silencio positivo)	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld (Streefwaarde 90%)	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.
Handhavingsbeschikkingen die in stand blijven na rechterlijke toetsing (Streefwaarde 90%)	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.
Geen repressieve handhaving zonder toetsing op artikel 20.8 (Streefwaarde 100%)	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.
Mate van spontane naleving (bij eerste controles) (Streefwaarde 80%)	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.

Geconstateerde ernstige overtredingen (bij eerste controles) (Streefwaarde 7%)	De definitieve eindrapportages over de uitvoering van de VTH taken zijn nog niet beschikbaar. In april wordt net als in 2018 een statenmededeling opgeleverd met daarin de resultaten over de VTH uitvoering.
Intergemeentelijk samenwerken op het gebied van milieu binnen Brabantstad duurzaamheid en MOLO (Streefwaarde 6 bijeenkomsten Streefwaarde is bijgesteld naar 2 bijeenkomsten)	Gerealiseerd
<i>Fysieke gezonde leefomgeving milieu</i>	
<i>De luchtkwaliteit, geluid-, geur- en lichthinder voldoen aan de geldende normen, zodat deze een positieve invloed hebben op de gezondheid van de Brabander</i>	
Uitvoeren Plan van Aanpak Brabantse Health Deal:	Deels gerealiseerd Er heeft een evaluatie plaatsgevonden en op basis daarvan is een contourennota opgesteld en vastgesteld in BrabantStad. Op basis van de contourennota wordt een nieuw plan van aanpak in maart 2020 aan BrabantStad voorgelegd,
Opleveren Toolbox	Gerealiseerd
Ondersteunen initiatieven/projecten die een positieve bijdrage leveren aan het welzijn en de gezondheid in Brabant (Streefwaarde 2 projecten)	Gerealiseerd
Regionale projecten binnen Brabantse Health Deal (Streefwaarde 3 projecten)	Gerealiseerd

De bodem bevat geen urgente bodemverontreinigingen meer, is vitaal en geschikt voor maatschappelijke functies

Gerealiseerd

Saneren bodem Chemie Pack (gereed in 2025). Passieve sanering is gestart.

Gerealiseerd

Uitvoeren projecten gericht op bewustwording, herstel vitaliteit, bodembiodiversiteit, biologische, chemische en fysische kwaliteit (Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 naar 3)

Gerealiseerd

Subsidieregeling Vitale bodem (Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 3 naar 1)

Gerealiseerd

Hergebruik van voormalige en/of gesloten stortplaatsen heeft geen nadelige gevolgen voor de leefomgeving

Aantal in beheer zijnde stortplaatsen. (Streefwaarde 3)

Niet gerealiseerd

Achter op de planning. In 2018/2019 heeft intensief bestuurlijke afstemming plaats gevonden over de uitkomsten van een ALM-studie betreffende het nazorgfonds. De beoogde overdracht van beheer van locaties aan de provincie is uitgesteld. De provincie heeft ingestemd met een overeenkomst op basis waarvan de overdracht voor een periode van 5 jaar wordt uitgesteld. In die tijd vindt een vervolgetrajecten blijft de provincie alleen het beheer uitvoeren over de twee locaties die al eerder waren overgedragen.

Fysieke veilige leefomgeving

Natuurbranden worden zoveel mogelijk voorkomen en eventuele schade is minimaal

Operationele RIN-webapplicatie (Risiko Index Natuurbranden) ter ondersteuning van de gebruikers.	Bij Burap 2018 reeds gerealiseerd. Landelijk is beheer overgedragen aan Brandweer Nederland'.
--	---

Risico's/schade als gevolg van drugsdumpingen zijn tot een minimum beperkt

Risico's/schade als gevolg van drugsdumpingen zijn tot een minimum beperkt) (Streefwaarde 4 bijeenkomsten)	Gerealiseerd
---	--------------

Schadeloos stellen gedupeerde grondeigenaren (Streefwaarde 1 vastgestelde subsidieregeling)	Gerealiseerd
---	--------------

Groene groei milieu

Grondstoffen zijn beschikbaar voor economische ontwikkelingen en grondstofketens zijn zoveel mogelijk gesloten.

Vaststellen subsidieregeling initiatieven/projecten met een positieve bijdrage aan een duurzame grondstoffenvoorziening.	Niet gerealiseerd Subsidieregeling wordt niet opgesteld. In het kader van Biobased Economy en Circulaire Economie wordt gedacht aan het verstrekken van leningen via het Innovatiefonds van de BOM
--	---

Ondersteunen initiatieven/projecten met een positieve bijdrage aan een duurzame grondstoffenvoorziening (Streefwaarde 3)	Gerealiseerd
--	--------------

Provincie ondersteunt het opzetten van het Innovatieplatform verwaarden reststromen (Streefwaarde 1)	Niet gerealiseerd Gesprekken met afvalinzamelaars en verwerkers lopen, hebben echter nog niet geleid tot het opzetten van Innovatieplatform. In 2020 zal dit pas tot een resultaat leiden.
---	---

*De natuurlijke waarde van de diepe ondergrond wordt niet bedreigd door ingrepen zoals
opslag afval of winning schaliegas*

Benodigde ingrepen (Streefwaarde 0)	Gerealiseerd
-------------------------------------	--------------

Kennisontwikkeling grondwater (Streefwaarde opgestelde grondwatermodellen 1)	Gerealiseerd
--	--------------

Ontwikkelen Geo-Park Schelde Delta, bidbook is gereed voor indiening bij UNESCO Gereed 2020	Deels gerealiseerd Bij Burap is gemeld dat Bidbook in 2020 gereed moet zijn. Indienen bidbook wordt op advies van Unesco Geopark-commissie doorgeschoven naar 2021
--	---

*De voedselvoorziening veroorzaakt geen uitputting van voorraden en
milieukwaliteitsproblemen (bijdrage aan Agrofood Agenda 02.02)*

Benutten vrijkomend fosfaat bij vernatting (Streefwaarde 1 onderzoek)	Gerealiseerd
---	--------------

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	38.920	49.488	38.930	10.558
Baten	2.163	9.304	6.720	- 2.583
Saldo van baten en lasten	- 36.757	- 40.184	- 32.208	7.975

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
- Bodem	4.151
- Omgevingsdiensten	4.433
- Ambitiemiddelen milieu	1.403
- Ecodorp Boekel	600
- Opruiming Drugsafval	297
- Interim bedrijvenregeling bodemsaneringen	-676
- Overig	350
Totaal afwijking lasten	10.558

Toelichting afwijking lasten**Bodem**

Door vertraging in de uitvoering van de saneringen, van onder andere Chemiepack, verlopen de realisaties niet volgens planning. Dit leidt tot een onderschrijding van € 4,1 mln.

Omgevingsdiensten

De onderbesteding is voor het grootste deel het gevolg van een positief jaarrekeningresultaat van de omgevingsdiensten. De omgevingsdiensten betalen feitelijk terug wat in het voorafgaande jaar teveel betaald is door de deelnemers.

Ambitiemiddelen milieu

De uitgaven op de ambitiemiddelen ten behoeve het onderdeel milieu van het PMWP 2015-2021 waren in 2019 minder dan geraamd. Met name op de subonderdelen 'gezonde leefomgeving' en 'lucht, geur en geluid'.

Ecodorp Boekel

Het provinciaal risico op de lening aan Ecodorp Boekel dekken wij voor 50% af uit de programmabegroting.

Opruiming Drugsafval

Er zijn voor € 0,3 mln minder opruimingssubsidies drugsdumpingen aangevraagd dan voorzien.

Interim bedrijvenregeling bodemsaneringen

De provincie fungeert als doorgeefluik voor de Interim bedrijvenregeling m.b.t. bodemsaneringen vanuit het Rijk. De gemaakte kosten waren € 0,7 mln hoger dan geraamd. Deze kosten worden teruggevorderd bij het Rijk.

Overig

Diverse kleinere afwijkingen, zoals/op gebied van onder andere Milieu Effect Rapportages, kassiersfunctie IPO BOOG en gevelsaneringen.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	<i>x € 1.000</i>
- Leges en inkomsten vvgb's	-2.307
- Overig	-276
Totaal afwijking baten	-2.583

Toelichting afwijking baten*Leges en inkomsten verklaringen van geen bedenkingen (vvgb's)*

De vergunningverlening op de Wet natuurbescherming is nagenoeg stilgevallen na de uitspraak van de Raad van State. Tegen de verwachtingen in is deze in 2019 niet opnieuw op gang gekomen. Dit heeft geleid tot minder leges- en vvgb inkomsten.

Overig

Diverse kleinere afwijkingen, zoals/op gebied van het verhaal van kosten voor repressieve handhavingsacties en de provinciale kassiersfunctie voor het IPO BOOG.

03.03 Natuur en Landschap**Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?****Natuur en Landschap****Samenhangend en robuust natuurnetwerk**

Deels gerealiseerd. Samen met manifestpartners is voortvarend gewerkt aan de realisatie van herstelmaatregelen in stikstofgevoelige N2000-gebieden. Voor 5 gebieden is gewerkt een Provinciaal Inpassingsplan (PIP). Eind 2019 hebben PS het PIP voor de Oude Strijper Aa vastgesteld. In 2020 volgen de PIP's voor de andere 4 gebieden. De daadwerkelijke uitvoering van de herstelmaatregelen is gesubsidieerd door de provincie en wordt uitgevoerd door de manifestpartners.

Zie voor de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant hoofdstuk 03.04.

Behoud en herstel van biodiversiteit

Deels gerealiseerd. Een te grote stikstofdepositie zorgt voor vermessing en verzuring van de Brabantse natuurgebieden. Het terugdringen van de stikstofuitstoot gebeurde ondermeer door het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Op 29 mei heeft de Raad van State een uitspraak gedaan over PAS: het PAS mag niet meer als basis worden gebruikt bij de toestemming voor activiteiten waarbij stikstof vrijkomt. Het PAS werd namelijk gebruikt om, vooruitlopend op toekomstige positieve gevolgen van maatregelen voor beschermde

natuurgebieden, alvast toestemming te geven voor activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor die gebieden. Zo'n toestemming 'vooraf' mag niet (meer).

Sinds 29 mei is hard gewerkt aan een nieuwe aanpak en aan beleidsregels om vergunningverlening (deels) weer mogelijk te maken. Eind 2019 is de Brabantse Aanpak Stikstof aan de Staten aangeboden.

Brabants mozaïek van landschappen

Gerealiseerd. Middels het Stimuleringskader Groen Blauwe Diensten (Stika) zijn er 275 subsidies toegekend. Daarnaast zijn er 68 subsidies toegekend voor de inrichting van landschapselementen en 10 voor de aanleg van faunavoorzieningen. In overleg met de Brabantse gemeenten en waterschappen is gewerkt aan de aanpassing van het Stimuleringskader Groen Blauwe Diensten. De regeling is flexibeler gemaakt en er wordt meer verbinding gelegd met andere opgaven. De nieuwe regeling wordt in de 1^e helft van 2020 opengesteld.

In januari vond de slotbijeenkomst van Landschappen van Allure plaats. Dankzij de inzet van heel veel partijen en vrijwilligers zijn De Brabantse Wal, Het Groene Woud en De Maashorst echte 'Landschappen van Allure' geworden, ieder met zijn eigen identiteit en dynamiek. In 2020 vindt de afronding van de laatste projecten plaats.

Verankering van natuur en landschap in de samenleving

Deels gerealiseerd. Op 11 april vierde basisschool De Schatkist in Budel dat ze de 100ste school in Noord-Brabant waren die aan de slag zijn gegaan met de subsidie 'Schoolplein van de toekomst'. In totaal zijn er nu 160 schoolpleinen gesubsidieerd, waarvan 85 in 2019.

Ook zijn ruim 30 andere projecten uitgevoerd om ervoor te zorgen dat de Brabantse burgers zich bewust zijn van het belang van natuur en landschap en daar ook zelf aan willen bijdragen.

Er zijn 7 ondernemerscoaches aangesteld om ondernemers te ondersteunen bij de omschakeling naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering. Hun inzet is erop gericht dat er ten minste 40 gangbare veehouderijbedrijven omschakelen. De coaches hebben inmiddels meer dan 100 gesprekken gevoerd met belangstellenden. De eerste ondernemers hebben subsidie ontvangen voor het opstellen van een businessplan.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Samenhangend en robuust natuurnetwerk

Behoud en herstel van biodiversiteit

Brabants mozaïek van landschappen

Verankering van natuur en landschap in samenleving

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Natuur Brabant: Uitnodigend Groen (BruG) (Besluit: PS 50/12; Afweegmoment: 2022)</u>	
<u>Beleidsactualisatie BruG (Besluit: PS 77/17)</u>	
<i>Inzicht in beleid, beleidsrealisatie en beleidskaders</i>	
Oplevering rapportage "Toestand Brabantse Natuur, Water & Milieu (Streefwaarde 1 toestandrapportage per jaar)	Gerealiseerd. De toestandrapportage (natuur, water, milieu) wordt via de website www.brabantinzicht.nl jaarlijks geleverd.
Oplevering jaarlijkse "voortgangsrapportage natuur" (VRN) (Streefwaarde 1)	Gerealiseerd.
Vaststellen begrenzing NNB via natuurbeheerplan (Streefwaarde 1)	Gerealiseerd.
Vaststellen Natura 2000 beheerplannen (Streefwaarde 0)	Niet van toepassing
<i>Uitvoering BrUG pijler 1 : een samenhangend en robuust netwerk van natuurgebieden</i>	
<i>Het Natuurnetwerk Brabant is op orde.</i>	
Oppervlakte waarvoor subsidie voor natuur- en landschapsbeheer wordt verleend binnen het Natuurnetwerk met behulp van de provinciale subsidie SNL, onderdeel natuur en landschapsbeheer (Streefwaarde 81.615 ha)	Deels gerealiseerd. Er zijn iets minder ha gesubsidieerd (81.585 ha).

Het beheer van natuurwaarden met behulp van de subsidie SNL, onderdeel natuur en landschapsbeheer, (uitgedrukt in hectares) als percentage van de beoogde oppervlakten (streefdoelen) binnen het Natuurnetwerk Brabant (beoogde opp. is 90.000 ha). (Verplichte indicator uit BBV) (Streefwaarde 93%, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 91%)

Gerealiseerd.

Oppervlakte waarvoor subsidie voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer wordt verleend buiten het Natuurnetwerk met behulp van de provinciale subsidie SNL, onderdeel agrarisch natuur en landschapsbeheer (Streefwaarde 3.093 ha. Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld naar 3839 ha)

Deels gerealiseerd. Er is voor 3.757 ha subsidie verleend. Er zijn meer 'dure' ha aangevraagd waardoor er met het beschikbare budget iets minder ha kunnen worden gesubsidieerd.

Het beheer van natuurwaarden met behulp van de subsidie SNL, onderdeel agrarisch natuur en landschapsbeheer (uitgedrukt in hectares) als percentage van de beoogde oppervlakten (streefdoelen) buiten het Natuurnetwerk Brabant (beoogde opp. is 3.093 ha). (Verplichte indicator uit BBV) Streefwaarde 100%, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 125%)

121%

Realisatie van circa 440 herstelmaatregelen van aangewezen habitats in N2000 gebieden vóór 2022. Voor het aankopen van de benodigde gronden en verlenen van subsidies voor inrichting, zie 03.04 (Streefwaarde aantal maatregelen 70-90)

Gerealiseerd.

Uitvoering BrUG pijler 2: Behoud en herstel biodiversiteit

Een gunstige staat van instandhouding van soorten en habitats die van nature in Brabant voorkomen.

Realisatie van circa 3.000 inrichtingsmaatregelen in 15 leefgebieden voor bedreigde diersoorten vóór 2027 door openstelling subsidieregeling. (Streefwaarde 100-200 maatregelen)

Gerealiseerd.

Uitvoering BrUG pijler 3 : een Brabants mozaïek van landschappen met regionale identiteiten.

Een aantrekkelijk landschap voor mens en natuur.

Verlenen subsidie voor uitvoeren maatregelen t.b.v. karakteristiek landschap via Stimuleringskader groen blauwe diensten en Regeling verbinding en landschap (Streefwaarde 100-200 maatregelen resp. 40 maatregelen)

Gerealiseerd.

Beoordelen van 8 voortgangsrapportages Subsidieregeling landschappen van Allure Noord- Brabant. (Streefwaarde aantal bij bestuursrapportage bijgesteld naar 1)

Gerealiseerd.

Tussen- en eindrapportage regeling Landschap van Allure (Streefwaarde 1)

Gerealiseerd.

Uitvoering BrUG pijler 4 : verankering van natuur en landschap in de samenleving

Een groene maatschappij waar burgers zich bewust zijn van het belang van natuur en landschap en daar ook zelf aan willen bijdragen en ondernemers hun economische activiteiten laten plaats vinden binnen de randvoorwaarden van natuur.

Vergroening bedrijventerreinen (Streefwaarde 2 locaties bij bestuursrapportage bijgesteld naar 0)

Niet van toepassing.

Toename natuurinclusieve landbouw (Streefwaarde 5 bedrijven)

Gerealiseerd.

Vrijwillige CO2 compensatie (Streefwaarde 1 initiatief, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 0)

Niet van toepassing.

Initiatieven natuur en economie (Streefwaarde 10 uitvoeringsprojecten)

Gerealiseerd.

Aantal (burger)initiatieven dat de meerwaarde van groen benut (Streefwaarde 10 initiatieven)

Gerealiseerd.

Aantal gezonde, klimaatbestendige groene schoolpleinen (Streefwaarde 16 schoolpleinen, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 75)	Gerealiseerd.
Aantal initiatieven waar groen en gezond met elkaar verbonden zijn, inclusief toegankelijke natuur (Streefwaarde 3 initiatieven)	Deels gerealiseerd. Er zijn twee projecten gerealiseerd (Natuurontwikkeling Luciapark en bloemrijke wandeltuin Liduina). Het project toegankelijke natuur is niet gerealiseerd. Een goede opzet daarvoor vergde meer tijd dan verwacht. Een voorstel en realisatie hiervan komt in 2020.
Aantal projecten voor waardering van groene vrijwilligers, toename groene vrijwilligers of vergroten expertise vrijwilligers aansluitend beleidsvraagstukken (Streefwaarde 3 projecten, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 4)	Gerealiseerd.
Bevorderen van draagvlak en samenwerking bij de realisatie van natuur en landschapsdoelen voor het verlenen van subsidie aan natuurorganisaties (Streefwaarde 3-4 organisaties, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 4)	Gerealiseerd.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Vershil
	2019	2019	2019	
Lasten	72.858	72.745	64.928	7.817
Baten	3.211	3.026	2.680	-346
Saldo van baten en lasten	-69.648	-69.720	- 62.248	7.471

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
- SNL beheer	1.739
- Gebiedsimpuls N69	1.563
- Projecten Dienst Landelijk Gebied	929
- Bijdragen POP3 Natuur	528
- Uitgaven Natuurcompensatie	565
- Programma budget realisatie NNB	629
- Biodiversiteit	782
- Overig	1.082
Totaal afwijking lasten	7.817

Toelichting afwijking lasten*Subsidieregeling natuur- en landschapsbeheer (SNL)*

De onderbesteding op SNL komt deels doordat er voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer gerekend is met 50% EU-subsidie en we tot nu toe 75% EU-subsidie krijgen. Dit sluit aan bij de afspraak over 50-50 financiering, waarbij in de eerste vier jaren al 75% wordt gedeclareerd in Brussel en resterende jaren 100% ten laste van de provincie komt.

Daarnaast verloopt de realisatie van het natuurnetwerk minder snel dan geraamd, waardoor de subsidies voor beheer later aangevraagd.

Gebiedsimpuls N69

De realisatie van projecten en de voorbereiding hiervan vraagt meer tijd waardoor er nog geen subsidieaanvragen zijn geweest in 2019. Dit komt deels doordat een aantal partners de cofinanciering nog niet in de begroting heeft vastgelegd en omdat partners nog niet met de uitvoering aan de slag zijn.

Transitie Dienst Landelijk Gebied projecten

Aan de zogenoemde 'transitie DLG-projecten' is minder uitgegeven dan verwacht. De betaling aan het

Noordbrabants Landschap voor de restopgave van De Hilver wordt doorgeschoven naar 2020 en een betaling aan de aannemer van het project Groote Peel heeft vertraging opgelopen in verband met een langlopende discussie over de hoogte van het te betalen bedrag en schuift eveneens door naar 2020.

Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) bijdragen Natuur

In 2019 heeft de garantstelling voor het EU-deel voor PAS- en natura 2000 projecten niet geleid tot een verplichting. Daarnaast zit op de LEADER-openstelling voor de N69 vertraging in de afhandeling van ingediende subsidieaanvragen.

Uitgaven natuurcompensatie

Eind 2019 zijn er nog 3 aanvragen in behandeling voor de realisatie natuur subsidieregeling N279 die niet meer beschikt zijn in 2019.

Programma budget realisatie Natuurnetwerk Brabant

In 2019 zijn minder subsidies aangevraagd dan verwacht, doordat de manifestpartners in afwachting waren van de samenwerkingsovereenkomsten met de manifestpartners met betrekking tot de versnelling realisatie Natuurnetwerk Brabant tot 2028, waarbij voor de periode 2020 tot en met 2022 afspraken over de ondersteuning worden gemaakt. Deze samenwerkingsovereenkomsten zijn in januari 2020 getekend.

Biodiversiteit

Op de opengestelde subsidieregeling 'Biodiversiteit en leefgebieden' zit een onderbesteding van 9%, omdat projecten niet voldeden aan de vereisten en of niet paste binnen het bedrag van een van de vier deelplafonds. De resterende middelen vloeien terug naar de reserve en blijven beschikbaar voor nieuwe openstellingen.

Overig

Diverse kleinere afwijkingen, zoals/op gebied van Pas en Natura 2000 projecten (€ 0,4 mln.), groenblauwe diensten (€ 0,33 mln.), BrUG; uitwerking Natuur + Samenleving (€ 0,25 mln.) en diverse kleine posten (€ 0,28 mln.).

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Overig	-346
Totaal afwijking baten	-346

Toelichting afwijking baten

De afwijkingen t.o.v. de begroting zijn beperkt

03.04 Natuur Netwerk Brabant

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Realiseren volledige natuurnetwerk Brabant

Groen Ontwikkelfonds

Deels gerealiseerd.

<Tekst volgt begin maart nadat GOB rapportage beschikbaar is.>

Natuurnetwerk Brabant

Deels gerealiseerd.

Met de waterschappen Aa & Maas, De Dommel en Brabantse Delta en met Brabants Landschap, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten zijn afspraken gemaakt over het in een hoger tempo aanleggen van nieuwe natuur. Ze hebben daarbij aangegeven in welke gebieden zij de natuurrealisatie - en in combinatie daarmee het herstel van het watersysteem - op zich nemen. In totaal gaat het om 76 gebieden.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (Besluit: PS 42/13; Afweegmoment: 2027)</u>	
Realisatie Natuurnetwerk door provincie en de GOB BV. Provinciaal deel (totale opgave is 3.100 ha)	
Verwerving/functioniewijziging (Streefwaarde 200 ha)	Gerealiseerd.
Inrichting (Streefwaarde 150 ha)	Gerealiseerd.
Rijksdeel (totale opgave is 6.500 ha verwerven en 12.148 ha inrichten)	
Verwerving/functioniewijziging (Streefwaarde 500 ha)	Deels gerealiseerd. Er zijn minder hectares gerealiseerd in 2019. Als de voortgangsrapportage natuur (VRN) beschikbaar is wordt er een statenmededeling opgeleverd met de gerealiseerde hectares.
Inrichting (Streefwaarde 250 ha)	Deels gerealiseerd. Er zijn minder hectares gerealiseerd in 2019. Als de voortgangsrapportage natuur (VRN) beschikbaar is wordt er een statenmededeling opgeleverd met de gerealiseerde hectares.
Realisatie Ecologische verbindingszone EVZ (totale opgave 1775 ha)	
Verlenen subsidie of andere financiële arrangementen en/of beschikbaar stellen (ruil)gronden voor realisatie EVZ's door derden (Streefwaarde 125 ha)	Deels gerealiseerd. Er is 7 ha ecologische verbindingszone gerealiseerd. Het aantal ha onderhanden bij het GOB is 314 ha. Hiervan is 187 ha beschikt in 2019. De komende jaren worden deze ha gerealiseerd.
Realisatie van enclaves in het NNB die nog in agrarisch gebruik zijn. (Streefwaarde 30 ha)	Deels gerealiseerd. Er is 18 ha verworven.

Realisatie grondverwerving Natte Natuurparels (Oost Brabant) (Streefwaarde aantal natte natuurparels)	Niet van toepassing.
---	----------------------

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Vershil
	2019	2019	2019	
Lasten	1.100	13.214	17.903	-4.689
Baten	0	5.355	9.463	4.108
Saldo van baten en lasten	- 1.100	- 7.859	-8.440	-581

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
- GOB grondverwerving Natuurnetwerk Brabant	-4.689
Totaal afwijking lasten	-4.689

Toelichting afwijking lasten*GOB-grondverwerving NNB*

De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk ramen. Bij de Bestuursrapportage wordt op basis van de meest recente grondmutaties ramingen bijgesteld. In de laatste maanden van 2019 hebben nog een aantal aankopen van gronden plaatsgevonden met name rijks EHS die niet voorzien waren bij de slotwijziging 2019, waardoor een overschrijding van € 4,7 mln. optreedt (gedekt door GOB-fonds en rijksmiddelen).

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
- GOB grondverkoop en pachtinkomsten	4.108
Totaal afwijking baten	4.108

Toelichting afwijking baten*GOB-grondverkoop en pachtinkomsten*

De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) laten zich moeilijk ramen. Bij verkoop worden boekwinsten en pachtinkomsten gerealiseerd. In de laatste maanden van 2019 hebben nog een aantal mutaties plaatsgevonden met name Rijks EHS welke niet voorzien waren bij de slotwijziging 2019, waardoor er per saldo meer baten € 4 mln. zijn gerealiseerd.

Programma 04 Economie en energie

Inleiding

Dit programma richt zich op een toekomstbestendige economische ontwikkeling, met aandacht voor het op orde brengen en houden van de “basis” en waarin ruimte wordt gegeven voor verduurzaming en innovatie in een internationale context.

Onze doelstellingen zijn uitgewerkt in het Economisch Programma 2020 en de Energieagenda 2020.

Wij werken nauw samen met onderwijs en bedrijfsleven, triple helix organisaties, Rijk en Europa om deze te bereiken. Ook de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM) speelt een belangrijke rol als uitvoeringsorganisatie voor de provincie op economisch gebied.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Ook in 2019 floreerde de Brabantse economie en kende een groei van ruim 2%. De werkloosheid daalde tot rond de 3%, het laagste percentage in jaren. Onze doelen voor 2019 hebben wij op hoofdlijnen behaald. De hausse waarin wij ons bevinden heeft ook een keerzijde. Vele sectoren hebben te maken met tekorten aan geschikt personeel. Met de arbeidsmarktregio's en andere partners is hard gewerkt om daarop een antwoord te bieden door het stimuleren van Strategisch Personeelsbeleid van werkgevers, inzet op Leven Lang Ontwikkelen, 21st-century skills, uitvoering van Kennispact MBO en versterking van het MKB. Ook zijn flinke stappen gezet met de Talentagenda en de Hoger Onderwijs-Agenda.

Met de opening van de Brainport Industries Campus, en specifiek met de activiteiten van het Summa College aldaar, is een unieke opleidingsomgeving voor jongeren in de techniek tot stand gekomen. Iets vergelijkbaars geldt voor het intrekken van Fontys Hogescholen op de Automotive Campus. In 2019 zijn opnieuw stappen gezet om ons bedrijfsleven te versterken en verduurzamen, voor Brabanders nieuwe kansen op de arbeidsmarkt te creëren en internationale samenwerkingsverbanden te creëren dan wel te versterken. Daarmee anticiperen wij op nieuwe ontwikkelingen in een globaliserende en snel veranderende wereld.

In de verschillende Uitvoeringsprogramma's zijn in 2019 flinke stappen vooruit gezet, zoals met de start van het Data Value Centre waarmee tientallen bedrijven op het pad van digitalisering worden geholpen. Het startersprogramma Braventure bracht meer dan honderd innovatieve starters in versnelling en vele starters zijn gefinancierd via het Brabant Startup Fonds. Via de MIT-regeling en OPZuid zijn opnieuw tientallen innovatieve projecten van het MKB ondersteund, waar straks nieuwe werkgelegenheid uit voortvloeit. Samenwerkingsprojecten met partners uit Europa vonden steun in de verschillende Interregprogramma's. Dit draagt bij aan de aanpak van de maatschappelijke opgaven, zoals het circulair maken van onze economie, het verduurzamen van onze landbouw, de uitdagingen rondom vergrijzing en stijgende zorgkosten, en het verminderen van onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en het organiseren van slim en duurzaam vervoer. Daarbij maken wij maximaal gebruik van ons internationale netwerk en Europese fondsen.

Op onderdelen treedt enige vertraging op, veroorzaakt doordat veel van onze initiatieven en projecten met derden worden opgepakt en uitgevoerd.

Het Economisch programma Brabant loopt tot en met 2020. Eind 2018 is PS een bouwstenennotitie economisch beleid aangeboden, om in samenhang met het nieuwe bestuursakkoord voeding te geven aan de nieuwe Economische Visie Brabant 2020. In 2019 zijn de eerste stappen daartoe gezet. Parallel daaraan hebben de verzamelde provincies het nationale Kennis- en Innovatieconvenant (KIC) ondertekend, waarmee de basis is gelegd voor nadere samenwerking van Rijk, topsectoren, Regionale Ontwikkelings Maatschappijen (ROM's) en regio's.

De uitvoering van de Energieagenda 2010-2020 via het uitvoeringsprogramma Energie en het aanvullend uitvoeringsprogramma Energie 2018-2019 zijn afgerond. In april is PS uitgebreid geïnformeerd over de stand van zaken.

Als eerste uitwerking van de Energieagenda 2019-2030 is eind 2019 nieuwe uitvoeringsprogramma 2020-2023 'Energie verbindt' is eind 2019 vastgesteld. De provincie Noord-Brabant heeft ingestemd met de landelijke afspraken voor broeikasgasreductie in het Klimaatakkoord. In 2019 is daarnaast actief regie gevoerd op het proces van de Regionale Energiestrategieën (Statenmededeling 'Voortgang Regionale Energiestrategieën'). Verder is de subsidieregeling die hoort bij de beweging 'Brabant geeft Energie' drie keer opgesteld en nagenoeg volledig benut.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Enexis NV
- CBL Vennootschap BV
- CSV Amsterdam BV
- Green Chemistry Campus BV
- Havenschap Moerdijk
- Oss Life Science Park holding
- Oss Life Science Park Vastgoed
- PZEM NV
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV
- Verkoop Vennootschap BV
- Vordering op Enexis BV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

04 Economie	Begroting 2019	Begroting 2019	Jaarrek.2019	Verschil
Bedragen x € 1.000	oorspronkelijk	na wijziging	realisatie	begr.- realisatie
Lasten				
Programmalasten	54.603	72.966	77.365	-4.399
Toegerekende organisatiekosten	7.496	7.888	10.348	-2.459
Totaal lasten	62.099	80.855	87.713	- 6.858
Baten				
Programmabaten	18.304	7.071	20.798	13.728
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	902	902

Totaal baten	18.304	7.071	21.701	14.630
Saldo van baten en lasten	- 43.795	- 73.784	- 66.012	7.771

De lastenkant van programma Economie laat (per saldo) een overschrijding zien van € 4,4 mln. Dit bestaat enerzijds uit een overschrijding van € 13,8 mln. m.b.t. Efro bijdrage OPZuid. (Europese middelen), dit betreft voor de provincie een budgettaire neutrale boeking (zie ook baten), een overschrijding i.v.m toevoeging aan voorziening leningen ad € 0,4 mln en anderzijds onderschrijding van € 10 mln. De onderschrijding van € 10 mln wordt met name veroorzaakt doordat uitgaven m.b.t. Innoveren met topsectoren, van Gogh Vastgoed en Digitalisering niet in 2019 zijn gedaan en doorschuiven naar 2020. M.u.v. van Gogh Vastgoed betreft het middelen uit Investeringsagenda 3e tranche) De toegerekende organisatiekosten komen op basis de gerealiseerde uren hoger uit dan geraamd.

04.01 Algemeen economisch beleid

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Versterken MKB

Versterking MKB (en daarmee versterking concurrentiekracht en werkgelegenheid)

Conform planning. In 2019 is overeenstemming op hoofdlijnen bereikt over de aansluiting van het financieringsinstrument voor innovatieve starters, de Vroege Fase Financiering, op regionale financieringsinstrumenten zoals het Brabant Startupfonds.

Daarnaast hebben wij met VNO-NCW Brabant-Zeeland en MKB Nederland afspraken gemaakt om in Brabant tot een versterkt MKB-label te komen.

Zorgdragen voor een wendbare en kwalitatief hoogstaande arbeidsmarkt

Arbeidsmarkt

De uitvoering van de uitvoeringsagenda “Veerkrachtige arbeidsmarkt” ligt op schema en vindt plaats via een aantal lijnen: flexicurity, onderwijs- arbeidsmarkt, iedereen doet mee, internationalisering en sociale innovatie in combinatie met versterking MKB.

Ten tijde van vaststelling van “Veerkrachtige arbeidsmarkt”, zag de economie er anders uit dan nu. Toen was er sprake van een relatief hoge werkloosheid, nu is er sprake van een overspannen arbeidsmarkt met tekorten in vele sectoren. Dit betekent dat onze aandacht op onderdelen is bijgestuurd, mede op verzoek van uw Staten – met extra aandacht voor opleiden, aantrekken en het behouden van (internationaal) talent (motie: “Toekomst van Brabant” <https://www.brabant.nl/bestuur/provinciale-staten/statenstukken/ps/20170421/download?qvi=887678>) en als partner in Brainport Nationale Actieagenda.

Als uitwerking op de motie ‘Toekomst van Brabant’ is een aantal verkenningen en onderzoeken uitgevoerd naar de kansen en mogelijkheden naar het aantrekken en behouden van hoogopgeleid talent. De aanbevelingen worden in 2020 verder uitgewerkt.

2019 heeft ook in het teken gestaan van het verder ontwikkelen en versterken van een Brabants netwerk VMBO, de doorontwikkeling van Kennispact MBO en de problematiek verband houdend met arbeidsmigratie. In de eerste helft van 2019 zijn tien HCA-projecten met een subsidie innovatieregeling innovatie gefinancierd. De innovatieve projecten zijn nagenoeg volledig afgerond en varieerden van een methodiekboek, gaming, arbeidsfit maken, netwerk versterking, samenwerking met nieuwe partijen, nieuwe onderwijsvormen voor kinderen van expats, awareness voor bedrijven voor robotisering, tot daadwerkelijk toeleiding naar werk.

Via meerdere EU-subsidieprogramma's steunde de provincie projecten die het internationaal werken, leren en ondernemen aan beide zijden van de grens bevorderen en die regionaal bijdragen aan de duurzame versterking van de arbeidsmarkt en verhoging van de innovatiekracht in (top)sectoren.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Arbeidsmarkt voor de kenniseco

Stimuleren van vrijetijdseconomie

Vrijetijdseconomie (VTE)

We liggen op koers wat betreft de realisatie van onze ambitie om de meest gastvrije regio van West-Europa te worden door te zorgen dat meer bezoekers naar Brabant komen, die hier langer blijven (shortbreak) en meer besteden. . VisitBrabant functioneerde goed als marketingorganisatie van de Brabantse vrijetijdseconomie. Naast diverse marketingactiviteiten gericht op doelgroepen uit Nederland, België en Duitsland, versterkt de PR-campagne Brabant is Open de positionering van Brabant als aantrekkelijke bestemming voor bezoekers, studenten, werknemers en bedrijven. Leisure-ondernemers worden gefaciliteerd met projecten op het gebied van internationale gastvrijheid en het versterken van de online reputatie.

De meest recente monitoringsinformatie positieve cijfers zien: meer buitenlandse bezoekers, meer zakelijke bezoekers, meer overnachtingen, sterke groei van dagrecreatie en een flinke stijging van de bestedingen. In 2019 is succesvol geïnvesteerd in de crossovers tussen vrijetijdseconomie en de andere maatschappelijke opgaven, zoals Cultuur, Erfgoed en Agrofood. Met het Ministerie EZK, de provincies en het Nederlands Bureau Toerisme Congressen (NBTC) is in 2019 gewerkt aan de concretisering van het Perspectief Bestemming Nederland 2030 over de veranderende impact van toerisme.

Naast de provincie, Efteling en Libéma investeren alle Brabantse regio's in het Leisure Ontwikkel Fonds (LOF) Brabant. In 2019 is aan twee projecten een lening uitbetaald (Doloris Meta Maze en Exodus Burned). Er zijn verschillende projecten in voorbereiding voor indiening in het LOF Brabant in 2020.

Bevorderen van de kenniseconomie

Het bevorderen van kennis(circulatie) tussen kennisinstellingen en (MKB)bedrijven.

Kennis en economie

Conform planning.

Noord-Brabant kent een aantal werklocaties/living labs waar onderwijs en bedrijfsleven samen met (regionale) overheden samenwerken om kennisopwaardering vanuit onderwijs naar bedrijfsleven en innovatie in het bedrijfsleven te bevorderen. Eén van deze locaties is MindLabs in de Spoorzone in Tilburg dat de verbinding legt tussen kunstmatige intelligentie en menselijk gedrag.

In 2019 is als centraal orgaan de Vereniging MindLabs opgericht die inmiddels overeenkomsten heeft gesloten met enkele strategische partners uit het bedrijfsleven, fysieke ruimte beschikbaar stelt voor startups en afstemming zoekt met onderwijs/onderzoek door de kennisinstellingen Fontys, Universiteit Tilburg en ROC Tilburg.

In 2019 zijn op initiatief van de provincie de eerste stappen gezet om onderwijs/onderzoek van het hoger onderwijs (HBO's en Universiteiten) vakinhoudelijk te verbinden met de maatschappelijke opgaven van Noord-Brabant. Ook is daarbij aandacht voor onderwijsconcepten die vaardigheden en skills aan studenten bijbrengen om weerbaar te zijn op de arbeidsmarkt (ondernemerschap, creativiteit). Daarbij staan beroepen van de toekomst centraal (met nieuwe opleidingen onder meer op het gebied van energie en digitalisering (kunstmatige intelligentie)).

Internationalisering & Branding + Europese Programma's

Internationalisering en branding

In 2019 hebben we, conform planning, ingezet op internationale bewustwording, samenwerking van het regionale bedrijfsleven, kennis- en onderwijsinstellingen en Brabantse marketeers, versterking van het Brabantse imago en het verzilveren van kansen in het buitenland. Daarmee mede uitvoering gevend aan de “Intensivering Internationalisering en Branding 2017-2019”. Verder heeft de verbreding van zowel internationalisering als branding naar andere beleidsterreinen dan economie verder vorm en inhoud gekregen. De naderende Brexit is voor de provincie aanleiding geweest om sterker in te zetten op innovatiesamenwerking binnen het (continentale) Europa met name op de gebieden nanotechnologie, regeneratieve medicijnkunde en robotica.

Hoogtepunten waren de formulering van het Chinabeleid en de viering van 25 jaar relatie provincie Noord-Brabant – Jiangsu, de verdere realisatie van het programma van de Brabantse Innovatiedagen en de innovatiesamenwerking tussen Duitse regio's en Noord-Brabant op het gebied van energie en mobiliteit. Door de duurzame contacten in het Branding-netwerk werken steeds meer Brabantse marketeers on-brand door het gebruik van het Brabantse merkfilter en de Brabant BrandBox. Voorbeelden zijn de nieuwe internationale huisstijl van de BOM (Brabant is Bright) en De Den Bosch Data Week. Het Branding team heeft zelf o.a. ingezet op het versterken van het Brabantse imago door het journalistieke platform IO in Duitsland, richting high tech talent via de campagne rond de Tech XPerience (i.s.m. o.a. Brainport), en in de zakelijk toeristische markt middels VistBrabant ConventionBureau.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Internationalisering

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren

Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?

Economisch programma 2020 (Besluit PS 18/12; Afweegmoment: 2020)

Versterking of stimulering van de regionale Brabantse economie binnen de economische clusters

Vier mandaatinstellingen die subsidie namens GS verstrekken voor projecten in de start- of experimentele fase die bijdragen aan de versterking van de high-tech industrie in Zuidoost-Brabant, agrifood sector in Noordoost-Brabant, social innovation in Midden-Brabant en smart industry in West-Brabant. (Streefwaarde 3)

Gerealiseerd

Streefwaarde aantal ondersteunde projecten: 50

Gerealiseerd

Multiplier uitgeloke private investeringen (Streefwaarde > 2)

Gerealiseerd

Verplichte indicator: Percentage toename van het Bruto Regionaal Product ten opzichte van het voorgaande jaar

Naar verwachting komt de economische groei voor Brabant in 2019 uit op 1,9%.

Bron: ING

<https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/jouwprovincie/vooruitzichten-regios/regios/regionale-economie.html>

BOM

Aansturing van en samenwerking met Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM) door middel van jaarplannen met concrete prestatie-indicatoren. (Streefwaarde 1 opdracht o.b.v. jaarplan.)

Gerealiseerd

INTERNATIONALISERING

Streefwaarde aantal handelsmissies 2 Gerealiseerd

Streefwaarde aantal handelsmissies (inkomend en uitgaand: 6 tot 8. Gerealiseerd

Streefwaarde aantal informatie-bijeenkomsten: 3 tot 4 Gerealiseerd

Streefwaarde aantal deelnemende bedrijven: 60 Gerealiseerd

Investeringsbevordering

Streefwaarde aantal match-making gesprekken: 300 Gerealiseerd

Streefwaarde aantal acquisitie-projecten: 30 Gerealiseerd

Streefwaarde aantal arbeidsplaatsen: 1.000 Gerealiseerd

Streefwaarde omvang investeringen: €100 mln. Gerealiseerd

Streefwaarde eigen leads vanuit de BOM > 10% Gerealiseerd

Innovatiesamenwerking

Streefwaarde projecten met R&D activiteit 15% Gerealiseerd

Aantal samenwerkingsverbanden op gebied van fotonica: 3 Niet gerealiseerd omdat m.b.t. fotonica in Europese context is overgedragen aan PhotonDelta. Realisatie is overgedragen aan PhotonDelta.

Totstandkoming proef/productieplan ontwikkelen acquisitieplan Sold Batteries ism BOM	Deels gerealiseerd. Het project bevindt zich nog in een voorstadium i.v.m. moeizaam tot standkomen van financiering. Wij gaan er van uit dat dit gerealiseerd gaat worden.
Streefwaarde aantal samenwerkingsrelaties div. regio's: 3	Gerealiseerd
BRANDING	
Profilering van de regio (Streefwaarde 2 bijeenkomsten Custodians of the brand)	Gerealiseerd
Succesvolle advisering on-brand/off-brand bij 10 projecten/ evenementen	Gerealiseerd
Duitsland Effectmeting profiel van Brabant in Duitsland op thema's 2017-2019; Bestuursrapportage: Achter op planning, voortschrijdend inzicht heeft laten zien dat monitoring van de media-activiteiten in het algemeen in Duitsland meer zinvol is. Het effect hiervan op het profiel van Brabant kan nl pas op langere termijn verwacht worden.	Gerealiseerd
Streefwaarde: 4 artikelen in relevante Duitse media (incl. social media) op relevant thema (Life Sciences en Agrofood)	Gerealiseerd
Streefwaarde 1 extern uitgevoerde profileringsactiviteit.	Gerealiseerd
Actieve benadering van de internationale pers rond internationale activiteiten en successen. Loopt achter op planning. Daarom bij bestuursrapportage streefwaarde bijgesteld van realisatie naar analyse en pilotfase.	Gerealiseerd
EUROPESE PROGRAMMA's	
Streefwaarde 1 openstelling OP-Zuid in 1e helft 2019	Gerealiseerd
Streefwaarde aantal openstellingen POP-3 is bij bestuursrapportage bijgesteld van 1 naar 3	Gerealiseerd en meer openstellingen dan 3 in 2019
Streefwaarde 1 openstelling Interreg in 1e helft 2019	Gerealiseerd

Streefwaarde 1 pilot project vanguard in 1e helft 2019	Gerealiseerd
Streefwaarde MKB-plus-loket (equity-deel) in 1e kwartaal 2019 is bijgesteld naar 2020	Loket gerealiseerd in 2018. Eerste deal gesloten/ondertekend in januari 2020
Streefwaarde MKB-plus-loket (leningendeel)	Opening loket voorbereid in 2019. Daadwerkelijke opening loket (ondertekening overeenkomst met Invest-NL) op 16 januari 2020.
Nieuwe RIS-strategie in 2e helft 2019	Loopt, verwacht wordt 100% versie in juli 2020 vast te stellen
Aanbieden van jaarlijks analyse i.r.t. de mogelijkheden voor nieuwe Europese financieringsinstrumenten voor Brabant. (Streefwaarde 2 monitoringsrapportages 2e helft 2019)	Gerealiseerd en kenbaar gemaakt via memo's gedeputeerde
Oplevering jaarstukken stimulus	Gerealiseerd aan PS voorgelegd
<u>Uitvoeringsagenda Vrijtijdseconomie (PS 11/13; Afweegmoment 2020)</u>	
<i>Meer bezoekers van verder weg, meer bestedingen en meer banen te krijgen in Brabant. Zo dragen we bij aan verbetering van het vestigingsklimaat en aan de internationale profilering van Brabant naar bezoekers.</i>	
Activatie bezoekers op platform VisitBrabant	Voor 2019 geen streefwaarde opgenomen. In 2019 gerealiseerd; 80.000 bezoekers p/maand.
Activatie ondernemers, aantal verbonden ondernemers en netwerken(community-building)	Voor 2019 geen streefwaarde opgenomen. In 2019 gerealiseerd; 280 betalende businesspartners en 30 aangesloten MICE-locaties bij VisitBrabant Convention Bureau.
Aantal shortbreaks (Nederlandse en buitenlandse)	Voor 2019 geen streefwaarde opgenomen. Gerealiseerd; 826.000 Nederlandse shortbreakvakanties in 2018. (toename tov 2015 en 2016, afname tov 2017). Geen nieuwe data voor buitenlandse shortbreaks.
Streefwaarde aantal crossovers vrijetijdseconomie met andere provinciale opgaven: 2	Gerealiseerd
<u>Beleidsnota Arbeidsmarktbeleid (PS 16/16; Afweegmoment 2019)</u>	

Een betere aansluiting van de vraag naar en het aanbod van arbeid, zichtbaar in een lagere werkloosheid en een afname van het aantal vacatures.

Streefwaarde 4 regionale uitvoeringsprogramma's voor arbeidsmarktregio's	Gerealiseerd
Streefwaarde 1 arbeidsmarkt-dashboard	Arbeidsmarktinzicht is volop in ontwikkeling, wordt steeds meer als belangrijke informatiebron voor en over arbeidsmarktbeleid gezien
Streefwaarde sectorplannen over aantal personen begeleid naar (ander) werk afgerond.	Gerealiseerd, sectorplan was in 2018 al afgerond. Streefwaarden zijn bereikt
Streefwaarde jeugdwerkloosheidsvrije zone (Midden Brabant): 50% minder dan in 2016	In de periode 2017 t/m 2019 zijn circa 1.800 jongeren 'buiten beeld' bereikt. 380 jongeren konden direct met een kort advies of doorverwijzing door het Jongerenpunt weer op weg worden geholpen. In circa 1.075 gevallen was meer ondersteuning nodig en is een plan van aanpak gestart. Hiervan zijn per 1-10-2019 ongeveer 550 jongeren geplaatst op werk/onderwijs/zorg. Het Jongerenpunt heeft een belangrijke 'makel- en schakelfunctie' gekregen tussen jongeren buiten beeld en de reguliere instanties. Zo'n 150 jongeren zijn actief begeleid naar ondersteuning door derden.
Streefwaarde bereik van Brabantse ondernemers door ambassadeurs van Brabants Besten: 1.000	(Ruimschoots) gerealiseerd
Streefwaarde ondersteuning van aantal ondernemers t/m nazorg (MKB doorstart): 300	Deels gerealiseerd; MKB Doorstart (inmiddels MKBdoorgaan) heeft 115 ondernemers t/m de nazorgfase ondersteund; meer dan 300 ondernemers zijn bereikt o.a. door bijeenkomsten. Vanwege de verbeterde economische situatie is minder ondersteuning benodigd, . Conform de subsidieaanvraag zijn alle inspanningen verricht om ondernemers te bereiken.
Leggen van verbindingen Brabantse mobiliteitscentra Streefwaarde 2e helft 2019	Weinig mobiliteitscentra actief. Pas wanneer er weer ruimte komt op de arbeidsmarkt en bedrijven tijdelijk te weinig werk hebben voor eigen personeel neemt de behoefte aan mobiliteitscentra weer toe, ontstaan er nieuwe mobiliteitscentra en is het zinvol om deze met elkaar te verbinden. Bedrijven proberen nu met name eigen personeel vast te houden.
Streefwaarde uitgevoerde projecten flexicurity : 5	8 gerealiseerd
Streefwaarde Pro/VSO werkplekken bij bedrijfsleven : nader te bepalen	Oorspronkelijk plan: vijf contacten met bedrijven in elke arbeidsmarktregio. Ondanks meerdere gesprekken, geen concrete projectvoorstellen. Verklaring: scholen zijn sterk gericht op maatwerk voor de leerlingen. Eén op één worden passende plekken voor leerlingen gezocht. Ook lopen met een aantal kansrijke bedrijven al afspraken voor groepsstages, trainingen op de werkvloer en doorstroom van kansrijke leerlingen. Tussentijds is de subsidieaanvraag aangepast naar het indienen van één projectvoorstel per regio. Dit is gerealiseerd. Daarnaast is in juni 2019 een convenant ondertekend met Transvorm om gesprekkente ondersteunen met zorginstellingen om meer kansen voor leren en werken op niveau 2 te gaan bieden voor kansrijke leerlingen van het praktijkonderwijs.
Streefwaarde aantal aan te trekken c.q. te behouden internationale studenten : 250	Instroom aanvang 2019 = 237 . Cumulatief 647, project loopt nog door in 2020 en 2021

Streefwaarde 1 uitgevoerd kennispact 3.0	Deels gerealiseerd, nog in uitvoering. Kennispact MBO Brabant krijgt een plaats in de bestaande organisatie van de deelnemende MBO-instellingen. Gezamenlijk met de partners, waaronder de Provincie Noord-Brabant en VNO-NCW wordt nu verkend in welke vorm, met welke onderwerpen dat moet gebeuren.
Streefwaarde 4 studierichtingen voor 3 schooljaren bij internationale MBO-opleidingen.	- M.i.v. van schooljaar 2017-2018 zijn twee internationale, volledig Engelstalige MBO 4-opleidingen gestart: Summa International Business en Summa International Engineering. - M.i.v. schooljaar 2019-2020 is SI Fashion gestart en zal SI Automotive aansluiten bij SI Engineering - M.i.v. schooljaar 2020-2021 start SI Metal Factory
Streefwaarde aantal HCA-projecten met Europese cofinanciering	10 Cumulatief 49
Streefwaarde 2 grensinfopunten voor Brabantse grenswerkers in België en Duitsland	4
Streefwaarde 100 arbeidsplaatsen voor Brabanders over de grens in België en Duitsland: 100	25 Cumulatief 100
Verplichte indicator : Percentage bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) ten opzichte van de totale beroepsbevolking. Streefwaarde bruto arbeidsparticipatie tov totale beroepsbevolking : 70,5%	Brabant 70,1% netto, bruto 72,3% (CBS Statline, 3e kwartaal 2019)

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	42.802	37.972	48.100	- 10.128
Baten	18.123	6.439	19.921	13.482
Saldo van baten en lasten	-24.679	-31.533	-28.179	3.354

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Europese programma's EFRO OP-Zuid	-13.839
Uitvoeringskosten Europese programma's	746
Cofinanciering Interreg /Op-Zuid	1.089
Digitalisering	1.024
Vastgoed Van Gogh Brabant	1.250
Toevoeging voorziening leningen	-444
Overige afwijkingen	47
Totaal afwijking lasten	-10.128

Toelichting afwijking lasten

- De Efro bijdrage OP Zuid is zowel aan de lasten- als baten-kant € 13,8 mln. hoger dan geraamd. (budgettair neutrale boeking). Wordt veroorzaakt doordat bij de raming alleen rekening is gehouden met projecten waar een bijdrage van de provincie nodig is.
- Uitvoeringskosten EP: De uitvoeringskosten POP3 zijn lager dan geraamd doordat er over bepaalde kosten RVO nog discussie bestaat en deze niet verwerkt zijn.
- Cofinan. Interreg: Voor Interreg 2 Zeeën was € 0,5 mln. cofinanciering geraamd, maar er is geen enkel project aangemeld waarvoor Brabantse subsidie nodig is. M.b.t. Interreg DLD-NL zijn er twee projecten (subsidie-toekenning 2015 en 2016) die te samen € 0,4 mln. hebben terugbetaald.
- Digitalisering: Door PS is € 4 mln. ontwikkelkrediet beschikbaar gesteld (2019-2022). Voorbereidings- en aanloop-tijd zijn wat langer dan gedacht, verder is Digitalisering is geen doel op zich maar een instrument. Andere programma's hebben ook financiële middelen ingezet t.b.v. projecten. Denk aan opleiding JADS (uit Centraal opleidingsbudget), onderzoek Energie & Digitalisering (programma Energie), deelname NL AI coalitie.
- Vastgoed Van Gogh Brabant; Hiervoor is een bedrag geraamd ad € 2,5 mln., waarvan € 1,25 mln. onder voorwaarde verstrekt zou worden en hieraan is in 2019 nog niet voldaan.
- Toevoeging aan voorziening i.v.m. verstrekte leningen aan BOM ad € 0,44 mln.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
EFRO-bijdrage OP-Zuid	13.839
Overige	-357
Totaal afwijking baten	13.482

Toelichting afwijking baten

Efro bijdrage OP Zuid is € 13,8 mln. hoger dan geraamd, dit betreft een budgettair neutrale boeking (zie ook lasten)

04.02 Economisch programma Brabant**Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?****Innoveren met topcluster/MKB en Ondernemerschap**

Een toekomstbestendige economische structuur in een globaliserende en snel veranderende wereld geeft veerkracht voor een duurzame welvaart voor de Brabantse burgers, met voldoende werkgelegenheid op alle niveaus. Een sterk economisch systeem is ook een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle aanpak van de maatschappelijke opgaven waarbij tevens het Brabants MKB-bedrijfsleven wordt versterkt en de werkgelegenheid toeneemt. We werken hierbij vanuit de sterke kanten van Brabant; moderne (maak)industrie in combinatie met een robuuste kennisinfrastructuur via zes prioritaire economische clusters: Hightech systemen en materialen (HTSM, inclusief automotive), (Agro)food, Biobased economy, Logistiek/supply chains, Life sciences & Health en Maintenance & Services.

Innoveren met topclusters voor maatschappelijke opgaven

Op koers;

- Vanuit het uitvoeringsprogramma High Tech systemen en materialen is PhotonDelta ondersteund als uitvoerder van het masterplan fotonica. De Brainport Industries Campus is geopend, en trekt veel aandacht en bezoekers. Het Data Value Center van start gegaan, gericht op het vergroten van de bekwaamheid van het Brabants MKB om de data uit hun bedrijf effectief in te zetten. Ook op de Campus is het project “de Digitale Fabrik” gestart, dat is gericht op het delen van data door bedrijven.
- Het meerjarenprogramma Maintenance & Services richt zich op het internationaal positioneren en profileren van Brabant als World Class Maintenance Hotspot. Dit leidde in 2019 onder andere tot de komst van OneLogistics (warehousing voor vliegtuigonderdelen) en de realisatie van het WCM Fieldlab SAMEN.
- Voor innovatie agrofood zie programma 2..
- Logistics Community Brabant ligt op koers. In 2019 is in samenwerking met MCB Brabant en verladers en vervoerders gestart met Joint Corridors voor multimodaal goederenvervoer. Verdere informatie wordt verstrekt via de voortgangsrapportage die jaarlijks aan PS wordt aangeboden.
- De voorwaarden om nieuwe zorginnovaties vanuit het Brabantse MKB naar de markt te brengen, zijn verbeterd via het Care Innovation Centre en de coöperatie Slimmer Leven, naast de doorlopende inzet voor het Pivot Park.
- Binnen Biobased is het Demogebouw op de Green Chemistry Campus geopend, is het Lignine Applicatiecentrum aldaar van start gegaan, en is de proeffabriek van Biorizon opgeschaald om bioaromaten te produceren naar kilogramschaal.
- In november 2019 hebben de gezamenlijke provincies het Kennis en Innovatie Convenant (KIC) ondertekend, samen met o.a. het Rijk en de topsectoren. Daarmee ligt er een gezamenlijk kader voor de

komende jaren, om het innovatiebeleid gericht op de maatschappelijke opgaven gestructureerder vorm te geven.

MKB en ondernemerschap

Op koers. Als onderdeel van de nieuwe Samenwerkingsagenda met het rijk, hebben wij ingezet op een adequate en effectieve ondersteuningsstructuur voor het innovatief MKB-bedrijfsleven.

Op hoofdlijnen hebben we overeenstemming bereikt over de aansluiting van het nationale financieringsinstrument voor innovatieve starters, de Vroege Fase Financiering, op regionale financieringsinstrumenten zoals het Brabant Startupfonds. In 2020 wordt dit verder uitgewerkt tot een regeling.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Innovatie met topsec. voor Mij

MKB en Ondernemerschap (thema)

Digitalisering

Digitalisering

Op koers. Om maatschappelijke transitieopgaven in Brabant te versnellen door het proactief inzetten van digitale technologieën zijn in 2019 diverse acties in gang gezet om de ambities uit de Agenda Digitalisering te realiseren. Zo is onder meer een actieplan digitalisering en landbouw opgesteld. Voor de energietransitie is een verkenning gestart naar kansen voor de inzet van digitalisering om ook hier tot een uitvoeringsplan te komen. Door de samenwerking met Connect-NL zijn de kosten van digitalisering van woningen gehalveerd, zodat de drempel voor grootschalige uitrol is verlaagd. We hebben bijgedragen aan de uitwerking van het dataplatform voor Brainport Smart District en de samenwerking tussen onze organisatie en het CBS is georganiseerd voor diverse opgaven.

Om de koploperpositie in de nieuwe data-economie in Brabant te versterken, is met Jheronimus Academy of Data Science (JADS) een verkenning uitgevoerd naar de doorontwikkeling van 'JADS fase 2'. Een werkbezoek van Zhejiang University uit China aan JADS werd ondersteund, zodat de samenwerking tussen JADS, Tilburg University en deze universiteit werd bevorderd. Samen met JADS, de gemeente 's-Hertogenbosch en het ministerie van BiZa werd een actieve bijdrage aan de tweede editie van de Den Bosch Data Week gerealiseerd. In 2019 is het Cyber Weerbaarheidscentrum Brainport voor de hightech sector officieel geopend op de BIC campus. Bij Avans werd (in navolging van het datalab van JADS) samen met het ministerie van EZK een datalab ingericht ter ondersteuning van de inzet van data door het MKB.

Het Breedbandfonds is begin 2019 teruggehaald van de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij en ter afbouw ondergebracht bij het provinciaal ontwikkelbedrijf. De monitor over de voortgang van de aanleg van glasvezel in Brabant is twee keer geactualiseerd en via de provinciale website beschikbaar gesteld. De provincie heeft de projectleiding verzorgd van het project BrabantRing (onderdeel Stedelijke Agenda BrabantStad) waarvoor onder meer businesscases voor fiberexchanges in 's-Hertogenbosch, Breda en Helmond zijn voorbereid. Een fiberexchange is een lokaal glasvezel inkoppelpunt dat lokale, regionale en interregionale communicatienetwerken verbindt voor ondernemers en maatschappelijke organisaties. Door middel van een subsidie is een nieuwe fiberexchange in Tilburg gerealiseerd en aangesloten op de BrabantRing.

Het onderdeel van de Agenda Digitalisering dat tot doel had om het interne digitale voorzieningenniveau 'fit-for-future' te maken, is in 2019 gerealiseerd en afgerond.

Circulaire economie

Circulaire economie

Op koers.

Cirkelstad Brabant is officieel van start gegaan op de Dutch Design week waarbij toegewerkt wordt naar een concrete samenwerking tussen de B5 steden.

Groene Cirkel Suikerunie is succesvol actief met drie “cirkels” (duurzame energie, logistiek en leefomgeving). De opstart heeft evenwel meer inzet en coördinatie gekost dan verwacht, zodat nieuwe Groene cirkel initiatieven later worden opgestart dan verwacht.

Binnen de transitielijn circulaire maakindustrie is een verkenning afgerond naar de huidige mate van circulair handelen binnen 20 koploperbedrijven in Brabant. Aansluitend aan deze studie is een impact assessment gestart die inzicht geeft in de bedrijfseconomische winst van het circulair handelen m.b.t. grondstofreductie en CO2. Samen met VNO-NCW voeren we een verkenning uit naar de mogelijkheid van het opzetten van een Brabant breed MKB-samenwerkingsverband op gebied van circulaire economie, naar voorbeeld van Cirkels in Gelderland. Consultatierondes bij bedrijven hebben plaats gevonden ten behoeve van de eindconclusie en rapportage richting stuurgroep.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Economisch programma 2020 (Besluit: PS 18/12; Afweegmoment: 2020).</u>	
<i>Het versterken van de regionale economische structuur en het innovatievermogen van het innovatief MKB. Deze innovatiekracht benutten we vervolgens ook voor het ontwikkelen van slimme, innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken</i>	
MKB en ONDERNEMERSCHAP	
Bevordering van ondernemerschap. (Streefwaarde 125 ondersteunde starters)	Gerealiseerd
Aantal verstrekte PoC en Preseed leningen (Streefwaarde 35 leningen aan startups)	Deels gerealiseerd; 20 leningen. Uitgangspunt was 30 tot 35 leningen per jaar (tussen de €3 en €3,5 mln. per jaar). Er zijn 20 leningen toegekend (totaalbedrag € 4.961.000 in 2019). Het aantal toegekende leningen is lager en het gemiddelde bedrag per lening valt hoger uit dan vooraf voorspelt.
Start realisatie regiodeal Midden- en West Brabant (Streefwaarde 1e tranche in 2019 gerealiseerd)	Vanuit Maintenance & Services zijn DCMC 2.0 (composietencluster) en Fieldlab Campione 2.0 gehonoreerd en in procedure ter beschikking.
INNOVATIE MET TOPCLUSTERS voor maatschappelijke opgaven	
Aantal o.b.v. programma's Topclusters toe te voegen testomgevingen (Living Labs, field labs, proeftuinen) (Streefwaarde 13)	Gerealiseerd.
Aantal projecten gericht op Photonica, big data, smart manufacturing en equipment (programmalijnen Innovatieprogramma High Tech) (Streefwaarde 7)	Gerealiseerd, als onderdeel van vorige indicator voor het gehele veld
Aantal ontwikkelde en begeleidde business cases, zowel vanuit samenwerking (clusters) als individueel (bedrijfsontwikkeling) (Streefwaarde 100)	Nagenoeg gerealiseerd. Toegevoegd aan portfolio: 93 bedrijven
Aantal bedrijven dat begeleid is naar financiering (Streefwaarde 100)	Deels gerealiseerd. 51 deelnemers Investor Readiness Programma
Aantal bedrijven dat begeleid is naar financiering en die heeft gekregen (Streefwaarde 35)	Gerealiseerd. 17 nieuwe en 19 vervolginvesteringen, samen 36
Aantal projecten waarbij sprake is van een bijdrage aan maatschappelijke opgaven (koppeling met het Economisch Programma 2020) (Streefwaarde 15)	Gerealiseerd. 60% van nieuwe bedrijven in portfolio heeft link naar maatschappelijke opgaven. Minimaal de helft van de 50 systeemversterkende projecten heeft betrekking op een van de vier maatschappelijke opgaven. Waaronder 5 nieuwe projecten op duurzame energie.

Het versterken van de regionale economische structuur en het innovatievermogen van het innovatief MKB. Deze innovatiekracht benutten we vervolgens ook voor het ontwikkelen van slimme, innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken

Via MIT- resp. OPZuid ge(co)financierde projecten gericht op productontwikkeling (Streefwaarde 25 tot 30 in 2019)	Gerealiseerd, tenders in beide programma's
D.m.v. RedMedTech fonds; uitstaande leningen	Er staan 6 leningen uit
aantal octrooileningen (Streefwaarde 15)	Op fondsniveau gerealiseerd, waarvan 4 in Brabant. Fonds in beheerfase.
aantal preseed-leningen (Streefwaarde 16)	Op fondsniveau gerealiseerd, waarvan 5 in Brabant. Fonds in beheerfase.
aantal proof of conceptleningen (Streefwaarde 19)	Op fondsniveau gerealiseerd, waarvan 6 in Brabant. Fonds in beheerfase.
D.m.v. Life Science & Health Fonds; Financiële ondersteuning o.g.v. medicijnontwikkeling (Streefwaarde 1 bedrijf per jaar)	27 participaties van BOM totaal in Lifesciences & Health, voor specifieke info over dit fonds zie rapportage BOM
Nieuw gevestigde bedrijven op Business Park Aviolanda (Streefwaarde 1 bedrijf per jaar)	Gerealiseerd (OneLogistics).
tot standkoming PPS voor Aerospace en Maintenance op BPA (Streefwaarde 1 per jaar)	Gerealiseerd.
D.m.v. Oss Life Science Park; ingroeipercantage (Streefwaarde 74% verhuurd t.o.v. lokaal verhuurde ruimte)	Gerealiseerd, resultaat per dec 2019 88%

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	7.715	23.661	17.602	6.059
Baten	0	0	83	83
Saldo van baten en lasten	- 7.715	- 23.661	- 17.518	6.143

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Innovatie met topsectoren (HTSM/Maintenance)	5.411
Arbeidsmarkt voor de kenniseconomie	674
Overig	-26
Totaal afwijking lasten	6.059

Toelichting afwijking lasten

- Innovatie topsectoren; De uitgaven m.b.t. HTSM, Maintenance, LS&H en Innovatie Agrofood zijn in 2019 nog niet volledig gerealiseerd, maar zullen in 1e helft 2020 hun beslag krijgen. Het betreft middelen uit reserve Economische Structuurversterking 3e tr. (HTSM, Maintenance LS&H) en reserve Invest. Agenda Trans.Agrofood (innov. Agrofood), de reguliere (economische) middelen zijn volledig benut.
- Arbeidsmarkt; Betreft uitgaven m.b.t. Europese programma Passport4Works, deze zullen in 2020 tot realisatie komen.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Overig	83
Totaal afwijking baten	83

Toelichting afwijking baten

Geen wezenlijke afwijkingen ten opzichte van de raming.

04.04 Energie, innovatie en transitie

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Energie, innovatie en transitie

Duurzame energie en energietransitie

Duurzame energie en energietransitie

De uitvoering van het vorige uitvoeringsprogramma is afgerond. Het nieuwe uitvoeringsprogramma 2020-

2023 'Energie verbindt' is eind 2019 vastgesteld inclusief bijbehorende begrotingswijziging. In 2019 heeft de provincie Noord-Brabant ingestemd met de landelijke afspraken voor broeikasgasreductie in het Klimaatakkoord. De energietransitie is hier een belangrijk onderdeel van. Op basis van het Klimaatakkoord zijn de regionale overheden in Noord-Brabant verantwoordelijk voor vier Regionale Energie Strategieën (RES-en). De provincie voert actief regie op het proces van de RES-en, levert inhoudelijke inbreng en zorgt daarbij voor afstemming tussen de regio's en borging van bovenregionale aspecten. Hiervoor stellen we projectleiders en expertise beschikbaar. Zie ook de Statenmededeling 'Voortgang Regionale Energiestrategieën' van 10 dec jl. In 2018 is de beweging 'Brabant geeft Energie' gestart om bottom-up initiatieven te faciliteren. Initiatieven die concrete resultaten opleveren en bijdragen aan een versnelling van de energietransitie door meer draagvlak, samenwerking en betrokkenheid van partijen in onze provincie. Inmiddels heeft de derde (en laatste) openstelling van de parallel ontwikkelde subsidieregeling 'Brabant Geeft Energie' plaatsgevonden die, net als de vorige openstellingen, nagenoeg volledig benut is.

Mijlpalen 2019

- Brabant heeft ingestemd met het Klimaatakkoord;
- Alle Statenvoorstellen bevatten een klimaatparagraaf m.i.v. 2020 (n.a.v. motie);
- Sociale innovatie in energie; 9 pilotprojecten zijn in uitvoering, waaronder een project speciaal gericht op Brabanders met een smalle beurs;
- Alliantie Energieopslag (Fuelliance); samen met TNO/ECN, TU/e, DIFFER en Brainport heeft de provincie de samenwerking verkend. Bedrijven en maakindustrie hebben we verbonden met innovaties op het gebied van energieopslag en conversie. Er zijn inmiddels vier demonstratieprojecten gestart (mierenzuurgenerator, 2 projecten voor energie uit ijzerpoeder en Direct Air Capture (CO2 uit de lucht halen);
- De programmalijn 'Smart energy farming' in uitvoering bij De Waardenmakers is afgerond met een symposium begin 2020. In 2019 was de Kenniskring 'Slimme stad en ommeland' onderdeel hiervan en waren 8 projecten in uitvoering;
- Een grootschalig demonstratieproject m.b.t. 'laden op eigen zon'; op basis van de verkenning met marktpartijen is een demonstratieproject ontwikkeld welke 15 januari 2020 gestart is (www.laadkeuzebrabant.nl). Verder heeft de provincie de Nationale Agenda Laadinfrastructuur ondertekend, waarbij de nieuwe aanbesteding voor laadinfra die rond de zomer start, invulling zal geven aan de gemaakte afspraken;
- Geothermie: begin 2019 is een richtlijn opgesteld om risico's bij boringen zoveel mogelijk te beperken. Voor locatie Made wordt momenteel een SDE subsidie aangevraagd, opdat een eerste boring in 2021 kan plaatsvinden;
- Energiescans: bij 2 bedrijven met een energierekening hoger dan €1 mln. zijn uitgebreide diepteanalyses uitgevoerd op bedrijfsprocessen om te komen tot energiebesparing, twee vergelijkbare scans zijn in voorbereiding en enkele bedrijven hebben interesse;
- Verduurzaming Amernet: er worden duurzame decentrale alternatieven verkend, zoals zonnethermie (Breda), Biomassa (Made, Breda), industriële restwarmte (Tilburg) en groen gas uit zuiveringsslib (Gilze Rijen, Dongen). De stikstofproblematiek zorgt echter voor vertraging;
- Begin 2019 zijn de resultaten van de prijsvraag 'Energie landschap van de Toekomst' rondom de A16 bekendgemaakt. De inzendingen van de finalisten zijn een inspiratie voor de Energieke landschappen en partners die hieraan werken. Hierover zijn sessies georganiseerd, onder meer op het Energiefestival;
- Eind 2019 hebben PS de omgevingsvergunning voor 4 windmolens in de Karolinapolder goedgekeurd;
- Aardgasvrije wijken; met adviseurs per regio ondersteunen we de gemeenten met het opstellen van transitievisies warmte voor 2021, in verbinding met het Expertise Centrum Warmte (EZK) en het Kennis- en Leerprogramma (BZK), zie ook Statenmededeling Warmtetransitie van 10 dec jl.;
- Verduurzaming eigen gebouwen; begin 2019 zijn 115 zonnepanelen op de sheddaken van de nieuwbouw geplaatst. Met een aantal bedrijven op het Pettelaarpark en de gemeente 's-Hertogenbosch onderzoeken we op welke manier we samen kunnen optrekken om het Pettelaarpark

verder te verduurzamen;

- Op 7 november is het drukbezochte Energiefestival georganiseerd, waarbij o.a. het convenant 'Brabant rijdt elektrisch' ondertekend is;
- Onze communicatiestrategie voorziet in het verbinden van en kennisdelen tussen mensen die (beroepsmatig) bijdragen aan de Brabantse energietransitie. We stimuleren Brabanders om zelf actie te ondernemen om meer bewustwording te creëren.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Energietransitie 2016-2020

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren

Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?

Nota Energieagenda 2010-2020 (Besluit: PS 59/10; Afweegmoment: 2020).

Energie wordt een pijler van de Brabantse economie.

Evaluaties

Uitvoering door Internationaal onderzoekscluster Solar (Streefwaarde 900 arbeidsplaatsen in solar-industrie)

Gerealiseerd; 2.280 arbeidsplaatsen. (Bron PBL KEV 2019; 1/6 (Brabants aandeel) x 13.700 (landelijk) is ca. 2.280 fte.)

Uitvoering door Europees onderzoekscluster KIC-Innoenergy:

Aantal succesvolle projecten (cumulatief) (Streefwaarde is bij bestuursrapportage bijgesteld van 130 naar 80)

Gerealiseerd (81); in 2019 zijn 13 projecten van studententeams ondersteund, aanvullend op de 68 die t/m 2018 ondersteund zijn

Nieuwe startups (Streefwaarde 10)

Gerealiseerd; 23 startups (cijfers t/m 2018)

Omzet bedrijven voortkomend uit KIC Inno-energy (Streefwaarde € 15 mln/jaar)

Cijfers (voor Benelux) zijn nog niet beschikbaar

Ontwikkeling Biobased economy in Brabant: aantal investeringen Biobased fund door fondsmanager BOM (Streefwaarde 9 investeringen cumulatief)

[Niet gerealiseerd (5 cumulatief); 23 investeringen zijn in 2019 bekeken, waarvan met 8 nog gesprekken gevoerd worden door de BOM. Dit heeft begin 2020 tot een investering geleid

Groei Green Chemistry Campus (uitvoering door GCC B.V.) (Streefwaarde 220 fte op campus)

Deels gerealiseerd; 160 fte. zijn gevestigd op de campus. Dit betekent een groei van 60 fte in 2019. Daarnaast is er nog sprake van fte's die indirect verbonden zijn aan de GCC.

3.000 nieuwe arbeidsplaatsen in biobased economy in de Biobased Delta in 2020

Voor 2019 is geen streefwaarde opgenomen.

Aantal arbeidsplaatsen behouden in de Biobased Delta (Streefwaarde 15.000 arbeidsplaatsen in 2020)	Voor 2019 is geen streefwaarde opgenomen.
Ontwikkeling cluster Elektrisch rijden / slimme netwerken (Streefwaarde 2.000-20.000 in 2020)	Voor 2019 is geen streefwaarde opgenomen.
<u>Energietransitie 2016/2019 PS 07/16</u>	
<i>Dat in 2020, 14% van ons energiegebruik, duurzaam wordt opgewekt. Realiseren van energieneutrale samenleving in 2050</i>	
Percentage duurzame energie (tbv BBV ook in PJ rapporteren) (Streefwaarde 11%)	Deels gerealiseerd; 9,2% (25 PJ) o.b.v. prognose. Achtergebleven, omdat veel windmolens en zonneparken gerealiseerd worden, maar nog niet operationeel zijn en de bijstook van biomassa bij de Amercentrale uitkomt op 35% van de totale productie
Percentage energiebesparing (Streefwaarde 2020: 6%. Op basis van klimaatmonitor is 6% al gerealiseerd in 2019)	Gerealiseerd.
Fte werkzaam in de duurzame energiesector (Streefwaarde 15.200 fte)	Deels gerealiseerd; 10.600 fte. De verwachte groei is niet doorgezet (Bron PBL KEV 2019; 1/6 (Brabants aandeel) x 63.500 (landelijk) is ca. 10.600 fte. Projecties uit de Klimaatverkenning (KEV) laten een beperkte groei zien tot 2025 (landelijk naar 67.600).
1. Gebouwde omgeving	
Aantal nul op de meter woningen	Voor 2019 is geen streefwaarde opgenomen.
Onze eigen gebouwen zijn verduurzaamd (Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld naar realisatiefase verduurzaming)	Gerealiseerd. 115 zonnepanelen zijn geplaatst op de nieuwbouw. De ontwerpfase voor de E-catcher is afgerond. Voorbereiding voor realisatiefase is gestart, zie Statenmededeling E-catcher januari 2020 (4622765). Vanuit programma erfgoed is eind 2019 gestart met de verduurzaming van het museumkwartier (2019-2022). Inmiddels is een groot aantal zonnepanelen geplaatst op het designmuseum
Aantal gemeenten dat wordt ondersteund bij het verduurzamen van van vastgoed o.a. via energiefonds (Streefwaarde 40 gemeenten)	Niet gerealiseerd. Uit gesprekken met verschillende gemeenten en het Energiefonds blijkt dat er weinig behoefte bestaat aan ondersteuning bij de verduurzaming van gemeentelijk vastgoed.
2. Smart en Green Mobility	
17 % zero-emiissie van het openbaar vervoer in Noord Brabant (Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 17% naar 9%)	Gerealiseerd (11%). Op basis van de klimaatmonitor zijn er 68 elektrische bussen in Noord-Brabant.

Aantal (semi)-publieke laadpunten voor elektrisch rijden (Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 7.500 naar 6.000 eind 2019)

Gerealiseerd. Er zijn 6.305 (semi-) publieke laadpunten in Noord Brabant (bron RVO dec 2019).

Streefwaarde aantal elektrische voertuigen in Noord-Brabant: 40.000

Deels gerealiseerd. Op basis van de klimaatmonitor zijn er per 21 nov 37.392 elektrische voertuigen (65.727 incl. hybride) op de weg in Noord Brabant

3. Energieneutrale industrie

Aantal afspraken met grootverbruikers over de energietransitie (Streefwaarde 20)

Gerealiseerd, er zijn 4 themabijeenkomsten en een CEO-diner georganiseerd (25-40 bedrijven).

We bereiden met onze stakeholders minimaal 3 grootschalige projecten (50MW of meer) voor, zoals EnergywebXL, Geothermie BV en zonnepark Nyrtar (Streefwaarde 1 besluit over uitgewerkte businesscase)

Deels gerealiseerd, na een voorbereidingsperiode van meerdere jaren hebben de partners in EnergywebXL besloten de ontwikkeling van de warmte- en CO2-koppeling van Shell Moerdijk naar het glastuinbouwgebied Nieuw Prinsenland en Suiker Unie voorlopig stil te leggen. Zie persbericht. Voor geothermie bij Made is een SDE subsidie aangevraagd. Dit zal de basis bieden voor een investeringsbeslissing voor een eerste boring.

4. Sustainable Energyfarming. Besparing PJ in agrarische sector

Streefwaarde 0,3 PJ in 2020

Voor 2019 is geen streefwaarde opgenomen

5. Energieke landschappen

Aantal totaal gerealiseerde MW Windenergie in Brabant" (Streefwaarde 470MW in 2020)

Voortgang: Eind 2019 is het opgestelde vermogen 238 MW . De parken Spinder Wind in Tilburg (14,4 MW) en Groene Dijk in Etten-Leur (7 MW zijn wel gebouwd maar nog niet (volledig) operationeel. De verwachting is dat in 2020 de windparken Industrieterrein Moerdijk (27,3 MW) en Kabeljauwbeek (14,5) gerealiseerd worden. De bouw van windpark Rietvelden/Treurenburg (14,4 MW) wordt in 2020 gestart. In de loop van 2020 zal ook duidelijk worden wanneer de bouw van de windparken Elzenburg-De Geer (15MW), Veghel Win(t)d (15MW), De Pals (12MW) en windpark A16 (110MW) gestart kan worden. Gestreefd wordt naar operationeel zijn in 2021. Zie ook Statenmededeling Monitor Wind op Land

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Vershil
	2019	2019	2019	
Lasten	4.087	11.333	11.664	-330
Baten	181	631	794	163
Saldo van baten en lasten	- 3.906	- 10.702	- 10.870	- 167

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Overig	-330
Totaal afwijking lasten	-330

Toelichting afwijking lasten

Er is een lichte overschrijding van € 0,3 mln., maar deze wordt weer grotendeels gecompenseerd door hogere inkomsten (zie toelichting baten) ad € 0,2 mln. Dekking vindt plaats vanuit de reserve investeringsagenda 3e tranche.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

	x € 1.000
Overig	163
Totaal afwijking baten	163

Toelichting afwijking baten

Ontvangen cofinanciering haalbaarheidsonderzoek / MER en bijdrage t.b.v Amer Warmtenet.

Programma 05 Mobiliteit

Inleiding

We werken aan een veilig, slim en duurzaam mobiliteitssysteem om Brabant aantrekkelijk, bereikbaar en concurrerend te houden. Om dat te bereiken willen we snel kunnen inspringen op kansen en ontwikkelingen in de omgeving en tegelijk zorgen voor een goede borging van de structurele taken.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

2019 stond voor een belangrijk deel in het teken van stikstof en PFAS. Door de uitspraak van de Raad van State over het nietig verklaren van de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) moeten nieuwe regels worden opgesteld voor vergunningaanvragen in het kader van de Wet natuurbescherming. Dit heeft invloed op vrijwel ieder infrastructureel project, terwijl in Brabant een aantal grote bereikbaarheidsknelpunten moeten worden aangepakt. Bij de nieuwe N69 is goed geanticipeerd op deze nieuwe situatie en kan de aanleg inclusief aansluiting op de A67 doorgaan. Met de landelijke verlaging van de maximum snelheid op rijkswegen wordt ruimte gecreëerd voor een beperkt aantal grote infraprojecten. Hierdoor kan de aanpak A58 en A27 (o.a. Hooipolder) doorgang vinden. En vanuit de wettelijke taken en verantwoordelijkheden van verkeersveiligheid en onderhoud pakken we provinciale projecten op door met een concrete aanpak de stikstofdepositie te minimaliseren en waar nodig te compenseren. Voor andere projecten anticiperen we op de nieuwe situatie rondom stikstofdepositie.

De voorbereiding voor de N282 Tilburg – Breda is bijna afgerond en de realisatie kan starten in 2020. De uitvoering van reconstructie N629 Dongen – Oosterhout is gestart, de verkeersveilige inrichting op N324 Oss – Grave is verbeterd en de omlegging N260 Baarle is opgeleverd. Tijdens het BO-MIRT zijn belangrijke afspraken gemaakt met de minister met o.a. een MIRT-verkenning A50 Paalgraven – Bankhoef inclusief een pakket van flankerende maatregelen. In navolging van het lopende MIRT-programma A2 Deil – Vught is ook voor de A50 gekozen voor een gebiedsgerichte benadering met een en-en aanpak van de infrastructuur én aanvullende (gedrags)maatregelen. Deze werkwijze is het voorbeeld hoe we in de toekomst knelpunten in de bereikbaarheid willen oplossen. Ook is besloten om een MIRT onderzoek Bereikbaarheid en Verstedelijking Brainport Eindhoven uit te voeren om in 2020 met de minister vervolgspraken te maken.

Met de uitwerking van de visie 'Gedeelde mobiliteit' in een transitiestrategie en de ondertekening van een bijbehorende intentieovereenkomst met regio West-Brabant is een volgende stap gezet in de doorontwikkeling van het mobiliteitssysteem in Brabant. Met de vertaling van het bestuursakkoord in een opgave voor het realiseren van het toekomstbeeld OV 2040 en gedeelde mobiliteit is dit één van de belangrijkste speerpunten in de komende jaren.

In het kader van de uitwerking van de Stedelijke Agenda BrabantStad 2018-2022 is een Werkagenda slimme en duurzame mobiliteit Brabant opgesteld samen het Rijk en vijf grote steden in Brabant. Daarmee realiseren we niet alleen slimme mobiliteit, maar geven we ook uitwerking aan de gemaakte afspraken in het Klimaatakkoord om de CO₂-uitstoot van mobiliteit te reduceren. Deze werkagenda wordt komend jaar per Brabantse regio uitgewerkt in de (op te stellen) regionale mobiliteitsagenda's en de regionale uitvoeringsprogramma's.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Kleinschalig Collectief Vervoer Noord-Oost Brabant
- Eindhoven Airport NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

05 Mobiliteit	Begroting 2019	Begroting 2019	Jaarrek.2019	Vershil
Bedragen x € 1.000	oorspronkelijk	na wijziging	realisatie	begr.-realisatie
Lasten				
Programmalasten	246.877	223.775	221.521	2.255
Toegerekende organisatiekosten	15.871	17.251	16.896	355
Totaal lasten	262.748	241.026	238.416	2.610
Baten				
Programmabaten	47.625	62.384	63.303	919
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	38	38
Totaal baten	47.625	62.384	63.341	957
Saldo van baten en lasten	- 215.123	- 178.642	- 175.075	3.567

De realisatie van het begrotingsprogramma 05 Mobiliteit (exclusief toegerekende organisatiekosten) is € 221,5 mln ten opzichte van het bijgestelde budget van € 223,8 mln, zijnde 99%. De realisatie van de verschillende productgroepen 05.01 Basis op orde, 05.02 (Regionale) Ontwikkelagenda's en 05.03 Strategische agenda zijn respectievelijk 99,9%, 97,6% en 98,3%. De belangrijkste afwijkingen zijn: een onderschrijding van € 1,2 mln als gevolg van het doorschuiven van een geplande wegenoverdracht aan een gemeente (05.01), een overschrijding van € 0,7 mln vanwege het verstrekken van een subsidie voor IPO (05.02), en een onderschrijding van € 1,7 mln op het budget voor snelfietsroutes (05.03). De toegerekende organisatiekosten komen op basis de gerealiseerde uren lager uit dan geraamd. Aan de inkomstenkant is de realisatie € 63,3 mln ten opzichte van een budget van € 62,4 mln.

Investeringen (bedragen x € 1.000)	Begr.2019	Realisatie 2019	Vershil
N-261	0	60	- 60

Materieel provinciale wegen	304	154	150
Steunpunten en districtskantoren	232	201	31
Komomleidingen	1.281	947	334
Wegeninvesteringen	57.382	54.542	2.840
Totaal	59.199	55.905	3.294

Toelichting investeringen

Naast de budgetten in de exploitatiebegroting stellen de Staten investeringskredieten beschikbaar als meerjarige uitgavenkaders. Op basis van wet- en regelgeving dienen investeringen in de provinciale infrastructuur geactiveerd te worden en in een aantal jaren te worden afgeschreven. De jaarlijkse afschrijvingslasten worden in de exploitatiebegroting opgenomen. De investeringsuitgaven worden meerjarig geraamd. In 2019 is in programma 05 Mobiliteit € 55,9 mln gerealiseerd ten opzichte van een investeringskrediet van € 59,2 mln (94,0%).

Het grootste deel gaat naar investeringen in de provinciale wegen.

Op basis van KOPI (kwaliteit onderhoud provinciale infrastructuur) stellen PS jaarlijks € 26 mln per jaar beschikbaar voor groot onderhoud en vervanging (productgroep 05.01 Basis op orde). Dit is inclusief steunpunten. Op basis van de meerjarige onderhoudsplanning is voor 2019 een investeringsuitgave geraamd van € 25,1 mln. De realisatie is € 25,8 mln.

Vanuit het principe werk met werk maken worden onderhoudswerkzaamheden soms gecombineerd met een grootschalige reconstructie of andere inrichting van de weg. De meerkosten worden gedaan als onderdeel van de regionale afweging (productgroep 05.02 Regionale Ontwikkelagenda's) en worden gedekt uit de reserve Verkeer & Vervoer. Voor 2019 was € 9,3 mln geraamd en is € 10,1 mln gerealiseerd. Daarnaast is er nog een aantal expliciete besluiten over de reconstructie en aanleg van een aantal provinciale wegen vanuit een Brabantbreed perspectief zoals N279 en N69 (productgroep 05.03 Strategische agenda). Deze uitgaven worden gedekt door de reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF). In 2019 is € 18,7 mln gerealiseerd ten opzichte van een raming van € 23,0 mln (80,8%). Voor de afzonderlijke projecten N279 Veghel – Asten en nieuwe verbinding N69 is de realisatie van het budget respectievelijk 52% (onderschrijding van € 1,85 mln) en 90% (onderschrijding van € 1,86 mln).

De uitputting 2019 voor de N279 Veghel – Asten is vooral lager door niet geraamde inkomsten en het feit dat een aantal Smart Mobility maatregelen op basis van wet- en regelgeving niet geactiveerd mag worden. Bij het project N279 Veghel – 's-Hertogenbosch is er sprake van niet geraamde inkomsten. Dit leidt tot een onderschrijding van € 0,7 mln. In 2020 zal dit project worden afgerekend.

05.01 Basis op orde

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar een goed functionerend provinciaal wegennet vanuit de kernwaarden verkeersveiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

Beheer en onderhoud provinciale wegen

Conform planning - We hebben onze provinciale infrastructuur planmatig onderhouden op basis van de doelstellingen en ambities vastgelegd in de meerjarige kwaliteitsvisie KOPI. Hierdoor ligt het provinciale wegennet er goed bij en is er geen sprake van achterstallig onderhoud. Verbeteringen op het gebied van verkeersveiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid zijn gecombineerd met onderhoudswerkzaamheden, zoals bij de omlegging N260 Baarle en bermbeveiliging op N324 Grave - Oss.

De voorbereidingen voor het project N282 Tilburg – Breda vorderen gestaag met beoogde start realisatie in 2020 en de uitvoering van fase 1 N629 Dongen – Oosterhout is gestart.

Voor een overzicht van de infrastructurele projecten wordt verwezen naar de statenmededeling Programmering Mobiliteit 2020-2025; een beschrijving van de provinciale infrastructuur is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

De PAS-problematiek beïnvloedt de uitvoering van infrastructurele projecten. Vanuit de wettelijke verantwoordelijkheid mogen het onderhoud en de verkeersveiligheid van de provinciale infrastructuur niet in gedrang komen. Zo wordt het groot onderhoud en het verbeteren van de verkeersveiligheid op de N395 Hilvarenbeek – Oirschot voorbereid en kan de realisatie starten in 2021.

Data

Op koers - Tijdens het BO-MIRT zijn met de minister afspraken gemaakt over vergaande samenwerking en financiering op het gebied van mobiliteitsdata. Deze afspraken worden in Brabantstad en regionaal verband verder uitgewerkt. De beschikbaarheid van goede data is nodig voor het opstellen van regionale mobiliteitsagenda's en de transitie naar slimme mobiliteit. In 2019 is de ambitie en een eerste korte termijn aanpak vastgesteld op de regionale ontwikkeldagen. De nieuwe generatie verkeersmodellen (BBMA – BrabantBrede Model Aanpak) is gereed gekomen en klaar voor gebruik voor studies en projecten. Deze worden onderdeel van de grotere aanpak samenwerking data mobiliteit voor Brabant. Tevens zijn binnen het samenwerkingsverband DOVA afspraken gemaakt over het gebruik en ontsluiting van OV-data.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Beheer en onderhoud provinciale wegen

Data

We initiëren, faciliteren en stimuleren innovatie, zowel het testen en ontwikkelen hiervan in de praktijk als het grootschalige gebruik, om de beheer- en onderhoudstaak op een efficiënte wijze uit te voeren én te verduurzamen.

Duurzaamheid en innovatie

Op koers - Bij infrastructurele projecten werken we zo veel als mogelijk duurzaam en innovatief. Soms gaat dat om zichtbare elementen zoals een biobased vangrail, maar vaak ook om minder zichtbare zaken zoals stiller of laagtemperatuur asfalt of een hoog percentage van hergebruik van materialen. Dat hebben we gedaan door de markt voor te schrijven en maximaal uit te dagen via de wijze van aanbesteden. De provincie heeft erkenning gekregen als de beste publieke organisatie op het gebied van duurzaam aanbesteden.

Daarnaast hebben we ook zelf pilots en experimenten opgestart en uitgevoerd in 2019 (zie prestatietabel).

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Duurzaamheid en innovatie

We streven naar nul verkeersdoden in Brabant door samen met onze partners (zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie) in te zetten op de drie pijlers van verkeersveiligheid: gedrag, infrastructuur en handhaving.

Verkeersveiligheid

Achter op planning - Ondanks de hoge inzet op verkeersveiligheid samen met de partners was 2019 op het gebied van het aantal (dodelijke) verkeersslachtoffers wederom een slecht jaar. In 2019 is het nieuwe BVVP vastgesteld, waar we in lijn met de landelijke strategische verkeersveiligheidsplan 2030 kiezen voor een pro-actieve en risicogestuurde benadering. We werken steeds integraal langs 3 pijlers:

- Gedrag: educatie is verder geïntensiveerd en uitgebreid naar een belangrijke doelgroep van het MBO met TT-projects. Hieraan deden 15 scholen mee. Daarnaast zijn meer Brabanders bereikt met de diverse voorlichtingscampagnes en was er de succesvolle actie 'Snelheidsmeter Spaarpot'.
- Handhaving: intensivering handhaving met partners zoals bijvoorbeeld actie alertheid vanuit een rijdende bus en een pilot met samenwerking met basisteams politie en lokale parketten OM.
- Infrastructuur: aanbrengen van bermbeveiliging N324 Grave – Oss, versnelde aanpak van Vijfeikenweg (N631) in 2020 en afspraak over bermbeveiliging N65 's-Hertogenbosch - Tilburg.

We werken samen met de vervoerders, gemeenten, het Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk dat aansluit bij de wensen van de reiziger.

Openbaar vervoer

Op koers - De waardering van de reiziger voor het openbaar vervoer in Brabant is hoog. Binnen de bestaande OV-concessies hebben we zo veel mogelijk elementen van de nieuwe visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk' toegepast. De herkenbaarheid voor de reiziger van ons Hoogwaardig Openbaar Vervoer is verbeterd door de introductie van Bravo-Direct. Innovatie in vraaggericht OV vanuit een werkgeversbenadering of vanuit knelpunten zorgen voor de start van pilots van OV-lijnen op drukke verbindingen, zoals de busverbindingen naar De Run in Veldhoven of de Maaspoort in 's-Hertogenbosch (A2). Ook het gebruik van de Brabantse HOV lijnen blijft stijgen. In de trendmonitor 2020 zal hierover meer info verschijnen. We hebben kleinschalige pilots en experimenten uitgevoerd met Bravoflex en er zijn extra betaalmogelijkheden via mobiele telefoon en QR-code ingevoerd. Op landelijk niveau werken de vervoerders samen met de decentrale overheden aan nieuwe landelijke betaalmethoden voor het OV. In 's-Hertogenbosch (concessie Oost) zijn 7 transferiumlijnen bovenop de concessie-afspraken geëlektrificeerd. In 2019 is het convenant sociale veiligheid met overheid, vervoerders en politie opgesteld (vaststelling begin 2020), is een halteschouw uitgevoerd ihkv veiligheid en is een pilot met body-cams uitgevoerd. De transitiestrategie is vastgesteld met uitgangspunten voor gedeelde mobiliteit in West Brabant na afloop van de huidige concessie eind 2022. De transitiestrategie is bekrachtigd met een intentie-overeenkomst met de hele regio West-Brabant.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Kwaliteitsvisie Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI) (Besluit: PS 18/18)</u>	
<i>De status en inrichting van de provinciale (fiets)wegen scoren objectief gezien goed (score BKXI) (Streefwaarde: > 2018)</i>	
<i>Op basis van het statenvoorstel PS 18/18 (KOPI) werken we een brabantse norm uit. Belangrijke elementen uit de BKXI geven we een plek in dit traject. We rapporteren hierover voor het eerst in 2020. BKXI als zelfstandige indicator wordt niet gemeten.</i>	
<i>De status en inrichting van de provinciale wegen worden positief gewaardeerd door de Brabantse burger (waardering WOW) (Streefwaarde: >2018)</i>	
<i>Betreft een 2-jaarlijks onderzoek. Derhalve zijn over 2019 geen gegevens beschikbaar.</i>	
Uitvoering projecten planmatig onderhoud (aantal km uitgevoerd groot onderhoud en vervanging) (Streefwaarde: 30 km per jaar)	Gerealiseerd – 39,7 km
Gebruik van recycled materiaal (asfalt en beton) bij onderhoudswerkzaamheden (Streefwaarde: > 50%)	Gerealiseerd – in ten minste 9 van de 10 projecten wordt de doelstelling van minimaal hergebruik 50% gehaald.
Aantal innovatieve initiatieven of projecten (Streefwaarde: 3)	Gerealiseerd – 6 opgestart of uitgevoerd: light as a service op N279, zonne-energie uit asfalt van het fietspad N324, toepassen van diverse soorten recycled asfalt met verschillende temperatuur op N625, stille deklaag van recycled materiaal op N268, bandenspanningsmeter op N279, bestrijding exoot Japanse duizendknoop met kempisch heideschaap.
<u>Provinciaal Verkeers- en VervoersPlan (uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid) (Besluit: PS 53/06)</u>	
<i>Door het stimuleren van verkeerseducatie op scholen en voorlichting geven aan Brabantse verkeersdeelnemers streven we naar nul verkeersdoden in Brabant.</i>	

<i>Dodelijke verkeersslachtoffers op provinciale wegen: aantallen</i>	Het definitieve cijfer over 2018 is vastgesteld op 150 (tov 98 in 2017), waarvan 16 op provinciale wegen (tov 12 in 2017). De cijfers over 2019 zijn nog niet officieel bekend, maar uit politiegegevens wordt het aantal verkeersdoden in 2019 in Brabant geschat op 125. Weliswaar lager is dan in 2018, maar nog steeds veel te hoog. In 2019 zijn 26 doden gevallen bij ongevallen op provinciale wegen. Begin 2019 zijn de Staten geïnformeerd over het nieuwe verkeersveiligheidsplan en de intensivering van de inzet.
<i>Dodelijke verkeersslachtoffers op provinciale wegen: per reizigerskilometer.</i>	Het kengetal over 2019 is nog niet officieel vastgesteld, maar 2019 lijkt hoger uit te komen dan 2018 (7,11). De ontwikkeling houdt direct verband met het aantal verkeersslachtoffers zoals hierboven toegelicht.
% van de BVL-scholen dat het BVL-label heeft behaald in 2019 (Streefwaarde: 93%)	Niet gerealiseerd - eind 2019 had 92% het BrabantsVerkeersveiligheidsLabel (BVL) tov 95% eind 2018. De indicator wordt echter wel vertroebeld door fusies van scholen.
Aantal middelbare scholen dat meedoet aan Totally Traffic in 2019 (Streefwaarde: 105)	Gerealiseerd – 99 (2018: 101). De indicator wordt echter wel vertroebeld door fusies van scholen.
Percentage van de Brabanders ouder dan 18 jaar, dat bereikt is met de campagne Brabant gaat voor NUL verkeersdoden (Streefwaarde: percentage 2019 hoger dan in 42% in 2018)	Grotendeels gerealiseerd - eind 2019 is op basis van de effectmeting 41% bereikt met de verkeersveiligheidscampagne en is nagenoeg gelijk aan eind 2018 (42%). De campagnes waren gericht op zichtbaarheid zoals 'pas op voor wild' en 'zet je licht aan' en alertheid (MONO).
<u>OV-visie (Besluit: PS 43/12: Afweegmoment: 2024)</u>	
<i>Het OV sluit aan bij de vraag van zo veel mogelijk reizigers.</i>	<i>Het gemiddelde klanttevredenheidscijfer over 2019 voor heel Brabant is 7,8 (was 7,7), ten opzichte van een landelijk cijfers van 7,8 (was 7,7) .De cijfers van de concessiegebieden Zuidoost,</i>
<i>Klanttevredenheidscijfer gelijk aan of boven landelijk gemiddelde.</i>	<i>West en Oost zijn respectievelijk 7,8 (was 7,6), 8,0 (was 7,8) en 7,6 (was 7,6).</i>
<i>De reizigers kunnen veilig reizen met het OV in Brabant. Aantal incidentmeldingen lager dan vorig jaar.</i>	<i>Het aantal incident meldingen in 2019 is 94 versus 100 in 2018. De cijfers zijn op basis van de in 2017 officieel vastgestelde definities voor incidentmeldingen.</i>
Uitvoering en beheer van de 3 busconcessies obv de vastgestelde OV-visie:	
- Rituitval obv % uitgevallen ritten tov de dienstregelingen van de concessies (Streefwaarde: <0,2%)	Niet gerealiseerd - De rituitval in 2019 was 0,30% ten opzichte van 0,38% in 2018 na correctie voor stakingen.
- Afgelegde reizigerskilometers per gereden buskilometer (Streefwaarde: >2018)	Gerealiseerd – voor de concessiegebieden Zuidoost, West en Oost in 2019 respectievelijk 8,1 (was 7,8 in 2018), 7,8 (was 7,4) en 7,2 (was 7,0).

- Inzet van zero emissie bussen in de concessie Zuid-Oost obv % tov totaal aantal bussen (100% in 2025) (Streefwaarde: 22%)	Gerealiseerd - 22%, conform het groeipad naar 100% in 2025.
--	---

Per concessiegebied een jaarplan sociale veiligheid opstellen met normen en eisen (Streefwaarde: 3 jaarplannen)	Gerealiseerd
--	--------------

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr. na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	109.670	106.718	106.602	116
Baten	29.206	44.345	45.211	867
Saldo van baten en lasten	- 80.465	- 62.373	-61.391	982

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

De uitputting van het uitgavenbudget van productgroep 05.01 Basis op orde komt uit op € 106,6 mln ten opzichte van een budget van € 106,7 mln. De realisatie op onderdelen is als volgt opgebouwd:

Onderdeel

Uitvoering OV-concessies

Beheer en onderhoud

Wegenoverdracht

Data

Overige

TotaalToelichting afwijking lasten

OV-concessie

Het budget voor de uitvoering van OV-concessie is overschreden met € 0,7 mln, € 84,7 mln t.o.v. € 84,0 mln (0,8%). Daar staan ruim € 0,3 mln aan extra inkomsten door derden tegenover. Daarnaast is de indexatie iets hoger uitgekomen dan initieel ingeschat.

Beheer en onderhoud

Op de onderhoudsbegroting van € 16,0 mln is € 0,92 mln (5,8%) meer uitgegeven. Het betreft vooral uitgaven voor bestrijding van de eikenprocessierups en voor kleinschalige reparaties aan het provinciale wegennet. Daar staan ongeveer € 0,6 mln extra inkomsten tegenover met name uit vergoedingen voor schade aan provinciale infrastructuur.

Wegenoverdracht

Een voor 2019 geplande wegenoverdracht (€ 1,2 mln) aan Breda is door vertraging in de formele besluitvorming uitgesteld. De bijbehorende middelen dienen voor de overdracht beschikbaar te blijven.

Data

Voor activiteiten van het (door)ontwikkelen en genereren van mobiliteitsdata is € 0,62 mln minder uitgegeven.

Overige per saldo +/- € 58.000.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

Aan de inkomstenkant is er sprake van totaal € 0,9 mln extra inkomsten, € 45,2 mln ten opzichte van een budget van € 44,3 mln (2,0%).

Onderdeel

Beheer en onderhoud

OV-concessies

Divers

Totaal

Toelichting afwijking baten

Beheer en onderhoud

De extra inkomsten komen met name voort uit hogere uitkeringen als vergoeding voor schade aan provinciale infrastructuur.

OV-concessie

De bijdragen van derden in OV-concessie is hoger dan geraamd. In 2019 is hogere inzet gedaan op een aantal transferiumlijnen in 's-Hertogenbosch, waarvoor met de gemeente een vergoeding is overeengekomen.

05.02 (Regionale) ontwikkelagenda's mobiliteit

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar goed functionerende netwerken van de verschillende modaliteiten voor personen- en goederenvervoer die nauw op elkaar afgestemd en met elkaar verknoot zijn.

Regionale ontwikkelagenda's mobiliteit

Achter op planning – Als uitwerking van het Klimaatakkoord is de Werkagenda slimme en duurzame mobiliteit Brabant samen met Rijk en de partners van Brabantstad opgesteld. Deze werkagenda wordt uitgewerkt in de regionale mobiliteitsagenda's en de regionale uitvoeringsprogramma's die in 2020 met de samenwerkende gemeenten in de vier Brabantse regio's worden opgesteld.

Luchtvaart

Conform planning - In het kader van de proefcasus Eindhoven Airport heeft de commissie Van Geel een rapport opgeleverd over een concrete invulling van een omslag naar een slimmere en duurzamere, en meer op kwaliteit gestuurde luchtvaart- en luchthavenontwikkeling. De provincie onderschrijft de conclusies van het rapport en het advies aan het Rijk als bevoegd gezag. Wij blijven toezien op het voortvarend oppakken van de adviezen.

Goederenvervoer

Conform planning - We hebben de corridor Rotterdam – Venlo versterkt met de realisatie van verbeteringen aan het spoor in Moerdijk en op de Robuuste Brabandrout. Via lobby-activiteiten van de provincie is (Europese) subsidie naar Brabant gehaald voor het vergroten van de spoorcapaciteit bij het Havenschap Moerdijk en truckparkings. Met de afspraak met de minister en bedrijfsleven over de trimodale ontwikkeling haven Loven in Tilburg (water – spoor – weg) versterken we het rendement op de investering in het Wilhelminakanaal voor klasse IV scheepvaart vanaf Rotterdam.

Fiets

Op koers - We hebben verder gewerkt aan de realisatie van het snelfietsroute netwerk in Brabant. Met Bergen op Zoom – Roosendaal is de zevende bestuursovereenkomst ondertekend. De realisatie is in de praktijk vaak complex. Bovendien sturen we nadrukkelijk op kwaliteit. De prestatie van gerealiseerde routes is daardoor bij de begroting 2020 één jaar doorgeschoven, maar begint nu echt op stoom te komen. Een belangrijk aspect is de werkgeversbenadering. Mede als verplicht onderdeel van de aanleg van snelfietsroutes zijn via 18 communities inmiddels 215 werkgevers aangesloten, met de Efteling als één van de landelijke ambassadeurs.

Via de Sjees gangmakers campagne hebben we het fietsgebruik via de werkgevers verder gestimuleerd. Alle fietsinformatie in Brabant is verder gebundeld via de vernieuwde website van Ons Brabant Fiets.

Spoor, HOV en knooppunten

Op koers - De visie gedeelde mobiliteit is maatwerk wordt uitgewerkt in een adaptieve uitvoeringsagenda. Voor 2019 is een belangrijke eerste stap gezet met het opleveren van een transitiestrategie gedeelde mobiliteit voor West Brabant. Op basis hiervan is met alle gemeenten, de regio en het Reizigersoverleg Brabant een intentie-overeenkomst ondertekend. Deze omvat ook belangrijke contouren voor verdere uitwerking op de ruggengraat van het netwerk (Spoor en Bravo-Direct), Bravo-flex en Bravo-Samen. Ook is deze opgave vertaald naar een bestuursopdracht met bijbehorende financiering.

De regionale uitwerking voor toekomstbeeld OV 2040 is in 2019 gestart en wordt door de provincie uitgewerkt met Rijk, regio en partners (vervoerders, ProRail, werkgevers, reizigers- en kennisinstellingen). De resultaten worden eerste helft van 2020 verwacht en dienen als input voor afspraken met de minister in BO-MIRT 2020. Vooruitlopend daarop zijn al stappen gezet met afspraken op de verbindingen Dordrecht - Breda / Eindhoven (per december vier keer per dag een trein Dordrecht-Eindhoven), Eindhoven-Düsseldorf (besluit tot een trein Eindhoven-Düsseldorf in 2025), Roosendaal-Antwerpen (bouw veiligheidsinfrastructuur op Essen-Roosendaal voor meer treinen) en de Maaslijn. In 2019 is in Eindhoven de hoogwaardige OV-lijn tussen station en Ekkersrijt (HOV-2) opgeleverd, en zijn er met de minister financiële afspraken gemaakt over de aanpak van een OV-verbinding van station naar Eindhoven Airport (HOV-3). Met de minister, gemeente Breda, U10 en provincies Utrecht en Zuid-Holland zijn vervolg afspraken gemaakt over de verbetering van het Openbaar Vervoer op de verbinding tussen Breda, Gorinchem en Utrecht.

Voor de verbetering van de robuustheid van het spoor participeert de provincie met het Rijk in enkele complexe en integrale spoorprojecten (zoals bijvoorbeeld de aanpak van het Spoor bij Vught, Boxtel en Haaren in het kader van Programma Hoogfrequent Spoor (PHS)). In 2019 zijn er met het Rijk en de gemeente Gilze en Rijen afspraken gemaakt over het saneren van spooroverwegen op de Julianastraat en Oosterhoutseweg. In 2019 heeft de provincie in samenwerking met Rijk, ProRail en gemeenten belangrijke stappen gezet in het veiliger maken van niet-actief bewaakte spoorwegovergangen (NABO's). In 2019 zijn de zes laatste NABO's gesaneerd.

Vernieuwing OV

Conform planning - Naast het uitwerken van een transitiestrategie voor West-Brabant is in heel Brabant kennis opgedaan over gedeelde mobiliteit via diverse pilots en experimenten van gedeelde mobiliteit. Dit zijn initiatieven met marktpartijen (al dan niet via de concessie) maar ook initiatieven vanuit de samenleving. Hiermee doen we kennis op over de uitrol van Bravolex maar ook over de uitrol van Samen

initiatieven zoals benoemd in de visie gedeelde mobiliteit. Voor uitgebreide toelichting verwijzen we naar de voortgangsrapportage.

Smart mobility

Conform planning - Bijna alle I-VRI's (intelligente verkeerregelininstallatie) in het kader van Talking Traffic zijn geplaatst in Brabant, waarvan er inmiddels 108 zijn gekoppeld voor de uitrol van slimme diensten zoals Schwung en OV-prioriteit.

Binnen MobilitymoveZ.NL wordt op basis van uitvoeringsovereenkomsten voor 5 projecten grootschalig getest in de praktijk zoals het gebruik van data van I-VRI's in voertuigen in het kader van GLOSA (Green Light Optimized Speed Advice) in samenwerking met Ford, het gebruik van data uit voertuigen voor wegbeheer en is gestart met een zelfrijdende elektrische deelauto in de praktijk (Buurautonoom). De afspraken over Verkeersmanagement met BrabantStad zijn vernieuwd. We gaan in de periode 2020-2023 door met het samen diensten onderbrengen bij de Verkeerscentrale en het werken in regionale verkeerskundige teams.

Voor een totaaloverzicht wordt verwezen naar de voortgangsrapportage van SmartwayZ.NL.

Het gastheerschap van het ITS-Europe congres heeft de Brabant als (inter-) nationale topregio op het gebied van smart mobility op de kaart gezet.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Regionale ontwikkelagenda's mobiliteit

Luchtvaart

Goederenvervoer

Fiets

Spoor, HOV en knooppunten

Vernieuwingen OV

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Provinciaal Verkeers- en VervoersPlan (Besluit: PS 53/06)</u>	
<i>Goed functionerende netwerken van modaliteiten voor personen- en goederenvervoer. Deze netwerken zijn zo met elkaar verbonden, dat iedere vervoerswijze een optimale bijdrage levert aan de bereikbaarheid.</i>	
- stimulans modal shift personenvervoer in Brabant naar OV en fiets (% gewisseld naar alternatieve vervoerswijze tov vorig jaar).	Actuele cijfers dan 2017 zijn nog niet vrijgegeven door het CBS.
- stimulans modal shift goederenvervoer in Brabant naar water, bus en spoor (% gewisseld naar alternatieve vervoerswijze tov vorig jaar)	Het aandeel van goederenvervoer over water en spoor is vrijwel gelijk gebleven (van 10,6% in 2017 naar 10,7% in 2018 op basis van vervoerde tonnages). Dit ondanks een stijging van het goederenvervoer per spoor (8,2%); een trend die al enkele jaren zichtbaar is. Door het grote aandeel in het totaal van het wegvrachtverkeer is de modal split vrijwel gelijk gebleven. De cijfers over 2019 zijn nog niet beschikbaar.
Vaststellen van multi-modale mobiliteitsagenda's opgesteld samen met de vier GGA-regio's gericht op infrastructurele aanpassingen en mensgericht maatregelen tbv leefbaarheid, verkeersveiligheid en doorstroming (door provinciale cofinanciering via de subsidieregeling Verkeer en Vervoer) (Streefwaarde: 4)	Gerealiseerd – 4 (158 subsidies verleend in het kader van RUP 2019).
Wilhelminakanaal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg) (Streefwaarde: bijgesteld bij bestuursrapportage:overeenkomst fase 1,5 is doorgeschoven van 2019 naar 2020)	Niet gerealiseerd – de ondertekening van de twee bestuursovereenkomsten voor herbouw sluis II en fase 1,5 is vertraagd naar Q2 2020. Het nader uitwerken van de plannen en het opstellen van geactualiseerde kostenramingen vraagt meer tijd. De streefwaarde is reeds bij de bestuursrapportage 2019 doorgeschoven. Op basis van gereserveerde middelen bij de Perspectiefnota 2018 zal dan een definitief voorstel aan de Staten worden gedaan. Oplevering voorzien eind 2023 / begin 2024.
Aantal projecten voorzien van cofinanciering (besluit Robuuste Brabantroute en subsidieregelingen Goederenvervoer en SHK) (Streefwaarde: bij bestuursrapportage bijgesteld van 5 naar 7)	Gerealiseerd – 8 (1 goederenvervoer , 7 SHK).
Aantal projecten gerealiseerd door derden (besluit Robuuste Brabantroute en subsidieregelingen Goederenvervoer en SHK). (Streefwaarde: bij bestuursrapportage bijgesteld van 5 naar 7)	Gerealiseerd - 8
Aantal projecten voorzien van cofinanciering (subsidieregeling SHK) (Streefwaarde: bij bestuursrapportage bijgesteld van 3 naar 6)	Gerealiseerd – 7
Aantal projecten gerealiseerd door derden (subsidieregeling SHK) (Streefwaarde: bij bestuursrapportage bijgesteld van 3 naar 6)	Gerealiseerd - 7

Realisatie snelfietsroute Cuijk - Nijmegen (Streefwaarde: oplevering in 2020)	Gerealiseerd – de fietsbrug is de laatste ontbrekende schakel en is reeds in uitvoering. Verwachte oplevering is 2020.
Aantal afgesloten bestuursovereenkomsten voor snelfietsroutes uit het uitvoeringsprogramma Fiets in de Versnelling (cumulatief) (Streefwaarde: 7)	Gerealiseerd – 7, in 2019 is Bergen op Zoom – Roosendaal getekend.
% gerealiseerde routedelen eerste 5 snelfietsroutes (% km cumulatief) (Streefwaarde: bij bestuursrapportage bijgesteld van 50% naar 30%)	Gerealiseerd – de voorbereiding van de uitvoering neemt meer tijd in beslag (complexiteit en sturing op kwaliteit). De streefwaarde is hierop aangepast bij de bestuursrapportage 2019. Er is 41% gerealiseerd van de eerste 5 routes. Verwacht wordt dat in 2021 de routes volledig zijn gerealiseerd.
(Cofinanciering van) projecten die bijdragen aan de ontwikkeling van Vernieuwing OV (Streefwaarde: bij bestuursrapportage bijgesteld van 3 naar 5)	Gerealiseerd – 5 (Shuttle verbinding De Run, autonome shuttle Drimmelen, Bravoflex: Bergen op Zoom, BravoSamen: hop-on hop-off Heesch, elektromobiel Heeswijk-Dinther).
Aantal projecten in uitvoering door derden (Streefwaarde: bij bestuursrapportage bijgesteld van 3 naar 9)	Gerealiseerd - 10 (Amber, Beamrz, autonome shuttle Drimmelen, Togethr Ridescharing op Haven en industriegebied Moerdijk. Bravoflex in: Eindhoven, Veldhoven en Waalre, Helmond, Moerdijk en Roosendaal, BravoSamen: hop-on hop-off Heesch, deelauto's Oisterwijk, elektromobiel Heeswijk-Dinther).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr. oorspr.	Begr. na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	49.457	25.073	24.477	596
Baten	872	492	1.826	1.334
Saldo van baten en lasten	- 48.585	- 24.581	- 22.652	1.930

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

De uitputting van het uitgavenbudget van productgroep 05.02 (Regionale) Ontwikkelagenda's mobiliteit komt uit op € 24,5 mln ten opzichte van een budget van € 25,1 mln, een onderschrijding van € 0,6 mln (2,2%). De realisatie op onderdelen is als volgt opgebouwd:

Onderdeel	x € 1.000
Postweg	-1.960
CROW	-744
Robuuste Brabanthroute	2.000
OV-ontwikkeling	358
Beter Benutten Vervolg	398
Goederenvervoer	200
Regionale luchtvaart	190
Divers	154
Totaal	596

Toelichting afwijking lasten

Postweg

Een subsidie van bijna € 2 mln voor de aanpak van de Postweg in Vught is eerder beschikt dan verwacht. De dekking is afkomstig uit de reserve Verkeer & Vervoer.

CROW

Op basis van afspraken over een gezamenlijke aanpak van verkeersveiligheid in IPO-verband is voor een meerjarige subsidie aan CROW eind 2019 ongeveer € 0,7 mln beschikt. In tegenstelling tot eerdere signalen is de subsidie niet direct via het IPO verlopen, maar vervult de provincie een kassiersfunctie. Tegenover deze overschrijding staan dan ook extra inkomsten van € 0,7 mln.

Robuuste Brabantroute

Voor de realisatie van de Robuuste Brabantroute zijn middelen ter beschikking gesteld. Op de begroting 2019 was een bedrag van € 2 mln gereserveerd voor maatregelen op het spoor bij Gilze en Rijen. Op basis van afspraken in BO-MIRT van november 2019 wordt begin 2020 de overeenkomst definitief gesloten worden en de middelen aangewend. De dekking is afkomstig uit de reserve Verkeer & Vervoer.

OV-ontwikkeling

Voor de doorontwikkeling binnen de OV-concessies zijn door provincie en vervoerders middelen gereserveerd. Op basis van voorstellen en initiatieven kunnen de middelen worden aangewend. De restantmiddelen van € 0,4 mln dienen beschikbaar te blijven.

Beter Benutten Vervolg

De overschrijding wordt hoofdzakelijk veroorzaakt voor de problemen met het snel uitleveren door de leverancier van de I-VRI's in het kader van Talking Traffic.

Goederenvervoer

De partnerbijdrage in de gezamenlijke kosten voor het aanvragen van een Europese subsidie voor truckparkings (CEF-call) wordt in termijnen betaald in plaats van ineens. Hierdoor is er sprake van onderbesteding van € 0,2 mln in 2019.

Regionale luchtvaart

Voor de ontwikkeling van regionale luchtvaart zijn specifieke rijksmiddelen ter beschikking gesteld (voorheen Aldersmiddelen). Naar aanleiding van het rapport van de commissie Van Geel wordt de exacte rol van de provincie opnieuw bepaald. De middelen dienen derhalve beschikbaar te blijven.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

Aan de inkomstenkant is er sprake van totaal € 1,3 mln extra inkomsten, € 1,8 mln ten opzichte van een budget van € 0,5 mln (371%).

Onderdeel	x € mln
CROW	750
Bijdragen SHK	236
Divers	348
Totaal	1.334

Toelichting afwijking baten**CROW**

In tegenstelling tot eerdere signalen is de subsidie aan CROW niet direct via het IPO verlopen, maar vervult de provincie een kassiersfunctie. Tegenover deze extra inkomsten staan dan ook extra uitgaven van het verstrekken van de subsidie van € 0,7 mln.

Bijdragen SHK

Voor de ontwikkelagenda Spoor, HOV en Knooppunten zijn haalbaarheidsonderzoeken uitgevoerd. Tegenover deze kosten staan extra inkomsten (€ 0,2 mln) via bijdragen in de onderzoekskosten door derden.

Overige per saldo € 0,3 mln

05.03 Strategische agenda

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Om Brabant een internationale top kennis- en innovatieregio te laten blijven pakken de knelpunten in de bereikbaarheid binnen Brabant en op de (inter-) nationale verbindingen van en naar Brabant aan.

Majeure projecten

Achter op planning - Er zijn definitieve en aanvullende afspraken (zoals bermbeveiliging) gemaakt over het tracé N65 Vught – Haaren en de financiering. De provincie gaat het project uitvoeren vanwege een kortere doorlooptijd en het voorkomen van interferentie met PHS Vught. De aanleg van de nieuwe verbinding N69 is gestart en de vergunning voor de aansluiting op de A67 is door het toepassen van de ADC-toets goedgekeurd.

Vanwege de PAS zijn het tracébesluit van PHS en A27 (o.a. Hooipolder) met maximaal 1 jaar vertraagd. Ze staan wel op de lijst van prioritaire rijksprojecten en daarmee is realisatie gegarandeerd.

De uitvoering van het MIRT-onderzoek en het quick-win maatregelenpakket A2 Deil - 's-Hertogenbosch ligt op schema. Om de groei van het verkeer op de A2 tussen knooppunt Deil en knooppunt Vught te beheersen is een pakket van meer dan 20 maatregelen ontwikkeld. Het gaat daarbij om diverse kortetermijnmaatregelen voor zowel de auto, de fiets als het openbaar vervoer. Onderdeel van dit programma is de MIRT-verkenning A2 Deil – Vught naar het oplossen van de knelpunten op de A2 op langere termijn (na 2025). In 2019 zijn mogelijke structurele oplossingsrichtingen voor het bereikbaarheidsprobleem op de A2 tussen Deil en Vught beoordeeld. Dat heeft geleid tot 4 kansrijke (onderzoeks)alternatieven die momenteel worden uitgewerkt. Eind 2020 zal de minister van IenW naar verwachting een besluit kunnen nemen over één voorkeursalternatief.

SmartwayZ.NL

Achter op planning - Binnen het programma SmartwayZ.NL wordt gewerkt aan de realisatie van de N279 Veghel – Asten en A58. De geplande oplevering N279 in 2023 is nog steeds haalbaar. De realisatie van de aanpak A58 zal afhankelijk van het tracé vertraagd worden met 1 jaar tot 3-5 jaar. Door vermelding op de lijst van prioritaire rijksprojecten is realisatie gegarandeerd.

Het voorkeursalternatief en het maatregelenpakket korte termijn voor de A67 is door de programmaraad definitief vastgesteld.

Het onderzoek Randweg A2 / A50 is opgeleverd. In het BO-MIRT is een korte termijn maatregelenpakket vastgesteld en besloten tot het uitvoeren van een MIRT-onderzoek Verstedelijking en Bereikbaarheid Brainport Eindhoven ten behoeve van de lange termijn keuzes. In BO-MIRT 2020 worden definitieve (financierings-) afspraken gemaakt.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Majeure projecten

SmartwayZ.nl

We initiëren, faciliteren en stimuleren innovatie door het ontwikkelen, testen en uitrollen in de praktijk om slimmer en efficiënter gebruik te maken van het beschikbare netwerk via smart mobility toepassingen en gedragsverandering.

SmartwayZ.NL Smart mobility

Op koers - Gedragsmaatregelen en slimme oplossingen zijn afgelopen jaar op straat gekomen. Het no-regret maatregelenpakket A2 Weert – Eindhoven is grotendeels gerealiseerd. Onderdeel hiervan is een prestatiecontract met een marktpartij die mobiliteitsdiensten aanbiedt gericht op minder reizigers op de corridor en afname van CO2-uitstoot. Deze aanpak is doorontwikkeld voor de N279 Veghel – Asten waar in aanloop naar de ombouw een partij zowel mobiliteitsdiensten als nieuw aanbod van bijvoorbeeld deelmobiliteit gaat aanbieden. De slimme bandenspanningsmeter op de N279 is in gebruik genomen. Chauffeurs krijgen individuele informatie over de bandenspanning, zodat minder ongelukken gebeuren. Een mooi voorbeeld van deze integrale aanpak is het maatregelenpakket bedrijventerrein De Run. In 2019 is de samenwerkingsovereenkomst afgesloten tussen Rijk, regio én bedrijfsleven. De eerste maatregelen zijn van start gegaan zoals een directe OV-verbinding van en naar het station.

Voor een compleet beeld van het programma SmartwayZ.NL wordt verwezen naar de voortgangsrapportage.

De komende jaren gaat Brabant flink op de schop. Over een gecoördineerde aanpak van het beperken van de hinder en inzet van slimme oplossingen en gedragsmaatregelen voor Zuid-Nederland zijn met de minister afspraken gemaakt. Het gaat om een pakket van maatregelen om de doorstroming van het wegennet op peil te houden met onder andere (het uitbreiden van) een werkgeversaanpak om werknemers te stimuleren anders, of op een ander tijdstip te reizen en de inzet van nieuwe mobiliteitsdiensten.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

SmartwayZ.nl smart mobility

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
<u>Provinciaal Verkeers- en VervoersPlan (Besluit: PS 53/06)</u>	
Verbetering van de bereikbaarheid binnen Brabant en van de (inter-) nationale verbindingen van en naar Brabant: indicatie filedruk op de wegen in Brabant	De gemiddelde vertraging per uur auto rijden in de spits tov de maximale snelheid op rijkswegen en provinciale wegen is 12,71 minuten (tov 12,78 minuten in 2018, een lichte verbetering van 0,5%). Er is sprake van een kleine verbetering op het rijkswegennet, terwijl de gemiddelde vertraging op het provinciale wegennet licht is toegenomen.
- Aantal uitgevoerde projecten of initiatieven (samen met derden) op het gebied van Smart Mobility (Streefwaarde: 16)	Gerealiseerd – 23 totaal: 5 via Mobility Lab (stimuleren van start-ups op het gebied van smart mobility), 5 via MobilitymoveZ.NL (testen en ontwikkelen van innovatieve mobiliteitsconcepten in de praktijk), 2 via Mobility Market (grootschalig uitrollen van bestaande en bewezen effectieve smart mobility diensten), 11 via Smart Logistics. Details via de voortgangsrapportage SmartwayZ.NL.
Realiseren geplande aanpak N279-Zuid (Veghel-Asten) (Streefwaarde: gunning in 2019 is bij bestuursrapportage bijgesteld naar 2020)	Niet gerealiseerd – gunning N279 Veghel – Asten is bij de bestuursrapportage doorgeschoven naar begin 2020. De aanbesteding is gestart in 2019. Het wachten is op de onherroepelijke uitspraak van de Raad van State obv het in 2019 vastgestelde PIP. Oplevering nog steeds voorzien in 2023.
Realiseren geplande aanpak A58 (InnovA58) (Streefwaarde: ontwerptracébesluit in 2019)	Niet gerealiseerd – de uitspraak van de Raad van State over PAS heeft geleid tot aanvullende onderzoeken. Het OTB is hierdoor vertraagd. De exacte consequenties voor de planning worden nu uitgewerkt door het Rijk. Vermelding op de lijst met prioritaire rijksprojecten geeft garantie van realisatie.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	87.750	91.984	90.441	1.543
Baten	17.547	17.547	16.266	- 1.282
Saldo van baten en lasten	- 70.203	- 74.437	- 74.175	262

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

De uitputting van het uitgavenbudget van productgroep 05.03 Strategische agenda komt uit op € 90,4 mln ten opzichte van een budget van € 92,0 mln, een onderschrijding van € 1,6 mln (1,7%). De realisatie op onderdelen is als volgt opgebouwd:

Onderdeel	x € 1.000
N65	-676
Snelfietsroutes	1.652
N69	1.103
Bereikbaarheidspakket De Run	89
Divers	-625
Totaal	1.543

Toelichting afwijking lasten

N65

Tijdens het BO-MIRT zijn definitieve afspraken gemaakt over de realisatie van de ombouw van de N65 door de provincie. In 2019 zijn meer voorbereidingskosten gemaakt dan geraamd. De middelen worden gedekt door de reserve Verkeer & Vervoer.

Snelfietsroutes

In 2019 is voor de realisatie van het snelfietsroutenetwerk € 1,65 mln (9,1%))minder uitgegeven dan geraamd (€ 17,5 mln). De provincie is afhankelijk van het tijdig indienen van de subsidie-aanvragen door gemeenten. De dekking is afkomstig uit de reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF).

N69

Een klein gedeelte van het budget voor de aanleg van de nieuwe verbindingsweg N69 (€ 1,1 mln) staat op de exploitatiebegroting 2019. Op basis van de gunning is de meerjarige planning aangepast. Het budget wordt doorgeschoven. De dekking is afkomstig uit de reserve Spaar- & Investeringsfonds (SIF).

Afwijking van de baten t.o.v. de begroting na wijziging

De uitputting van het inkomsten van productgroep 05.03 Strategische agenda komt uit op € 16,3 mln ten opzichte van een budget van € 17,5 mln, een onderschrijding van € 1,1 mln (7,3%).

Onderdeel	x € mln
N69	-1.254
PPS-A59	-32
overig	4
Totaal	-1.282

Toelichting afwijking baten**N69**

Voor de aanleg van de nieuwe verbindingsweg N69 heeft het Rijk middelen via een doeluitkering ter beschikking gesteld. Op basis van de voorgang is € 1,25 mln minder onttrokken uit deze post.

PPS-A59

In het kader van een fiscale constructie voert de provincie het beheer en onderhoud op de A59 Rosmalen - Geffen uit gedurende een aantal jaren. Eind 2020 draagt de provincie de weg terug over. Het Rijk heeft hiervoor specifieke middelen ter beschikking gesteld. Op basis van de uitgaven is € 0,03 mln minder onttrokken uit deze post.

Programma 06 Cultuur en samenleving

Inleiding

Met het programma Cultuur en Samenleving willen we de Brabantse samenleving laten groeien en bloeien. We versterken de Brabantse samenleving samen met de mensen, organisaties en instellingen die zich richten op cultuur, erfgoed, sociale veerkracht en sport. We stimuleren en versterken met dit programma de saamhorigheid, gezondheid, creativiteit, welzijn en welbevinden en de gedeelde trots en identiteit van alle Brabanders.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Vanuit de Cultuuragenda van Brabant voor 2020, nader uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2016-2020, Beleidskader Erfgoed 2016 – 2020, Uitvoeringsagenda Versterking Sociale Veerkracht 2017-2020 en Sportagenda Brabant Beweegt 2016-2019 is ook in het laatste jaar van de bestuursperiode een bijdrage geleverd aan de hierboven genoemde doelstelling.

Cultuur

In 2019 is uitvoering gegeven aan het in 2018 in B5 verband vastgestelde regioprofiel. Hierbij is, als onderdeel van deze uitvoering, de regeling professionele kunsten geharmoniseerd. Met de meerjarige ondersteuning van amateur- en professionele kunsten hebben we ook in 2019 de culturele basisinfrastructuur versterkt en via de inzet van de impuls gelden en Brabant C is een impuls gegeven aan doorontwikkeling en internationalisering.

Erfgoed

Ook hebben we in 2019 op basis van de vier verhaallijnen (Bestuurlijk, Innovatief, Bevochten, Religieus) ingezet op behoud van Brabants erfgoed: We vierden 75 jaar vrijheid met het programma Brabant Remembers en hebben we het behoud van het erfgoed Zuiderwaterlinie met partners verder vormgegeven. Vanuit de verhaallijn Religieus is het verhaal van het Brabants Kloosterleven beschreven en een netwerk rond kloosters tot stand gekomen. Het kloosterverhaal en het netwerk vormen de basis voor inzet op behoud van kloostererfgoed (zie ook statenmededelingen Kruisherenklooster Sint Agatha en Abdij van Berne). Ook op het gebied van duurzaamheid en erfgoed zijn stappen gezet: zo is tezamen met BOM renewable Energy gewerkt aan de oprichting van een Energy Service Company (ESCo) fonds om de verduurzaming van erfgoedcomplexen te stimuleren (zie statenmededeling ESCo).

Sport

In 2019 heeft de evaluatie van de Sportagenda plaatsgevonden (zie statenmededeling). De conclusies en aanbevelingen hiervan worden meegenomen in het in 2020 op te stellen uitvoeringsprogramma 2021-2024. Daarnaast zijn de voorbereidingen voor de Vuelta 2020 in volle gang (zie voortgangsrapportage) en is hiertoe samen in 2019 met partners de Stichting Vuelta Holanda opgericht (zie statenmededeling).

Samenleving

In 2019 is het aantal maatschappelijke initiatieven dat is aangesloten bij Sterk Brabant doorgegroeid van 200 naar 251. Verder zijn we dit jaar van start gegaan met het Brabant Outcomes Fund. De belangstelling voor het Brabant Outcomes Fund is groot. We hebben onze belangrijkste lessen breed gedeeld, onder andere via een corporate video en online magazine.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit het programma worden de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- NV Monumentenbeheer Brabant
- Stichting Beheer Museumkwartier
- Stichting Brabant C Fonds

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

06 Cultuur en Samenleving	Begroting 2019	Begroting 2019	Jaarrek.2019	Vershil
Bedragen x € 1.000	oorspronkelijk	na wijziging	realisatie	begr.-realisatie
Lasten				
Programmalasten	53.807	67.497	67.099	398
Toegerekende organisatiekosten	3.756	3.681	3.401	280
Totaal lasten	57.563	71.179	70.501	678
Baten				
Programmabaten	811	971	937	-34
Bijdrage in toegerekende organisatiekosten	0	0	0	0
Totaal baten	811	971	937	-34
Saldo van baten en lasten	- 56.752	- 70.208	- 69.564	644

Het verschil in lasten van het programma Cultuur en samenleving t.o.v. de begroting ad € 0,4 mln (0,6%) betreft voor € 0,3 mln Cultuur en € 0,1 mln Erfgoed.

De toegerekende organisatiekosten komen op basis de gerealiseerde uren lager uit dan geraamd.

06.01 Cultuur

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het bevorderen een aantrekkelijk cultureel klimaat, met een krachtige culturele infrastructuur en een aanbod waarmee we (inter)nationaal uitblinken

Provinciale culturele infrastructuur

Op koers. We willen aansprekende en hoogwaardig cultuur in Brabant. Daartoe hebben we ook afgelopen jaar 60 professionele- en amateurorganisaties ondersteund als onderdeel van de kunstplanperiode 2016-2020. Daarnaast zijn de voorbereidingen voor de nieuwe kunstplanperiode (2021-2024) gestart. Zo is voor

het eerst vanuit het in 2018 vastgestelde [regioprofiel](#) in Brabantstad verband een gezamenlijke regeling professionele kunsten tot stand gekomen (zie [Statenmededeling](#)).

In 2019 waren onze uitvoeringsorganisaties [Cubiss](#) en het in 2018 gefuseerde [Kunstloc Brabant](#) belangrijke partners in het bereiken van onze doelstellingen. Zij dragen met hun werkzaamheden bij aan onze doelstelling om alle Brabanders kennis te laten maken met en deel kunnen nemen aan de kunst & cultuur en de (informatie)maatschappij via activiteiten gericht op bibliotheken, cultuureducatie, amateurkunst en taal en media.

Talentontwikkeling is in Brabant een structureel onderdeel van ons cultuursysteem. Hiertoe is begin 2018 de regeling Talentenhubs vastgesteld. Er worden inmiddels met een 8-tal talentenhubs (voor o.a. letteren, muziek, dans/theater/circus, beeldende kunst, film/av en design) meer dan 60 talenten ondersteund in een netwerk van ruim 40 partners. Zie ook: <https://www.talenthubbrabant.nl/>.

Beweging, experiment, verbinding

Op koers. De afgelopen jaren hebben wij de sector met incidentele middelen ruimte geboden om te werken aan duurzame versterkingen. Hierbij faciliteren we beweging, experiment en verbinding.

Het impuls geldenprogramma en Brabant C fonds zijn voor ons belangrijke instrumenten om deze doelstelling te bereiken. In het laatste [Fanzine Brabant Cultuur](#) (nov 2019) is een overzicht te vinden van de stand van zaken van inhoudelijke projecten. Als gevolg van de uitspraak van de Raad van State rondom legitimatie van subsidieverstrekking vanuit steuninstellingen (case bibliotheek Eindhoven) is medio 2019 ook de governance van Brabant C aangepast ([statenmededeling 1 juli 2019](#)).

Het impuls geldenprogramma wordt gewaardeerd. Ook in 2019 is het beschikbare subsidieplafond overvraagd. Een overzicht van alle gehonoreerde projecten vindt u [hier](#). De werkzaamheden van de in 2018 aangestelde arrangeur om de klassiek en hedendaagse symfonische muziekvoorziening in Brabant te verbreden en te versterken met een impuls voor innovatie, samenwerking en talentontwikkeling zijn in het voorjaar kwalitatief geëvalueerd en met de staten gedeeld ([statenmededeling 17 april 2019](#)). Ook in 2020 zal de inzet van de arrangeur worden gecontinueerd.

In Brabant willen we graag dat iedereen zijn of haar aangeboren creativiteit moet kunnen benutten en ontwikkelen. Daarom ondertekenden in 2018 partners uit bedrijfsleven, onderwijs, zorg en overheid de [Wet op behoud van creativiteit](#), een manifest met zeven toekomstgerichte artikelen. De wet is sinds 2019 in uitvoering. In 2019 zijn er nieuwe ondertekenaars, wet-houders genoemd, bijgekomen. En onder de noemer Wet in uitvoering hebben zij diverse activiteiten georganiseerd die helpen om de wet in de praktijk te brengen (zie [website Wet op behoud van creativiteit](#)). Tenslotte is van 21 t/m 23 oktober 2019, tijdens de Dutch Design Week in Eindhoven, het internationale Creativity World Forum georganiseerd. Ook daar hebben we laten zien wat de kracht is van de inzet van creativiteit bij het oplossen van maatschappelijke opgaven.

Kennis, dialoog en netwerken

Op koers. In de Cultuuragenda van Brabant hebben wij geconstateerd dat de provincie als partner in een groter geheel opereert en dat afstemming en samenwerking noodzakelijk is. Met de juiste kennis, goede relaties en goede communicatie kunnen we eraan bijdragen dat onze doelen worden gerealiseerd. Een goed voorbeeld daarvan is het in 2018 vastgestelde regioprofiel cultuur Brabantstad. In 2019 is verder gewerkt aan de uitvoering van het profiel in vier programmalijnen: cultuureducatie, talentontwikkeling, publiekswerking en internationalisering. Ook het Rijk ondersteunt deze manier van samenwerken en heeft in 2019 aangegeven een bijdrage te leveren aan het voorstel voor proeftuin Internationalisering. De uitvoering hiervan loopt door tot en met 2020. We zijn daarnaast ook gestart met de twee instrumentele lijnen uit het regioprofiel: harmonisatie van subsidieregeling en het onderzoek de [Waarde van Cultuur](#). Doel is dit onderzoek in 2020 te herhalen en dit weer in gezamenlijkheid te doen met onze partners. Daarnaast kijken we naar mogelijke en/of noodzakelijke verbreding. Op die manier creëren we een blauwdruk, die ook na 2020 een stevige basis vormt voor de toekomst en een voorbeeld kan zijn voor andere regio's.' Dit alles

doen we niet alleen met de B5 partners, maar hebben we afgelopen jaar daarbij ook nadrukkelijk de afstemming met de andere Brabantse gemeenten gezocht.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Provinciale culturele infrastructuur

Beweging, experiment, verbinding

Kennis, Dialoog en netwerken

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren

Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?

[Uitvoeringsprogramma Cultuur 2016 – 2020 'Werk in uitvoering'](#)

Alle Brabanders de mogelijkheid bieden om als toeschouwer of deelnemer te genieten van cultuur

Cult. instellingen die regionaal van belang zijn meerj. Ondersteund (Streefwaarde 53)

Gerealiseerd

Aantal talenten ondersteund via Talenthub. (Streefwaarde bij bestuursrapportage bijgesteld van 25 naar 60)

Gerealiseerd

% laaggeletterd in Brabantse Beroepsbevolking. (Streefwaarde 10,3%)

Gerealiseerd

Bijdragen aan symfonische muziekvoorziening in Brabant: Orkest (Streefwaarde: besluit over inzet 2020)

Gerealiseerd

Uitvoering plan investering symfonische muziekvoorziening (Streefwaarde: plan uitgevoerd)

Gerealiseerd

Organisatie international Creativity World Forum in Noord-Brabant

Gerealiseerd

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Vershil
	2019	2019	2019	
Lasten	24.430	26.872	26.602	270
Baten	48	88	82	- 6
Saldo van baten en lasten	- 24.382	- 26.784	- 26.520	264

De afwijkingen t.o.v. de begroting zijn zowel voor de lasten als de baten gering.

06.02 Erfgoed

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Duurzaam behoud van erfgoed door herbestemming, (gebieds)ontwikkeling of restauratie, de bescherming van collecties, de beleving van ons cultureel erfgoed en de verhalen van Brabant

De vier verhaallijnen: bevochten, religieus, bestuurlijk en innovatief Brabant

Op koers:

- Binnen Bevochten Brabant herdenken we 75 jaar bevrijding. Hoogtepunten zijn o.a. de 75 maquettes van 75 persoonlijke verhalen over de oorlog en de opening van het dilemmadoolhof. In 2019 is een meerjarenvisie voor de Zuiderwaterlinie opgesteld. Besluitvorming daarover vindt plaats in 2020. In januari is het nominatiedossier Nieuwe Hollandse Waterlinie aangeboden aan Unesco.
- Religieus Brabant: het kloosternetwerk ontwikkelt zich verder en verknoopt allerlei alternatieven. Er wordt met partners gewerkt aan kloosterwaarden, het kloosterpad, kloosterproducten en aan het jubileumjaar 2021. Wegens succes werd in het museum Jan Cunen in Oss de tentoonstelling Bagger! met archeologische vondsten van de Romeinse tempels met twee maanden verlengd.
- De tweede editie van de serie Goud van Brabant is in samenwerking met Omroep Brabant en Stichting Nieuwe Helden uitgezonden en heeft op de sociale media veel aandacht gekregen.

Beweging stimuleren

Op koers. Naast bovengenoemde netwerken en activiteiten heeft het ErfgoedLab Brabant zich verder ontwikkeld als platform voor herbestemmingsvraagstukken. Daaraan gekoppeld is een voucherregeling in werking getreden. Onderzoek naar de eerste ervaringen met het ErfgoedLab heeft plaatsgevonden. De Go/NoGo-beslissing over het voortbestaan van het ErfgoedLab die eind 2019 voorzien was, zal in het eerste kwartaal van 2020 plaatsvinden. Gruts, het jongerenprogramma, is met 65 stagiaires en starters bezig geweest met stages en opdrachten voor locaties als Dongecentrale, Fort Sabina Botenloods, Klooster Velp, etc.

Erfgoedfabriek

Op koers. In 2019 is de planontwikkeling voor de doorontwikkeling van de kloosters in Megen en Veghel versneld. Er is besloten om de toekomstplannen van de Abdij van Berne (Heeswijk-Dinther), St Agatha (Agatha) en de stelling van 's-Hertogenbosch/Heusden te ondersteunen (zie ook statenmededelingen [Abdij van Berne](#) en [Sint Agatha](#)). Er is in 2019 een start gemaakt met herbestemming en restauratie van St.

Louis in Oudenbosch en het hoofdgebouw van landgoed Bieduinen. Mijlpalen zijn de opening van de eventlocatie in kloostercomplex Mariënhage in Eindhoven, de oplevering van het herontwikkelde Brouwhuis in Breda, de opening van het gerestaureerde kantoorgebouw van de 100-jarige Dongecentrale en het verkrijgen van de internationale architectuurprijs voor de LocHal in Tilburg.

Erfgoed en Ruimte

Op koers. In 2019 is gewerkt aan een toekomstbestendig gebiedsgerichte erfgoedzorg. In IPO verband is met het Rijk, Gemeenten en erfgoedorganisaties de Erfgoeddeal tot stand gekomen. Doel is erfgoed in te brengen bij de grote ruimtelijke opgaven van dit moment: energietransitie, klimaatadaptatie en stedelijke groei en krimp. Het project Watermolenlandschappen en klimaatadaptatie is aangemeld als integraal project binnen de erfgoeddeal. De pilot Wateroverlast Historische Landgoederen is afgerond en in 2020 wordt verkend of het een vervolg kan krijgen als Erfgoeddealproject. Het onderzoek naar ruilverkavelingslandschap is afgerond en de uitkomsten worden ingebracht in de Landschapstriënnale 2020. In samenwerking met TU/e wordt onderzocht wat betekenis van de kerken was voor de ruimtelijke ontwikkeling van Brabant.

Basis op orde

Op koers. Erfgoed Brabant beheert en ontwikkelt Brabantserfgoed.nl, met daaraan gekoppeld de BrabantCloud (database). Dit fungeert als basis voor het uitdragen van onze verhalen, collecties en locaties. Het Noordbrabants Museum heeft in 2019 ruim 240.000 bezoekers ontvangen, wat vooral toegeschreven kan worden aan de tentoonstellingen van Jan Sluijters en Vincent van Gogh. Voor kleine en middelgrote musea is als pilot een museumregeling opengesteld, die heeft geresulteerd in de verlening van 19 subsidies aan 17 musea (zie statenmededeling).

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Beweging stimuleren

ERFGOEDFABRIEK

Erfgoed en ruimte

Basis op orde

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
Beleidskader erfgoed 2016-2020 "De (Verbeeldings)kracht van erfgoed"	
De totstandkoming van uitgeschreven verhalen die leiden tot inspiratie/verbeelding en focus binnen de vier verhalen van Brabant (Streefwaarde 4 verhaallijnen)	Gerealiseerd
Het faciliteren van Erfgoedcomplexen zodat beeldbepalende erfgoedcomplexen, waarvoor de markt geen oplossing heeft, kunnen worden herontwikkeld en voorzien van een nieuwe functie cq gebruik. Geen streefwaarde vastgesteld. Investeringsbesluit over bijdrage aan herontwikkeling Fort Isabella en In voorbereiding:	Gerealiseerd
Investeringsbesluit over bijdrage aan Abdij van Berne en Klooster st. Agatha.	
Initiatieven in beweging gebracht/tot haalbare initiatieven geleid voor programma erfgoedcomplexen. Geen streefwaarde vastgesteld. Erfgoedfabriek: Verkenningen van Landgoed Bieduinen, het Kruithuis in 's-Hertogenbosch, Franciscanessenklooster Veghel en Landgoed Schijf.	Gerealiseerd
ErfgoedLab: regionale kennisbijeenkomsten, versnellingskamers en voucherregeling.	
Aantal collectiestukken aangesloten op de Brabant Cloud (Streefwaarde > 1.000.000)	Gerealiseerd
Aantal jongeren in musea (Streefwaarde 50.000)	Gerealiseerd
Percentage rijksmonumenten (excl. de monumentcategorie met oorspronkelijke functie woonhuis) weergegeven naar de staat van het casco, categorie "matig" en "slecht". (BRON: databank Monumentenmonitor (Streefwaarde: n.v.t.)	- 496 objecten zijn als matig beoordeeld (11,37%) - 318 objecten zijn als slecht beoordeeld (7,29%) Totaal 18,66% Daarmee zijn percentages gelijk gebleven ten opzichte van 2018.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr	Begr.na wijz.	Realisatie	Vershil
	2019	2019	2019	
Lasten	19.762	29.935	29.832	103
Baten	679	799	833	34
Saldo van baten en lasten	- 19.083	- 29.137	- 28.999	137

De afwijkingen t.o.v. de begroting zijn zowel voor de lasten als de baten gering.

06.03 Sociale Veerkracht

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Het versterken de sociale veerkracht in Brabant

Verbinden met maatschappelijke initiatieven

Op koers. In 2019 is het aantal maatschappelijke initiatieven dat bijdraagt aan versterken sociale veerkracht verder doorgegroeid. In het eerste kwartaal van 2019 waren 200 initiatieven aangesloten bij Sterk Brabant en in het laatste kwartaal van 2019 zijn dat er 251, zie ook de initiatievenkaart. Het bereik is het afgelopen jaar toegenomen en Sterk Brabant is gegroeid in de rol van community en matchpoint voor burgerinitiatieven en sociaal ondernemers. In 2019 zijn twee proeftuinen opgestart voor de ontwikkeling van nieuw ondersteuningsaanbod: proeftuin Sociaal Inkopen en proeftuin Sterke Communities. Binnen de proeftuin sociaal inkopen is verkend hoe we meer kunnen inkopen bij sociaal ondernemers. Dit heeft o.a. geleid tot een animatie sociaal inkopen en digitale handreiking inkopen met impact de rem eraf. In de proeftuin Sterke Communities zijn we opzoek gegaan naar kennis en praktische mogelijkheden om sterke communities te bouwen met als doel maatschappelijke initiatieven helpen om strategischer te kijken naar- en te handelen in het bouwen van een community. In 2019 zijn we met 3 bestaande communities aan de slag gegaan: Herenboeren Boxtel, Samen leren in de wijk en de Natuurvrijwilligers. Dit heeft tot een aantal concrete verbeterpunten geleid, waarmee we in 2020 verder zullen gaan.

Ontwikkelen van resultatenfonds / Brabant Outcomes Fund

Op koers. In 2019 is het Brabant Outcomes Fund officieel van start gegaan. Met vier sociaal ondernemers hebben we resultaatafspraken gemaakt en vastgelegd in resultaatcontracten. Een belangrijke mijlpaal, want het is voor het eerst in Nederland dat een provincie resultaatfinanciering toepast om sociaal ondernemers de mogelijkheid te geven hun impact regionaal op te schalen. De belangstelling voor het Brabant Outcomes Fund is groot. Op 18 november 2019 hebben we een symposium georganiseerd om de belangrijkste lessen breed te delen, aan de hand van een corporate video en online magazine.

Crossovers

Op koers. In 2019 samengewerkt met onder andere de programma's Arbeidsmarkt, Wonen, Natuur, Digitalisering, Leegstand en Energie. Zo is bijvoorbeeld in 2019 de pilot Energie voor iedereen van start gegaan. Een samenwerking tussen het provinciale programma Versterken Sociale Veerkracht, het provinciale programma Energie, Enpuls B.V en de gemeenten Bernheze, Breda, Tilburg en 's-Hertogenbosch. Een samenwerkingsverband waar via Communities of Practice actief wordt geleerd over de vraag hoe huishoudens met geen of beperkte investeringsmogelijkheden meegenomen kunnen worden in de energietransitie.

Integrale aanpak Blijfklimaat

Met de komst van het nieuwe bestuursakkoord en het aflopen van het programma sociale veerkracht zijn we in 2019 gestart met de voorbereiding en uitwerking van de bestuursopdracht Blijfklimaat.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Verbinden met maatschappelijke initiatieven

Ontwikkelen van resultatenfonds / Brabant Outcomes

Crossovers

Integrale aanpak blijfklimaat

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
Versterken van sociale veerkracht (PS 69/16) door:	
- Leren in en versterken van initiatieven	
- Realiseren Brabantbreed lerend netwerk	
- Kennisontwikkeling	
Aansluiting bij concrete initiatieven (Streefwaarde 175-200 initiatieven)	Gerealiseerd
Inzet en doorontwikkeling ondersteuningsstructuur Stèrk Brabant (Streefwaarde: uitgevoerd)	Gerealiseerd
Ontwikkelen van resultatenfonds (Streefwaarde: ontwikkeld resultatenfonds)	Gerealiseerd

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Vershil
	2019	2019	2019	
Lasten	5.717	5.717	5.724	-7
Baten	84	84	22	- 63
Saldo van baten en lasten	- 5.633	- 5.633	- 5.703	- 70

De afwijkingen t.o.v. de begroting zijn zowel voor de lasten als de baten gering.

06.04 Sport

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Via Sport bijdragen aan de provinciale opgaven, met name aan een sociaal veerkrachtige samenleving en een sterke Brabantse economie

Sport

Op koers. Brabant sociaal en economisch sterker maken door sport. Dit streven we na met de Sportagenda 2016 – 2019. De uitvoering van deze Sportagenda is verlengd en loopt door tot het nieuwe beleid medio 2020 wordt vastgesteld. In maart 2019 is het sportbeleid geëvalueerd. ([zie statenmededeling 11 maart 2019](#)). Eind 2019 zijn zeven van de tien vastgestelde doelen (KPI's) behaald. Zo is het streefcijfer van additionele bestedingen voor stad/regio door evenementen voor Brabant (streefwaarde € 15 - 20 miljoen) met € 28,9 miljoen ruimschoots overtroffen en zijn 45.000 mensen met een beperking in beweging gebracht. Daarentegen gaven 81,1% van de bezoekers van de evenementen aan een gevoel van verbondenheid en saamhorigheid te voelen (streefwaarde > 90%) en voelde 25,6% van de bezoekers door het evenement een prikkel om meer te bewegen (streefwaarde > 33%). Voor het niet halen van deze KPI's zijn geen duidelijk aanwijsbare oorzaken te noemen.

Evenementen

- Met de sponsoring van BrabantSport zijn in totaal twaalf evenementen ondersteund waarmee we 476.452 bezoekers naar Brabant trokken.
- Hoogtepunt was het WK (Para) Archery dat 4,6 miljoen euro aan additionele bestedingen opleverde. Naast deze economische impact brachten we tijdens dit evenement 10.000 kinderen en 1.600 mensen met een beperking in aanraking met de handboogsport.
- De voorbereidingen voor de Vuelta 2020 zijn in volle gang ([zie voortgangsrapportage](#)) en hiertoe is in 2019 samen met partners de Stichting La Vuelta Holanda opgericht ([zie statenmededeling 25 september 2019](#)). Voor het activatieprogramma in aanloop naar de Vuelta zijn 177 aanvragen voor side events binnengekomen, waarvan er 102 zijn toegekend.

Uniek Sporten

45.000 Mensen met een beperking of chronische aandoening zijn in beweging gebracht door bemiddeling van een regionaal loket uniek sporten of door middel van para-evenementen en side events bij grotere evenementen. De communicatiecampagne Uniek Sporten Brabant heeft hieraan bijgedragen.

Talentontwikkeling

- Middels 17 regionale en 7 nationale talentenprogramma's zijn 170 topsporters en ca. 250 regionale sporttalenten ondersteund richting de Europese en wereldtop.
- Om goed voorbereid te zijn op een maatschappelijke carrière na hun topsport carrière is het voor topsporters belangrijk om sport al vroeg te combineren met onderwijs. Daarom heeft CTO Zuid samen met onderwijsinstellingen en sportbonden het platform i2 opgezet. Binnen dit platform is een uniek programma gelanceerd rondom gepersonaliseerd leren. Hierdoor is er betere afstemming tussen het topsport- en het onderwijsprogramma. Dit moet leiden tot minder uitval op onderwijs en betere keuzes voor een opleiding die past bij de sporter.
- In samenwerking met zes sportbonden heeft CTO Zuid een eerste editie georganiseerd van Salto Toppers om meer kinderen kennis te laten maken met gymnastische en acrobatische sport.

Innovatie

De in voorgaande jaren opgestarte innovatieprojecten lopen meerjarig en zijn in 2019 gecontinueerd. Projecten als Vitality Living Lab en Nano4Sports leveren goede resultaten op.

Samen met publieke en private partners

Een deel van het sportbeleid is ondergebracht bij BrabantSport. In 2019 is het aantal bedrijven dat zich committeert aan BrabantSport verder gegroeid van 33 naar 59. Zo konden we met dezelfde provinciale bijdrage meer resultaten behalen. De resultaten van BrabantSport over 2019 zijn weergegeven in het BrabantSport Magazine editie mei en december en het Scorebord 2019. Daarnaast is er commitment van de B5-steden. BrabantSport heeft namens Brabantstad het thema urban sports & culture gecoördineerd. Zo zijn onder andere de Univé Urban Tour, de Dutch Open Park Series en ondersteuning aan het Urban Sports Performance Centre gerealiseerd.

Wat gaat de provincie daarvoor doen?

Sport

Evenementen

Uniek sporten

Innovatie

Talent ontwikkeling

Samen met publieke en private partners

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
"Brabant Beweegt", Sportagenda 2016-2019	
<i>Aangepast sporten: de bekendheid van de Brabantse regionale steunpunten voor aangepast sporten is vergroot en via de steunpunten (en hun netwerk) zijn meer mensen met een beperking aan een passende beweegactiviteit geholpen.</i>	
Aantal mensen met een beperking dat duurzaam aan het bewegen/sporten is geholpen. (Streefwaarde 40.000/50.000)	Gerealiseerd
Aantal ondersteunde sportevenementen. (Streefwaarde 10)	Gerealiseerd
Additionele bestedingen voor stad/regio en voor Brabant (Streefwaarde € 15 a € 20 mln)	Gerealiseerd
Een gevoel van verbondenheid en saamhorigheid (Streefwaarde > 90%)	Deels gerealiseerd. Gemiddeld gaf 81,1% van de bezoekers aan een gevoel van saamhorigheid en verbondenheid tijdens het evenement te ervaren.
Een sterker innovatief imago van Brabant (Streefwaarde > 80%)	Gerealiseerd
Een prikkel om meer te bewegen (Streefwaarde > 33%)	Deels gerealiseerd. Gemiddeld gaf 25,6% van de bezoekers aan een prikkel om meer te bewegen te ervaren door het evenement.
Ondersteuning van sportevenementen voor mensen met een beperking (Streefwaarde 1 evenement)	Gerealiseerd
<i>Talentontwikkeling. Brabant wordt door sporttalenten gezien als een aantrekkelijke regio om jezelf te ontwikkelen; zowel op sportief vlak als in op het gebied van scholing en maatschappelijke carrière.</i>	
Sporttalenten geven Brabant gemiddeld een 8 (= streefwaarde) als antwoord op de vraag hoe aantrekkelijk deze provincie is om je als sporter te ontwikkelen.	Deels gerealiseerd. In december 2018 was het gemiddelde 7,1. Op basis van dit onderzoek zijn verschillende verbeteracties doorgevoerd. Sindsdien is echter nog geen nieuwe evaluatie gehouden.
Brabants aandeel (%) in landelijk totaal topsporters/top-sporttalenten (Streefwaarde >=16%)	Gerealiseerd
<i>Het cluster Sport & Technologie is betrokken in Europese projecten die ten doel hebben via innovatieve toepassingen mensen meer te laten bewegen en bedrijven nieuwe marktkansen te bieden.</i>	
Aantal clusterbrede (Europese) innovatieprojecten (S)treefwaarde 5	Gerealiseerd

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedragen x € 1.000	Begr.oorspr.	Begr.na wijz.	Realisatie	Verschil
	2019	2019	2019	
Lasten	3.899	4.974	4.941	33
Baten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	- 3.899	- 4.974	- 4.941	33

Afwijking lasten t.o.v. begroting na wijziging

Toelichting afwijking lasten

De afwijkingen in de lasten t.o.v. de begroting zijn gering.

Afwijking baten t.o.v. begroting na wijziging

Toelichting afwijking baten

De afwijkingen in de baten t.o.v. de begroting zijn gering.

Algemeen financieel beleid

Inleiding

De lasten en baten van de provincie worden toegedeeld aan zes programma's. Naast de lasten en baten van de beleidsprogramma's kent de provincie nog algemene dekkingsmiddelen en de centrale stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Elk programma heeft naast de lasten van dat programma ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi van lasten en baten op de programma's, staan de algemene dekkingsmiddelen.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit:

- de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting;
- de uitkering uit het provinciefonds;
- de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille;
- dividendopbrengsten en
- overige algemene inkomsten.

De algemene inkomsten belopen in 2019 € 704,1 mln en dragen bij aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen van algemeen financieel beleid zijn de onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Specificatie algemene dekkingsmiddelen (bedragen x € 1.000)

	begr.oorspr.	begr.na wijz. (a)	realisatie (b)	verschil (a-/b)
Lasten				
Financieringsfunctie	10.499	6.096	6.335	-2
Overige alg.dekkingsmiddelen	0	0	97	
totaal	10.499	6.096	6.432	-3
Baten				

Opbrengst opcenten MRB	257.000	257.000	295.370	2.3
Uitkering provinciefonds	236.249	238.151	237.676	-4
Decentralisatie-uitkeringen	15.887	20.036	20.961	9
Dividenden/verkoop-opbrengst	31.031	37.854	38.029	1
Financieringsfunctie	66.272	102.629	105.405	2.7
Overige alg.dekkingsmiddelen	10	20.828	42.682	21.8
totaal	606.448	676.478	704.123	27.0
saldo	595.949	670.382	697.691	27.3

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting

Bij het bestuursakkoord 2015-2019 – Beweging in Brabant - is besloten dat de provincie gedurende de looptijd van het bestuursakkoord 2015 t/m 2019 vasthoudt aan een opcententarieff van 76,1. De opbrengsten worden structureel geraamd op € 257 mln. op basis van de capaciteit van het wagenpark. Het opcententarieff is niet geïndexeerd en is voor 2019 gelijktijdig met de begroting door PS vastgesteld.

De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt € 259,4 mln., een positief resultaat van ruim 0,9%. Deze afwijking heeft te maken met een stijging van de belastingcapaciteit in het tweede half jaar.

Eind 2019 stonden in Noord-Brabant ruim 1.417.000 (eind 2018 1.400.000) personenauto's geregistreerd en ruim 113.200 (eind 2018 111.700) motoren. Er is sprake geweest van een lichte autonome groei van het wagenpark.

Uitkering provinciefonds

Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering wordt in eerste instantie gebaseerd op de septembercirculaire 2018. Daarbij wordt het accres niet volledig geraamd, zoals vastgesteld in de grondslagen voor begroting en jaarstukken. De aangehouden marge is bedoeld om negatieve bijstellingen van het accres in het betreffende begrotingsjaar op te vangen, zonder dat dit invloed heeft op de vrije begrotingsruimte. In 2019 is het accres door het Rijk tweemaal naar beneden bijgesteld, waarbij de marge onvoldoende bleek om dit op te vangen. De raming is bij bestuursrapportage 2019 bijgesteld en toegelicht.

De algemene uitkering uit het provinciefonds is geraamd op € 238,2 mln. Uit de decembercirculaire 2019 blijkt dat de uitkering 2019 uitkomt op € 237,7 (incl. afrekening 2018). Deze lichte negatieve afwijking is het gevolg van het actualiseren van de verdeelmaatstaven en het bijstellen van de uitkeringsfactor.

Decentralisatie-uitkering

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2019 zijn gebaseerd op de september circulaire 2019.

Naast de algemene uitkering omvat het provinciefonds diverse decentralisatie-uitkeringen die samenhangen met specifieke beleidsafspraken, veelal vastgelegd in convenanten met het Rijk. In totaal gaat het om een volume van € 21,0 mln. De hieraan gerelateerde uitgaven worden verantwoord op de functionele productgroepen in de beleidsprogramma's.

Het verschil tussen de bijgestelde begroting en de realisatie wordt verklaard door de volgende bijgestelde

uitkeringen bij de decembercirculaire 2019.

- MKB Innovatiestimulering (tranche 2018 en 2019) € 575.000
- Versnelling flexwonen: € 250.000
- Regionale financieringstafels: € 100.000

Dividenden

De dividend en winst-opbrengsten op verkoop van aandelen zijn als volgt te specificeren:

Dividend en winstuitkering (bedragen x € 1.000)	begr.oorspr	begr. na wijz (a).	realisatie (b)	verschil (c)
Dividend aandelen Ned.Waterschapsbank	27	27	25	
Dividend aandelen NV BNG	46	46	114	
Winstuitkering Havenschap Moerdijk	150	150	150	
Dividens Eindhoven Airport NV	0	0	113	
Dividend op aandelen NV Delta nutsbedrijf	7	7	0	
Dividend netwerkbedrijf Enexis	30.800	37.624	37.624	
Dividend Oikocredit	0	0	2	
Totaal	31.031	37.854	38.029	

Financieringsfunctie

De lasten van de financieringsfunctie bestaan in hoofdzaak uit de afschrijvingskosten van de betaalde agio op obligaties van de immunisatieportefeuille en de investeringsagenda-portefeuille. De baten betreffen de renteopbrengsten van de obligaties uit beide portefeuilles, de rentevergoeding op verstrekte geldleningen en de renteopbrengsten uit verplicht schatkistbankieren.

De gerealiseerde baten op de financieringsfunctie ad € 105,4 mln bestaan voor het grootste deel uit renteopbrengsten en voor € 22,8 mln uit boekwinst op de verkoop van obligaties.

Overige algemene dekkingsmiddelen

vrijval van voorzieningen

- Voorziening nazorgfonds ad € 1,2 mln
- Voorziening leningen aan overige verbonden partijen ad € 6,4 mln
- Voorziening leningen aan Biobased en Breedbandfonds ad € 2,5 mln
- Voorziening ontwikkelbedrijf ad € 0,2 mln
- Voorziening tuinbouwontwikkelingsmaatschappij € 0,7 mln.

Overige algemene dekkingsmiddelen:

Voordelige afwikkelingsverschillen op subsidies

De voordelige afwikkelingsverschillen ad € 31,7 mln hebben betrekking op subsidies die in voorgaande jaren zijn verstrekt. Bij de slotwijziging was voor deze afwikkelingsverschillen al rekening gehouden met een bedrag van € 20,8 mln. De afwikkelingsverschillen die na de slotwijziging zijn gerealiseerd bedragen in

totaal € 11,1 mln. Dit betreffen voornamelijk de afwikkelingen van de volgende subsidies:

- Subsidies i.h.k.v. regionale maatregelen verkeer en vervoer (RUP) ca. € 1 mln.
- Diverse subsidies i.h.k.v. de 2e bestuursovereenkomst Water met diverse waterschappen ca € 5,9 mln.
- Subsidie i.h.k.v. de regeling ruimtelijke kwaliteit Brainport Oost ca. € 2,6 mln.

Stelposten

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Teksten actualiseren

Specificatie overhead en stelposten (bedragen x € 1.000)

	Begr.oorspr.	Begr.na wijz. (a)	Realisatie (b)	Verschil a en b
<u>Lasten</u>				
Onvoorzien	1.308	1.308	0	1.308
In te zetten begrotingsruimte	49.572	100	0	100
Overhead	57.628	68.287	63.322	4.966
Voorz. dubieuze debiteuren		0	115	-115
Totaal	108.508	69.696	63.436	6.259
<u>Baten</u>				
Bijdrage in kosten overhead	0	0	215	215
Totaal	0	0	215	215
Saldo	-108.508	-69.696	-63.222	6.474

Onvoorzien

In de begroting wordt jaarlijks een stelpost voor onvoorziene lasten van € 1.308.402 opgenomen. Gedurende het begrotingsjaar 2019 is hierop geen beroep gedaan.

Begrotingsruimte

Deze stelpost betreft de afgezonderde middelen voor uitvoering van het bestuursakkoord/perspectiefnota voor zover die nog een concrete uitwerking vereisen voor opname in de begrotingsprogramma's. In de oorspronkelijke begroting 2019 was een vrije begrotingsruimte tot een bedrag van € 49,6 mln opgenomen. Bij de bestuursrapportage 2019 (PS 42/19) is dit bedrag voor 2019 afgeraamd en toegevoegd aan de vrije begrotingsruimte voor de jaarschijven 2020 t/m 2023.

Stelpost compensatie loon- en prijsstijging

Het college heeft aan het begin van de vorige bestuursperiode besloten de begroting niet te indexeren. Tevens is een stelpost gecreëerd als dekking van mogelijke bezwaarschiften van gesubsidieerde instellingen en overige afwijkingsbesluiten van het college. Bij burap 2017 is de stelpost voor de jaren 2017 t/m 2019 volledig afgeraamd omdat er voor gesubsidieerde instellingen geen mogelijkheden meer openstaan om bezwaar in te dienen en daarmee een beroep te doen op die stelpost.

Overhead

Organisatiekosten (bedrijfsvoering) en overhead

De kosten van de bedrijfsvoering worden gesplitst in 1) directe personeelskosten op programma-activiteiten en 2) overhead.

1 Van de bedrijfsvoeringskosten is in totaal € 66,4 mln aan organisatiekosten aan de zes programma's toegerekend. Zie de financiële tabel bij elk programma. Geraamd was € 60,9 mln. Het verschil ad € 5,0 mln betreft een grotere directe capaciteitsinzet van personeel op de verschillende programma's.

2 De overheadkosten ad € 63,3 mln zijn gedefinieerd als alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. T.o.v. de raming komen de overheadkosten € 5,0 mln lager uit dan geraamd.

Dubieuze debiteuren

Om de voorziening dubieuze debiteuren op peil te brengen is in 2019 € 114.668 toegevoegd.

Paragrafen: bedrijfsvoering en overige

1. Bedrijfsvoering

Inleiding

We werken aan een opgavegestuurde netwerkorganisatie die denkt en handelt vanuit de opgaven van Brabant, op basis van duidelijke rollen en toegevoegde waarde van de provincie als bestuurslaag tussen rijk en gemeenten, midden in de samenleving. Wij halen het beste uit onszelf én onze partners voor de toekomst van Brabant.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

In 2019 hebben we stap naar nieuwe programma indeling voltooid van 52 naar 22, logische programma's waarmee we beter kunnen inspelen op maatschappelijke vraagstukken in Brabant, in afstemming met onze omgeving. Met die nieuwe programma's en een collectief van programmamanagers hebben we een belangrijke stap gezet naar die opgavegestuurde netwerkorganisatie. Daarnaast heeft deze nieuwe programma opzet ons in staat gesteld om flexibel mee te bewegen met de ambities van het nieuwe bestuur van Provinciale Staten en in te zetten op een efficiënte uitvoering van de doelen uit het bestuursakkoord.

Programma 'Beweging in de organisatie'

Om de doelstelling in de organisatieontwikkeling te realiseren is in de vorige bestuursperiode het meerjarig traject 'Beweging in de organisatie' van start gegaan. Inmiddels zijn de werkzaamheden van dit programma geland in de reguliere (bedrijfsvoerings)programma's. Daarbij hebben we geïnvesteerd in een betere samenhang tussen de programma's met aandacht voor onderlinge afhankelijkheden en kansen op versterking door het programmeren en agenderen van doelen en ambities vanuit een gemeenschappelijke taal en overzichtelijke systematiek. Hierbij staat het realiseren van de opgaven voor Brabant centraal.

Opgavegestuurd werken in het netwerk

Ook in 2019 is ingezet op het 'normaal maken' van het vernieuwend samenwerken, projectmatig en resultaatgericht werken. Het thema 'samenwerken' is een doorlopende ontwikkeling en heeft specifiek aandacht gekregen binnen het Festival van de toekomst en de activiteiten vanuit de Brabantacademie. Ook het management bleef aandacht schenken aan samenwerking en kennisdeling. In 2019 is gestart met de ontwikkeling van Sociaal Intranet, een gezamenlijk platform waardoor kennisdeling veel eenvoudiger wordt. Dit zal in 2020 geïmplementeerd worden

Professionals met ruimte

De resultaten van het medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO 2018) hebben laten zien dat de organisatie een goede werkgever is die boven het gemiddelde van onze branche scoort. Met name de 'ontwikkelkansen' en 'trots zijn op de organisatie' scoorden hoog. Ook in 2019 waren er voldoende loopbaanmogelijkheden en mobiliteit binnen de organisatie, waarbij er wederom voldoende verfrissing door nieuwe instroom was.

De verbeterpunten uit het MTO lagen op het gebied van samenwerken, meer kennisdeling en werkdruk verlagen. In 2019 is door management en directie extra aandacht gegeven aan de verbeterthema's. Ten behoeve van vitaliteit en duurzame inzetbaarheid is in 2019 planmatig gewerkt aan de verbeterpunten en zijn o.a. een gezondheidscheck uitgevoerd en zijn gerichte trainingen uitgevoerd. De participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt blijft ruim op orde ten opzichte van de streefwaarde. In 2019 is opnieuw geïnvesteerd in Strategische personeelsplanning (SPP). Op basis van de behoefte op lange termijn en de nieuwe programma's is bij de opdrachtformulering voor 2020 ook de personeelsbehoefte voor meerdere jaren in kaart gebracht. De lange termijn behoefte zal ieder jaar worden herijkt bij de opdrachtformulering. Verdere inrichting van SPP in systemen heeft bewust nog niet plaatsgevonden. De verdere verankering en versteviging van SPP wordt in 2020 opnieuw geagendeerd.

Netwerkrelaties binnen Brabant zijn verder verstevigd, door samenwerkingsrelaties uit te bouwen (in platforms) en transparantie t.a.v. gezamenlijke opdrachten binnen de provincies.

Er is onderzoek verricht voor meer eenduidige en heldere afspraken ten aanzien van uitwisseling.

In 2019 is de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) succesvol en innovatief voorbereid. Alle medewerkers zijn tijdig geïnformeerd en betrokken, waardoor de overgang soepel is verlopen en medewerkers bewuster zijn van de effecten van de wet. Onze innovatieve aanpak is als voorbeeld genoemd bij VNG en IPO.

Een organisatie die optimaal ondersteunt

In 2019 hebben we veel voorbereidend werk verricht rond de bemensing, inrichting en processen en in de ondersteuning van de keuzes om tot een nieuwe set van programma's te komen. Daarmee hebben we de basis gelegd om in 2020 voortvarend aan de slag te gaan met onze opgaven en ambities.

Het op vernieuwende wijze samenwerken met buiten vraagt een andere ondersteuning vanuit de organisatie en daarmee om het continu investeren in processen en instrumenten (zoals software, hardware en regelgeving). In 2019 hebben we de migratie van administratiesysteem SAP afgerond. Daarmee hebben we de basis gelegd voor verdere verbetering. De aanbesteding van de sourcing ICT-basisinfrastructuur hebben we in 2019 afgerond en de samenwerking met de nieuwe partner is op 1 december van start gegaan.

De datavisie is als richtinggevend kader door de Chief Information Officer (CIO) uitgewerkt en wordt in het voorjaar van 2020 aan Provinciale Staten voorgelegd. In de datavisie worden de externe ontwikkelingen met onze interne doelstellingen verbonden en bouwt voort op de nota Digitalisering die in juni 2018 is vastgesteld. In 2019 hebben we in het kader van 'Fit for Future' (vanuit nota Digitalisering) de werkzaamheden gecontinueerd op het gebied van veiligheid en gegevensbescherming, E-dienstverlening, datamanagement en digitaal werken om de knelpunten van morgen te voorkomen.

Organisatiekostenbudget

Het organisatiekostenbudget (OKB) is het budget dat beschikbaar is om personele capaciteit te betalen en om de provinciale organisatie te laten functioneren. In 2019 hebben we onze taken binnen het beschikbare budget uitgevoerd en de efficiencytaakstelling uit het bestuursakkoord is gerealiseerd.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Beleidsnota / Prestatie met indicatoren	Is de prestatie in 2019 gerealiseerd?
Beweging in en verfrissing van de organisatie bewerkstelligen	
Instroom, doorstroom binnen de provinciale organisatie en uitstroom. (Streefwaarde 20%)	Gerealiseerd
Minimaal gelijkblijvende gemiddelde leeftijd. Streefwaarde gemiddelde leeftijd (Streefwaarde gemiddelde leeftijd < 49,6)	Gerealiseerd
Flexibiliteit: De verhouding vast/flexibel personeel heeft een verhouding van 85/15 (Streefwaarde 15% flexibele inzet)	Niet gerealiseerd. De flexibele inzet is met 14,1% beperkt lager dan de streefwaarde.
De organisatie heeft minimaal leer-, werk- en participatiebanen (Streefwaarde 29 fte)	Gerealiseerd
In 2019 gaan we verder met het lean (slim en efficiënt) organiseren van de bedrijfsvoering processen. (Oorspronkelijke streefwaarde 75% van de processen wordt geraakt door leanactiviteiten, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 60%)	Gerealiseerd
Tijdige afhandeling subsidies (Streefwaarde > 95%)	Niet gerealiseerd (93%). We leggen de prioriteit bij de afhandeling van subsidieaanvragen, zodat onze subsidieaanvragers tijdig duidelijkheid hebben en hun projecten kunnen starten. Het percentage van afhandeling van nieuwe subsidieaanvragen voldoet wel aan deze doelstelling (95,4%), echter het percentage afhandeling van de overige subsidiestukken blijft daaronder (90,5%).
Tijdige afhandeling facturen (Oorspronkelijke streefwaarde > 95%, bij bestuursrapportage bijgesteld naar 93%)	Gerealiseerd

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Bedrijfsvoering (bedragen x € 1.000)

Capaciteitsbudget

Budget overige personeelskosten

Budget overige bedrijfsvoeringskosten

Vitale organisatie

Saldo van lasten en baten

Afwijking t.o.v. begroting na wijziging

Capaciteitsbudget

Per saldo is er een overschrijding van het capaciteitsbudget van € 1,2 miljoen die wordt gedekt door de onderschrijding bij de overige bedrijfsvoeringskosten.

De lasten voor salaris en inhuur zijn € 2,6 miljoen hoger dan het capaciteitsbudget voor de uitvoering van de provinciale taken. Daarnaast hebben we van onze partners € 1,4 miljoen aan inkomsten ontvangen voor de door onze programma's aanvullend uitgevoerde werkzaamheden voor derden. Deze inkomsten worden gepresenteerd onder de toerekening apparaatskosten van de betreffende (begroting)programma's en komen dus niet tot uitdrukking in het organisatiekostenbudget. Deze aanvullende inkomsten dekken de overschrijding op het organisatiekostenbudget.

Overige personeelskosten

Voor de overige personeelskosten is sprake van een beperkte onderschrijding.

Overige bedrijfsvoeringskosten

In verband met de taakstelling op het organisatiekostenbudget hebben we scherp gestuurd op de bedrijfsvoeringskosten. Hierdoor zijn er diverse kleinere onderschrijdingen, onder andere bij de budgetten voor communicatie en juridische zaken. Daarnaast is er een onderschrijding van circa € 0,5 miljoen doordat de afschrijvingen op het provinciehuis en ICT lager zijn dan geraamd.

Toelichting Investerings (bedragen x € 1.000)

Provinciehuis

ICT en Automatisering

Toelichting investeringen

Provinciehuis

De projecten in verband met de afronding van Huis van Brabant worden indien mogelijk gecombineerd met de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden. De werkzaamheden lopen daardoor door naar 2020.

ICT en automatisering

De vervanging van de ICT-werkplekken heeft in de laatste maanden van 2019 en eerste maanden van 2020 plaats gevonden. Een deel van de in 2019 geplande investeringen zal in 2020 worden gerealiseerd.

2. Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing;
- de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Opcenten motorrijtuigenbelasting

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst uit de opcenten motorrijtuigenbelasting vormt de belangrijkste bron van inkomsten voor de provincie. Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. De opbrengst wordt tot de algemene dekkingsmiddelen gerekend. Dit betekent dat aan de besteding geen voorwaarden zijn verbonden.

De raming en de realisatie van de opcenten wordt bepaald door de uitkomst van het aantal personenauto's en motoren maal het tarief. Het tarief is een percentage waarmee de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting –die van rijkswege wordt geheven op personenauto's en motoren – wordt vermeerderd. De meeropbrengst die dit oplevert is voor de provincie.

Naast het tarief hebben mutaties in het wagenpark effect op de totale opbrengst van de opcenten. De mutaties zijn te onderscheiden in volume-effect, gewichtseffect en effect van de milieubelasting van de auto.

Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De provincie bepaalt zelf in hoeverre zij de vrije capaciteit (verschil wettelijk maximum -/- provinciaal opcententarief) wil benutten. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar.

De MRB-raming is in de begroting 2019 vastgesteld op € 257 mln. De uiteindelijke jaaropbrengst bedraagt € 259,4 mln wat een voordelig resultaat inhoudt van 0,9%. Deze afwijking heeft te maken met een stijging van de belastingcapaciteit in het tweede half jaar.

Eind 2019 stonden in Noord-Brabant ca. 1.4017.000 (eind 2018 1.400.000) personenauto's geregistreerd en ca. 113.200 (eind 2018 111.700) motoren. Er is sprake geweest van een lichte autonome groei van het wagenpark.

Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2019 wettelijk bepaald op 113,2 opcenten en wordt jaarlijks geïndexeerd.

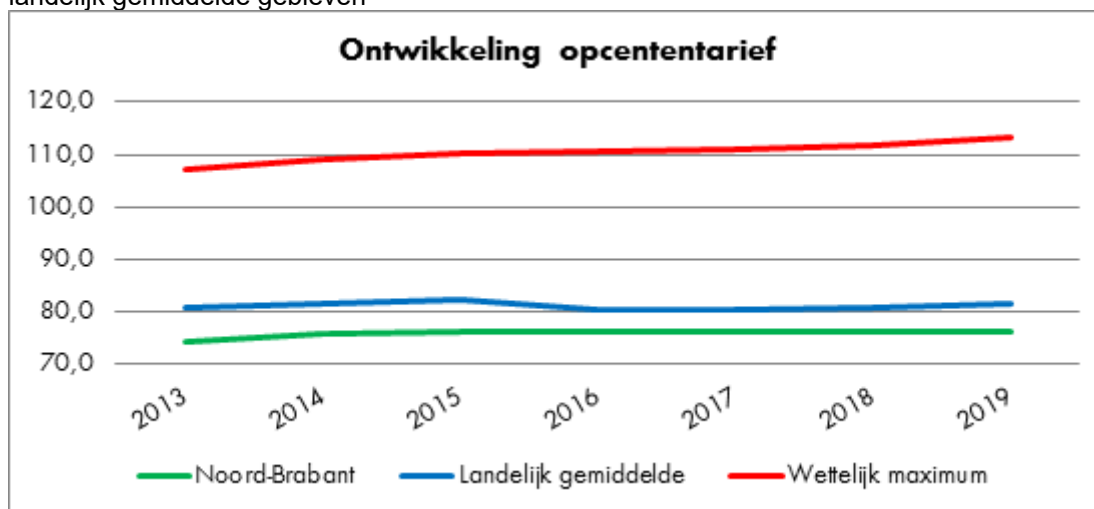
In de heffingsverordening opcenten Motorrijtuigenbelasting is voor 2019 het tarief vastgesteld op 76,1 opcenten (PS 48/18).

In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde opcententarieven van alle provincies.

Een vergelijking van de vastgestelde opcententarieven van alle provincies staat in de volgende tabel.

(per 1 januari 2019)	Vastgesteld tarief	Onbenutte belastingcapaciteit
1 Drenthe	92,0	18,7%
2 Groningen	90,4	20,1%
3 Zuid-Holland	90,4	20,1%
4 Gelderland	89,2	21,2%
5 Zeeland	89,1	21,3%
6 Overijssel	79,9	29,4%
7 Flevoland	79,8	29,5%
8 Limburg	77,9	31,2%
9 Noord-Brabant	76,1	32,8%
10 Utrecht	72,6	35,9%
11 Friesland	71,1	37,2%
11 Noord-Holland	67,9	40,0%
Gemiddeld tarief	81,4	
Maximaal tarief	113,2	

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een 9e plaats. In 2019 is de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde gebleven

Onbenutte belastingcapaciteit

De onbenutte belastingcapaciteit is het verschil tussen de theoretische opbrengst op basis van het wettelijk vastgestelde maximumtarief en de opbrengst gebaseerd op het tarief van de provincie.

De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt rekening houdend met het maximale tarief van 115 opcenten voor het jaar 2020 ca € 132,6 miljoen.

Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een

algemeen rekentarief) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2019 zijn de inkomsten grondwaterheffing geraamd op € 3,8 miljoen. De gerealiseerde inkomsten in 2019 bedragen € 4,2 mln. De heffing vindt plaats op grond van de Grondwaterheffingsverordening die voor het laatst is gewijzigd op 9 december 2011 (PS 44/11). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de begroting 2019 opgenomen bij productgroep 03.01 Water.

Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet

Op grond van de Wet milieubeheer is de provincie Noord-Brabant verantwoordelijk voor de nazorg van alle in haar rechtsgebied gelegen stortplaatsen (na sluiting daarvan als bedoeld in artikel 8.47 lid c van de Wet milieubeheer) waar ná de peildatum 1 september 1996 nog afval wordt gestort. Om de financiering van het eeuwigdurend milieuhygiënisch beheer van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform in de wettelijke regeling is bepaald, door de provincie een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitanten van de stortplaatsen moeten ten tijde van de exploitatie van hun stortplaats een nazorgplan opstellen en dit ter goedkeuring voorleggen aan de provincie. Op basis van de nazorgplannen wordt een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerders een heffing opgelegd die aan de provincie wordt betaald. De provincie stort deze middelen in het Nazorgfonds. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt.

De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die voor het laatst is gewijzigd op 25 februari 2011 (Statenvoorstel 86/11).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van de in de provincie Noord-Brabant gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden o.a. belegd in externe fondsen, conform het vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot het moment van formele sluiting verrekend met de te betalen heffingen, zodanig dat voldoende vermogen wordt opgebouwd om de uitvoering van de nazorg op de stortplaatsen eeuwigdurend te kunnen financieren. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting die door het Algemeen bestuur van het fonds wordt vastgesteld.

Periodiek wordt ten behoeve van het Nazorgfonds een Asset Liability Management (ALM) studie uitgevoerd.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de ALM studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant.

Op dit moment zijn er in Noord-Brabant negen (baggerspecie)stortplaatsen waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel
9. Baggerdepot Dintelsas

De baten uit de nazorgheffing zijn in de begroting opgenomen bij productgroep 03.02 Milieu. In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaatsen Nyrstar en Dintelsas, die inmiddels gesloten zijn en waarvoor de provincie de nazorg uitvoert.

De toekomstige bijdragen van de stortplaatsen van Deponie Zuid BV, te weten de locaties Haps, Tilburg en Bergen op Zoom zijn in 2014 contant gemaakt, aan de provincie overgemaakt en ten gunste gebracht van het Nazorgfonds. Per saldo gaat dit om een bijdrage van circa € 5,5 miljoen, waardoor de bijdragen vanaf 2015 op € 0 uitkomen. Voor de goede orde: het betreft hier geen definitieve afrekening voor deze drie stortplaatsen. Voor deze stortplaatsen wordt ieder jaar bekeken of de eerder betaalde bijdragen voldoende zijn. Afhankelijk van de situatie vindt er dan een bijstorting in of teruggave uit het Nazorgfonds plaats.

Voor wat betreft de stortplaatsen Gulbergen (Nuenen), Meerendonk ('s-Hertogenbosch), Vlagheide (Schijndel) en Zevenbergen zijn de nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en zal bij sluiting, op basis van een geactualiseerd nazorgplan en heffing, een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Voor deze stortplaatsen zijn afdoende kwalitatieve financiële zekerstellingen gesteld door de bevoegde publieke partijen: gemeenten cq gemeenschappelijke regelingen.

Ook voor deze stortplaatsen wordt evenwel tussentijds bekeken of de al betaalde bijdragen voldoende zijn.

Leges

Productgroep	Leges (bedragen x € 1.000)
03.02	Grondwater-onttrekking
03.02	Ontgrondingenwet
03.02	Wet algemene bepaling omgevingsrecht
03.02	Natuurbeschermingswet
05.03	Vergunningen/ontheffingen wegenverordening

Leges zijn vergoedingen door derden voor het verlenen van individuele diensten door de provincie aan particulieren en bedrijven. Deze diensten betreffen vooral de verlening van vergunningen en ontheffingen. De tarieven zijn maximaal kostendekkend en staan vermeld in de tarieventabel behorend bij de legesverordening Provincie Noord-Brabant.

De provincie Noord-Brabant heeft in 2013 de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving overgedragen aan de drie omgevingsdiensten. Met de omgevingsdiensten zijn afspraken gemaakt over de uit te voeren werkzaamheden in het VTH-domein. Op basis van deze opdracht ontvangen zij een jaarlijkse bijdrage. De kosten die hierin begrepen zijn voor de verwerking van de verschillende vergunning-, melding- en ontheffingsprocedures vormen de basis voor de legesopbrengsten, zoals opgenomen in de tabel. De omgevingsdiensten brengen all-in tarieven in rekening, loon en materiële kosten worden derhalve niet gesplitst. Vanuit de provincie zelf worden hier geen extra (overhead)kosten aan toegerekend.

Leges Waterwet

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd	Gerealiseerd
<u>Open bodemenergiesystemen</u>		
4.1a t/m 200.000 m3	10	24

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd	Gerealiseerd
4.1a1 t/m 500.000 m3	13	4
4.1a2 meer dan 500.000 m3	9	4
totaal	32	32
<u>Drinkwater & industriële toepassingen</u>		
4.1b t/m 500.000 m3	0	2
4.1b1 t/m 1.000.000 m3	2	0
4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	0	0
totaal	2	2

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Het aantal verstrekte leges ligt in lijn met de begroting. Wel zijn er meer wijzigingsvergunningen afgegeven tegen een lager tarief, wat leidde tot een lagere legesopbrengst.

Leges Ontgrondingenwet

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd	Gerealiseerd
<u>Ontgrondingen</u>		
5.5.1a tot 15.000 m3	0	3
5.5.1b 15.001 m3 tot 25.000 m3	4	4
5.5.1c 25.001 m3 tot 50.000 m3	6	4
5.5.1d 50.001 m3 tot 100.000 m3	3	1
5.5.1e 100.001 m3 tot 500.000 m3	1	1
5.5.1f 500.001 m3 en meer	1	1
5.5.2 wijzigen vergunning	3	6
5.5.3 wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	0
5.5.4 intrekken of verlengen vergunning	2	0
5.5.5 machtiging ingevolge artikel 12	2	0
5.5.6 cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	2	0
5.5.7 natuurprojecten zonder specieafvoer	1	0
Totaal aantal ontgrondingenwet	25	20

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

De realisatie blijft in gerealiseerde aantallen en omzet iets achter ten opzichte van de begroting. De begroting was te hoog ingeschat.

Leges Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd	Gerealiseerd
--------------------------	---------	--------------

Bouwkosten		
5.1.1.1a	lager dan € 20.000	30
5.1.1.1b	tussen €20.000 en € 50.000	14
5.1.1.1c	tussen €50.000 en € 100.000	19
5.1.1.1d	tussen €100.000 en € 400.000	30
5.1.1.1e	tussen €400.000 en € 1.000.000	8
5.1.1.1f	tussen € 1 mln. en € 5 mln	14
5.1.1.1g	tussen € 5 mln. en € 25 mln.	2
5.1.1.1h	meer dan € 25 mln.	0
5.1.1.2	beoordelen bodemrapport	3
5.1.1.3	beoordelen advies agrarische adviescommissie	0
5.1.1.4	toetsing ontheffing ihkv exploitatieplan	0
5.1.2 a-g	binnenplanse ontheffing (bestemmingsplan)	20
5.1.3 a/c	slopen / wijzigen beschermd monument	0
5.1.3 b/d	slopen beschermd stads- & dorpsgezicht	0
5.1.4	slopen	0
5.1.5	kappen	3
5.1.6 a-b	handelsreclame	2
5.1.7	omgevingsvergunning aanhaken op Vwb, N2000	1
5.1.8	omgevingsvergunning aanhaken op Wnb, FF-activiteiten	0
5.1.9/10	andere en overige activiteiten	13
Totaal Wabo		159

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Het aantal gerealiseerde Wabo-aanvragen blijft achter bij de raming. De oorzaak hiervan ligt onder meer aan de PAS/stikstof problematiek. De gerealiseerde opbrengsten zijn licht lager dan de raming. De gemiddelde legesopbrengst per procedure kwam hoger uit dan was geraamd.

Leges Wet Natuurbeschermingswet 2017

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd	Gerealiseerd
6.1.1 vergunningverlening gebiedsbescherming art. 2.7	440	94
6.1.2 onth.verlening beheer&schadebestrijding art 3.3-3.4-3.8-3.9-3.10	30	17
6.1.3.a ontheffingverlening onderzoek/onderwijs art. 3.3/4/8/9/10	15	1
6.1.3.b ontheffingverlening ruimtelijke ingrepen art. 3.3/4/8/9/10	28	41
6.1.3.c ontheffingverlening ruimtelijke ingrepen (niet 6.1.3.a of 6.1.3.b)	165	21
6.1.3.d ontheffingverlening ruimtelijke ingrepen (één particuliere aanvrager)	22	35
6.1.4.a aanvraag compensatie herplantplicht art 4.3	35	14
6.1.4.b ontheffingverlening herplantplicht art 4.3	31	14
6.1.4.c ontheffingverlening herplanttermijn	12	4
6.1.4.d aanvraag ontheffing wachttermijn	28	5
Totaal Natuurbeschermingswet	806	247

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Zowel het aantal verleende vergunningen als de legesopbrengst blijven significant achter ten opzichte van de begroting. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de PAS/stikstof problematiek.

Vergunningen/ontheffingen wegenverordening

De leges die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen op grond van de Verordening wegen Noord- Brabant 2010 en de wegenverkeerswetgeving zijn berekend op basis van de werkelijke hoeveelheid ambtelijke uren - en daaraan gekoppelde uurtarieven – die nodig zijn om een aanvraag te behandelen. Het uitgangspunt is dat kostendekkende tarieven worden gehanteerd.

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd	Gerealiseerd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WVV 1994	25	1
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WVV 1994	10	21
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.500	3.179
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	5	3

Ontheffing art. 87 RVV 1990	30	2
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen		
- werk andere wegbeheerders	30	14
- verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100	83
- kabels of leidingen	150	140
- borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	40	4
- kunstobject	3	0
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:		
- evenement (niet optocht)	20	21
- evenement	15	6
- voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	10	0
- overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	30	5
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	35	4
Totaal Vergunningen/ontheffingen wegenverordening	3.003	3.483

Toelichting op de verschillen tussen raming en realisatie

Het aantal verleende vergunning en ontheffingen in 2019 is hoger dan de geraamde aantallen en iets lager dan in 2018 (3.506). Het hoge aantal is met name te verklaren door het aantal ontheffingen voor exceptioneel vervoer verleend door de Rijksdienst Wegverkeer (RDW). Het aandeel van de ontheffingen voor exceptioneel vervoer via RDW stijgt al een aantal jaren in verband met het uitbreiden van de bevoegdheden van de RDW via het Provincie Noord-Brabant vergroten van de beslisruimte inzake provinciale wegen. De RDW voert deze uit en betaalt deze leges uit aan de provincie, een jaar na realisatie. De totale inkomsten uit leges over 2019 bedragen € 170.346 tov een raming € 173.040. Omdat de stijging zich met name in een categorie met een laag tarief heeft voorgedaan, zijn de totale inkomsten uit deze leges toch lager.

Kostendekkendheid van de leges

Bij het opstellen van de begroting is een gedetailleerde opzet gemaakt over de te verwachten uitvoeringskosten vergunningverlening. Daarbij is tevens in beeld gebracht welk type procedures legesplichtig zijn en voor welke procedures dat niet geldt. De volgende variabelen zijn van belang:

1. Het benodigd aantal uren per procedure
2. Het uurtarief dat hierbij van toepassing is
3. Het verwacht aantal procedures ==> zegt niets over de "kostprijs" van een procedure, maar over het totaal van de geraamde legesopbrengsten.

Aantal uren

De benodigde ureninzet wordt opgesteld in samenwerking met “inhoudelijke” experts van de omgevingsdiensten. Hierbij wordt gedoeld op experts op het gebied van de Waterwet, Ontgrondingenwet, Wabo en Wet natuurbescherming. De uren die in beeld gebracht worden hebben enkel betrekking op uren van medewerkers van de Brabantse omgevingsdiensten, daar vindt immers de uitvoering plaats. Het betreft enkel uren van medewerkers in het primaire proces. Er worden geen uren van provinciale medewerkers opgenomen in deze opzet.

Uurtarief

Bij de opzet die wordt gemaakt voor de begroting wordt gerekend met (gemiddelde) uurtarieven van de omgevingsdiensten. In deze tarieven zit een opslag voor de overhead van de omgevingsdiensten. Vanuit de provincie wordt hier geen verdere opslag aan toegevoegd.

Aantal procedures

De vergelijking tussen het geraamde aantal en gerealiseerde aantal procedures is opgenomen in de paragraaf heffingen van de provinciale jaarrekeningen. Een exacte calculatie achteraf op realisatiebasis is niet te maken. Voornaamste reden is dat de (overigens zeer gedetailleerde) uitvoeringsinformatie van de omgevingsdiensten niet exact aansluit op de informatie die nodig is om dit te kunnen bepalen. Bij de eindverantwoording (relatie opdrachtgever-opdrachtnemer provincie versus omgevingsdiensten) wordt op vele facetten ingezoomd. Dat geldt ook voor het benodigd aantal uren per vergunningprocedure. Indien aan de orde leiden de ervaringscijfers uit 2019 tot een (normatieve) bijstelling in de opzet voor het eerstvolgende begrotingsjaar (2021). De definitieve cijfers over de uitvoering van 2019 zijn op dit moment nog niet bekend. De analyses vinden momenteel plaats. Vooral bij de procedures die betrekking hebben op de Wet natuurbescherming wordt nauwkeurig gemonitord hoeveel uren er nodig zijn.

3. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de budgettaire nota's. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering.

GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde beleidsnota risicomanagement en weerstandsvormen vastgesteld. De nota is via een statenmededeling aan uw Staten voorgelegd. Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

Inventarisatie risico's

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 90% van de totale risico-inschatting beslaan.

In de bijlagenbundel-bijlage 13 bij deze jaarstukken is een totaaloverzicht opgenomen.

Onderwerp (x € 1 mln)	Restrisico jaarrekening 2019	Restrisico begroting 2020	Toelichting
1 <i>Deelnemingen</i>	56,4	40,4	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. vz grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
2 <i>Leningen</i>	64,7	50,4	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
3 <i>Garanties</i>	7,0	7,1	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
4 <i>Project glastuinbouw Deurne</i>	17,0	0	De risico's betreffen resterende risico's van de maatregelen woningbouw, bestaande uit Brabantse investeringsfondsen en startersmaatregelen
5 <i>Logistiek Park Moerdijk (LPM)</i>	7,5	7,5	Risico op de ontwikkeling van Logistiek Park Moerdijk (LPM)
6 <i>Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's</i>	14,8	14,8	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
7 <i>PPS A-59</i>	5,7	5,7	Restant bedrag voor de afdekking van risico's in het project. Betreft een bestaand risico, maar is overgebracht naar de risico reserve i.v.m. nieuwe regelgeving
8 <i>Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening</i>	1,8	2,0	Het restrisico op schadeclaims door de inperking van ontwikkelmogelijkheden van de landbouw ontwikkelingsgebieden.
Subtotaal	174,9	128,0 90,3% (begroting 2020 79,1%)	
Overige risico's	18,7	33,9 18,7% (begroting 2020 20,9 %)	
Totaal risico's	193,6	161,9 100 %	

De belangrijkste verschillen in de restrisico's stand jaarrekening 2019 ten opzichte van de begroting 2020: Deelnemingen: Voor de waardering van de CV ORRII is de voorziening van ruim € 17,8 mln vrijgefallen ten gunste van de risicoreserve.

Leningen: In de verstrekte leningen per begroting 2020 zijn ook de verstrekkingen en aflossingen 2020 meegenomen.

Glastuinbouw project Deurne: In 2019 is het glastuinbouwproject Deurne in ontwikkeling genomen, met bijbehorende risicoafdekking in de reserve ontwikkelbedrijf en risicovoorziening ontwikkelbedrijf/grondbank.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te

kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de benodigde weerstandscapaciteit voor 2019: € 193,6 mln. De beschikbare weerstandscapaciteit is € 182,6 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

Tabel weerstandscapaciteit				(bedragen x € 1 mln)
	Weerstandscapaciteit			
	Incidenteel	Structureel	Totaal op jaarbasis	
Risicoreserve*	118,8			
Reserve Ontwikkelbedrijf**	62,5			
Totaal reserves				181,3
Post onvoorzien		1,3		1,3
Totale weerstandscapaciteit				182,6
<i>Theoretische ruimte vanwege onbenutte belastingcapaciteit ***</i>				132,6

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 4) is € 13,2 mln. hoger i.v.m. toekomstige risico's waarvoor de storting reeds is verwerkt in de stand en een onttrekking die nog niet in de raming is opgenomen

** Inclusief de gevormde voorzieningen

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van ruim € 132,6 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar 2021.

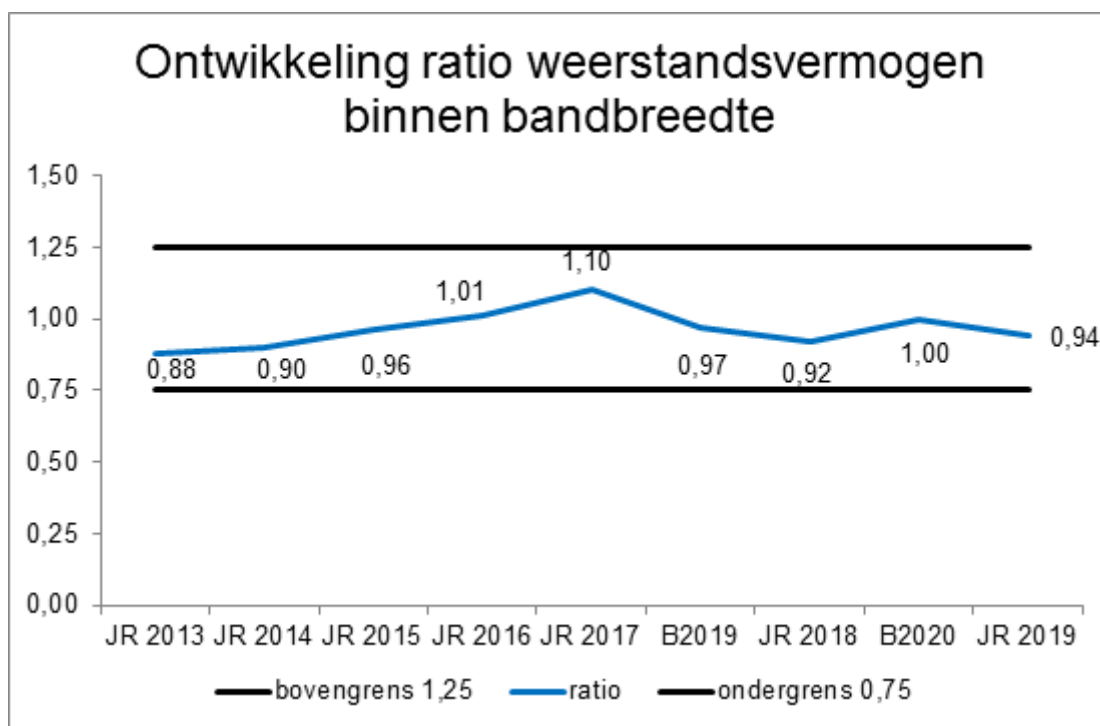
Ratio weerstandsvermogen

Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt. In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{182,6}{193,6} = 0,94$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

Conclusie

De ratio blijft daarmee binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 – 1,25.

Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

Zodra er meer duidelijkheid ontstaat over de effecten van het coronavirus op onze financiële positie en onze risicopositie, wordt gezien welke maatregelen nodig zijn om die risico's binnen de afgesproken bandbreedte van de ratio weerstandsvermogen op te kunnen vangen.

In de bijlagenbundel-bijlage 13 bij deze jaarstukken zijn als uitwerking van de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

4. Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

PS stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

We streven naar een goed functionerend provinciaal wegennet vanuit de kernwaarden verkeersveiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid. De provincie is verantwoordelijk voor de regionale bereikbaarheid en daarom houdt de provincie een provinciaal wegennet in stand door:

- Het onderhouden en beheren van provinciale wegen, fietspaden en bijbehorende inrichtingselementen zoals verlichting, VRI, groen en bomen;

- Het verbeteren van de verkeersveiligheid op provinciale wegen en fietspaden;
- Het oplossen van kleine verkeersknelpunten in het regionale wegennet;
- Het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

Areaal	Hoeveelheid
Hoofdrijbaan	550 km, waarvan 180 km 2x2
Fietspaden	510 km
Berm	1.100 hectare
Bomen	52.500
Kunstwerken	798 stuks
Verkeersregelinstanties	80 stuks
Lichtmasten en bewegwijzeringsmasten	7.950 stuks

Voor de uitvoering van het dagelijks beheer en de gladheidsbestrijding beschikt de provincie over een vijftal steunpunten.

De provincie voert beheer en onderhoud uit conform het prijs- / kwaliteitsniveau dat is vastgesteld als de Brabantse norm in de beleidsnota Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur (KOPI, 2018). We streven daarnaast naar een slim en duurzaam mobiliteitssysteem en zetten daarom bij beheer en onderhoud voortdurend in op duurzaamheid én innovatie. We bieden ruimte aan extra ambities, waarbij we werk met werk proberen te maken.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

In 2019 is op basis van een meerjarige onderhoudsplanning groot onderhoud en vervanging uitgevoerd. Door in de meerjarenplanning het onderhoud afhankelijk te stellen van de toestand buiten zetten we de middelen doelmatig in en wordt achterstallig onderhoud voorkomen. Daardoor ligt het provinciale wegennet er goed bij. In 2019 is o.a. onderhoud uitgevoerd op de N324 Grave – Oss en N639 Baarle-Nassau – Ulvenhout. In het kader van geplande onderhoudswerkzaamheden is een planstudie uitgevoerd voor de N284 Reusel – Hapert en de N395 Hilvarenbeek – Oirschot.

Waar mogelijk combineren we onderhoudswerkzaamheden met grootschalige reconstructie ter verbetering van een verkeersveilige inrichting of leefbaarheid, zoals op de N324 Grave – Oss en de N260 Omlegging Baarle. Het verbeteren van de verkeersveiligheid naar aanleiding van het onderzoek wegprofielen is versneld opgepakt op de N264. Voor een uitgebreid overzicht verwijzen we naar de statenmededeling Programmering Mobiliteit 2020-2025. Daarnaast hebben we uitvoering gegeven aan het dagelijks onderhoud via een tweetal prestatiecontracten en de bestrijding van calamiteiten en gladheid.

Bij de totale onderhoudstaak hebben we maximaal ingezet op duurzaamheid en innovatie. Daarbij maken we gebruik van de beschikbare kennis en expertise via de wijze van aanbesteden van infraprojecten en hebben we zelf pilots en experimenten uitgevoerd. De provincie Noord-Brabant is door bouwend Nederland uitgeroepen tot meest duurzame aanbesteder in de publieke sector.

De verduurzaming van twee steunpunten is voorbereid. In verband met de functie van gladheidsbestrijding zal Oud-Gastel in de 1e helft van 2020 worden uitgevoerd.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud wegen				
Bedragen x € 1.000	Begr. oorspr. 2019	a. Begr. na wijz. 2019	b. Realisatie 2019	Verschil a-b
Dagelijks onderhoud wegen ca.	11.896	15.966	16.849	-883

De realisatie van de bijgestelde onderhoudsbegroting 2019 is 105,5% (€ 16,85 mln versus een budget van € 15,97 mln). Tegenover een overschrijding op de uitgaven van ongeveer € 880.000 staan circa € 535.000 extra inkomsten. De extra inkomsten zijn met name het gevolg van schadeloosstellingen van schade aan het provinciale areaal. Het herstellen van deze schade werkt door aan de uitgavenkant. Daarnaast zijn er extra kosten gemaakt in het kader van de bestrijding van de eikenprocessierups. Binnen het autorisatieniveau van Gedeputeerde Staten zijn éénmalig extra middelen toegevoegd aan de onderhoudsbegroting 2019 om het areaal op het gewenste kwaliteitsniveau te brengen zoals afgesproken in het onderhoudsprestatiecontract met de aannemer voor het dagelijks beheer en onderhoud. Daarnaast stellen de Staten voor het uitvoeren van groot onderhoud en vervanging van de provinciale infrastructuur jaarlijks een investeringskrediet van € 26 mln per jaar beschikbaar. Een investeringskrediet geldt daarbij als een meerjarige uitgavenkader. Op basis van wet- en regelgeving worden de uitgaven geactiveerd en gedurende een aantal jaren afgeschreven. De afschrijvingslasten komen ten laste van de exploitatie begroting. Op basis van de meerjarige onderhoudsplanning worden de projecten geprogrammeerd. In 2019 was totaal € 25,2 mln geraamd. De realisatie bedraagt € 25,7 mln. De overschrijding van € 0,5 mln (2,0%) wordt via de investeringsplanning verrekend met de toekomstige jaren. De cijfers zijn opgenomen in de financiële toelichting van programma 05 Mobiliteit.

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden.

De uitvoering van de onderhoudswerkzaamheden vindt plaats op basis van meerjarenplanningen, de zogenaamde onderhoudsboeken.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Onderhoudsboeken

Het naar verwachting benodigde onderhoud is vastgelegd in meerjarenplanningen, de zogenaamde onderhoudsboeken.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse als meerjaarlijks onderhoud opgenomen. Het onderhoud bestaat voor een belangrijk deel uit het jaarlijks onderhoud, zoals het periodiek onderhoud aan de liften, het beveiligingssysteem en de klimaatinstallatie. Dat is nodig om de bedrijfszekerheid en het comfort van de gebouwen en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de uitstraling van de gebouwen in stand te houden. Het meerjaarlijks onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties en apparatuur. In 2017 zijn de onderhoudsboeken (2017-2022) geactualiseerd. In 2020 zullen we de onderhoudsboeken actualiseren op basis van de huidige inzichten over uit te voeren onderhoudswerkzaamheden en -kosten.

In 2019 zijn de groene plafondplaten (boven de parkeerplaatsen) onder het gebouw hersteld en indien nodig vervangen. De vervanging van de brandmeldings- en ontruimingsinstallatie in de nieuwbouw is dit jaar nagenoeg afgerond. Daarnaast hebben we de tweede lichtstraat op de laagbouw vervangen, alsmede een aantal lichtkoepels en –pyramides. Als laatste is de dakbedekking op verdieping 24 vervangen door circulaire bitumen.

Voor de uitvoering van het meerjaarlijks onderhoud is in 2019 een dotatie van € 0,65 mln in de voorziening onderhoud provinciehuis gestort.

Onderhoudsboek museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan. Om deze kosten te dekken wordt jaarlijks € 0,4 mln in de onderhoudsvoorziening gestort.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties				
Bedragen x € 1.000	Begr. oorspr. 2019	a. Begr. na wijz. 2019	b. Realisatie 2019	Vershil a-b
Provinciehuis	648	648	648	0
Noordbrabants museum	403	473	473	0
Totaal	1.051	1.121	1.121	0

Onderhoud vaarwegen

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De uitvoering van de (beheer) maatregelen aan provinciale vaarwegen zoals de Mark, de Dintel, de Roosendaalsche en Steenbergsche Vliet, de Roode Vaart en het Mark Vlietkanaal is in medebewind opgedragen aan het Waterschap Brabantse Delta. De onderhoudstoestand van deze vaarwegen behoeft de komende jaren aandacht om de basis op orde te houden.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De uitvoering van het vaarwegbeheer door Waterschap Brabantse Delta is gebaseerd op een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta waarin een kostenverdeelsleutel is opgenomen. In het beheer en onderhoud van de West-Brabantse kanalen worden knelpunten geconstateerd. Onder andere de PFAS problematiek vertraagt de inhaalslag aan baggerwerkzaamheden waarvoor Provinciale Staten in de begroting 2019 extra middelen hebben toegekend om deze knelpunten de komende jaren aan te pakken. De provincie voert hierover intensief overleg met Waterschap Brabantse Delta.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Onderhoud vaarwegen				
Bedragen x € 1.000	Begr. oorspr. 2019	a. Begr. na wijz. 2019	b. Realisatie 2019	Vershil a-b
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	1.358	1.358	1.237	121

5. Treasury

Inleiding

Treasury omvat de financiering van beleid en het uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn.

De treasuryfunctie richt zich als zodanig op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

Belangrijkste doelstellingen voor de provincie zijn:

- Onze beschikbare middelen in het kader van de immunisatieportefeuille, de investeringsagenda en eventuele andere overtollige middelen moeten veilig zijn belegd, dat wil zeggen tegen de laagst mogelijke risico's;
- De beleggingen uit de immunisatieportefeuille moeten minimaal het doelrendement van € 122,5 miljoen structureel opleveren;
- Er moeten voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn op het juiste moment ten behoeve van – onder andere – de provinciale investeringen.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

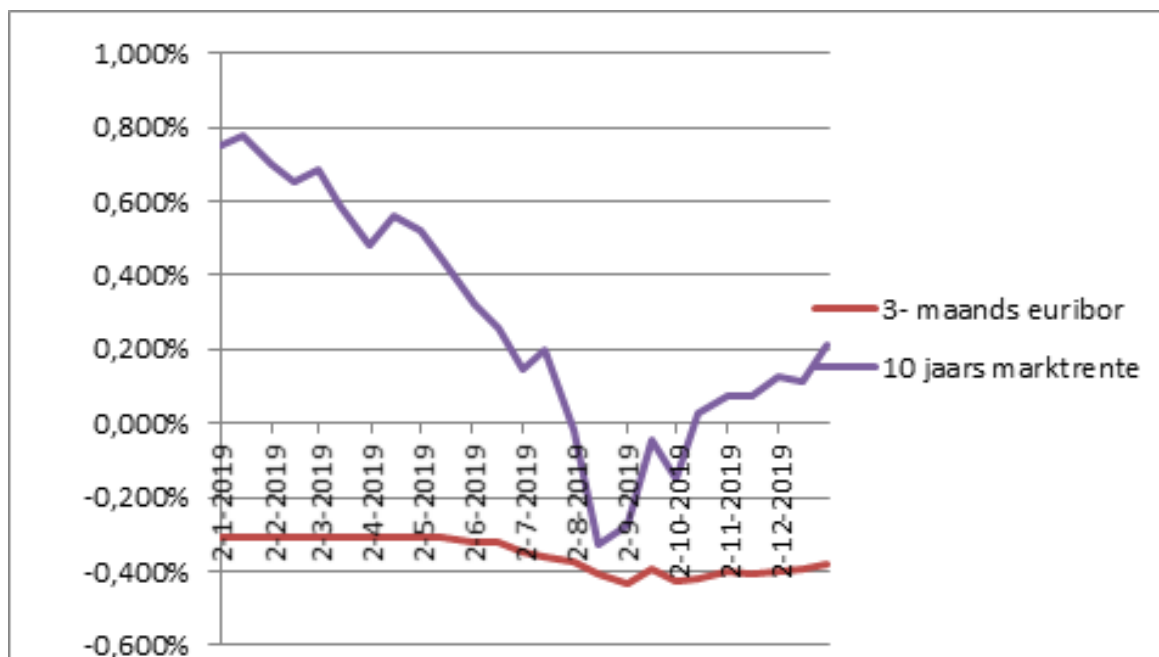
Ontwikkelingen treasury

Belangrijkste ontwikkelingen

In 2019 is de 10-jaarsmarktrente (IRS) voor het eerst in de historie negatief geweest. Dat is best bijzonder en voor beleggers, zoals pensioenfondsen en dus ook de provincie Noord-Brabant heeft dat een negatieve impact. Nog niet zozeer op de bestaande beleggingen, maar wel voor alle nieuwe beleggingen. Vanaf 2022 zal dat ook te merken zijn in onze rendementen, omdat in dat jaar juist veel beleggingen vrijvallen en herbelegd moeten worden. Daarnaast zijn er signalen afgegeven door Enexis dat de winstverwachtingen vanaf 2020 lager zullen uitvallen. Enerzijds door extra kosten die doorbelast worden door TenneT en anderzijds doordat er vanaf 2022 een nieuw tarief zal worden vastgesteld door de ACM, waarbij rekening gehouden wordt met een lagere vermogens-kostenvoet (WACC). Dit leidt naar verwachting tot de halvering van de winst en derhalve ook van het dividend.

De korte rente (referentie is de driemaands-euribor) is in 2019 op vrijwel hetzelfde niveau negatief gebleven tussen -0,3% en -0,4%. Een stijging wordt door deskundigen niet voorzien: verwachtingen variëren van een geringe daling of een lichte stijging, maar een negatieve korte rente en lage 10-jaarsrente (IRS) blijft ook de komende jaren.

Grafiek 1 Renteontwikkeling 2019

Vanwege de lage rentestand is in 2015 gestart met het uitzetten van leningen in het kader van de publieke taak: **“Vermogen voor Brabant”**. In 2019 zijn geen nieuwe leningen verstrekt. Wel zijn er projecten/financieringen in de pijplijn, zoals een nieuwe aandeelhouderslening aan Enexis en het strategisch investeren in landbouwgrond. Hiervoor zal de Verordening treasury moeten worden aangepast door PS. Daarnaast onderzoeken we de mogelijkheid voor het financieren van projecten in het kader van de energietransitie en nieuwe woonvormen. In totaal zijn nu de volgende leningen verstrekt:

<u>Begunstigde</u>	<u>Initieel</u>
BNG bank (2 hybride leningen)	149,8
NWB Bank (1 hybride lening)	50,0
De Efteling	15,0
Safariresort Beekse Bergen	41,5
Ministerie van Defensie (F35)	22,0
Zonnepanelen Zuidoost Brabant	24,4

Totaal

302,7

Alle uitgevoerde transacties zijn gedaan binnen regels van de Verordening treasury.

De langdurig lage rentestand heeft effect op het doelrendement van € 122,5 miljoen. Vanaf 2020 zal het doelrendement niet meer gehaald worden. Voor de komende jaren hebben we de dividend- en rentereserve als buffer ingesteld, maar deze is onvoldoende om langjarig de rendementstekorten af te dekken. Bij de perspectiefnota 2020 schetsen wij een proces hoe wij hier vanaf 2023 duurzaam mee om willen gaan.

In 2019 is € 15,4 miljoen toegevoegd zodat ultimo 2019 het saldo van de buffer €195,5 miljoen bedraagt.

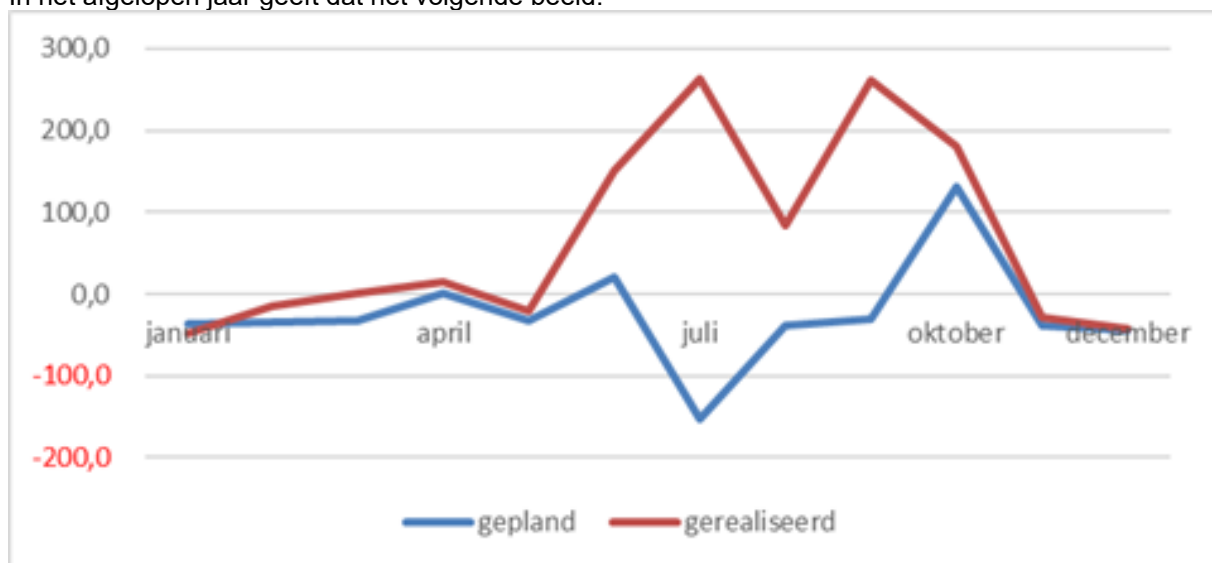
Daarnaast bestaat deze reserve uit een egalisatiedeel waarin boekwinsten van verkochte obligaties uitgesmeerd worden over de komende jaren. Ultimo 2019 bedraagt het saldo van dit egalisatiedeel € 118,6 miljoen.

In 2019 is onze liquiditeitspositie gestegen met € 790 miljoen (gepland was een daling van € 290 miljoen).

Het verschil van € 1.080 miljoen ten opzichte van de prognose werd o.a. veroorzaakt door:

- Hogere personeelskosten/overhead (-/-€ 20 miljoen)
- Lagere uitgaven voor Natuur, PAS en infrastructuur (€ 159 miljoen);
- Uitgestelde betaling ten behoeve van PHS (€ 114 miljoen);
- Geen leningen aan decentrale overheden, wel gepland (€ 144 miljoen);
- Verkochte obligaties, inclusief boekwinst (€ 750 miljoen).

In het afgelopen jaar geeft dat het volgende beeld:

De rode pieken in de periode juni tot en met oktober 2019 worden veroorzaakt door de verkopen van obligaties met een zogenaamde negatieve yield. Dat wil zeggen dat de verkoop meer oplevert dan de toekomstige rente. De obligaties hebben een zo goede rating dat men voor deze stukken met een looptijd tot en met 2022 genoeg neemt met een negatieve rente. De provincie kan – na verkoop van de obligaties – de middelen bij de schatkist onderbrengen tegen 0%. Over onze tegoeden hoeven wij dus geen rente te betalen. Daarnaast zijn een groot aantal investeringen (m.b.t. PHS, Natuur en Infrastructurele projecten) niet gerealiseerd en doorgeschoven.

Overige ontwikkelingen

- In 2019 is het Treasury Committee drie keer bijeen geweest (in 2017: 4 keer) en is één vergadering

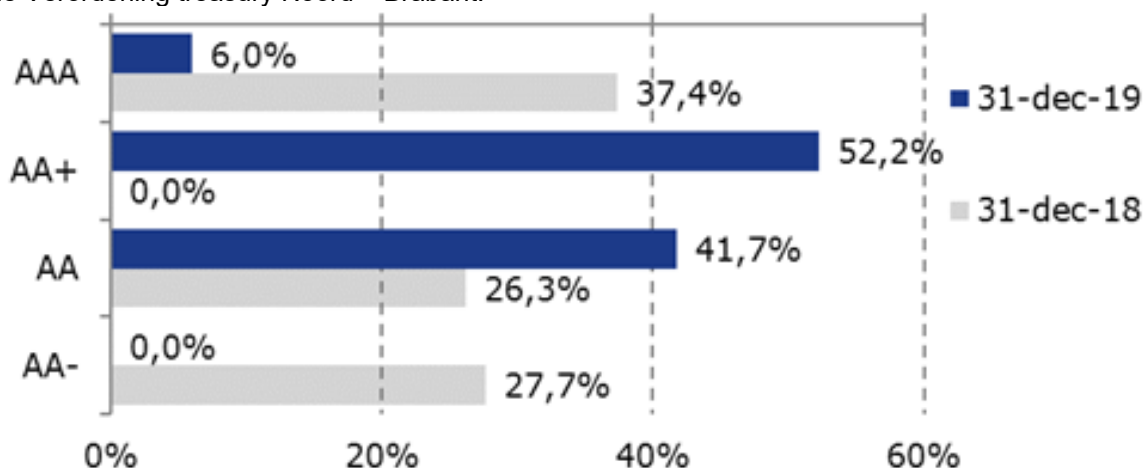
schriftelijk afgedaan;

- De beleggingsdoelstelling over 2019, minimaal € 122,5 miljoen inkomsten genereren, is gehaald.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Obligatieportefeuilles

De provincie Noord-Brabant bezit twee obligatieportefeuilles: een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. Beide portefeuilles bestaan uit obligaties van Europese landen en banken met een minimale kredietwaardigheid van AA–minus, zoals door PS is bepaald in de laatste wijziging van de Verordening treasury Noord – Brabant.

Immunisatieportefeuille

Het doel van de immunisatieportefeuille is een rendement te genereren, door het jaarlijks ontvangen van een vaste rente, ter compensatie van de in 2009 wegvallende dividendstromen van Essent. Het risico van deze portefeuille is laag. Daardoor blijft de waarde in stand, maar zijn de rendementen laag. De vrijkomende middelen kunnen momenteel alleen worden herbelegd tegen een zeer laag rendement. Dat zorgt ervoor dat de doelstelling (rendement van € 122,5 miljoen) niet meer houdbaar is. Bij de perspectiefnota zullen wij een procesvoorstel doen voor de bepaling van de nieuwe doelstelling en de consequenties voor de begroting vanaf 2023.

De verdeling van de immunisatieportefeuille naar tegenpartij per 31 december 2019 wordt weergegeven in de grafiek 4. De boekwaarde van de uitzettingen op dat moment was € 2.772 miljoen. Deze beleggingen bestaan uit obligaties (€ 352 miljoen), langjarige deposito's bij de Nederlandse Staat via Schatkistbankieren voor € 341 miljoen, leningen aan decentrale overheden (€ 1.274,4 miljoen) en leningen in het kader van de publieke taak (€ 282 miljoen). Daarnaast ontvangen we een dividend voor ons aandeel in Enexis. Een deel van de nominale waarde van de uitzettingen heeft betrekking op de Dividend – en rentereserve.

Het gerealiseerde rendement over 2019 bedraagt € 138,0 miljoen (2018: € 135,6 miljoen) en is als volgt opgebouwd (zie ook “algemeen financieel beleid”):

Bedragen x € 1 mln

	2019	2018
Dividend Enexis	37,6	31,9
Aandeelhouderslening Enexis	5,8	7,8
Rente Obligaties	5,5	8,3

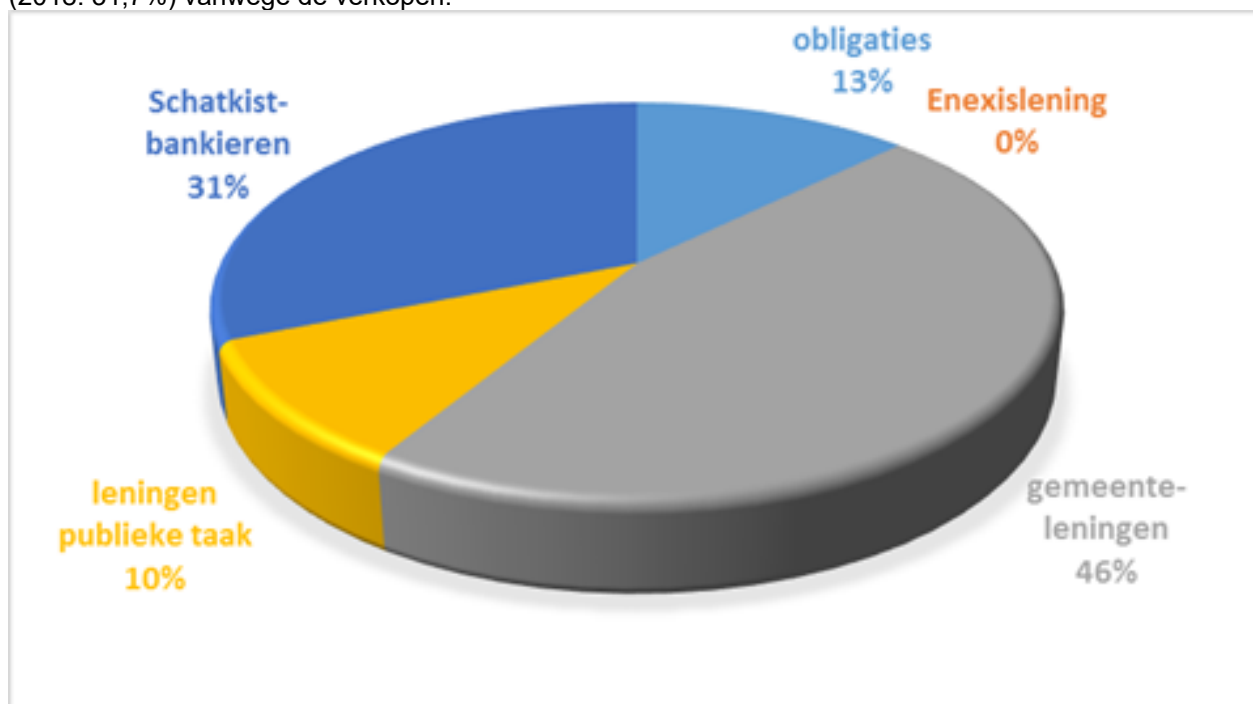
Effect verkopen en effect switches*)	38,5	38,7
Rente schatkist bankieren	8,2	8,2
Rente gemeenteleningen	17,5	16,2
Rente leningen publieke taak	8,6	8,2
Financieringsresultaat	16,3	16,3
Totaal	138,0	135,6

Tabel II gerealiseerd rendement 2019 en 2018 immunisatieportefeuille

Hierdoor bedraagt het overschot in 2019 € 15,5 miljoen ten opzichte van het doel-rendement van € 122,5 miljoen.

*) de boekwinst op de verkochte obligaties in 2019 bedraagt € 22,8 miljoen (2018: € 40,1 miljoen). Dit is vooral de toekomstige rente die vrijvalt en een stukje extra winst vanwege de negatieve rentestand. Deze wordt verdeeld toe aan de jaren 2019 t/m 2022. Administratief wordt hij toegevoegd aan de Dividend- en rentereserve en laten we ieder jaar een stukje vrijvallen in de verhouding van de eerder berekende rente van de obligaties die verkocht zijn. Dit is het zogenaamde egalisatiedeel. Per ultimo 2019 bedraagt het egalisatiedeel € 118,9 miljoen.

Per einde 2019 zijn de beleggingen als volgt verdeeld over de verschillende beleggingsvormen. Vooral het aandeel van het schatkistbankieren (2018: 11,5%) is fors toegenomen ten koste van de obligatieportefeuille (2018: 31,7%) vanwege de verkopen.

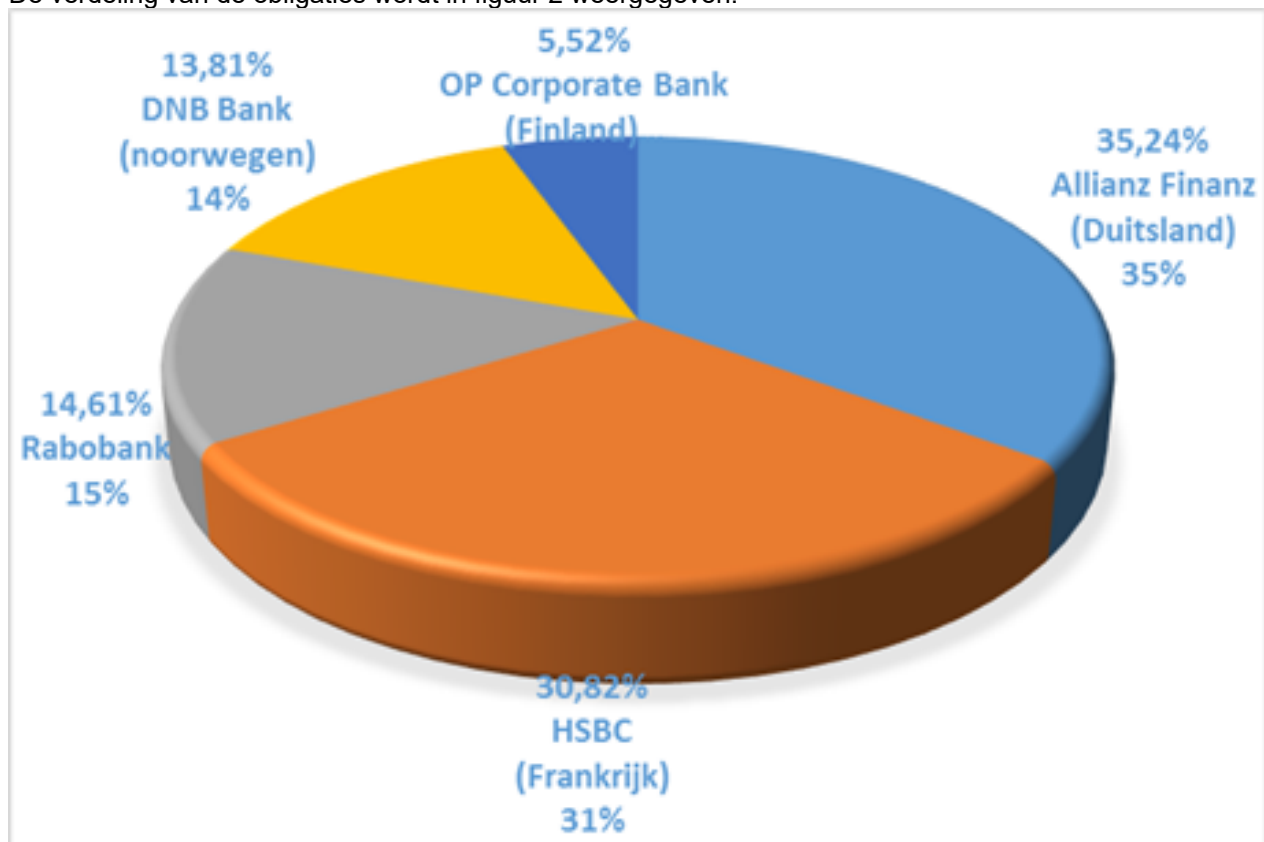

Investeringsagendaportefeuille

Het doel van de investeringsagendaportefeuille is dat op de gewenste tijdstippen de middelen die nodig zijn voor de realisatie van de investeringsagenda beschikbaar zijn. Het risico van deze portefeuille is laag. De boekwaarde van de obligaties per 31-12-2019 bedraagt € 92,4 miljoen (2018: € 184,8 miljoen). In 2019 zijn er in deze portefeuille zowel obligaties verkocht als geswitcht.

Het verschil tussen de stand van de reserve en de obligatieportefeuille is – zoals wettelijk voorgeschreven

– gestald bij de Schatkist. De toekomstige netto (na aftrek van de betaalde agio) rentebaten bedragen € 2,0 miljoen over de periode 2020 t/m 2026. Hiermee wordt het beoogde bedrag van € 1 miljard gehaald. Er is een klein overschot dat te zijner tijd toekomt aan het doelrendement van de immunisatieportefeuille. De verdeling van de obligaties wordt in figuur 2 weergegeven.

Figuur 2 Investeringsagendaportefeuille

Beleid en beheersing van risico's

Het Treasury statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt– (waaronder rente– en valutarisico), krediet– en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee is omgegaan in het afgelopen jaar.

Renterisico's - wettelijke verplichtingen

De Wet Fido, die met ingang van 1 januari 2001 in werking is getreden, stelt twee concrete normen aan het financieringsbeleid van de provincie, te weten de kasgeldlimiet en de renterisiconorm. Aan beide normen wordt door de provincie voldaan.

Kasgeldlimiet – kortlopende schulden

De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto–vlottende schuld per kwartaal mag hebben. Dat bedrag is een percentage van de jaarlijkse begroting. Voor de provincies is dat percentage vastgesteld op 7,0%.

Gedurende 2019 is de gemiddelde netto–vlottende schuld ruim onder de kasgeldlimiet gebleven. In het bijlagenboek (bijlage 9) zijn overzichten opgenomen van de Modelstaat A waarin de liquiditeitspositie per kwartaal is weergegeven.

Renterisiconorm – langlopende schulden

Aangezien in 2019 geen (her)financiering heeft plaats gevonden en er ook geen sprake is geweest van renteherzieningen op lopende vaste geldleningen is de renterisiconorm niet relevant.

In het bijlagenboek is de Modelstaat B opgenomen, betreffende de berekening van het renterisico over het jaar 2019.

Valutarisico's

De valutarisico's (risico's die zijn ontstaan door schommelingen in wisselkoersen) worden uitgesloten doordat alleen uitgezet en belegd wordt in euro's.

Kredietrisico's

In het kader van beperking van het kredietrisico, het risico op terugbetaling van de hoofdsom en betaling van de rente, wordt alleen belegd in vastrentende waarden van financiële ondernemingen en/of landen met minimaal een AA–minus rating (door minimaal twee ratingagencies bepaald) of in waardepapier van financiële ondernemingen met een staatsgarantie van een land met een AA–minus rating. De financiële onderneming waarin wordt belegd zonder staatsgarantie moet gevestigd zijn in een land met minimaal een AA–rating. Deze regels zijn strenger dan de regels in de Wet Fido en de Ruddo. In 2018 zijn er geen beleggingen in portefeuille die niet voldoen aan deze eisen, zoals die zijn opgenomen in de Verordening treasury Noord–Brabant.

Met de wijziging van de Wet Fido op 10 december 2013 mogen de decentrale overheden uitsluitend overtollige middelen beleggen bij de schatkist of uitlenen aan andere decentrale overheden, waar de provincie geen toezichtrelatie mee heeft. Daarnaast is het mogelijk om te beleggen in projecten met een publiek doel. Ook hierbij moet het risico minimaal zijn. In het aangepaste Treasury Statuut hebben Gedeputeerde Staten regels vastgelegd voor de beheersing van die risico's.

Liquiditeitsrisico's

Hiermee wordt bedoeld het risico dat wij niet kunnen voldoen aan onze betalingsverplichtingen (facturen, subsidies en dergelijke). Dit is geminimaliseerd door de aanwezige liquide middelen zoveel mogelijk af te stemmen op de prognose van ontvangsten en uitgaven. Dat doen we op dag-, week-, maand- en jaarbasis. Vanaf 2014 zijn onze mogelijkheden om gebruik te maken van flexibele spaarproducten en deposito's beperkt door "verplicht schatkistbankieren". De deposito's met een looptijd van 1 dag t/m 15 jaar geven bij het Rijk geen rendement op dit moment. Vanwege de negatieve rentestand is het uitzetten van kasgeldleningen aan decentrale overheden al geruime tijd geen optie.

Provinciefinanciering

Leningenportefeuille

Opgenomen leningen

In 2019 zijn geen nieuwe langlopende leningen opgenomen. De laatste opgenomen lening is in 2013 geheel afgelost.

Bijlage 6 van het bijlagenboek geeft een specificatie van de opgenomen leningen. In deze specificatie staat een bedrag van € 7,3 miljoen met betrekking tot een renteverplichting in het kader van PPS A59. Formeel staat de lening op naam van de aannemer (Poort van Den Bosch), maar de provincie heeft het renterisico voor deze verplichting aan de aannemer (variabele rente) afgedekt via een renteswap (3,475%). Onder derivaten komen wij daarop terug. Deze loopt ultimo 2020 af.

Daarnaast staat er een bedrag van € 2,6 miljoen als schuldrelatie met ministerie van Economische Zaken. Dit heeft betrekking op een aandelentransactie. Provincie heeft aandelen BOM overgenomen van het ministerie voor hetzelfde bedrag. Er is – tot nu toe – niets betaald. In zeer uitzonderlijke situaties kan dit leiden tot een betalingsverplichting die in de overeenkomst is opgenomen. Deze situatie heeft zich tot nu toe niet voorgedaan.

Verstekte leningen voor publieke taak (incl. Leningen aan decentrale overheden)

In 2019 is voor € 61,7 miljoen aan nieuwe leningen verstrekt. Dit is inclusief € 1,7 miljoen geleend aan 2 gemeenten in Zuidoost Brabant voor de financiering van Zonnepanelen aan particulieren in het kader van de belegging van de immunisatieportefeuille. En inclusief € 21 miljoen in het kader van de fondsen. Na aflossing (€ 162,2 mln.) van de bestaande en de nieuw verstrekte leningen, resteerde er per balansdatum ruim € 1.813,9 miljoen (ultimo 2018: € 1.918,1 miljoen) aan leningen u/g. Dit is exclusief de voorzieningen

die zijn getroffen. Het risico van deze leningen wordt continu gemonitord. Voor een specificatie van deze leningen wordt verwezen naar bijlage 3b van de bijlagenbundel.

Derivaten

De provincie heeft in juni 2004 een renteswap afgesloten bij de Rabobank ter volledige afdekking van het rente fluctuatierisico dat zich voordeed bij het project PPS-A59. De looptijd van de renteswap is van 1 januari 2006 tot 1 januari 2021. Het project PPS-A59 waarin de provincie samenwerkt met het consortium Poort van Den Bosch heeft tot doel het aanleggen en beheren van een deel van de autosnelweg A59. Het gebruik van een renteswap ter beperking van financiële risico's past binnen de voorwaarden die het treasury statuut stelt en het ministerie van BZK heeft met deze werkwijze ingestemd. Er bestaat op dit moment geen bijstortverplichting voor de provincie.

De marktwaarde van de renteswap is gerelateerd aan het niveau van de lange rente.

Per 31 december 2019 was die marktwaarde -/- € 179.754 (2018: -/- € 618.113).

Uitzettingen

De beleggingen in de beide portefeuilles, inclusief de verstrekte leningen aan openbare lichamen en deposito's bij de schatkist, bedragen in overeenstemming met de balans € 3.063,8 miljoen.

Aansluiting met de balans

Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo agio en disagio

Leningen aan:

- openbare lichamen (excl. Moerdijk, Nuenen, Tilburg, Helmond en Geertruidenberg)
- deelnemingen (Enexis, BNG en NWB, zie bijlage 3b)
- in het kader van de publieke taak

Uitzettingen met rentetypische looptijd > 1 jaar:

- in schatkist
- in Nederlands schuld papier *)
- overige uitzettingen

Totaal

Het effectieve rendement over de immunisatieportefeuille wordt begroot op circa 3,50% op jaarbasis rekening houdend met de aangescherpte beleggingsrichtlijnen voor de verkoopopbrengsten Essent. Hierbij is het uitgangspunt dat gestreefd wordt naar uitzettingen met een hoge mate van zekerheid. Het daadwerkelijk gerealiseerde couponrendement over 2019 voor alle beleggingen in de immunisatieportefeuille bedraagt 2,87% (2018: 3,16%) en voor de investeringsagendaportefeuille 1,56% incl. het effect van de verkochte obligaties en switches (2018: 2,44%). Door de ontwikkelingen zoals het verplicht schatkistbankieren bij de Nederlandse Staat en de lage stand van de marktrente op zowel korte als lange termijn, staan deze rendementen onder grote druk.

Per 31 december 2019 zijn de middelen als volgt uitgezet:

Vorm	Bank/Instelling	per 1-1-2019	per 31-12-2019
------	-----------------	--------------	----------------

Obligaties immunisatieportefeuille	Divers	968.305.950	356.510.471
Obligaties Investeringsagendaportefeuille	Divers	184.835.391	92.428.350
Langlopende leningen aan decentrale overheden		1.305.759.071	1.274.385.398
Zerobond obligatie i.c.m. Oiko Credit	NL-staat	2.500.215	2.500.215
Aandeelhouderslening Enexis	Enexis	107.898.628	0
Leningen aan NWB/BNG		199.732.735	199.752.663
Overige leningen publieke taak		75.262.437	82.233.864
Lange termijn deposito's bij de schatkist	Rijk-min. Financiën	340.700.000	340.700.000
Korte termijn rekening courant bij de schatkist	Rijk-min. Financiën	0	827.327.603
*Nominale waarde + (dis)agio = boekwaarde		3.184.994.428	3.175.838.564

De specificatie van de beleggingen en de langlopende leningen zijn in de toelichting op de balans opgenomen onder financiële vaste activa en immateriële vaste activa (voor zover er sprake is van (dis)agio).

Participatie in Oikocredit

In november 2012 is besloten een participatie te nemen in het Oikocredit Nederland Fonds. Door middel van deze participatie geven Gedeputeerde Staten invulling aan de ethisch-sociale aspecten van het treasury beleid. De participatie wordt uitgevoerd in combinatie met een hoofdsomgarantie met een looptijd van 10 jaar. Provinciale Staten zijn hierover op 14 december 2012 geïnformeerd.

Begin 2013 is de participatie genomen in het Oikocredit Nederland Fonds met een nominale waarde van € 427.813. Het risico bij deze uitzetting is erg laag en deze uitzetting past volledig binnen de regels van de wet Fido en de Ruddo.

Renteschema

De commissie BBV adviseert het onderstaand renteschema in de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken op te nemen. Hiermee wordt inzicht gegeven in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening.

Renteschema

- a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering

Renteschema

b. De externe rentebaten

Saldo rentelasten en rentebaten

c1 De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend

c2 De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend

c3 De rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (=projectfinanciering) aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend

Aan taakvelden toe te rekenen externe rente

d1. Rente over eigen vermogen

d2. Rente over voorzieningen

Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente

e. De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)

f. **Renteresultaat op het taakveld treasury**

6. Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het BBV en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- de visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- de lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. gemeenschappelijke regelingen;
 2. vennootschappen en coöperaties;
 3. stichtingen en verenigingen, en,
 4. overige verbonden partijen.

Beleidskader

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partijen kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie Noord-Brabant kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties die een bijdrage leveren aan het publiek belang.

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Samenwerkingsrelaties en Verbonden Partijen die op 12 december 2014 door PS is vastgesteld. Hierin is het beleid met betrekking tot verbonden partijen geactualiseerd en is toegelicht op welke wijze de provincie de publieke belangen in deze verbonden partijen wil behartigen. Ook staan de overwegingen genoemd om een bestuurlijk en financieel belang aan te gaan, te wijzigen of te beëindigen. In de nota is vastgelegd om vierjaarlijks de gehele deelnemingenportefeuille te evalueren. In het najaar 2020 zal een nieuwe versie van het beleid ten aanzien van verbonden partijen aan uw staten worden voorgelegd.

Op advies van de accountant is in het stoplichtmodel een wijziging doorgevoerd. De wijziging van de kleuren bij financiën hebben niet te maken met nieuwe risico's maar met herwaardering van de duurzame waardeontwikkeling.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Dit is onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders of ledenvergadering zijn geagendeerd maar ook benoeming van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen of Raad van Toezicht. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in navolgende tabellen. Naar aanleiding van de gewijzigde bestuurlijke verhoudingen zijn ook de bestuurlijke rolverdelingen van de verbonden partijen in de tabellen verwerkt.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf weerstandsvermogen), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

Naast het financieel risico ontvangt de provincie ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. In 2019 ontvangt de provincie dividend (over de winst van 2018) van de volgende verbonden partijen: Eindhoven Airport NV, Enexis Holding NV, Nederlandse Waterschapsbank en de Bank voor Nederlandse Gemeenten. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Ontwikkelingen

De meest belangwekkende ontwikkelingen bij de verbonden partijen:

Enexis:

Op basis van de energieagenda 2030 is in 2019 het uitvoeringsprogramma 'Energie verbindt' opgesteld. De uitvoering wordt opgepakt in samenwerking met de strategische partners van de provincie. Enexis is een van de partners in de Brabantse Energie Alliantie. De alliantie tussen Enexis en provincie biedt door zowel concrete als strategische samenwerking een belangrijk fundament voor het kunnen behalen van de doelstellingen ten aanzien van broeikasgasreductie en duurzame opwek.

In Brabant zijn bijvoorbeeld energieke landschappen en groene mobiliteit thema's waar de rol van Enexis van grote meerwaarde is. In de (nationale) totstandkoming van het klimaatakkoord vond op diverse onderdelen afstemming plaats met Enexis. Vertegenwoordigers van Enexis nemen deel aan de ontwikkeling van Regionale Energiestrategieën (RES-en) in de vier Brabantse RES-regio's. En met Enpuls, de organisatie binnen Enexis Group ingericht op conceptontwikkeling voor het versnellen van de energietransitie, wordt onder meer samengewerkt op het gebied van sociale innovatie en sociale inclusie in de energietransitie.

SPV's Enexis (CBL Vennootschap BV, Vordering op Enexis BV en Verkoop Vennootschap BV)

In de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van 11 april 2019 heeft het bestuur van de vennootschappen aan de aandeelhouders een procesbesluit voorgelegd. Hierbij is besloten dat een voorstel tot ontbinding en vereffening zal worden voorgelegd aan de AVA van april 2020.

Brabant Water:

Middels een Statenmededeling ([PS 54/19](#)) zijn de Provinciale Staten van Noord-Brabant geïnformeerd over het besluit dat vrijdag 21 juni 2019 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders Brabant Water is genomen inzake het Tilburgsche Waterleiding-Maatschappij (TWM)-dossier. Dit besluit houdt in dat de AvA instemt met de bestuurlijke vaststellingsovereenkomst die via een minnelijke oplossing tot stand is gekomen tussen Brabant Water en TWM. Dankzij de reeds in het verleden verstrekte voorschotten kunnen de financiële effecten van de overeenkomst voor 2018 geheel gedekt worden uit het behaalde bedrijfsresultaat van dat jaar. Voor 2019 en verdere jaren zijn de effecten marginaal te noemen. Woensdag 28 augustus jl. heeft de rechtbank conform de overeenkomst vonnis gewezen waarmee er een einde is gekomen aan een bijna 17 jaar lopend dossier.

Eindhoven Airport:

Op 25 april 2019 heeft verkenner dhr. Van Geel zijn advies overhandigd aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat. In dit advies wordt ingegaan op hoe de toekomst van Eindhoven Airport kan worden vormgegeven. In het traject van de Proefcasus Eindhoven Airport heeft Van Geel als onafhankelijke verkenner de verschillende belangen, meningen en feiten afgewogen en een zo breed mogelijk gedragen advies opgesteld. Van Geel geeft in zijn advies – getiteld ‘Opnieuw Verbonden’ – aan dat Eindhoven Airport in samenwerking met de regio actief moet gaan werken aan een kwalitatieve ontwikkeling van de luchthaven in de periode 2020-2030. Daarin staat groei niet langer centraal, maar het sturen op 30% minder geluid in 2030 ten opzichte van 2019. Voor de korte termijn (2020 en 2021) adviseert Van Geel het aantal vliegtuigbewegingen te maximeren op het huidige aantal van 41.500 en het niet laten uitvoeren van vluchten na 23.00 uur. 14 juni 2019 heeft GS via een Statenmededeling een reactie gegeven op het advies van Van Geel. De minister heeft 6 september 2019 in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven dat zij de adviezen van Van Geel deelt. De consequenties voor de toekomst worden door Eindhoven Airport in beeld gebracht.

Pivot Park

In 2018 is de governance van Pivot Park herijkt. OLSP Holding en OLSP Vastgoed zijn per 31-12-2018 gefuseerd waarmee per 1-1-2019 Pivot Park Holding is ontstaan. Met de gewijzigde governance is ook het bestuur gewijzigd van een one tier board in een two tier board. In de nieuwe situatie is er sprake van een directeur en een driehoofdige RvC.

Green Chemistry Campus (GCC):

GCC relateert haar maatschappelijke opgave nadrukkelijk aan de relevante maatschappelijke ontwikkelingen zoals de Global Goals van de VN of het klimaatakkoord. Gekoppeld aan de overtuiging dat grondstoffen vanuit biomassa een belangrijke rol gaan spelen in het halen van doelen voor wat betreft CO2 en circulaire economie. Met de omschreven waardepropositie gericht op aanbieden van faciliteiten, advies & expertise, projecten en netwerkdiensten, wil de GCC haar eigen locatie overstijgen en daarmee de verbinding met de regio versterken.

Brabant C

Medio 2019 is het Financieringsreglement van het Brabant C Fonds omgezet in een Subsidieregeling, die valt onder de Algemene Subsidieverordening Noord-Brabant (ASV). Daarbij hebben GS mandaat verleend aan de Stichting Brabant C voor de uitvoering van deze Subsidieregeling. Dit is gedaan om de juridische grondslag van subsidieverlening in lijn te brengen met jurisprudentie van de Raad van State d.d. 13-2-2019 in de zaak “Stichting Cultuur Eindhoven – Bibliotheek”. PS zijn hierover reeds geïnformeerd via een Statenmededeling.

Groen Ontwikkelfonds Brabant

Bij het Groen Ontwikkelfonds Brabant is in 2019 – evenals bij Brabant C – het Investeringsreglement omgezet in een Subsidieregeling, die valt onder de Algemene Subsidieverordening Noord-Brabant (ASV). Dit naar aanleiding van jurisprudentie van de Raad van State d.d. 13-2-2019 (zaak “SCE-Bibliotheek”).

Hierbij hebben GS mandaat verleend aan het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV om deze Subsidieregeling uit te voeren.

Brabant Startup Fonds:

Het Brabant Startup Fonds is voortvarend van start gegaan. Sinds de oprichting in juni 2018 zijn in de eerste 1,5 jaar (tot ultimo 2019) 25 leningen aan startups gecommitteerd voor een totaal bedrag van circa € 6,5 miljoen. Hierdoor is er al een aanzienlijk deel van de € 10 mln opgesoupeerd. Verder is in maart 2019 de fondsomvang toegenomen, doordat € 2,6 miljoen uit het voormalige Valorisatiefonds Midden & West Brabant aan het Brabant Startup Fonds is toegevoegd. Verdere uitbreiding van het fondsvermogen met externe financiering wordt nagestreefd en zal in jaar 2020 concreet zijn beslag krijgen waarbij een verzoek voor aanvullende middelen aan de Provincie Noord-Brabant wordt gericht.

Breedbandfonds Brabant

In 2018 is het beheer van de twee lopende financieringen uit het fonds (totaal €3,8mln) overgenomen van de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij. Het beheer is ondergebracht bij het Provinciaal Ontwikkelbedrijf. Gelet op het karakter van de financieringen (subsidies in de vorm van een lening met een hypotheekrecht op de glasvezelinfrastructuur) sluit dit aan bij de subsidieleningen in de vastgoedportefeuille van het Provinciaal Ontwikkelbedrijf. Eind 2019 hebben alle partijen schriftelijk ingestemd om het breedbandfonds in het eerste kwartaal van 2020 te liquideren. Na liquidatie zullen de leningen met de riscoreserveringen worden opgenomen in de administratie van het Ontwikkelbedrijf.

Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen:

De fondsen komen voort uit de woningbouwstimuleringsmaatregelen (2009), die in het leven zijn geroepen om de gevolgen van de financiële crisis zoveel mogelijk op te vangen. Door de financiële crisis dreigde de woningbouw in de provincie (grotendeels) stil te vallen terwijl in de periode daarvoor veel inspanningen waren gedaan om de woningbouw op te schroeven om de schaarste op de woningmarkt het hoofd te bieden. Met het BIFN zijn projecten met in totaal enkele honderden woningen (toch) gerealiseerd. Naar verwachting zullen al in 2020 de twee resterende fondsen De Havenmeester en De Hoven Noord worden geliquideerd.

Risico's

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten of risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving.

Indien oranje of rood wordt gescoord, wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen of statuten die herzien (moeten) worden.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functioneren bestuur of toezichthouder of als er geen publiek belang (meer) is.

De waardering financiën is niet meer gebaseerd op de positie per 31-12 maar op basis van het duurzaam perspectief. Aan de hand van een meerjarige businesscase / plan wordt beoordeeld wat de waarde is van ons ingebrachte vermogen. Mochten wij inschatten dat ons vermogen duurzaam lager uitvalt (onderbouwd middels de plannen en begrotingen) dan treffen we daarvoor een voorziening of waarderen we (mogelijk) daadwerkelijk af. De indicator in het stoplichtenmodel bij het licht bij "financiën" respectievelijk op **Oranje** of **Rood** te zetten.

In de bijlagenbundel van de Begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Breedbandfonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

1. Gemeenschappelijke regelingen

	Naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	programma 4			actief	voldoet
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	programma 1			monitorend	voldoet
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noord-Brabant	programma 5			monitorend	voldoet
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	programma 3			actief	voldoet
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant	programma 3			actief	voldoet
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	programma 3			actief	voldoet

1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)

Financiën: De ODBN beschikt over een gezonde financiële positie. De dienst kent naast een groot aantal bestemmingsreserves een algemene reserve. Het weerstandsvermogen is na herijking van de reserves en voorzieningen in 2018 op adequaat niveau gebracht. De bedrijfsvoering is echter nog volop in ontwikkeling en brengt onzekerheden met zich mee. In de jaarrekeningresultaten van 2019 en verder zal nog moeten blijken of negatieve resultaten daadwerkelijk tot het verleden behoren.

2. Vennoetschappen en coöperaties

	Naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
2.1	Enexis NV	Programma 4			Actief	overgangsregime
2.2	CBL Vennoetschap BV	Programma 4			Actief	n.v.t.
2.3	Vordering op Enexis BV	Programma 4			Actief	n.v.t.
2.4	Verkoop Vennoetschap BV	Programma 4			Actief	n.v.t.
2.5	CSV Amsterdam BV	Programma 4			Actief	n.v.t.
2.6	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	Programma 4			Actief	n.v.t.
2.7	Brabant Water NV	Programma 3			Actief	overgangsregime
2.8	Eindhoven Airport NV	Programma 5			Actief	n.v.t.
2.9	BOM Holding BV	Programma 4			Actief	overgangsregime

2.10	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR	Programma 2			Actief	Voldoet
2.11	Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij, BV TOM	Programma 2			Actief	n.v.t.
2.12	Business Park Aviolanda BV	Programma 4			Actief	n.v.t.
2.13	Nederlandse Waterschapsbank NV	Programma 3			Monitorend	n.v.t.
2.14	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	Programma 1			Monitorend	n.v.t.
2.15	PZEM NV	Programma 4			Monitorend	Voldoet
2.16	Pivotpark Holding BV	Programma 4			Actief	Voldoet
2.17	Green Chemistry Campus BV	Programma 4			Actief	Voldoet
2.18	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	Programma 3			Actief	Voldoet
2.19	Monumenten Beheer Brabant	Programma 6			Actief	Voldoet
2.20	Brabant Startup Fonds BV	Programma 4			Actief	Voldoet
2.21	Breedbandfonds Brabant	Programma 4			Monitorend	Voldoet

2.1 Enexis

WNT: Met ingang van 1 januari 2019 is de afbouw conform het overgangsrecht ingezet. Enexis voldoet ook in 2019 aan de bezoldigingsbepalingen van de WNT.

Governance: In 2020 zijn de heren Calon en Van Dijk en mevrouw Velthuis aftredend uit de Raad van Commissarissen. De heer Calon is niet herbenoembaar. Voor deze vacature doet de Aandeelhouderscommissie een aanbeveling voor de kandidaat die voor benoeming zal worden voorgedragen aan de AvA. De werving van een kandidaat is in 2019 gestart. Door veranderingen in de samenstelling van gemeentelijke of provinciale colleges is ook de samenstelling van de aandeelhouderscommissie veranderd.

2.7 Brabant Water

WNT: De bezoldiging van de statutair directeur voldoet aan de eisen van WNT-1 en WNT-2 alsmede het overgangsrecht.

Beleid: 21 februari heeft gedeputeerde Van Hout van de provincie Noord-Brabant en algemeen directeur Van Nuland van Brabant Water de overeenkomst drinkwatervoorziening Brabant Water 2018 t/m 2022 ondertekend. Hierin zijn afspraken vastgelegd rond de uitvoering van het nieuw grondwateronttrekkingsbeleid.

2.9 BOM Holding BV

WNT: Ten aanzien van de bezoldiging van de bestuurders en toezichthouders geldt dat deze passend is binnen de wettelijke kaders van de WNT en het bezoldigingsbeleid zoals dit door de aandeelhouder is vastgesteld.

Governance: In 2019 is mevrouw E.A.G. Raats–Coster toegetreden tot de RvC. RvC bestaat uit 5 personen en functioneert naar tevredenheid. De provincie stuurt via de aandeelhouderslijn en via de subsidielijn.

2.10 Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR

Financiën: Onze inbreng van eigen vermogen is per ultimo 2019 negatief. Toch is de verwachting dat op de lange termijn (2032) onze inbreng kan worden terugverdiend.

2.11 Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij BV

Financiën: Ondank de positieve ontwikkelingen in de markt zal er aan het einde van de looptijd een verlies overblijven voor de aandeelhouders. Aandeelhouders werken naar een beëindiging van deze samenwerking in 2020. Voor de kapitaalbreng is een voorziening getroffen van 100%. De reden hiervoor is dat – mede op basis van een lange termijn planning de kans groot is dat de kapitaalbreng niet terugverdiend kan worden.

2.16 Pivotpark Holding BV

Financiën: Door het besluit van Provinciale Staten van 19 december 2016 (dossier 92/16) om € 13,9 miljoen ter beschikking te stellen van de Pivot Park organisatie, waartoe Pivot Park behoort, maakt dat de financiële zorgen van Pivot Park voor de korte en middellange termijn zijn weggenomen. Voor de kapitaalbreng is een voorziening getroffen van € 6.3 mln. dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen. De reden hiervoor is dat – mede op basis van een lange termijnplanning de kans groot is dat de kapitaalbreng niet terugverdiend kan worden.

2.17 Green Chemistry Campus BV

Financiën: Door vertragingen in voorgaande jaren heeft het langer geduurd voor opbrengsten konden worden gegenereerd. Eind 2018 is de demohal geopend. De op dit moment beschikbare labruimtes zijn volledig in gebruik. De overige ruimtes zijn deels gevuld en deels onder optie. Ook kent de campus een eigen ontsluiting waarmee een klimaat van open innovatie is gecreëerd en de campus beter toegankelijk is. Dit maakt de GCC aantrekkelijker voor 'vestigers'. De verwachting is dat GCC het break-even point in 2025 bereikt. Eind 2019 is door de provincie Noord-Brabant projectsubsidie verleend vanuit het budget van het uitvoeringsprogramma "Brabant beweegt Biobased 2016-2019". Dit geeft de campus tijd om de waardepropositie verder te ontwikkelen en de businesscase te verstevigen. Voor de kapitaalbreng is een voorziening getroffen € 2.3 mln., dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen. De reden hiervoor is dat – mede op basis van een lange termijn planning de kans groot is dat de kapitaalbreng niet terugverdiend kan worden.

2.19 Monumenten Beheer Brabant

Beleid: In het najaar 2017 is gestart met de nieuwe rol "beweging stimuleren". Medio 2018 is voor deze nieuwe rol het ondernemingsplan "ErfgoedLAB Brabant" vastgesteld. Eind 2019 heeft een evaluatie hiervan plaatsgevonden. De conclusies en aanbevelingen zullen worden betrokken bij het nieuwe Erfgoedkader dat in 2020 wordt opgesteld.

Financiën: Voor de kapitaalbreng is een voorziening getroffen van € 2,058 mln., dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen, maar dit neemt niet weg dat het risico van niet volledig terugverdienen van investeringen blijft.

3. Stichtingen en verenigingen

	naam	Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	Programma 1			Monitorend	Voldoet
3.2	INPA Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Programma 1			Monitorend	Voldoet

3.3	Stichting Brabant C Fonds	Programma 6			Actief	Voldoet
3.4	Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen	Programma 2			Actief	n.v.t.
3.5	Stichting Beheer Museum Kwartier	Programma 6			Actief	Voldoet
3.6	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Programma 4			Actief	Voldoet
3.7	Stichting Brainport Smart District	Programma 2			Actief	Voldoet
3.8	Stichting La Vuelta Holanda, opgericht in 2019	Programma 6			Actief	n.v.t.

4. Overige verbonden partijen

		Beleid + primair programma	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	Programma 3			Actief	Voldoet

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

Financiën: Door de tegenvallende beleggingsopbrengsten is de egaliseringsreserve ten behoeve van de twee gesloten stortplaatsen in 2018 negatief geworden. De provincie is financieel verantwoordelijk voor deze gesloten stortplaatsen. Vandaar dat de provincie in 2018 een voorziening heeft gevormd, groot € 1,2 miljoen. Op basis van de voorlopige resultaten van 2019 kan deze voorziening in 2019 naar verwachting volledig worden afgebouwd.

Lijst van verbonden partijen

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

	Gemeenschappelijke regeling	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Van Merrienboer / Van Gruijthuisen	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	50,0%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	50,0%
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	Oss	Van der Maat*	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	8,3%
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	Tilburg	Grashoff*	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	43,0%
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant	Eindhoven	Grashoff*	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	45,0%
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Grashoff*	lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	37,0%

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend en versterken elkaar

Vermogensstructuur en resultaat

bedragen x € 1.000							
	Gemeenschappelijke regeling	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2019	Eigen vermogen per 31-12 2019	Vreemd vermogen per 1-1 2019	Vreemd vermogen per 31-12 2019
1.1	Havenschap Moerdijk		280.000	97.265	97.265	138.711	138.711
1.2	Zuidelijke Rekenkamer			104	104	220	220
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant			837	837	316	316

1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant			3.568	3.568	4.615	4.615
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost Brabant			1.515	1.515	4.254	4.254
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord			10.553	10.553	12.771	12.771

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2018 of de gepresenteerde halfjaarcijfers 2019.

2. Vennootschappen en coöperaties

Belang

bedragen x € 1.000									
	Vennootschappen en coöperaties	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boekwaarde
2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer/Spierings	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC	30,8%	46.144	-	46.144	-
2.2	CBL Vennootschap BV	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.3	Vordering op Enexis BV	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.4	Verkoop Vennootschap BV	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.5	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.6	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	pm	-	pm	pm

2.7	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer / Grashoff	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC / lid AHC	31,6%	88	-	88	-
2.8	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	Van Merrienboer / Van der Maat	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	24,5%	1.112	-	556	-
2.9	BOM Holding BV	Tilburg	Van Merrienboer / Van Gruijthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC	100%	1	31.327	31.328	31.328
2.10a	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuijsen / Van Merrienboer	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	100%	30	89	119	111
2.10b	CV ORR I	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuijsen / Van Merrienboer	Stemrecht / Commanditair vennoot	99%	743	4.958	5.700	5.497
2.10c	CV ORR II	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuijsen / Van Merrienboer	Stemrecht / Commanditair vennoot	99%	743	19.500	20.243	19.500
2.11a	Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij, BV TOM	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	50%	9	-	9	-
2.11b	CV TOM	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Stemrecht / Commanditair vennoot	49,8%	448	-	448	-
2.12	Business Park Aviolanda BV	Woensdrecht	Van Merrienboer / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	6.477	6.488	6.488
2.13	Nederlandse Waterschapsbank NV	's-Gravenhage	Van der Maat*	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-
2.14	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	's-Gravenhage	Van der Maat*	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-

2.15	PZEM NV	Middelburg	Van Merrienboer*	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.16	Pivotpark Holding BV	Oss	Van Merrienboer / Van Gruijthuijsen	Stemrecht	70,7%	20	6.282	6.302	6.302
2.17	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	Van Merrienboer / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	2.300	2.311	2.300
2.18	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer / Grashoff	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.19	Monumenten Beheer Brabant	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer / Van Merrienboer**	Stemrecht	72%	2.058	-	2.058	2.058
2.20	Brabant Startup Fonds BV	Tilburg	Van Merrienboer / Van Gruijthuijsen	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.21	Breedbandfonds Brabant	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Stemrecht	100%	-	-	-	-

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend en versterken elkaar

**= Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn bij erfo goed in 1 hand komen te liggen na aftreden CDA-gedeputeerde Van der Sloot

Vermogensstructuur en resultaat

bedragen x € 1.000									
	Vennootschappen en coöperaties	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2019	Eigen vermogen per 31-12 2019	Vreemd vermogen per 1-1 2019	Vreemd vermogen per 31-12 2019	Resultaat 2019 na belasting	Dividend, ontvangen in 2019 over 2018

2.1	Enexis NV			4.024.000	4.112.000	3.691.000	4.146.000	210.000	37.624
2.2	CBL Vennootschap BV			137	125	22	5		
2.3	Vordering op Enexis BV			-2	-9	356.324	9		
2.4	Verkoop Vennootschap BV			112	71	30	16		
2.5	CSV Amsterdam BV			746	452	45	84		
2.6	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV			1.605	1.590	24	455		
2.7	Brabant Water NV			635.876	635.876	456.765	456.765		
2.8	Eindhoven Airport NV			100.064	100.064	26.755	26.755		113
2.9	BOM Holding BV	120.166		51.485	51.485	121.130	121.130		
2.10 a	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte, BV ORR			363	363	56	56		
2.10 b	CV ORR I			8.008	8.008	488	488		
2.10 c	CV ORR II		50.000	1.696	1.696	16.760	16.760		

2.11 a	Tuinbouw Ontwikkelingsmaatschappij, BV TOM			-13.948	-13.948	35.003	35003		
2.11 b	CV TOM	13.515		-12.323	-12.323	39.703	39.703		
2.12	Business Park Aviolanda BV	1.696		11.974	11.974	13.180	13.180		
2.13	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000		1.726.000	1.726.000	81.989.000	81.989.000		25
2.14	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	149.800		4.258.000	4.258.000	133.251.000	133.251.000		114
2.15	PZEM NV			1.280.733	1.280.733	955.487	955.487		
2.16	Pivotpark Holding BV	12.800		-7.278	-7.278	12.227	12.227		
2.17	Green Chemistry Campus BV	4.133		746	746	1.821	1.821		
2.18	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV					1.098	1.098		
2.19	Monumenten Beheer Brabant	7.123		178	178	9.274	9.274		
2.20	Brabant Startup Fonds BV	3.000				1.268	1.268		
2.21	Breedbandfonds Brabant	4.527				4.124	4.124		

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2018 of de gepresenteerde halfjaarcijfers 2019 (BOM). De cijfers van Enexis NV zijn gebaseerd op de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2019.

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

	Stichtingen en verenigingen	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Van Gruijthuijsen*	Lid van het bestuur	9,63%
3.2	INPA Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Brussel	Van Gruijthuijsen*	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	Van Merrienboer / Spierings	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.4 a	Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (Havenmeester)	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Lid van het bestuur	50%
3.4 b	Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (Hoven Noord)	's-Hertogenbosch	Van Merrienboer*	Lid van het bestuur	50%
3.5	Stichting Beheer Museum Kwartier	's-Hertogenbosch	Spierings*	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	75%
3.6	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	Van Merrienboer/Van Gruijthuijsen	Lid van het bestuur	50%
3.7	Stichting Brainport Smart District	Helmond	Van Merrienboer*	Lid van het bestuur	26%
3.8	Stichting La Vuelta Holanda	Utrecht	Van Gruijthuijsen*	Lid van het bestuur	15%

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend en versterken elkaar

Vermogensstructuur en resultaat

bedragen x € 1.000							
	Stichtingen en verenigingen	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2019	Eigen vermogen per 31-12 2019	Vreemd vermogen per 1-1 2019	Vreemd vermogen per 31-12 2019
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)		300	770	770	10.192	10.192

3.2	INPA Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)			299	299	30	30
3.3	Stichting Brabant C Fonds			1.080	1.080	2.371	2.371
3.4 a	Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (Havenmeester)			3.005	3.005	6	6
3.4 b	Brabantse Investeringsfondsen Nieuwbouwwoningen (Hoven Noord)			1.669	1.669	6	6
3.5	Stichting Beheer Museum Kwartier			100	100	765	765
3.6	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant			2.883	2.883	665	665
3.7	Stichting Brainport Smart District, in 2019 deelname provincie Noord-Brabant in stichting						
3.8	Stichting La Vuelta Holanda, opgericht in 2019, hier zijn nog geen jaarstukken van opgeleverd.						

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2018 of de gepresenteerde halfjaarcijfers 2019.

4. Overige verbonden partijen

Belang

bedragen x € 1.000									
	Overige verbonden partijen	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Balanswaarde
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van der Maat / Grashoff	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%	22		8	

Vermogensstructuur en resultaat

bedragen x € 1.000							
	Overige verbonden partijen	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2019	Eigen vermogen per 31-12 2019	Vreemd vermogen per 1-1 2019	Vreemd vermogen per 31-12 2019
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			101.709	101.709	25.940	25.940

De gepresenteerde cijfers zijn de gepubliceerde resultaten uit de jaarrekening 2018 of de gepresenteerde halfjaarcijfers 2019.

5. Investeringsfondsen voor Brabant

	Fonds*	Fondsomvang x € 1 mln	Looptijd	Revolverendheid	Multiplier	Portefeuille
5.1	Innovatiefonds Brabant	125	2037	Nominaal	≥ 3	Van Gruijthuisen
5.2	Energiefonds Brabant	60	2037	Nominaal	≥ 4	Spierings
5.3	Brabant C fonds	34	2022	Beperkt (oplopend van 15 naar 32 % in 2021)	≥ 3	Spierings
5.4	Groen Ontwikkefonds voor Brabantse natuur	240	2029	Niet of nauwelijks	≥ 2	Grashoff
5.5	Leisure Ontwikkel fonds Brabant	5	2027	Beperkt (33-66%)	≥ 2	Van Gruijthuisen
5.6	Brabant Startup Fonds	10	2033	50%	≥ 3	Van Gruijthuisen

* Zie bijlagen jaarrekening 2019 voor aanvullende fondsinformatie

7. Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Inleiding

Provinciaal grondbeleid

Met de inzet van het Provinciaal grondbeleid beoogt de provincie (tijdig) gronden (en gebouwen) beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. Het bereiken van de maatschappelijke doelstelling staat hierbij voorop. Inzet is om tegen aanvaardbare prijzen deze doelen te bereiken. De wettelijke kaders en de mate van het bereiken van de doelstelling zijn hierin leidend. De Provincie voert grondbeleid uit door regulerend optreden en door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht, gebeurt dit ook anticiperend. Maar ook via participaties zoals deelnemingen in externe Ontwikkelmaatschappijen (zoals de ORR en TOM). De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Ontwikkelbedrijf

Het ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen. Bij de projecten van het ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder: de aankoop van grond of gebouwen, de participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

Uitbreiding doelstelling en inzet Ontwikkelbedrijf

Begin 2018 is door PS een geactualiseerd beheerstatuut van het ontwikkelbedrijf vastgesteld. Van uitvoering van vastgoedprojecten naar provinciale partner in gebiedsontwikkelingen en ruimtelijk fysieke projecten is de beweging die bij het ontwikkelbedrijf zichtbaar is. Het nieuwe beheerstatuut biedt de mogelijkheid deze rol verder in te vullen.

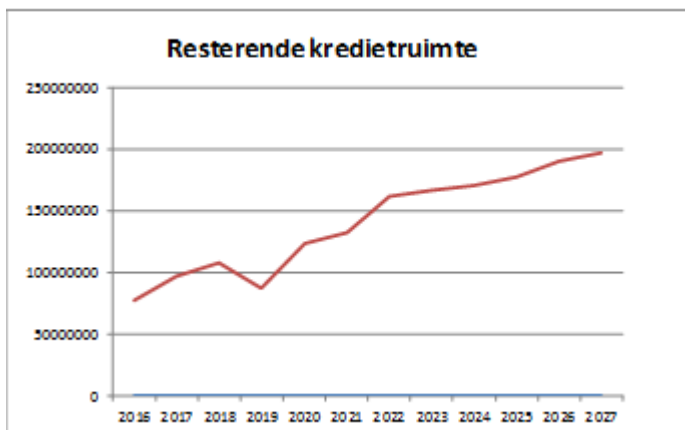
Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan met lagere overheden en vooral ook met marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit. Waar de beleidsinzet ligt en op welke wijze deze kan worden verbonden. Maar ook hoe een samenwerking tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden procesmanagement dat leidt tot dealmaking.

De verkenningen waar het ontwikkelbedrijf in betrokken is, worden per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het ontwikkelbedrijf in 2019 actief is geweest zijn: werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke transformatie.

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Investeringskrediet en Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

De resterende ruimte in het investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf bedraagt ultimo 2019 € 86,9 mln. Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige inkomsten en uitgaven van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen.

De risico's in de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Ultimo 2019 bedraagt deze € 62,4 mln. Dit is onderverdeeld in een risicoreservering van € 36,7 mln en een voorziening van € 21,4 mln. Beiden voor bestaande projecten en een vrije ruimte van € 4,3 mln. (zie voor een nadere uitwerking paragraaf weerstandsvermogen).

Sinds vaststelling van het nieuwe beheerstatuut Ontwikkelbedrijf door PS hanteert het Ontwikkelbedrijf op het niveau van de totale risicoreserve dezelfde systematiek als het concern. Hierbij wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit; de ratio van het weerstandsvermogen. De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 41 mln. (€ 62,4 - € 21,4 mln). De benodigde weerstandscapaciteit bedraagt € 36,7 mln. De ratio weerstandsvermogen komt daarmee op 1,11.

In het kader van de bestemming van het jaarrekeningsaldo zal er na besluitvorming € 1,6 miljoen worden onttrokken, waarmee de vrije ruimte zal worden verlaagd tot € 2,7 miljoen en daarmee de ratio uitkomt op 1,07.

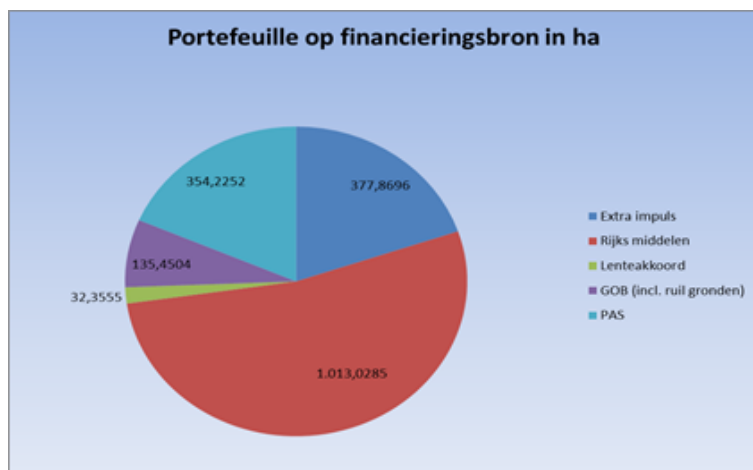
De vrije ruimte in de risicoreserve is hierdoor van beperkte omvang en zal naar verwachting voldoende zijn om onvoorziene risico's binnen de bestaande projecten van het Ontwikkelbedrijf op te kunnen vangen.

Het Ontwikkelbedrijf wordt optimaal ingezet voor de benodigde realisatiekracht om de stedelijke transformatie mogelijk te maken. Daartoe worden de mogelijkheden voor het Ontwikkelbedrijf verruimd om in complexe situaties ook risicodragend te participeren. Voorstellen tot ophoging van de vrije ruimte van de risicoreserve (€ 10 mln t/m 2023 en € 18 mln t/m 2030) zijn in de bestuursopdracht "Terugdringen woningtekort en leegstand & participeren in transformaties" uitgewerkt, waarmee binnen de risicoreserve meer armslag komt om toekomstige nieuwe risico's te kunnen opvangen.

Grondbeleid overige beleidsvelden

Natuurnetwerk Brabant

Conform de doelstellingen zoals opgenomen in Brabant Uitnodigend Groen wordt t/m 2027 in totaal circa 15.000 ha natuurnetwerk en 1.775 ha (700 km) Ecologische Verbindingszones gerealiseerd. Hiertoe zijn in 2019 NNB (ruil-) gronden verworven en/of ingericht en verkocht. In de Westelijke Langstraat, De Peelvenen, Kempenland-West, Groote Heide-Leenderbos door de provincie, daarbuiten door het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB), in samenspraak met de Manifestpartners en overige partijen. Ultimo 2019 is de voorraad NNB gronden in ha als volgt opgebouwd met een boekwaarde van € 66,5 mln.

Grondbank de Kempen en de Pielis

De doelstelling van grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie heeft dit in 2019 ondersteund door via een revolverende grondbankportefeuille (maximaal € 13,9 mln) gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Ultimo 2019 is de boekwaarde van deze grondbank € 5,1 mln. en de risicoreserve van € 0,7 mln.

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Ultimo 2019 is de boekwaarde van de gronden € 1 mln en reserve € 0,9 mln.

Infrastructuur

In o.a. het meerjaren investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling zijn in 2019 gronden en opstallen gekocht. Deze aankopen zijn gefinancierd uit beleidsmiddelen mobiliteit.

Aan-, verkoop en beheer gronden.

Naast het kopen van 462 ha en het verkopen van 353 ha gronden zijn in 2019 zo'n 4.200 ha beheerd. Dit betreffen gronden die gekocht, verkocht c.q. in beheer zijn in het kader van met name infra, natuur (PAS), ruimte voor ruimte, erfgoed en mobilisatiecomplexen

Beheer gronden

Categorie	ha
Gronden via een overeenkomst	1.800
Ingerichte natuur, niet te verpachten	1.000
Infra structureel bestaande wegennet	1.000

Overige gronden

400

Totaal

4.200

Verdere toelichting

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is verder te vinden in:

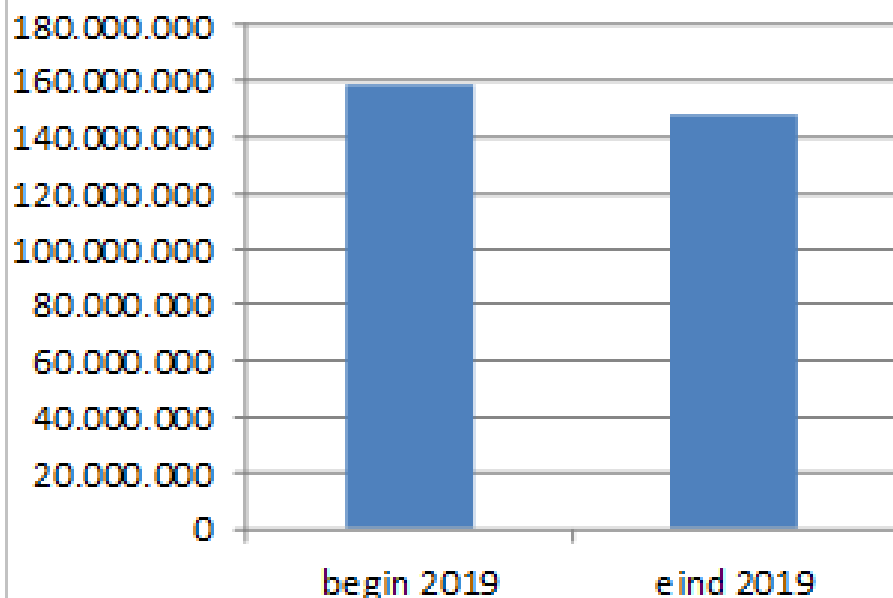
- Meerjarenperspectief ontwikkelbedrijf (bijlage bij statenvoorstel Jaarstukken 2019)
- Bijlage deelnemingen (O.a. OLSP, TOM, ORR, BPA, LPM, GOB)
- Betreffende begrotingshoofdstukken:
 - 02.01 Ruimtelijke ontwikkeling (RvR) en 02.02 Agrofood (glastuinbouw)
 - 03.04 GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant)
 - 04.02 Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen)
 - 05.03 Infrastructuur/Provinciale wegen
 - 06.01 Cultuur en samenleving (erfgoed)

BBV en risicomanagement grondportefeuille Ontwikkelbedrijf

In het kader van het Besluit begroting en verantwoording (BBV) dient er een methodiek te worden vastgesteld voor de te hanteren rente- en disconteringsvoet in exploitatieplannen, als volgt: de te hanteren rente- en disconteringsvoet wordt gebaseerd op marktconforme rente voor de financiering van het betreffende plan (projectfinanciering); de marktconformiteit wordt vervolgens bepaald op basis van (fictieve) offertestelling bij een voor de overheid gangbare externe financier.

Jaarlijks worden alle grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen prudent te werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze worden voorzien en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt op basis van risicoanalyse een risicoreservering/voorziening opgenomen of bijgesteld.

Stand van de boekwaarde

Kortheidshalve wordt voor de opbouw van de boekwaarde verwezen naar het meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf.

Stand van de reserve en voorziening (bedragen in €)

		Saldo 1-1-2019	Mutatie '19	Saldo 31-12-2019
Risicoreserve ontwikkelbedrijf				
Bedrijventerreinen	Projecten	7.500.000	0	7.500.000
	Deelneming: kapitaalbreng	6.488.160	0	6.488.160
Glastuinbouw	Deelneming: lening	7.431.122	1.278.317	8.709.439
Grote efrgoedcomplexen	Projecten	1.356.400	-178.400	1.178.000
	Leningen	4.051.932	-132.876	3.919.056
Kenniseconomie	Deelneming	110.000	0	110.000
	Projecten	0	311.000	311.000
Werklocaties	Garantstelling	60.000	0	60.000
	Leningen	2.500.000	0	2.500.000
Ondermijning	Garantstelling	0	1.500.000	1.500.000
Cultuur	Projecten	300.000	0	300.000
Economisch vestigingsklimaat	Leningen	155.000	335.000	490.000

		Saldo 1-1-2019	Mutatie '19	Saldo 31-12-2019
Regionaal sociaal beleid	Leningen	346.875	-56.250	290.625
Overig	Voorbereiding/verkenningen	1.321.362	2.020.046	3.341.426
Subtotaal afgedekt		31.620.851	5.076.854	36.697.705
Subtotaal resterende ruimte voor risico-afdekking		14.009.418		4.265.641
Totaal		45.630.269		40.963.347

		Saldo 1-1-2019	Mutatie '19	Saldo 31-12-2019
Voorziening ontwikkelbedrijf				
Glastuinbouw	Projecten	16.471.514	536.013	17.007.527
	Leningen	3.880.000	-652.795	3.227.205
Ondermijning	Leningen	1.200.000	0	1.200.000
Grote erfgoedcomplexen	Projecten	2.130.000	-2.130.000	0
Kenniseconomie	Deelneming: kapitaalbreng	1.323.719	-1.323.719	0
Totaal		25.005.233	-3.570.501	21.434.732

		Saldo 1-1-2019	Mutatie '19	Saldo 31-12-2019
Egalisatiereserve ontwikkelbedrijf				
Diverse projecten		90.088	60.204	150.292
Totaal		90.088	60.204	150.292

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifiek taak voor het ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de stimuleringsmaatregelen woningbouw die 2009 zijn vastgesteld. De resterende lopende maatregelen (Investeringsfondsen en Startersleningen) zijn in 2019 verder afgebouwd. Een meer gedetailleerd inzicht in de voortgang van de afbouw van het totale pakket aan maatregelen is opgenomen in het eerder genoemde Meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf.

Financiën

Voor de uitvoering van de maatregelen is in 2009 door Provinciale Staten een revolverend investeringskrediet vastgesteld van € 250 mln met een reserve van € 45 mln voor afdekking van de risico's. Alle regelingen zijn gesloten, waardoor er geen nieuwe investeringen worden gedaan.

Investeringskrediet

De hoogte van het uitstaande investeringskrediet bedraagt ultimo 2019 € 10,3 mln. In 2019 zijn de investeringsfondsen in zijn geheel afgebouwd en bestaat het resterende krediet alleen uit het saldo van de uitstaande Startersleningen.

Risicoreserve woningbouwstimulering

In 2019 is € 3,6 mln onttrokken ten gunste van de algemene middelen en is een deel van het resterende saldo € 0,2 mln gestort in de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Het resterende gedeelte groot € 1,4 mln zal na besluitvorming inzake bestemming van het rekeningsaldo 2019 in 2020 worden toegevoegd aan de risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf en daarmee wordt de risicoreserve Woningbouwstimulering opgeheven.

Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf

Voor een meer gedetailleerd inzicht in de activiteiten en resultaten van het ontwikkelbedrijf zie hiervoor de separate bijlage bij de jaarrekening 'Meerjarenperspectief Ontwikkelbedrijf'.

8. Investeringsagenda

Inleiding

De Investeringsagenda richt zich op het duurzaam versterken van de structuur van onze provincie op een aantal onderscheidende kwaliteiten. We concentreren ons daarbij op het bijzondere leef- en vestigingsklimaat van Brabant vanuit de opvatting dat dit past bij het nieuwe profiel en de ambities van onze provincie. Voor de Investeringsagenda is in totaal een bedrag van maximaal € 1 miljard gereserveerd uit de middelen die beschikbaar zijn gekomen bij de verkoop van de aandelen Essent. Sinds 2019 is er ruim € 1 miljard beschikbaar. In 2020 zal een deel van de meeropbrengsten worden toegevoegd aan de dividend- en rentereserve.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

De Investeringsagenda is ingevuld via drie tranches:

1. de eerste tranche bestaat uit vijf investeringsvoorstellen voor een bedrag van oorspronkelijk € 278,9 mln;
2. in de tweede tranche zijn het Groen Ontwikkelfonds Brabant, het Innovatiefonds, het Energiefonds en het Breedbandfonds ingesteld tot een totaal bedrag van € 475 mln (PS 42/13);
3. in het Bestuursakkoord 2015 – 2019 'Brabant in Beweging' is ook de derde tranche benoemd tot een bedrag van € 293 mln, waarvan €35 mln gedekt wordt door ambitiebijstellingen 1e tranche en een revolverende inzet economische structuurversterking.

In de financiële uitwerking van het bestuursakkoord Kiezen voor kwaliteit bij de begroting 2020 zijn de restantmiddelen vanwege vrijval Breedbandfonds (€ 41 mln) gereserveerd voor digitalisering (€ 20 mln), energie (€ 16 mln) en Erfgoed (€ 5 mln).

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Voor de inhoudelijke toelichting op de realisatie van de onderscheidene investeringsvoorstellen verwijzen wij naar de desbetreffende productgroepen.

In de eerste tranche Investeringsagenda zijn vijf voorstellen gehonoreerd. Deze voorstellen zijn ondergebracht binnen het begrotingsprogramma waar ze inhoudelijk de grootste relatie mee hebben c.q. aan de doelstellingen waarvan ze het meest bijdragen.

Het betreft de volgende investeringsvoorstellen:

a. Energietransitie (04.04)

Een kans voor innovatie en duurzaamheid. Hiervoor is door PS € 71,2 mln (PS 59/10) beschikbaar gesteld. De provincie investeert in drie clusters (solar, biobased economy en elektrisch rijden/slimme netwerken) om hier een internationale concurrentiepositie te verkrijgen. De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd en t/m 2017 bijna volledig gerealiseerd.

b. Landschappen van allure (03.03)

Met het investeringsproject 'Landschappen van allure' wil de provincie - samen met regionale partijen - drie gebieden (de Brabantse Wal, Het Groene Woud en de Maashorst) ontwikkelen tot hoogwaardige landschappen. PS hebben hiervoor € 56,2 mln (PS 79/10) beschikbaar gesteld. De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd en t/m 2017 bijna volledig gerealiseerd. De resterende middelen vloeien terug in de reserve Investeringsagenda. In het kader van het maatregelenpakket voor de bossenstrategie is een voorstel in voorbereiding om deze middelen daarvoor in te zetten mits dit maatregelenpakket voldoet aan de toetsingscriteria (ijkpunten) van de investeringsagenda.

c. Brabant C (06.01)

Het Brabant C Fonds versterkt en vergroot het kunst- en cultuuraanbod van Brabant. Provinciale Staten hebben hiervoor een bedrag van € 25 mln beschikbaar gesteld/gereserveerd (PS 33/14). De beschikbare middelen zijn nagenoeg volledig aan Brabant C beschikbaar gesteld. Bij de perspectiefnota 2018 is aanvullend een bedrag van € 9 mln beschikbaar gesteld. De aanvullende middelen zijn niet beschikbaar gesteld uit en daarmee geen onderdeel van de Investeringsagenda.

d. Sportplan 2017 (06.04)

Sport draagt bij aan een bruisend leef- en vestigingsklimaat. PS hebben € 40 mln beschikbaar gesteld om de sportinfrastructuur te versterken (PS 77/10). We streven naar meer naam en faam als (top)sportprovincie, het vergroten van de economische spin-off van sport en meer kans om te gaan sporten voor Brabanders met een beperking, ouderen en de Brabantse jeugd (participatie). Middels besluit PS 30/16 zijn de restant beschikbare sportmiddelen van de 1e tranche ingezet t.b.v. Sportagenda 2016-2019 "Brabant Beweegt". De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd. Ultimo 2019 is de reserve volledig ingezet.

e. Grote erfgoedcomplexen (06.01)

Het op ambitieuze en ondernemende wijze samenwerken met partners aan het behoud van Brabantse

erfgoedcomplexen. Het accent ligt op kloosters, kastelen, militaire complexen en industrieel erfgoed. PS hebben hiervoor een bedrag van € 61,5 mln beschikbaar gesteld, waarvan € 2,5 mln voor apparaatskosten (PS 78/10). Bij het bestuursakkoord 2016 – 2019 is de ambitie met € 20 mln bijgesteld, zodat € 39 mln beschikbaar is. Een bedrag van € 10,85 mln is gereserveerd voor projecten die in voorbereiding zijn. Zodra definitieve besluitvorming over deze projecten heeft plaatsgevonden, zullen de middelen bij een volgend P&C-moment op de begroting geraamd worden.

In de tweede tranche zijn vier fondsen ingesteld. Deze fondsen zijn in 2017 geëvalueerd. Daaruit blijkt dat de fondsen bijdragen aan de uitvoering van het bestuursakkoord en voorzien in een maatschappelijke behoefte. De invoering en de uitvoering van de fondsen is effectief.

De fondsen zijn ondergebracht in het begrotingsprogramma waaraan zij het meeste bijdragen

f. Groen Ontwikkelfonds Brabant (03.04)

Om het volledige Natuur Netwerk Brabant en daaraan gekoppelde ecologische verbindingzones te realiseren is op 1 mei 2014 het GOB opgericht. De omvang van het fonds bedraagt € 240 mln en de looptijd is 15 jaar. De middelen zijn volledig gealloceerd.

g. Innovatiefonds Brabant (04.01)

Om innovaties en technologische groei te versterken participeert het fonds in innovatieve MKB-bedrijven en consortia van bedrijven en kennisinstellingen. De omvang van het fonds bedraagt € 125 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM). De middelen zijn volledig gecommiteerd in de vorm van leningen en daarmee gealloceerd.

h. Energiefonds Brabant (04.01)

Het fonds heeft als doel om energiebesparing en opwekking van duurzame energie aan te jagen en te versnellen door bij te dragen aan financiering van bewezen duurzame energietechnieken. De omvang van het fonds bedraagt € 60 mln en de looptijd is 24 jaar. Het fonds is sinds 2014 operationeel en ondergebracht bij de BOM. De middelen zijn volledig gecommiteerd in de vorm van leningen en daarmee gealloceerd.

i. Breedbandfonds Brabant (04.01)

Middels Statenvoorstel 30/18 hebben PS d.d. 29/6/2018 ingestemd om het Breedbandfonds Brabant te beëindigen en de vrijvallende middelen uit het Breedbandfonds ad € 45,1 mln. te oormerken voor een Investeringsagenda Digitalisering. Hiervan is € 4 mln op de begroting geraamd voor uitvoeringskosten en voor het realiseren van kleine projecten. Van de € 41 mln, die oorspronkelijk is geoorndt ten behoeve van toekomstige financieringsvragen die bijdragen aan de digitalisering van Brabant, is bij de financiële uitwerking van het bestuursakkoord Kiezen voor kwaliteit €20 mln gereserveerd digitalisering, € 16 mln voor energie en € 5 mln voor Erfgoed. Van de voor energie gereserveerde middelen is bij het Uitvoeringsprogramma Energie € 8 mln gealloceerd.

Vanuit het Breedbandfonds is nog € 4,53 mln aan leningen verstrekt. Zodra deze afgelost zijn, kunnen de middelen opnieuw ingezet worden.

In het bestuursakkoord Beweging in Brabant zijn in de 3e tranche middelen gelabeld voor de onderwerpen/thema's: transitie agrofood, energietransitie, energieneutrale woningen, ecologische structuurversterking, deltaprogramma, economische structuurversterking en cultuur en leefbaarheid.

j. Transitie Agrofood (02.02)

k. De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd op basis van het Uitvoeringsprogramma Agrofood en het besluit op 7 juli 2017 'Versnelling transitie veehouderij (incl. Stalderingsloket)'. Er resteert nog een bedrag van € 3,58 mln dat nog niet op de begroting is geraamd. Deze middelen zijn gereserveerd voor POP3 (toekomstbedrijven), innovatie Agrofood en project Translab.

l. Energietransitie en Energieneutrale woningen (04.04)

In 2019 is een bedrag van € 9,5 mln gerealiseerd. De totale beschikbare middelen ad € 28 mln. zijn (m.u.v. € 0,48 mln.) gealloceerd. Bij besluitvorming over de Energieagenda 2019 – 2030 (PS 86/18) is besloten dat

een restant bedrag gereserveerd blijft voor de uitvoering van de Energieagenda.

m. Ecologische structuurversterking

De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd. De € 7 mln, die bestemd was voor de uitwerking van de bestuursopdracht Connecting Delta bestemd voor ecologische structuurversterking in de Zuidwestelijke Delta, is bij de 2e begrotingswijziging 2019 overeenkomstig de oorspronkelijke doelstelling gealloceerd naar het deelprogramma Biodiversiteit & Leefgebieden.

n. Deltaprogramma

De beschikbare middelen zijn volledig gealloceerd en gerealiseerd.

o. Economische structuurversterking

Van de beschikbare middelen is ongeveer € 140 mln. gealloceerd. De gealloceerde middelen zijn inclusief diverse risicoafdekkingen van ruim € 14 mln (€ 6 mln t.b.v. de MKB+ faciliteit, € 2 mln t.b.v. HTSM, € 1,66 mln t.b.v. One Logistics en € 4,66 mln t.b.v. Nationale plan Photon Delta). De nog niet gealloceerde middelen ad € 10 mln. zullen aangewend worden t.b.v. het realiseren van de economische beleidsambities zoals benoemd in het bestuursakkoord 2019- 2023 "Kiezen voor Kwalliteit".

p. Cultuur en leefbaarheid

Van de beschikbare € 19,2 mln is t/m 2019 een bedrag van € 13,9 mln gerealiseerd. De voor 2020 en verder resterende middelen van € 5,3 mln. zijn gealloceerd voor uitvoeringsprogramma's Cultuur (€ 2,5 mln), Erfgoed (€ 2 mln) en Sport (€0,8 mln).

In de navolgende tabel wordt voor ieder investeringsvoorstel aangegeven wat het oorspronkelijk vastgestelde krediet is, welke aanpassingen daar in de loop van de tijd op zijn geweest, hoeveel daarvan tot het voorgaande begrotingsjaar gerealiseerd is en wat er voor de komende jaren gepland is. Op deze wijze bieden wij via deze paragraaf inzicht en overzicht in het verloop van de investeringsagenda als geheel.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Investeringsvoorstel (bedragen x 1mln)	oorspr. bedrag	max beschikbaar	Realisatie t/m 2018	Realisatie 2019	raming 2020 e.v.	gealloceerd, maar niet geraamd	Nog niet gealloceerd
Energietransitie ¹⁾	€ 71,20	€ 59,20	€ 48,99	€ 0,00	€ 1,05	€ 9,16	€ 0,00
Landschappen van allure ²⁾	€ 56,15	€ 53,90	€ 52,88	€ -0,96	€ 0,00	€ 1,98	€ 0,00
Brabant C / BHC ²⁾	€ 50,00	€ 35,00	€ 34,72	€ -12,40	€ 0,16	€ 12,50	€ 0,02
Sportplan 2016	€ 40,00	€ 38,40	€ 35,41	€ 2,99	€ 0,00		€ 0,00
Grote erfgoedcomplexen	€ 61,50	€ 39,00	€ 22,82	€ 5,33	€ 0,00	€ 10,85	€ 0,00
Appraatkosten 1e tranche	-	€ 7,44	€ 7,44	€ 0,00	€ 0,00		€ 0,00
Totaal 1e tranche	€ 278,85	€ 232,94	€ 202,26	€ -5,03	€ 1,20	€ 34,48	€ 0,02
Groen Ontwikkelingsfonds Brabant ⁴⁾	€ 240,00	€ 235,00	€ 152,41	€ 25,44	€ 1,65	€ 55,51	€ 0,00
Innovatiefonds Brabant ³⁾	€ 125,00	€ 125,00	€ -20,40	€ 0,00	€ 0,00	€ 145,40	€ 0,00
Energiefonds Brabant ³⁾	€ 60,00	€ 60,00	€ 3,10	€ 0,00	€ 0,00	€ 56,90	€ 0,00
Breedbandfonds Brabant/agenda digitalisering ⁷⁾	€ 50,00	€ 9,00	€ 1,01	€ -0,10	€ 2,50	€ 4,53	€ 1,07
Economische structuurversterking / digitalisering ⁷⁾		€ 20,00					€ 20,00
Energietransitie ⁷⁾ en ⁸⁾		€ 16,00			€ 8,00		€ 8,00
Blijftklimaat ⁷⁾		€ 5,00					€ 5,00
Appraatkosten 2e tranche	€ 19,00	€ 4,00	€ 1,20	€ 0,12	€ 1,20	€ 1,36	€ 0,12
Totaal 2e tranche	€ 494,00	€ 474,00	€ 137,31	€ 25,45	€ 13,35	€ 263,70	€ 34,19
Transitie agrofood	€ 15,00	€ 14,40	€ 9,40	€ 1,42	€ 1,01	€ 2,57	€ 0,00
Energietransitie ⁵⁾	€ 20,00	€ 19,20	€ 8,88	€ 4,61	€ 0,40	€ 4,83	€ 0,48
Energiezuinige woningen	€ 8,00	€ 7,70	€ 1,02	€ 4,92	€ 1,25	€ 0,51	€ 0,00
Ecologische structuurversterking	€ 50,00	€ 48,00	€ 7,00	€ 15,50	€ 25,50		€ 0,00
Delta programma	€ 30,00	€ 28,80	€ 28,80	€ 0,00	€ 0,00		€ 0,00
Economische structuurversterking ⁶⁾	€ 150,00	€ 144,00	€ 90,62	€ 14,98	€ 6,11	€ 21,90	€ 10,38
Cultuur en leefbaarheid	€ 20,00	€ 19,20	€ 8,97	€ 4,92	€ 3,64	€ 1,56	€ 0,10
Appraatkosten 3e tranche	-	€ 11,70	€ 8,78	€ 2,93	€ 0,00		€ 0,00
Totaal 3e tranche	€ 293,00	€ 293,00	€ 163,47	€ 49,28	€ 37,91	€ 31,37	€ 10,96

- 1) Exclusief Clean Tech fonds, deze is in 2013 betaald uit de algemene middelen. Restant € 9,4 miljoen is gealloceerd voor afdekking lening aan Biobasedfonds bij de BOM.
- 2) De negatieve realisatie is veroorzaakt door een lagere vaststelling van subsidies.
- "3) Bedragen zijn volledig gecommitteerd in de vorm van leningen aan de desbetreffende fondsen daarmee dus ook gealloceerd.
De bedragen die in de realisatie en ramingen zijn opgenomen hebben betrekking op de verliesvoorziening en dekking van de fondsmanagementkosten. In geval van Innovatiefonds is er een positief beleggingsresultaat gehaald in 2015 dat in 2016 is verantwoord."
- 4) Het gedeelte dat nog niet is opgenomen in realisatie en raming is geïnvesteerd in grond en dus gealloceerd totdat de grond wordt verkocht of ingezet als ruilgrond.
- 5) het deel dat gealloceerd is heeft voor € 3,5 miljoen betrekking op de afdekking van de garantstelling in het kader van Geothermie en € 1,1 mln. Participatiefonds Windmolenpark A16 en 0,23 mln. garantstelling Breda
- 6) het deel dat gealloceerd is heeft betrekking op de afdekking van de risico's m.b.t. verstrekte leningen aan (o.a.) MKB-Plusfonds, OneLogistics, HTSM, Photonica en MIT (€ 3,5 mln.)
- 7) Bij het bestuursakkoord 2019-2023 is € 41 miljoen verdeeld vanuit het Breedbandfonds/ digitalisering naar 3 programma's: Economische structuurversterking, Energie en Blijfklimaat
- 8) Met Statenvoorstel 59/19 is besloten om € 8 miljoen van de € 16 miljoen in te zetten voor het uitvoerings-programma Energie 2020-2023

9. Europese programma's

Inleiding

Wij willen optimaal en op een strategische manier gebruik blijven maken van de kansen die Europa ons biedt om provinciale beleidsdoelen te bereiken. De Europese Commissie stelt voor de programmaperiode 2014 - 2020 miljarden aan Europese middelen beschikbaar om de doelstellingen - die staan beschreven in de Europa 2020 strategie - te verwezenlijken.

Hebben we bereikt wat we wilden bereiken?

In de huidige Europese programmaperiode 2014 - 2020 stelt de Europese Commissie miljarden aan Europese middelen beschikbaar om de doelstellingen die staan beschreven in de Europa 2020 strategie te verwezenlijken en perfect aan sluiten bij onze provinciale doelstellingen.

Het zogenoemde multipliereffect van elke geïnvesteerde euro maken de Europese middelen tot belangrijke impuls gelden voor de provincie. De Europese middelen zijn een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven.

Om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van deze kansen die Europa ons biedt om de provinciale doelstellingen te bereiken zet de provincie Noord-Brabant sterk in op onderstaande instrumenten en zijn de voorbereidingen op de nieuwe Europese programmaperiode 2021-2027 reeds in volle gang.

- 1) Subsidie instrumenten (majeure programma's OPZuid, POP3, Interreg)
- 2) Bancaire instrumenten
- 3) Beleidsinstrumenten
- 4) Voorbereiding nieuwe programmaperiode 2021-2027

Hebben we daarvoor gedaan wat we wilden doen?

Ad1) Subsidie instrumenten

De provincie Noord-Brabant is betrokken bij de volgende Europese majeure programma's: als management Autoriteit van OPZuid, gemandateerd management Autoriteit voor POP3 en strategisch partner voor Interreg. Wij spelen gedurende de gehele programmaperiode 2014-2020 met uitloop tot 2023 een belangrijke rol bij het beheer, de vormgeving, uitvoering en lancering van de verschillende Europese programma's.

Hieronder een beknopt overzicht van de programma's met hun huidige doelstellingen.

• OPZuid

De Europese Unie stelt voor de periode 2014-2020 een bedrag van € 114 miljoen beschikbaar voor het OPZuid programma. Dit is een gezamenlijk programma voor de drie zuidelijke provincies.

Binnen het OPZuid richten we ons op verbetering van het regionale concurrentievermogen en de werkgelegenheid door middel van de speerpunten innovatiebevorderingen op basis van de "Smart Specialisation Strategy" RIS3 en de overgang naar een koolstofarme economie.

• INTERREG

Interreg zet in op "grensvervaging" en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Interreg A is gericht op grensoverschrijdende samenwerking met België, Duitsland, Frankrijk en Engeland en verwacht voor de periode 2014-2020 een bedrag van € 0 miljoen voor de vier Interreg A programma's te genereren.

De nadruk ligt hierbij op de thema's innovatie, duurzaamheid en grensoverschrijdend arbeidsmarktbeleid. De Interreg-programma's zijn een belangrijk instrument bij de verwezenlijking van de internationale ambities van Brabant.

- Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3)

De Europese Unie stelt voor de periode 2014-2020 voor het POP3 programma een bedrag van € 55,74 miljoen beschikbaar voor de provincie Noord-Brabant.

Het POP3 programma richt zich op verduurzaming en innovatie van de landbouw en de daarmee verbonden thema's zoals transitie agrofood, water, natuur, milieu en plattelandsontwikkeling. Innovatie vormt hier een rode draad in POP3 en richten ons op projecten die leiden tot daadwerkelijke transitie van de agrarische sector.

De provinciale cofinanciering is middels de 'Comply or Explain' gedachten gemacht aan de Europese middelen.

Ad) 2 Bancaire instrumenten

- Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI)

De aandelenkant van de MKB- plusfaciliteit is sinds eind augustus 2018 operationeel. Het Rijk (EZK/NIA), de EU (EIF) en de provincie Noord-Brabant kunnen sindsdien durfkapitaal verstrekken (aandelenparticipaties) aan Brabantse midden-, klein- en midcap bedrijven, die willen groeien en opschalen.

Daarnaast hebben Invest-NL (toen nog 'in opbouw') en de provincie op 14 maart 2019 een intentieverklaring ondertekend om samen een co-investeringsinstrument (leningenkant van de MKB-plusfaciliteit) op te zetten. Dit heeft eind 2019 geresulteerd in een concept samenwerkings-overeenkomst. De MKB-plusfaciliteit is ontworpen om private partijen over de streep te trekken om meer te investeren in veelbelovende innovatieve groei-bedrijven. De aandelenkant van de MKB-plusfaciliteit maakt o.a. gebruik van het Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSI).

Mijlpalen 2019:

In 2019 is gewerkt aan de eerste investering (aandelenparticipatie) in een Brabants MKB-bedrijf. De ondertekening van de deal is uiteindelijk niet meer in 2019 gerealiseerd, maar in januari 2020.

De leningenkant van de MKB-plusfaciliteit is op 16 januari 2020 van start gegaan met de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst tussen de provincie en Invest-NL.

Ad) 3 Beleidsinstrumenten

- Vanguard initiatief

Het Vanguard initiatief is een initiatief waarin ruim 35 Europese regio's samenwerken. Het initiatief is gericht op een "slimme" modernisering van de Europese maakindustrie (Smart Industries). Brabant participeert actief in dit Europese Samenwerkingsproject, gezien het grote belang van de Smart Industrie-agenda in onze regio. Brabant werkt hierbij nauw samen met een aantal andere provincies waaronder Gelderland, Overijssel, Limburg en Zeeland, het Rijk en regio's in Europa (waaronder: Vlaanderen en Baden Württemberg). Concreet is het initiatief gericht op:

a. Beleidsbeïnvloeding in Brussel, zodanig dat binnen en/of naast bestaande Europese fondsen, maar ook in regelgeving, hoge prioriteit wordt gegeven aan baanbrekende projecten op het gebied van Smart Industries, vooral ook na 2020. Resultaat is concrete ondersteuning vanuit de EC voor projecten waarin Brabant betrokken is.

b. Kennisdeling en samenwerking op het gebied van Smart-Industries met andere regio's ("brengen en halen"). Het is voor het Brabants bedrijfsleven wezenlijk om goed aangesloten te zijn op ontwikkelingen in andere, toonaangevende regio's binnen Europa, op het gebied van Smart Industries. Er zijn concrete samenwerkingsprojecten met Vlaanderen, Baden Württemberg en Lombardije opgestart. We zijn volledig aangesloten op het nieuwe Digital Europe Program en de ontwikkeling van European Digital Innovation Hubs.

Mijlpaal 2019:

Start van het project 3DPan-EU, waar we meewerken aan de ontwikkeling van een Europees platform waar alle relevante faciliteiten in Europa rondom 3D Printen samengebracht zijn.

- Monitoring Europese programma's

Jaarlijks monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met ERAC - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigden die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien dat vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 voor 3.229 projecten Europese subsidie is toegekend aan ontvangers in Brabant.

Ad) 4 Voorbereiding nieuwe programmaperiode 2021-2027

Nieuwe programmaperiode 2020-2027

In de aanloop naar de volgende programmaperiode staan de provincies aan de lat om samen met de steden, triple helix organisaties, kennisinstellingen en overige stakeholders te komen tot een integrale strategie op landsdelig niveau, uitmondend in een nieuwe RIS 3. Om deze gestalte te geven is in 2017 op initiatief van Brabant een werkgroep Cohesie Zuid in het leven geroepen en een eerste aanzet gemaakt om in 2019 tot een gedragen strategie te komen waarmee provincies, samen met gemeenten, het Rijk en triple helices gestuurd kan worden op de allocatie van middelen.

Mijlpaal 2019:

De in 2018 vastgestelde houtskoolschets voor de inzet van Europese Programma's in Zuid-Nederland is in 2019 uitgewerkt tot een concept Regionale Innovatie Strategie door middel van Slimme Specialisatie (RIS3). Een intensief traject van consultatie, in de vorm van interviews, themabijeenkomsten en besprekingen met een begeleidingsgroep borgt het draagvlak voor de 'strategische onderlegger' voor de programma's, die in 2020 daadwerkelijk opgesteld zullen worden.

Voor de nieuwe programmaperiode wordt de provinciale cofinanciering op een andere manier vormgegeven. Nu is een bedrag van 103 miljoen gereserveerd voor cofinanciering (voor de helft gefinancierd uit de investeringsagenda). Deze luxe hebben we in de toekomst niet meer. Voor cofinanciering zal beroep gedaan worden op de budgetten van afzonderlijke programma's. Hierdoor worden de programma's verleid om actief Europa op te zoeken bij het verwezenlijken van de Brabantse ambities.

Mijlpaal 2019:

In 2019 is begonnen met de voorbereiding over nieuwe vorm en invulling van Brabantse cofinanciering voor nieuwe Europese programmaperiode 2021-2027. In 2020 zal hierover duidelijkheid zijn.

Heeft het gekost wat het mocht kosten?

De Operationele programma's voor OP Zuid-Nederland (OP Zuid), Plattelands ontwikkelingsprogramma (POP3) en Interreg met hun doelstellingen dragen volledig bij aan de "het bestuursakkoord" met de daaronder vallende programma's, met het zwaartepunt op economie, landbouw en ecologie. Het Europese beleid kent een cyclus van 7 jaar. De huidige programmaperiode loopt van 2014 tot en met 2020. De beschikbare EU-middelen zijn bekend inclusief de percentages waarin ze als cofinanciering kunnen bijdragen aan ons provinciaal beleid en de verwachte kosten die zijn gemoeid voor de uitvoering van de programma's (zoals de afhandeling van de aanvragen en de monitoring). Bij de match van de provinciale cofinanciering aan de Europese middelen wordt het principe van comply-or-explain toegepast.

Programma's	Financiële Inzet Europese Programma's 2014-2020	Bijgestelde ambitie inzet Europese	Aanwezige dekking	Dekking toekomstige jaren
-------------	---	------------------------------------	-------------------	---------------------------

	programma's 2014-2020			
Op-Zuid	27	27	28	3
POP3	30	35	42	
Interreg A	34	25	21	
Uitvoering	12	16	16	
Totaal	103	103	107	3

10. Burgerjaarverslag

Inleiding

In het Burgerjaarverslag rapporteren wij over de kwaliteit van:

- a. de provinciale dienstverlening;
- b. de procedures op het vlak van burgerparticipatie.

Relatiebeheer

Bestuur

In het licht van de bestuurlijke vernieuwing werken we sinds een aantal jaren met ontwikkeldagen. Deze dagen voorzien in bestuurlijke ontmoeting, gezamenlijke visievorming en samen afspraken maken. Daarin werken we nauw samen met de gemeenten aan de programmering van o.a. mobiliteitsprojecten. De oplossingsrichting benaderen we gebiedsgericht en multimodaal en we hebben daarbij niet alleen oog voor het mobiliteitsvraagstuk. Als vervolg op de omgevingsvisie werken we aan een volgende stap om te komen tot gezamenlijke regionale mobiliteitsagenda's.

Naast de organisatie van regionale ontwikkeldagen hebben we ook op andere manieren ingezet op samenwerking met de vier regio's. Zo hebben we ons succesvol ingezet voor de gunning en uitvoering van Regio Deals. Verder wordt er vanuit de organisatie deelgenomen aan de regionale kringen van gemeentesecretarissen en is er een ontmoeting voor alle Brabantse gemeentesecretarissen georganiseerd tijdens de Dutch Design Week in Eindhoven.

Mobiliteit

Voor het meten van de kwaliteit van het openbaar vervoer en de waardering door de reiziger wordt jaarlijks de OV-klantbarometer uitgevoerd. Het gemiddelde klanttevredenheidscijfer over 2019 voor heel Brabant is 7,8 (was 7,7), ten opzichte van een landelijk cijfers van 7,8 (was 7,7). De cijfers van de concessiegebieden Zuidoost, West en Oost zijn respectievelijk 7,8 (was 7,6), 8,0 (was 7,8) en 7,6 (was 7,6).

In het kader van de uitwerking van de Stedelijke Agenda BrabantStad 2018-2022 is een gezamenlijke Werkagenda slimme en duurzame mobiliteit Brabant opgesteld samen met het Rijk en vijf grote steden in Brabant.

Op het gebied van gladheidsbestrijding en de afhandeling van calamiteiten op de provinciale wegen werken we intensief samen met Rijkswaterstaat (RWS). Zo besteden we de inkoop van strooizout en de vervanging van materieel gezamenlijk aan.

Via de Krachtenbundeling Minder Hinder en Slimme Mobiliteit zijn in het BO-MIRT met de minister en partners afspraken gemaakt over een gecoördineerde aanpak van het beperken van de hinder en inzet van slimme oplossingen en gedragsmaatregelen voor Zuid-Nederland.

Sociale Veerkracht

Het afgelopen jaar zijn de relaties met sociaal ondernemers verder versterkt via een verbreding van het ondersteuningsaanbod van Sterk Brabant en de toegang tot resultaatfinanciering in het Brabant Outcome Fund.

Betrokkenheid / participatie

Agrofood

In 2019 is de Voedsel1000 georganiseerd; een intensief proces met honderden Brabanders om tot nieuwe aanpak voor ons voedselsysteem te komen. Dit heeft in juni geresulteerd in het Voedselbesluit, 40 beslispunten gedragen door meer dan honderd betrokken Brabanders.

Natuur

In 2019 zijn de diverse belangengroepen uitgebreid betrokken bij de formulering van een nieuwe strategie voor bossen. Er is grote behoefte aan meer en betere bossen in Brabant om CO2 op te slaan, de kwaliteit van bodem en water te verbeteren, de gevolgen van de klimaatverandering het hoofd te bieden en de biodiversiteit te verbeteren. Daarover is met alle relevante partijen gesproken en zijn de betrokken overleggen en de Raad voor de leefomgeving geraadpleegd. De nieuwe bossenstrategie verscheen begin 2020.

De Impuls Groene Vrijwilligers is opgesteld samen met de intermediaire organisaties en behelst een aantal projecten (deels al in uitvoering) die de groep vrijwilligers vergroot (in aantal en diversiteit) en de professionaliteit bevordert. Groene vrijwilligers hebben een groot aandeel in het vergroten van de bewustwording van de waarde van natuur en in het beheer, onderhoud en monitoring van natuur.

Windenergie

Bij de realisatie van 100 MW aan windenergie in de A16-zone doen bewoners van de gemeenten Breda, Drimmelen, Moerdijk en Zundert op twee manieren mee. Ten eerste via het planproces om tot locaties voor de windmolens te komen. Ten tweede is een deel van de windmolens in lokaal eigendom, wat zorgt voor lokale investeringen in energieprojecten. We noemen dit de lokale participatie.

Door de vier A16-gemeenten en de provincie is in 2019 hard gewerkt aan de uitwerking van de lokale participatie. De lokale energieprojecten gaan grofweg over twee onderwerpen: energie besparen en energie schoon opwekken. Drie lokale energiestichtingen in Drimmelen, Moerdijk en Zundert, vier Bredase wijk- dorpsraden en de gemeenten helpen om de projecten verder te brengen. Het is de bedoeling dat iedereen aan de projecten kan meedoen. Op die manier versnellen de windmolens de lokale energietransitie langs de A16, de overgang van fossiele energie naar schone energie. Daarnaast wordt extra geïnvesteerd in direct omwonenden door de invoering van een Burenregeling en worden investeringen in het landschap gedaan.

Samen met de gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch verkent de provincie de mogelijkheden om grootschalig hernieuwbare energie op te wekken in de Lithse, Geffense, Rosmalense en Nulandse Polder. Er wordt daarbij een open participatief proces doorlopen met burgers, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders. In dat kader zijn op verschillende momenten meerdere bewonersavonden georganiseerd, is een Platform Wijk-Dorpsraden en een Klankbordgroep ingesteld. Er zijn thematische sessies georganiseerd en er is een omgevingsmanager actief om het contact met stakeholders en burgers te onderhouden.

Mobiliteit

Met het Brabants Mobiliteits Netwerk (BMN) worden er communities opgericht met o.a. burgers en werkgevers ter bevordering van de mobiliteit, zoals bijvoorbeeld bij het Paleiskwartier 's-Hertogenbosch. We stimuleren ook losse initiatieven zoals een hop-on / hop-off bus in de gemeente Heesch.

We werken nauw samen met overheden, kennisinstellingen en marktpartijen gericht op het delen van ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid. Op deze manier proberen we met betere plannen en uitvragen ontwikkelingen in de markt optimaal te benutten ten behoeve van een duurzaam wegenareaal, maar ook brengen we verschillende partijen met elkaar in contact.

We zijn gestart met de voorbereidingen van de 'Koers mobiliteit' als uitwerking van de omgevingsvisie voor het onderwerp mobiliteit. In dit traject gaan we de dialoog aan met Provinciale Staten, regio, gemeenten en experts.

Sport

De provincie ondersteunt in de acquisitie en organisatie van grote topsportevenementen in Brabant om meer economische effecten te bewerkstelligen en onze provincie inclusiever voor alle Brabanders te maken. In 2019 waren dit 12 topsportevenementen. Meest spraakmakend was het WK Handboogschieten dat van 10 tot 16 juni in 's-Hertogenbosch werd georganiseerd. In de week voorafgaand aan dit evenement vond het WK Para-Handboogschieten plaats. Rondom deze evenementen zijn er 138 side-events georganiseerd die in totaal 13.400 mensen in contact hebben gebracht met de handboogsport, waarvan 10.000 kinderen en 1600 mensen met een beperking.

Erfgoed

Via het tv-programma Goud van Brabant delen Brabanders bijzondere verhalen over ons Brabants erfgoed. Het proces om te komen tot het tv-programma is bijzonder: met het project Goud van Brabant brengen we mensen van jong tot oud met elkaar in gesprek over het heden, het verleden en de toekomst. We dagen creatieve mensen uit, van amateur tot professional, om verhalen over vroeger te verbeelden. Niet alleen grote verhalen over onze bestuurlijke of bevochten geschiedenis, ons religieus erfgoed of de innovaties in Brabant, maar juist ook de kleine, persoonlijke verhalen van Brabanders. Goud van Brabant is vanaf oktober 2019 te zien op Omroep Brabant.

GRUTS is een jongerenprogramma van de provincie Noord-Brabant waarin studenten (vmbo, mbo, hbo en wo) betrokken worden om mee te denken over nieuwe bestemmingen voor oude erfgoedlocaties of om ervaring op te doen bij erfgoedprojecten. In totaal zijn in 2019 65 stagiaires en starters bezig geweest voor erfgoed bijvoorbeeld op de locaties Dongecentrale, Fort Sabina Botenloods, Klooster Velp etc.

Sociale Inkopen

In 2019 is de proeftuin Sociaal Inkopen van start gegaan. Binnen deze proeftuin is verkend hoe we meer kunnen inkopen bij sociaal ondernemers. Na een brede werving, hebben een mooi aantal partijen meegedaan aan de serie van 6 kennissessies: Avans Hogeschool, gemeenten 's-Hertogenbosch, Oosterhout, Tilburg en Meijerijstad BIZOB (regionaal inkoop Zuidoost- en deels Noordoost-Brabant), Waterschap Brabantse Delta, WSD-groep en Adviespunt Social Return Platform³¹. Dit heeft geleid tot een animatie en digitale handreiking "inkopen met impact, de rem eraf" www.brabant.nl/sociaalinkopen.

Betrouwbaarheid / transparantie

Tot slot komt in deze paragraaf aan de orde of en in hoeverre de provincie zich een betrouwbare partner toont. Onderstaand worden per categorie de realisaties voor 2019 weergegeven en toegelicht.

Telefonische bereikbaarheid

Telefonische bereikbaarheid wordt onder meer gemeten aan de hand van het aantal geslaagde contactpogingen, dat wil zeggen het aantal binnen 30 seconden beantwoorde telefoongesprekken.

* De telefooncontacten via de mobiele telefoons zijn niet in deze cijfers meegenomen. Daarover zijn geen gegevens beschikbaar

Het aantal inkomende gesprekken is in 2019 gedaald met 4% en het aantal beschikbare agenten is gestegen met 14,5%. Daarnaast is de gemiddelde gespreksduur gestegen met 20,2%, wat een negatief effect heeft gehad van 1,6% op het aantal geslaagde contactpogingen.

Telefonische bereikbaarheid *

Geslaagde contact pogingen

2019	2018	2017
92,2%	93,8%	93,2%

Kwalitatief onderzoek ontvangst PH

Sinds 2017 meten wij de kwaliteit van ontvangst in het Provincie Huis. In dat onderzoek vragen wij onze bezoekers oordeel te geven op drie onderdelen: bezoeker parkeerplaats, de centrale hal en de ontvangst. De resultaten van het onderzoek in 2019 zijn weergegeven in de onderstaande tabel. Ter vergelijking zijn ook de cijfers uit 2018 weergegeven.

In 2019 hadden onze bezoekers, net zoals in de voorgaande jaren, hoge waardering voor ontvangst in het Provinciehuis.

Onderdeel onderzoek ontvangst PH	Cijfer 2019	Cijfer 2018	Belangrijkste opmerkingen / aanbevelingen
Bezoekersparkeerplaats	8,0	7,9	Onduidelijke aanduiding bezoekersparkeerplaatsen
De centrale hal	8,5	8,2	Geen fijne krukken, ongezellige hal
De ontvangst	8,5	8,7	Lekkere koffie zeer gastvrije ontvangst

Afhandeling subsidies

Subsidie is voor de provincie een belangrijk instrument om beleidsdoelen te realiseren.

Er wordt bijvoorbeeld subsidie verstrekt aan projecten en initiatieven op het gebied van verkeer en vervoer, economie en innovatie, landbouw, cultuur, natuur en milieu.

Subsidie kan veel vormen aannemen: de concrete invulling wordt steeds afgestemd op de concrete opgave en doelstellingen die de provincie op een bepaald beleidsterrein wil bereiken.

Nadere toelichting

Het overzicht heeft betrekking op subsidieaanvragen, meldingen, tussenrapportages en subsidievaststellingen.

Door steeds kritisch te zijn op tijdige afhandeling van subsidies en de inzet van voldoende capaciteit is het percentage van afhandeling binnen de termijn weer verder verbeterd ten opzichte van 2018.

Het streven voor 2019 was om minimaal 95% van de subsidiecases binnen de termijn af te handelen, deze doelstelling is niet gehaald. We leggen de prioriteit bij de afhandeling van subsidieaanvragen, zodat onze subsidieaanvragers tijdig duidelijkheid hebben en hun projecten kunnen starten. Het percentage van afhandeling van nieuwe subsidieaanvragen voldoet wel aan deze doelstelling (95,4%), echter het percentage afhandeling van de overige subsidiestukken blijft daaronder (90,5%).

Subsidies		2019	2018	2017
Aantal aanvragen		2.742	2.651	2.967
Binnen termijn		2.540 (93%)	2.422 (91%)	2.625 (88%)
	afgehandeld	2.170	2.039	2.212
	in behandeling	370	383	413
Buiten termijn		202 (7%)	229 (9%)	342 (12%)
	afgehandeld	133	182	294
	in behandeling	69	47	48

Afhandeling vergunningen, ontheffingen en goedgekeurde verklaringen

Door het verlenen dan wel onthouden van vergunningen reguleert de provincie het doen en laten binnen de verschillende beleidsterreinen op individueel niveau. Het betreft hier vergunningen, ontheffingen en meldingen waarbij het vergunningverleningsproces door de provinciale organisatie zelf wordt uitgevoerd, onder meer op het terrein van ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer.

Nadere toelichting

Afhandeling van vergunningen, meldingen en ontheffingen door de provincie was in 2019 minder tijdig dan afgelopen jaar. Nader onderzoek heeft uitgewezen dat de afhandeling van dossier weliswaar binnen de wettelijke termijnen gebeurt, maar dat de dossiers niet tijdig in het archiefsysteem worden afgewikkeld. In 2020 zullen wij onze processen op dit punt aanpassen zodat de sturing op tijdige archivering van de dossiers aangescherpt wordt.

Vergunningen

	2019	2018	2017
Aantal aanvragen	3.651	3.707	3.684
Binnen termijn	2.967 (81%)	3.273 (88%)	3.305 (90%)
afgehandeld	2.716	3.014	2.771
in behandeling	251	259	534
Buiten termijn	684 (19%)	434 (12%)	379 (10%)
afgehandeld	437	336	329
in behandeling	247	98	50

Afhandeling facturen

In onderstaand overzicht wordt weergegeven in hoeverre de provincie gedurende het afgelopen jaar de facturen binnen 20 dagen betaalde.

Nadere toelichting

In 2019 hebben we 93,7% van de facturen binnen de termijn van 20 dagen betaald. Daarmee hebben we onze streefwaarde gerealiseerd om 93% van de facturen tijdig te betalen. De gemiddelde betaaltermijn hebben we afgelopen jaren verbeterd tot minder dan 7 dagen in 2019.

Facturen

	2019	2018	2017
Aantal facturen	21.059	20.180	19.937
Betaald binnen de termijn	19.745 (93,7%)	18.781 (93%)	18.626 (93%)
Betaald buiten de termijn	1.314 (6,3%)	1.399 (7%)	1.301 (7%)
Gemiddelde betaaltermijn (in dagen)	6,78	9,05	10,92

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Het is mogelijk om bezwaar te maken tegen door de bestuursorganen van de provincie genomen besluiten. Daarnaast staat in een zeer beperkt aantal gevallen de mogelijkheid open om administratief beroep bij de provincie aan te tekenen tegen specifieke besluiten van andere bestuursorganen (o.a. gemeenten, waterschappen). De provincie Noord-Brabant werkt met een externe, onafhankelijke hoor- en adviescommissie (HAC). Bij de afhandeling van bezwaarschriften past de provincie 'mediation' toe. Dat wil zeggen, bij het in behandeling nemen van een bezwaarschrift wordt eerst

(telefonisch) contact met de bezwaarmaker gezocht om te onderzoeken of het geschil ook op een andere manier kan worden opgelost. Deze interventie leidt in circa 50% van de gevallen tot intrekking van het bezwaarschrift.

Nadere toelichting

Het aantal behandelde bezwaarschriften is nagenoeg gelijk aan de hoeveelheid van het voorgaande jaar. De succesvolle aanpak van bemiddeling is in 2019 wederom gecontinueerd. Er wordt standaard contact gelegd met partijen om te achterhalen welke belangen er spelen en of men samen op informele wijze tot een oplossing van het geschil kan komen. In 2019 werd na de inzet van een bemiddelingstraject circa 50% van het aantal bezwaren ingetrokken. Onze “passende aanpak” blijft succesvol en wordt dan ook voortgezet.

Bezwaar- en beroepschriften

Aantal bezwaar- en beroepschriften

Binnen termijn

afgehandeld

in behandeling

Buiten termijn

afgehandeld

in behandeling

2019	2018	2017
265	273	293
243 (92%)	252 (92%)	261 (89%)
184	184	208
59	68	53
22 (8%)	21 (8%)	32 (11%)
20	16	25
2	5	7

Jaarrekening 2019

Programmarekening met toelichting

Programmarekening met toelichting

De programmarekening met toelichting bestaat uit de rekening van lasten en baten waarin op productgroepniveau (het autorisatieniveau) de lasten en baten van de oorspronkelijke begroting, de begroting inclusief de door PS vastgestelde begrotingswijzigingen en de realisaties zijn opgenomen. De verschillen tussen begroting ná wijziging en de realisatie zoals vermeld in de blauw gearceerde kolommen, zijn toegelicht in de verschillenanalyse programmarekening. Deze verschillenanalyse is onderdeel van de Jaarrekening 2019, welke hier is opgenomen.

Overzicht van baten en lasten		Lasten 2019			Baten 2019			Saldo vóór	Saldo ná	Saldo gereali-
Bedragen x € 1.000		Begroting vóór wijziging	Begroting ná wijziging	realisatie	Begroting vóór wijziging	Begroting ná wijziging	realisatie	begrotingswij- zigingen	begrotingswij- zigingen	seerde lasten en baten
		a	b	c	d	e	f	d-/-a	e -/-b	f -/-c
01	Programma Bestuur									
01.01	Provinciebestuur	9.959	10.549	11.627	2	2	39	-9.957	-10.547	-11.587
01.02	Bestuurlijke samenwerking	3.104	3.517	2.987	0	165	210	-3.104	-3.351	-2.778
01.03	Interbestuurlijk toezicht	78	78	30	0	0	0	-78	-78	-30
	Organisatiekosten	7.080	6.578	7.831	0	0	251	-7.080	-6.578	-7.580
Totaal programma Bestuur		20.221	20.721	22.475	2	168	500	-20.218	-20.554	-21.974
02	Programma Ruimte									
02.01	Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaïek	28.251	6.320	14.863	10.449	1.205	25.344	-17.802	-5.115	10.480
02.02	Agrofood 2020; Brabant Quality	10.631	18.999	10.511	0	314	104	-10.631	-18.685	-10.407
	Organisatiekosten	10.257	11.009	13.166				-10.257	-11.009	-13.166
Totaal programma Ruimte		49.140	36.328	38.541	10.449	1.519	25.448	-38.691	-34.809	-13.093
03	Programma Natuur, water en milieu									

03.01	Water	29.192	39.404	35.185	3.800	4.968	5.403	-25.392	-34.437	-29.782
03.02	Milieu	38.920	49.488	38.930	2.163	9.304	6.721	-36.757	-40.184	-32.208
03.03	Natuur en landschap	72.858	72.745	64.928	3.211	3.026	2.680	-69.648	-69.721	-62.248
03.04	GOB	1.100	13.214	17.903	0	5.355	9.463	-1.100	-7.859	-8.440
	Organisatiekosten	14.853	14.932	14.732				-14.853	-14.932	-14.732
Totaal programma Natuur, water en milieu		156.923	189.783	171.678	9.174	22.653	24.267	-147.749	-167.131	-147.411
04	Programma Economie									
04.01	Algemeen economisch beleid	42.802	37.972	48.100	18.123	6.439	19.921	-24.679	-31.533	-28.179
04.02	Economisch programma Brabant	7.715	23.661	17.602	0	0	83	-7.715	-23.661	-17.518
04.04	Duurzame energie en energietransitie	4.087	11.333	11.664	181	631	794	-3.906	-10.702	-10.870
	Organisatiekosten	7.496	7.888	10.348			902	-7.496	-7.888	-9.446
Totaal programma Economie		62.099	80.855	87.713	18.304	7.071	21.701	-43.795	-73.784	-66.012
05	Programma mobiliteit									
05.01	Mobiliteit	109.670	106.718	106.602	29.206	44.345	45.211	-80.465	-62.373	-61.391
05.02	Openbaar vervoer	49.457	25.073	24.477	872	492	1.826	-48.585	-24.581	-22.652
05.03	Infrastructuur/ provinciale wegen	87.750	91.984	90.441	17.547	17.547	16.266	-70.203	-74.437	-74.175
	Organisatiekosten	15.871	17.251	16.896			38	-15.871	-17.251	-16.857

Totaal programma Mobiliteit

06

Programma Cultuur
en samenleving

06.01

Cultuur

06.02

Erfgoed

06.03

Sociale veerkracht

06.04

Sport

Organisatiekosten

Totaal programma Cultuur en
samenleving

262.748	241.026	238.416	47.625	62.384	63.341	-215.123	-178.642	-175.075
24.430	26.872	26.602	48	88	82	-24.382	-26.784	-26.520
19.762	29.935	29.832	679	799	833	-19.083	-29.137	-28.999
5.717	5.717	5.724	84	84	22	-5.633	-5.633	-5.703
3.899	4.974	4.941	0	0	0	-3.899	-4.974	-4.941
3.756	3.681	3.401				-3.756	-3.681	-3.401
57.563	71.179	70.501	811	971	937	-56.752	-70.208	-69.564

Algemeen financieel beleid

Algemene dekkingsmiddelen

- Heffing opcenten

motorrijtuigenbelasting

- Algemene uitkeringen

- Dividend

- Financieringsfunctie

- Overige algemene
dekkingsmiddelen

Overhead

0	0	0	257.000	257.000	259.370	257.000	257.000	259.370
0	0	0	252.136	258.187	258.637	252.136	258.187	258.637
0	0	0	31.031	37.854	38.029	31.031	37.854	38.029
10.499	6.096	6.335	66.272	102.629	105.405	55.773	96.532	99.071
0	0	97	10	20.808	42.682	10	20.808	42.585
57.628	68.287	63.322			215	-57.628	-68.287	-63.107

Stelposten (exclusief onvoorzien)	49.572	100	115	0	0		-49.572	-100	-115
Onvoorzien	1.308	1.308	0				-1.308	-1.308	0
	119.007	75.792	69.868	606.448	676.478	704.338	487.441	600.686	634.469
Bedrag van de heffing voor vennootschapsbelasting	0	0	0						
A: Totaal generaal van de lasten	727.700	715.683	699.192						
B: Totaal generaal van de baten				692.813	771.242	840.532			
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten (B -/- A)							-34.887	55.559	141.340
Toevoegingen aan reserves			Onttrekkingen aan reserves						
Vóór begrotingswijzigingen	Ná begrotingswijzigingen	Gerealiseerd	Vóór begrotingswijzigingen	Ná begrotingswijzigingen	Gerealiseerd	Saldo vóór begrotingswijzigingen	Saldo ná begrotingswijzigingen	Saldo gerealiseerd	
C: Toevoegingen aan reserves	327.091	600.769	617.293				-369.189	-691.120	-705.998
D: Onttrekkingen aan reserves				361.978	545.210	512.605	361.978	545.210	512.605
Saldo toevoegingen en onttrekkingen (D -/- C)							-34.887	55.559	141.340

Totaal generaal van de lasten + toevoegingen aan reserves (A+C)	1.054.790	1.316.452	1.316.484						
Totaal generaal van de baten + onttrekkingen aan reserves (B+D)				1.054.790	1.316.452	1.353.137			
				Geraamd resultaat			0	0	
				Gerealiseerd resultaat					36.652

Grondslagen voor resultaatbepaling en waardering

Algemene grondslagen

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de verordening ex artikel 216 Provinciewet waarin door provinciale staten de uitgangspunten voor het financiële beleid en de regels voor het financieel beheer en de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van baten en lasten van toepassing.

De jaarrekening geeft volgens de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten.

De jaarrekening en de toelichtingen geven getrouw, duidelijk en stelselmatig de baten en lasten van het begrotingsjaar, evenals het saldo ervan weer. De jaarrekening geeft tevens een getrouw, duidelijk en stelselmatig inzicht in de financiële positie aan het einde van het begrotingsjaar.

De begrotingscijfers bestaan uit de oorspronkelijke begroting en alle door Provinciale Staten vastgestelde begrotingswijzigingen betreffende het verslagjaar.

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende onderdeel anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

De baten en lasten worden tenzij anders vermeld, toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

De lasten als gevolg van voorlopige subsidie toekenningen worden genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking), tenzij:

- a. De hoogte van de subsidie expliciet is verbonden aan de te leveren prestaties (p x q subsidies), voorbeeld hiervan is een vast bedrag aan subsidie per aangelegd bushokje;
- b. De subsidie op basis van de subsidiebeschikking expliciet toe te rekenen is aan volgende begrotingsjaren (bijvoorbeeld (1) een subsidie cultuur toegekend in 2019, maar voor exploitatiejaar 2020.
- c. Per balansdatum reeds een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van de eventueel terug te vorderen subsidie (dit corrigeren op de last). Dan wordt een vordering te opgenomen in de jaarverslaggeving (inclusief correctie op de lasten) indien op een betrouwbare wijze kan worden ingeschat welk deel van de toegekende subsidies zal worden ingetrokken dan wel lager zal worden vastgesteld. Indien blijkt dat dit bijvoorbeeld op basis van de afgelopen jaren geen constant beeld oplevert en derhalve geen betrouwbare inschatting gemaakt kan worden, dan wordt de vordering uit voorzichtigheid nog niet verantwoord.

In januari 2019 heeft de Commissie BBV de handreiking “Verantwoorden van subsidies” gepubliceerd. In de handreiking gaat de Commissie BBV in op de vraag wanneer de subsidie als last bij de subsidiegever en als bate bij de subsidieontvanger dient te worden verantwoord.

In de handreiking geeft de Commissie BBV aan dat de verwerkingswijze afhangt van het type subsidie en de gestelde voorwaarden, waarbij de Commissie BBV - bij voorwaardelijke subsidieverstrekingen (exploitatie- en investeringssubsidies) – aangeeft dat de subsidielast op basis van toerekeningsbeginsel verantwoord dient te worden. Dit betekent dat de subsidielast (gedeeltelijk) verantwoord dient te worden in het jaar waarin door de subsidieontvanger de prestatie (waarvoor de subsidie voor is verstrekt) is geleverd en (gedeeltelijk) aan de gestelde voorwaarden is voldaan.

Zoals hierboven toegelicht, zijn de verstrekte (voorwaardelijke exploitatie- en investerings)subsidies in de jaarrekening 2019 van de provincie Noord-Brabant verantwoord op basis van het voorzichtigheidsprincipe. Deze verwerkingswijze wijkt derhalve af van de verwerkingswijze zoals opgenomen in de handreiking “Verantwoorden van subsidies” d.d. 21 januari 2019 van de Commissie BBV.

Over de handreiking is in 2019 en 2020 door BZK, de accountants en de provincies uitgebreid overleg gevoerd dat moet leiden tot een aanpassing van de regelgeving die naar verwachting voorjaar 2020

gepubliceerd wordt en in werking zal treden met ingang van begrotingsjaar 2021. Tot dat moment kan nog de huidige methodiek van verantwoording van subsidies worden toegepast zoals BZK in de decembercirculaire van het provinciefonds 2019 heeft aangegeven

Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Dividenden zijn verantwoord in het jaar waarin het besluit tot toekenning van het dividend door de algemene vergadering van de vennootschap is genomen.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden, overlopende vakantiegeld- en verlofaanspraken en dergelijke.

Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen.

Uitgaven ten laste van bestemmingsreserves worden op de exploitatie verantwoord, uitgaven ten laste van voorzieningen worden direct ten laste van de desbetreffende balanspost gebracht. Toevoegingen aan en bijdragen van reserves worden verantwoord bij de resultaatsbestemming. De toevoeging aan en vrijval van voorzieningen wordt in de rekening van baten en lasten verantwoord.

Investerings- en afschrijvingen (uitwerking financiële verordening art 6)

Aan investeringen worden geen indirecte kosten (overhead) c.q. rente toegerekend.

Kosten voor onderzoek en ontwikkeling worden niet geactiveerd.

Bijdragen aan investeringen van derden worden niet geactiveerd. Investeringsbijdragen van de provincie aan gemeenten en andere instellingen worden niet geactiveerd maar ineens ten laste van de exploitatie gebracht conform het besluit van PS bij Voorjaarsnota 2010.

Het schuiven van exploitatielasten naar investeringsuitgaven die worden geactiveerd op de balans (en visa versa) is louter mogelijk als externe wet- en regelgeving dit voorschrijven en is niet bedoeld voor het vergroten van de begrotingsruimte en/of horizonruimte.

Vaste activa

De vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht; in die gevallen wordt op het saldo afgeschreven.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs c.q. de vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen.

De obligaties worden gewaardeerd tegen nominale waarde omdat ze aangehouden worden tot einde looptijd. Wat bij aankoop meer (of minder) wordt betaald wordt als agio (of disagio) geactiveerd en afgeschreven over de looptijd van de betreffende obligaties.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investeringen in mindering gebracht. Afschrijvingen geschieden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar.

Een actief dat buiten gebruik wordt gesteld, wordt op het moment van buitengebruikstelling voor de resterende boekwaarde afgeschreven.

Tot en met 2014 was binnen de investeringen in materiële vaste activa voor het merendeel van de investeringen sprake van de lineaire afschrijvingsmethodiek. Voor enkele investeringen gold een

afwijkende afschrijving op basis van annuïteiten. Omwille van de eenvoud en de eenduidigheid is bij burap 2015/begroting 2016 besloten om voor alle investeringen de lineaire afschrijvingsmethode te hanteren. De met deze keuze samenhangende meerjarig financiële budgettaire neutrale effecten zijn in de begroting 2015 e.v. verwerkt.

Afschrijvingsbeleid

De materiële vaste activa met economisch nut en de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden afgeschreven rekening houdend met de actuele regelgeving en overeenkomstig de normen gangbaar in het maatschappelijk verkeer.

De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 25 jaar : bedrijfsgebouwen
- b. 25 jaar : vervoermiddelen
- c. 15 jaar: machines apparaten en installaties;
- d. 15 jaar: meubilair.

Activa met economisch nut en een verkrijgingsprijs van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 15 jaar wegen
- b. 15 jaar infra-projecten.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten), de jaarlijkse aflossingen, afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen.

Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid op de boekwaarde in mindering gebracht.

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats.

Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, NV Delta Nutsbedrijf, NV Eindhoven Airport, BV Agro& CO kapitaalfonds, BV TOM, CV TOM, OLSP vastgoed BV en GOB. De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Verstrekte leningen zijn opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Flottende activa

De voorraden worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde.

De onderhanden werken grondexploitatie zijn opgenomen tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met de opbrengst wegens verkopen. Indien de boekwaarde de marktwaarde van de grond overschrijdt, wordt een afwaardering naar de lagere marktwaarde verantwoord/wordt een voorziening voor het verwachte negatieve resultaat getroffen.

De overige uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar (obligaties) worden gewaardeerd tegen nominale waarde of duurzaam lagere waarde. De nominale waarde van de beleggingsportefeuille wordt bepaald door de aflossingsbedragen van de obligaties zoals deze na afloop van betreffende looptijd van de effecten plaatsvinden.

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De voorziening wordt op peil gehouden door een jaarlijkse schatting van oninbaarheid.

De liquide middelen worden tegen nominale waarde opgenomen.
De overlopende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.
Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Vaste passiva

De reserves zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Toevoegingen en onttrekkingen vinden plaats op basis van besluiten van Provinciale Staten en geschieden altijd in het kader van resultaatbestemming.
De voorzieningen zijn met uitzondering van de voorziening APPA en de risicovoorziening algemeen, gewaardeerd op het nominale bedrag van de daaraan ten grondslag liggende verplichtingen c.q. de voorziene verliezen.
De voorziening APPA en risicovoorziening algemeen zijn opgenomen tegen contante waarde.
De vaste schulden, schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer, worden gewaardeerd tegen de nominale waarde minus de aflossingen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Borg- en Garantstellingen: Voor zover leningen door de provincie gewaarborgd zijn, is onder aan de balans (buiten de balanstelling) het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen.

Waarderingsgrondslagen en gevolgen coronavirus

De waarderingsgrondslagen van de provincie blijven onverkort van toepassing en behoeven - tegen de achtergrond van de gevolgen van het coronavirus op het toekomstig functioneren van de provincie - niet te worden aangepast. M.a.w. de continuïteit van de provincie blijft gewaarborgd. (zie ook de toelichting op de balans; gebeurtenissen ná balansdatum)

Balans per 31 december 2019

Balans per 31 december 2019

Bedragen x €1.000

Activa	per 31-12- 2019	per 31-12- 2018	Passiva	per 31-12- 2019	per 31-12- 2018
Vaste activa			Vaste passiva		
Immaterieel			Eigen vermogen		
-Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio	6.301	29.714	-Algemene reserve	282.640	254.494
Materieel			-Bestemmingsreserves	3.463.607	3.365.589
-Investerings met economisch nut	75.762	69.164	-Gerealiseerd resultaat	36.652	21.475
-Investerings met maatschappelijk nut	370.306	359.624			
Financieel			Voorzieningen	53.153	67.288
-Kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	62.949	48.882			
-Verstrekte geldleningen	1.800.769	1.887.318	Vaste schulden	9.851	16.883
-Uitzettingen met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	793.074	1.482.441			
Overige financiële vaste activa	81.167	85.396			
Totaal vaste activa	3.190.329	3.962.539	Totaal vaste passiva	3.845.903	3.725.730
Vlottende activa			Vlottende passiva		
Voorraden	129.400	140.104	Overige schulden	179.889	226.650
Uitzettingen met een rentetypische looptijd <= 1 jaar	1.183.928	422.187			
			Overlopende passiva	612.971	711.121
Kas- en banksaldi	51	65			
Overlopende activa	135.056	138.607			
Totaal vlottende activa	1.448.434	700.963	Totaal vlottende passiva	792.860	937.772
Totaal Activa	4.638.763	4.663.501	Totaal Passiva	4.638.763	4.663.501
Recht op verliescompensatie krachtens de wet vennootschapsbelasting	0	0	borg- en garantstellingen	88.664	123.504

Toelichting op de balans per 31 december 2019

Aansluiting met de balans per 31 december 2018

ACTIVA

Dit betreft:

- Vaste activa
- Vlottende activa

Vaste activa

Dit betreft

- Immateriële vaste activa
- Materiële vaste activa
- Financiële vaste activa

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs c.q. de vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen.

	Bedragen in €	
	Boekwaarde per 31 dec 18	Boekwaarde per 31 dec 19
Betaalde agio obligaties	29.713.876	
Vermeerderingen		3.821.745
Verminderingen a.g.v. aankoop		-21.245.604
Afschrijving in 2019		-5.988.532
Boekwaarde per 31 dec 19		<u>6.301.485</u>

De opbrengst van de verkoop Essent is onder andere uitgezet in obligaties.

De obligaties worden gewaardeerd tegen nominale waarde omdat ze aangehouden worden tot einde looptijd. Wat bij aankoop meer (of minder) wordt betaald wordt als agio (of disagio) geactiveerd en afgeschreven over de looptijd van de betreffende obligaties.

Materiële vaste activa

De Materiële vaste activa worden onderscheiden in:

- Materiële vaste activa: investeringen met economisch nut
- Materiële vaste activa: investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut

De materiële vaste activa met economisch nut zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investeringen in mindering gebracht.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs.

Het verloop van de materiële vaste activa is als volgt:

	Boekwaarde per 31 dec 18	Investering in 2019	Afschrijving in 2019	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Bedragen in Boekwaarde per 31 dec
<i>Economisch nut</i>					
Bedrijfsgebouwen	63.616.894	343.509	5.531.673	0	58.428.7
Vervoermiddelen	0		0	0	
Machines, apparaten en installaties	4.493.972	2.445.735	757.772	0	6.181.9
Overige materiële vaste activa	14.954	0	14.954	0	
Gronden ontwikkelbedrijf*	1.038.356	27.120.495	0	0	28.158.8
*In mindering gebrachte voorziening					-17.007.5
Totaal economisch nut	69.164.175	29.909.739	6.304.399	0	75.761.9
<i>Maatschappelijk nut investeringen van vóór 2017</i>					
Grond, weg en waterbouwkundige werken	249.559.393		37.236.328	0	212.323.0
<i>Maatschappelijk nut nieuwe investeringen vanaf 2017</i>					
Grond, weg en waterbouwkundige werken	110.064.744	55.549.483	7.631.396	16.494.278	157.982.8
Totaal maatsch.nut	359.624.137	55.549.483	44.867.724	16.494.278	370.305.8
Totaal	428.788.312	85.459.222	51.172.123	16.494.278	446.067.8

Voor een gedetailleerd overzicht van de investeringen met economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut wordt verwezen naar de bijlage 2 van de bijlagenbundel op blz 6.

*Op de boekwaarde van de gronden ontwikkelbedrijf is ultimo 2019 een voorziening van € 17.007.527 in mindering gebracht.

Voor een gedetailleerd overzicht van deze investeringen met economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut wordt verwezen naar de bijlage 2 van de bijlagenbundel op blz 6. De specificatie van de investeringen 2019 is als volgt:

Investerings en desinvesteringen met economisch nut	€
<i>Bedrijfsgebouwen</i>	
Provinciehuis	142.723
Renovatie Noordbrabants Museum	
Steunpunten	200.786
<i>Machines apparaten en installaties</i>	
Materieel provinciale wegen	154.378
ICT en automatisering	2.291.357
Gronden ontwikkelbedrijf	27.120.495
Totaal investeringen met economisch nut	29.909.739
<i>Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut</i>	€
<i>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</i>	
Wegeninvesteringen	54.542.282
N261	60.475
Komomleidingen	946.726
Tot.inv.openb.ruimte met mij nut	55.549.483
Tot. investeringen in materiële vaste activa	85.459.222

Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Het verloop van de kapitaalverstrekking aan deelnemingen is als volgt weer te geven:

	Boekwaarde per 31 dec 18	Toename in 2019	Verminderings in 2019	Bedragen in € Boekwaarde per 31 dec 19
Kapitaalverstrekkings aan deelnemings	73.037.725	5.071.442	4.500.000	73.609.167
Afvoorziening deelnemings	-24.156.049		13.496.245	-10.659.804
	48.881.676			62.949.363

De kapitaalverstrekkings aan de deelnemings zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats.

Uitzondering hierop zijn de deelnemings NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, NV Delta Nutsbedrijf, NV Eindhoven Airport, BV Agro& CO kapitaalfonds, BV TOM, CV TOM, OLSP vastgoed BV en GOB. De kapitaalverstrekking aan deze deelnemings is op € 0 gewaardeerd.

Een gedetailleerd overzicht van de deelnemingen is opgenomen in bijlage 3a.

De mutaties in 2019 hebben betrekking op de fusie tussen OLSP Vastgoed en Pivot Park Holding.

Daarnaast is de achtergestelde lening geheel omgezet in agio, waardoor er de financiële positie van OLSP is versterkt. De verlaging van de voorziening heeft met name betrekking op de afdekking van de risico's met betrekking van Ruimte voor Ruimte II CV. Die naar verwachting een positief resultaat gaat halen in 2032.

Uit 2019 is op de boekwaarde van de kapitaalverstrekking aan deelnemingen een voorziening ad € 10.659.804 in mindering gebracht.

Verstrekte geldleningen

Een gedetailleerd totaaloverzicht van de door de provincie verstrekte geldleningen is opgenomen in bijlage 3b van de bijlagenbundel.

Leningen aan openbare lichamen

Het betreft leningen aan gemeenten en waterschappen in andere provincies, waar de provincie Noord-Brabant geen toezicht op houdt.

Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Bedragen in €			
	Boekwaarde per 31 dec 18	Toename in 2019	Verminderings in 2019	Boekwaarde per 31 dec 19
Leningen aan openbare lichamen	1.343.888.682	10.395.599	32.351.116	1.321.933.166
Af voorziening *	-3.700.000			-3.700.000
	<u>1.340.188.682</u>			<u>1.318.233.166</u>

Gedurende 2019 heeft de provincie alleen leningen verstrekt aan gemeenten in Noord – Brabant ter uitoefening van de publieke taak voor € 10.395.599.

Op deze leningen is ultimo 2019 een voorziening van € 3.700.000 in mindering gebracht. Een specificatie is opgenomen in de bijlagenbundel op blz. 29 t/m 31.

Verstrekte leningen aan deelnemingen

Het verloop van de leningen aan deelnemingen is als volgt weer te geven:

	Bedragen in €				
	Boekwaarde per 31 dec 18	Toename in 2019	Verminderings in 2019	oninbaar	Boekwaarde per 31 dec 19
Leningen aan deelnemingen	376.146.795	11.053.005	122.442.141	3.000.000	261.757.659
Af voorziening *	-17.219.694				-6.561.394
	<u>358.927.101</u>				<u>255.196.264</u>

In 2019 heeft de provincie € 11.053.005 aan leningen verstrekt aan de deelnemingen van BOM spin-off-fonds, Pivotpark, Green Chemistry Campus, TOM via het ontwikkelbedrijf, High-Tech xl, Rockstart en Brabant Start up fonds.

Een specificatie van deze leningen is opgenomen in de bijlagenbundel op blz 27.

Op de leningen aan deelnemingen is ultimo 2019 in totaal een bedrag van € 7.214.189 in mindering gebracht omdat wordt ingeschat dat dit bedrag niet meer zal worden terugontvangen.

De verminderings ad € 122.442.141 betreffen de aflossingen op de leningen aan Vordering Enexis (€ 107,9 miljoen), Pivotpark (restant lening omgezet in agio), BOM-spin-off, NV Monumentenfonds,

Breedbandfonds en aan deelnemingen ontwikkelbedrijf, zoals Tuinbouwontwikkelingsmaatschappij (TOM) en Businesspark Aviolanda.

In 2015 heeft de provincie hybride leningen verstrekt aan de NWB Bank (€ 50 miljoen) en aan de BNG Bank (€ 100 miljoen). Door het hybride karakter dragen deze leningen bij aan het risicodragend vermogen van deze banken. De NWB Bank en de BNG Bank moesten daartoe overgaan vanwege aangekondigde aanscherping van de vermogensseisen voor banken door de toezichthouder Europese Centrale Bank. De NWB Bank en de BNG Bank hebben een belangrijke rol in de financiering van de publieke sector in Nederland. Vandaar dat Provinciale Staten hebben ingestemd met deze leningen. Ook andere provincies en gemeenten hebben deelgenomen in deze leningen. De provincie Noord-Brabant is aandeelhouder van beide banken.

In 2016 heeft de provincie in aanvulling op de twee leningen nog een volgende hybride lening verstrekt aan de BNG Bank van € 49,8 miljoen. Bij deze lening hebben Provinciale Staten eveneens expliciete instemming gegeven.

De hybride leningen zijn perpetuele leningen en kennen een relatief hoge rentevergoeding.

De belangrijkste risico's van deze hybride leningen zijn de eeuwigdurende looptijd, de achterstelling ten opzichte van andere leningen, de verplichting dat de beide banken op de hoofdsom naar rato zullen afschrijven als de kern-kapitaal ratio onder de 5,125% solvabiliteit zakt (72,5% voor de NWB Bank en 38% voor de BNG Bank ultimo 2018), een kans op afschrijving op last van de toezichthouder met overeenkomstig lagere rentebetalingen tot gevolg.

De NWB Bank heeft als leningnemer het recht om de lening op de eerste renteherzieningsdatum na tien jaar af te lossen tegen nominale waarde. Tot dat moment is sprake van een niet-beursgenoteerde onderhandse lening met een beperkte handelbaarheid die tegen nominale waarde wordt gewaardeerd op onze balans.

BNG Bank heeft als leningnemer het recht om beide leningen op de eerste renteherzieningsdatum na 5,5 jaar af te lossen tegen de nominale waarde. Indien de bank niet aflost hebben de leninggevers dan als alternatief de mogelijkheid om een beursnotering voor de leningen aan te vragen. Tot dat moment is ook bij deze leningen sprake van niet-beursgenoteerde onderhandse leningen met een beperkte handelbaarheid die tegen nominale waarde worden gewaardeerd op onze balans.

Leningen aan overige verbonden partijen

Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Boekwaarde per 31 dec 18	Toename in 2019	Verminderings in 2019	Bedragen in € oninbaar	Boekwaarde per 31 dec 19
Leningen aan overige verbonden partijen	84.666.370	21.000.000	173.534	15.208	105.477.628
Af voorziening *	-6.426.426				0
	<u>78.239.944</u>				<u>105.477.628</u>

De toename van de verstrekte geldleningen ad € 21.000.000 betreft de leningen aan het Energiefonds en het Innovatiefonds. De verminderings betreffen de aflossingen op de Biobased lening PWP water en de lening ten behoeve van Bio-Connection.

Een specificatie van deze verstrekte leningen is opgenomen in de bijlagenbundel op blz. 27.

Overige verstrekte langlopende leningen

Het verloop van deze leningen is als volgt:

	Boekwaarde per 31 dec 18	Verstrekt in 2019	aflossing in in 2019	oninbaar	Bedragen in € Boekwaarde per 31 dec 19
Overige langlopende leningen	113.376.054	19.265.375	7.268.178	674.833	124.698.419
Af voorziening *	-3.414.120				-2.836.287
	<u>109.961.934</u>				<u>121.862.131</u>

Door de provincie is in 2019 voor € 19.265.375 aan overige leningen verstrekt aan diverse partijen, o.a. € 10.112.830 aan het ministerie van defensie (maximaal € 22 miljoen, excl. Rente) voor het motorenonderhoud van de F35 op Logistiekcentrum Woensdrecht (LCW). Op de leningen is ultimo 2019 € 7.268.178 afgelost en een bedrag van € 674.833 is als oninbaar beschouwd, veelal als gevolg van een faillissement. Daarnaast is een voorziening tot bedrag van € 2.836.287 in mindering gebracht, omdat wordt ingeschat dat de kans groot is dat dit bedrag niet of deels niet wordt terugbetaald.

Uitzettingen in de Rijks schatkist met een rentetypische looptijd >=1 jaar

In 2013 heeft de provincie in het kader van partieel schatkistbankieren € 340.700.000 uitgezet bij de het ministerie van Financiën met looptijden tussen 11 en 16 jaar volgens onderstaande tabel. Deze uitzettingen zijn in onderstaande tabel gespecificeerd en zijn in 2019 niet gewijzigd

Bedrag x € 1 miljoen	vervaldatum	Rente
100,0	7-8-2024	2,15%
25,0	7-8-2025	2,22%
21,0	7-8-2026	2,28%
21,2	9-8-2027	2,34%
54,0	4-10-2028	2,60%
119,5	4-10-2029	2,63%
<u>340,7</u>		

Overige specificatie uitzettingen met een rentetypische looptijd >=1 jaar

	Bedragen in €		
Omschrijving	Boekwaarde per 31 dec 18	Vermeerderingen/ verminderingen in het dienstjaar	Boekwaarde per 31 dec 19
Stand obligaties	1.123.594.000	-681.004.000	442.590.000
Zerobond	2.065.215	0	2.065.215
Participaties	1.765.517	-1.330.517	435.000
PPS-A59 - financiering beschikbaarheid	14.316.552	-7.032.677	7.283.875
	<u>1.141.741.284</u>	<u>-689.367.194</u>	<u>452.374.090</u>

Het grootste deel van de uitzettingen met een looptijd groter of gelijk aan 1 jaar betreft uitzettingen uit de verkoopopbrengst van Essent.

Het gaat hierbij om obligaties die bij aankoop voldoen aan de volgende criteria:

1. gerenommeerde financiële instellingen binnen de EER (Europese Economische Ruimte) met minimaal een AA-minus rating waarvan het land minimaal een AA rating heeft;
2. Europese centrale overheden binnen de EER (staatspapier) met minimaal een AA-minus rating;
3. financiële instellingen binnen het EURO gebied waarvoor overheden binnen de EER een staatsgarantie hebben afgegeven waardoor de rating minimaal AA-minus bedraagt;
4. leningen met extra zekerheid (covered bonds) met minimaal een AA-minus rating van financiële instellingen binnen landen in de EER met minimaal een AA rating;
5. alle stukken genoteerd in euro.

In 2019 zijn er obligaties verkocht (€ 853 miljoen) en aangekocht (€ 172 miljoen) binnen de wettelijke toegestane regels (geen looptijdverlenging), zodat er extra rendement wordt gerealiseerd via boekwinsten en rente-inkomsten. Het effect daarvan was per saldo € 11,5 miljoen positief over de periode 2019 t/m 2028.

De verdeling van de obligaties over de landen en financiële instellingen is :

Debiteur	€	percentage
Nordea Bank (Zweden)	97.200.000	21,96%
Rabobank (Nederland)	94.190.000	21,28%
Pohjola Bank (Finland)	52.000.000	11,75%
Allianz (Duitsland)	50.900.000	11,50%
HSBC (Verenigd Koninkrijk)	46.400.000	10,48%
Svenska handelsbanken (zweden)	40.000.000	9,04%
Swedbank (Zweden)	18.000.000	4,07%
Compagnie de Financement Foncier (Frankrijk)	16.400.000	3,71%
DNB Bank ASA (Noorwegen)	12.500.000	2,82%
Dexia (België)	10.000.000	2,26%
Bank Nederlandse gemeenten (Nederland)	5.000.000	1,13%
	442.590.000	100,00%

Alle uitzettingen voldoen aan de voorwaarden (ratingeisen) zoals hiervoor geformuleerd.

Het totaal van deze uitzettingen is verdeeld over twee portefeuilles, te weten: de immunisatieportefeuille met een nominale waarde van € 352.065.000 (ultimo 2018: € 952.784.000) en de investeringsagenda-portefeuille met een nominale waarde van € 90.525.000 (was eind 2018: € 180.810.000).

Het gemiddelde rendement van de obligatieportefeuilles bedroeg in 2019 voor de immunisatieportefeuille: 6,68% (2018: 5,05%) en voor de investeringsagendaportefeuille: 1,56% (2018: 2,44%).

b Oikocredit

Verder bestaan de uitzettingen nog uit de participatie oikocredit ad € 435.000 en de bijbehorende Zerobond ad€ 2.065.215. Deze uitzettingen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en samen vormen ze het nominaal bedrag van de zerobond.

c Beschikbaarheid A59

Voor de beschikbaarheid van de A-59 heeft de provincie € 7.283.875 als financieel vast actief op de balans opgenomen.

Overige financiële vaste activa

Sloopvergoedingen	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Sloopvergoedingen beëindiging veehouderijen	55.081.682	51.115.456
Vorderingen Ruimte voor Ruimte	30.314.390	30.051.711
Totaal Sloopvergoedingen	85.396.072	81.167.167

De sloopvergoedingen in het kader van de Regeling Beëindiging Veehouderijen tweede tranche worden tot de financiële vaste activa gerekend.

In 2019 zijn 119 titels verkocht, wat tot een inkomst heeft geleid van € 9,1 miljoen. Aan gemeenten is € 5,4 miljoen afgedragen. Daarnaast zijn er nog inkomsten (borgstellingsprovisie) en uitgaven en inkomsten geweest in het kader van de sanering MOB complexen. Per saldo bedraagt de afname € 4,2 miljoen. Daarnaast is besloten dat in het kader van de Ruimte voor Ruimte regeling verbreed via de Vervolgsamenwerkingsovereenkomst (SOK2) 600 kavels zullen worden ontwikkeld om de kosten terug te verdienen voor:

Sloopvergoedingen	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Sanering voormalige MOB-complexen ¹ (max. € 22,5 mln)	12.359.153	12.096.474
Sloop SOBB ² (max. € 9 mln.)	4.512.591	4.512.591
Sanering glastuinbouwbedrijven (max. € 13,0 mln)	10.609.655	10.609.655
Verplaatsing en sloopkosten Kuipers Kip	2.832.993	2.832.993
Totaal Sloopvergoedingen	30.314.392	30.051.713

¹ MOB = Militair mobilisatie complex

² SOBB = Sloop overtollige bebouwing buitengebied

Het risico van het mogelijk niet terugverdienen van de sloopvergoedingen als volgt te formuleren:

Vanaf 2016 is de provincie 100% aandeelhouder van Ruimte voor Ruimte Beheer BV. Er is een nieuwe businesscase voor de jaren 2016 t/m 2031 opgesteld. Op basis van de laatste GREX (2019Q4) is het verwachte positieve resultaat € 5,9 miljoen in 2032. Dat betekent dat alle sloopvergoedingen worden terugverdiend, al het geïnvesteerde kapitaal plus € 5,9 miljoen.

Voor het dekken van eventuele risico's die wij nu nog niet kunnen voorzien is in de risicoreserve een bedrag van € 5 miljoen beschikbaar.

Vlottende activa

Vorraden

De voorraden zijn als volgt te specificeren:

Grond en hulpstoffen natuurgronden

Dit betreft de voorraad gronden EHS en Lente-akkoordprojecten ad € 66.542.002.

Onderhanden werk

De voorraden onderhanden werk vallen uiteen in bouwgronden in exploitatie en overige.

Van de voorraad onderhanden werk-Bouwgronden in exploitatie kan het volgende verloop-overzicht worden gegeven:

Complexnaam	Boekwaarde per 1-1-2019	Voorziening per 1-1-2019	Vormin- dering	Boekwaarde per 31-12-2019	Voorziening per 31-12-2019	Balanawaarde per 31-12-2019	Nag te maken kosten	Nag te realiseren opbrengsten	Gesamd resultaat nominaal	Gesamd reële waarde
Ruimte voor Ruimte										
Heeswijk-Dinther, project loobroek	2.28.663	4.551		233.214		233.214	0	835.673	602.459	602.459
Aarle Ristel, Opstal 6	6.59.967	1.081	10.389	650.659		650.659		650.659	0	0
Ulicoten, Dorpsstraat 4 en 7	1.121.538	797		1.122.335		1.122.335	476.188	1.598.523	0	0
Tilburg, Oostkamer	9.883.395	6.804	5.558.221	4.331.978		4.331.978	17.600	4.349.578	0	0
Box, De Ruiting 2	363.303	100.974		464.277		464.277		464.277	0	0
Cultuurhistorisch Erfgoed										
Raasdalen, Klooster Mariadal	5.498.498	188.951	5.687.449	0		0			0	0
Geertswijdenberg, Dongesentrale	0	3.416	3.095	321		321	869.679	870.000	0	0
Claarwijk, KVL (leerfabriek)	3.710.898	166.650	3.877.548	0		0			0	0
Dongse, Moederhuis Franciscanessen	1.854.069	126.716	781.468	1.199.317		1.199.317	48.905	1.248.222	0	0
Voghel, CHViteamin	2.623.376	1.710		2.625.086		2.625.086		2.625.086	0	0
Ola, Bergosa fabriek	0	100.000	100.000	0		0			0	0
Bedrijfventures										
Zevenbergen, Caldic	9.454.744	22.821	11.249	9.466.316		9.466.316		9.466.316	0	0
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk (LP)	20.906.196	282.428		20.788.624		20.788.624	17.148.382	37.937.006	0	0
	55.904.647	1.006.899	16.029.419	40.882.127		40.882.127	18.560.754	60.045.340	602.459	602.459

Onderhanden werk overige

De post onderhanden werk overige, ad € 10.398.942 betreft:

- de projecten die in het kader van de gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat worden aangepakt ad € 5.432.376;
- en onderhanden werk van het ontwikkelbedrijf ad € 4.966.566.

Gereed product en handelsgoederen

De voorraden gereed product en handelsgoederen zijn te specificeren als:

	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Voorraad handelsgoederen ontwikkelbedrijf	6.459.005	5.458.466
Grondbank De Beerze/de Pielis	1.041.271	1.041.271
Grondbank De Kempen	5.916.544	5.077.148
Voorraad gronden VIV	29.141	0
	13.445.961	11.576.885

Uitzettingen met een rentetypische looptijd van korter dan één jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De voorziening wordt op peil gehouden door een jaarlijkse schatting van oninbaarheid.

Vorderingen op openbare lichamen	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
BTW	34.568.381	46.799.855
Debiteuren openbare lichamen	3.496.585	3.264.751
Totaal vorderingen openbare lichamen	38.064.966	50.064.606

	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Rekening courant verhouding met het Rijk		
Rekening courant verhouding met het Rijk	377.289.459	1.122.444.521
Totaal rekening courant verhouding met het Rijk	377.289.459	1.122.444.521

	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Rekening courant verhoudingen met niet-financiële instellingen		
Rekening courant verhoudingen niet financiële instellingen	3.944	3.944
Tot.rekening courant verhoudingen niet-financiële instellingen	3.944	3.944

	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Overige vorderingen		
Debiteuren algemeen	7.951.018	12.461.535
Voorziening dubieuze debiteuren	-1.042.961	-975.254
Vooruitgeboekte debiteuren	-79.167	-71.770
Totaal overige vorderingen	6.828.890	11.414.511

Voor oninbaarheid van debiteuren is ultimo 2019 een voorziening getroffen van € 975.254.

Liquide middelen

De kas en bank-saldi worden tegen nominale waarde op de balans opgenomen.

	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Liquide middelen		
	64.953	51.472
Totaal liquide middelen	64.953	51.472

Overlopende activa

De overlopende activa zijn onder te verdelen naar:

	Bedragen in €	
	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Overlopende activa		
- Europese overheidslichamen	48.616.685	54.036.256
- Rijk	45.301.830	32.970.734
- Overige Nederlandse overheidslichamen	21.783.774	4.105.521
- Overige overlopende activa	22.904.461	43.943.075
Totaal overlopende activa	138.606.749	135.055.586

Het verloop van de nog te ontvangen bedragen Europese en Nederlandse overheidslichamen is gespecificeerd opgenomen in de bijlage 5a in de bijlagenbundel op blz 41.

Buiten de balansstelling is aan de activa-zijde het bedrag van het toekomstig recht op verliescompensatie krachtens de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 opgenomen tot een bedrag van € 0.

PASSIVA

Dit betreft

- vaste passiva
- vlottende passiva

Vaste passiva

Dit betreft

- Eigen vermogen
- Voorzieningen
- Vaste schulden

Eigen vermogen

Tot het eigen vermogen worden gerekend de algemene reserve, de bestemmingsreserves en het saldo van de jaarrekening. Het verloop van het eigen vermogen in 2019 is als volgt:

	Bedragen in €			
	Saldo per 31 dec 18	Toevoeging in 2019	Onttrekking in 2019	Saldo per per 31 dec 19
Algemene reserve	254.494.431	149.863.461	143.193.302	282.639.871
Saldo jaarrekening 2018*	21.475.281			
Totaal algemene reserve	275.969.712	149.863.461	143.193.302	282.639.871
Bestemmingsreserve Essent	2.776.685.181	120.509.794	133.614.800	2.763.580.175
Overige bestemmingsreserves	588.904.193	346.919.396	235.796.549	700.027.040
Tot. overige bestemmingsreserves	588.904.193	346.919.396	235.796.549	700.027.040
Totaal algemeen reserves	3.641.559.085	617.292.651	512.604.651	3.746.247.085
Saldo jaarrekening 2019**				36.652.394

Saldo jaarrekening 2018*

Het saldo van de jaarrekening 2018 is na de vaststelling van de jaarstukken 2018 door PS in mei 2019 toegevoegd aan de algemene reserve. Het saldo van de algemene reserve per 31 dec 2018 ad € 275.969.712 betreft de som van de in de jaarrekening 2018 gepresenteerde waarde van de algemene reserve per 31 december 2018 ad € 254.494.441 en het rekeningresultaat 2018 ad € 21.475.271.

Saldo jaarrekening 2019**

Over de bestemming van het batig saldo van de jaarrekening 2019 ad € 36,7 miljoen besluiten PS bij het statenvoorstel tot vaststelling van de jaarstukken 2019.

Algemene reserve

De algemene reserve is opgedeeld in een aantal compartimenten, waarvan het verloop hieronder is weergegeven:

Algemene Reserve	per 31 dec 18	Bedragen in €		
		toevoegingen in 2019	onttrekkingen in 2019	per 31 dec 19
- overheveling	-3.128.647	3.203.647	0	75.000
- doorgeschoven ruimte	151.836.043	124.700.725	133.893.244	142.643.524
- voorfinanciering	-1.500.000	1.500.000	0	0
- Risicoreserve	117.500.984	20.459.089	5.985.004	131.975.070
- BA middelen 2015-2019	11.261.331	0	3.315.054	7.946.277
	275.969.711	149.863.461	143.193.302	282.639.871

Component overhevelingen

De algemene reserve fungeert als “tijdelijke stalling” voor het conform besluitvorming overhevelen van middelen tussen de verschillende jaren.

Onderdeel doorgeschoven ruimte

Op basis van besluitvorming van PS is de extra begrotingsruimte tijdelijk in de algemene reserve gestald om die in de komende jaren weer in de begroting te kunnen inzetten.

Component voorfinanciering

De component voorfinanciering van de algemene reserve omvat de middelen van activiteiten op de meerjarenbegroting die in de tijd naar voren zijn gehaald. Met het naar voren halen in de tijd ontstaat in een later jaar ruimte op de begroting. Deze ruimte wordt gebruikt om de tijdelijke voorfinanciering via de Algemene Reserve te compenseren. De mutaties in de reserve betreffen de voorgefinancierde middelen voor de omgevingsdiensten en de verplaatsing intensieve veehouderij.

Component risicoreserve

Bij de Voorjaarsnota 2004 is door Provinciale Staten de risicoreserve ingesteld om de beleidsrisico's (de risico's die uitdrukkelijk zijn aanvaard als consequenties van bepaald functioneel beleid en die in de toekomst kunnen leiden tot extra budgettaire beslag) af te dekken. Een nadere toelichting op de risico's die via de risicoreserve worden afgedekt is opgenomen in paragraaf 4 weerstandsvermogen en risicobeheersing in de jaarstukken.

Component Bestuursakkoordmiddelen

Voor de afwikkeling van het “oude bestuursakkoord” is binnen de algemene reserve een afzonderlijke component opgenomen.

Bestemmingsreserve Essent

In deze reserve die is gevormd uit de opbrengst van de verkoop aandelen Essent is in vier componenten opgedeeld.

Algemene Reserve	per 31 dec 18	Bedragen in €		
		toevoegingen in 2019	onttrekkingen in 2019	per 31 dec 19
- Immunisatieportefeuille	2.342.387.197	5.330.296	5.330.296	2.342.387.197
- Investeringsagenda	473.737.086	48.687.357	90.668.530	431.755.913
- Dividend- en rentereserve	315.242.267	36.492.141	37.615.974	314.118.434
- Balansverkorting	-354.681.369	30.000.000	0	-324.681.369
	2.776.685.181	120.509.794	133.614.800	2.763.580.175

Component Immunisatieportefeuille

Deze component heeft tot doel om een zeker rendement te genereren, door het jaarlijks ontvangen van een vast rendement, ter compensatie van de wegvallende dividendstromen van Essent. (zie ook de paragraaf Treasury)

	Bedragen in €	
Reserve Essent component	Saldo	Saldo
Immunisatieportefeuille	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Nominale waarde	942.784.000	352.065.000
Agio/disagio saldo	25.521.950	4.431.362
<i>Boekwaarde beleggingen</i>	<i>968.305.950</i>	<i>356.496.362</i>
Bruglening Enexis	107.898.628	0
Langlopend via deposito's schatkist*	340.700.000	340.700.000
Uitzettingen kortlopend schatkist		297.681.156
Langlopende leningen aan decentrale overheden	1.305.759.071	1.274.385.396
Leningen in het kader van publieke taak	274.995.172	282.033.866
Gefinancierd uit overtollige middelen	-655.271.625	-208.909.583
	2.342.387.196	2.342.387.197

*) In totaal is € 340.700.000 uitgezet in langlopende deposito's bij de schatkist.

Component Investeringsagenda

Deze component staat ten dienste van de investeringsstrategie van de Agenda van Brabant en moet op de juiste momenten de middelen genereren voor de uitvoering van de geplande investeringen (zie ook paragraaf Treasury).

	Bedragen in €	
Reserve Essent component	Saldo	Saldo
investeringsagenda	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Nominale waarde	180.810.000	90.525.000
Agio/disagio saldo	4.025.391	1.903.350
<i>Boekwaarde beleggingen</i>	<i>184.835.391</i>	<i>92.428.350</i>
Belegd in deposito's		
Via rekening courant	125.075.725	163.576.360
Via leningen (o.a. fondsen) en in grond	163.825.970	175.751.203
	473.737.086	431.755.913

Component dividend en rentereserve

Deze component heeft tot doel om de reële waarde van de immunisatieportefeuille op peil te kunnen houden en éénmalige tegenvallers op te kunnen vangen.

Component Balansverkorting

Provinciale Staten hebben bij de Voorjaarsnota 2010 besloten tot afwaardering van de geactiveerde investeringsbijdragen aan derden (waar geen provinciaal bezit tegenover staat, zie ook Voorjaarsnota 2010 blz 25/26). Hiervoor is een deel van de opbrengst verkoop Essent aangewend.

Een gedetailleerd overzicht van het verloop van de algemene reserve en de bestemmingsreserves van de provincie is opgenomen in de bijlage 4 van de bijlagenbundel op blz 37.

Rekeningresultaat

De jaarrekening 2019 sluit met een batig saldo van € 36,7 miljoen na verwerking van de hierboven (in de tabel van het eigen vermogen) vermelde stortingen en onttrekkingen.

De jaarrekening 2018 sloot met een batig saldo van € 21,5 miljoen, dat conform de bestendige gedragslijn is toegevoegd aan de algemene reserve.

Voorzieningen

De voorzieningen zijn met uitzondering van de voorziening APPA en de risicovoorziening algemeen, gewaardeerd op het nominale bedrag van de daaraan ten grondslag liggende verplichtingen c.q. de voorziene verliezen.

De voorziening APPA en risicovoorziening algemeen zijn opgenomen tegen contante waarde.

Van de voorzieningen is het verloop als volgt weer te geven.

	Saldo	Toevoeging	Vrijval	Onttrekking	Bedragen in € Saldo per
	per 31 dec 18	in 2019	in 2019	in 2019	per 31 dec 19
Voorzieningen	50.816.136	7.638.075	1.200.000	4.100.812	53.153.399

De vrijval heeft betrekking op de voorziening nazorg stortplaatsen. De provincie staat garant voor een eventueel negatieve equalisatiereserve bij de gesloten stortplaatsen, maar van een negatieve reserve is voor 2019 geen sprake.

N.B. Een aantal voorzieningen is rechtstreeks in mindering gebracht op de activa.

Het verloop hiervan is als volgt weer te geven:

	Saldo	Toevoeging	Vrijval	Onttrekking	Bedragen in € Saldo per
	per 31 dec 18	in 2019	in 2019	in 2019	per 31 dec 19
Voorzieningen	78.038.253	9.996.595	9.790.414	33.026.679	45.217.755

De vrijval betreft:

Voorziening grondexploitatie	238.745
Voorziening leningen aan deelnemingen	3.140.451
Voorziening Leningen overig verbonden partijen	6.411.218
	<u>9.790.414</u>

In het kader van de transactie met RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties gegeven aan RWE. Het overgrote deel van deze garanties is door de verkopende aandeelhouders op het moment van verkoop van Essent aan RWE overgedragen aan Verkoop Vennootschap BV, die vanaf het moment van oprichting dus ook aansprakelijk is mochten één of meer van deze garanties worden ingeroepen. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd op een aparte bankrekening zal worden aangehouden (in jargon: in escrow zal worden gestort). Buiten het bedrag dat in escrow zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet verder aansprakelijk. Het provinciaal aandeel is als onderdeel van de verkoopopbrengst Essent in de voorziening Escrow gestort. In de balans van de provincie is de voorziening gesaldeerd met de vordering op de Verkoop Vennootschap BV. Ultimo 2019 resteert nog € 3.477.488 in deze voorziening.

Voorts bedragen de voorzieningen op de door provincie verstrekte geldleningen ultimo 2019 een bedrag van € 13.097.682 en is voor kapitaalverstrekking aan deelnemingen een voorziening opgenomen van € 10.659.804.

Voor dubieuze debiteuren is ultimo 2019 een bedrag van € 975.254 opgenomen.

Op de geactiveerde gronden ontwikkelbedrijf is een voorziening van € 17.007.527 in mindering gebracht.

Een gedetailleerd overzicht van het verloop van de voorzieningen van de provincie is opgenomen in de bijlage 5 van de bijlagenbundel op blz 40.

Vaste schulden

De vaste schulden, schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer, worden gewaardeerd tegen de nominale waarde minus de aflossingen.

	Bedragen in €			
	Saldo per 31 dec 18	Vermeerdering in 2019	Aflossingen in 2019	Saldo per 31 dec 19
Onderhandse leningen van				
PPS-A59	14.316.552	0	7.032.677	7.283.875
BOM-lening*	2.566.666	0	0	2.566.666
Totaal	16.883.218	0	7.032.677	9.850.541

*Betreft een schuldrelatie met het ministerie van Economische Zaken.

De totale rentelast voor de vaste schulden in 2019 bedraagt € 411.581.

Een gedetailleerd overzicht van de vaste schulden is opgenomen in de bijlage 6 van de bijlagenbundel blz 43.

Vlottende passiva

Netto-vlottende schuld met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

De netto vlottende schulden zijn onder te verdelen in:

	Bedragen in €	
Vlottende schulden	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Banksaldi	0	0
Crediteuren	135.085.896	142.749.359
Tegoed nazorgfonds inzake schatkistbankieren	40.563.203	988.542
Tegoed BOM holding inzake schatkistbankieren	51.000.000	36.150.000
Overige vlottende schulden	1.059	1.195
Totaal vlottende schulden	226.650.158	179.889.097

Crediteuren

Het crediteurensaldo ultimo 2019 bedroeg € 142.749.359 en is daarmee hoger dan eind 2018. Het relatief groot aandeel van niet jaarlijks terugkerende incidentele posten (o.a. projectsubsidies) met wisselende betaalmomenten kan leiden tot grote fluctuaties in crediteurbalans-standen.

Overlopende passiva

Bedragen in €		
Overlopende passiva	per 31 dec 18	per 31 dec 19
Vooruitontvangen bedragen van overheidslichamen		
- Europese overheidslichamen	8.414.901	8.215.505
- Rijk	40.941.072	1.323.070
- Overige Nederlandse overheidslichamen	220.651	92.465
Subtotaal vooruitontvangen bedragen van overheidslichamen	49.576.624	9.631.040
 Nog te betalen subsidies	 458.816.305	 417.367.526
 Overige overlopende passiva		
- Afdrachten salarissen	5.081.938	5.204.647
- Nog te betalen / vooruitontvangen	197.646.486	180.767.480
Subtotaal overige overlopende passiva	202.728.424	185.972.126
 Totaal generaal overlopende passiva	 711.121.353	 612.970.693

Een specificatie van de vooruitontvangen bedragen van overheidslichamen is opgenomen in bijlage 5a van de bijlagenbundel op blz 42.

Nog te betalen subsidies

De post overlopende nog te betalen subsidies per ultimo boekjaar is gebaseerd op de voorlopige subsidietoekenningen.

De lasten als gevolg van voorlopige subsidie toekenningen worden genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking), tenzij:

- a. De hoogte van de subsidie expliciet is verbonden aan de te leveren prestaties (p x q subsidies), voorbeeld hiervan is een vast bedrag aan subsidie per aangelegd bushokje;
- b. De subsidie op basis van de subsidiebeschikking expliciet toe te rekenen is aan volgende begrotingsjaren (bijvoorbeeld (1) een subsidie toegekend in 2019, maar voor exploitatiejaar 2020, (2) een toekenning van een beschikking voor een project in 2018, maar in de beschikking wordt expliciet aangegeven dat het project uitgevoerd zal worden in 2019);
- c. Op basis van het subsidieproces de indruk bestaat dat de start van het project expliciet is gepland in een ander boekjaar (bijvoorbeeld het eind december nog toekennen van subsidies). Bij de start van een project kan hierbij ook gedacht worden aan voorbereidingswerkzaamheden, zoals opmaken van bestek, tekeningen e.d.
- d. Per balansdatum reeds een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van de eventueel terug te vorderen subsidie (dit corrigeren op de last). Dan wordt een vordering te opgenomen in de jaarverslaggeving (inclusief correctie op de lasten) indien op een betrouwbare wijze kan worden ingeschat welk deel van de toegekende subsidies zal worden ingetrokken dan wel lager zal worden vastgesteld. Indien blijkt dat dit bijvoorbeeld op basis van de afgelopen jaren geen constant beeld oplevert en derhalve geen betrouwbare inschatting gemaakt kan worden, dan wordt de vordering uit voorzichtigheid nog niet verantwoord.

Als gevolg van deze verantwoordingssystematiek bestaat er op balansdatum derhalve een onzekerheid ten aanzien van de exacte hoogte van de nog te betalen subsidies en de subsidies die 100% worden bevoorschot.

Het verloop van de nog te betalen subsidies kan als volgt worden gespecificeerd:

Verloop Nog te betalen Subsidies (overlopende passiva)

overlopende passiva

Productgroep	Omschrijving	Saldo per 31-12-2018	Vermeerderingen	Verminderings	Saldo per 31-12-2019
0101	Provinciebestuur	3.992	1.350.000	1.350.000	3.992
0102	Bestuurlijke samenwerking	0	21.600	21.600	0
0201	Ruimtelijke ontwikkeling van het mozaïk	10.025.748	4.190.086	7.774.371	6.441.462
0202	Agrofood 2020; Brabant Quality	7.956.081	3.058.846	5.039.955	5.974.972
0301	Water	14.460.922	19.752.886	13.851.824	20.361.984
0302	Milieu	19.017.133	2.913.752	1.778.142	20.152.743
0303	Natuur en landschap	77.902.588	42.613.045	33.812.088	86.703.545
0304	Groen Ontwikkelfonds Brabant	176.365.830	455.588	22.512.331	154.309.087
0401	Algemeen economisch beleid	3.487.576	9.002.762	6.367.984	6.122.353
0402	Economisch programma Brabant	16.618.429	12.133.497	13.303.522	15.448.404
0404	Duurzame energie en energietransitie	2.601.763	7.038.168	5.130.303	4.509.628
0501	Basis op orde	1.106.390	4.805.235	4.868.310	1.043.315
0502	(Regionale) ontwikkelagenda's	80.773.058	20.547.327	36.583.011	64.737.373
0503	Strategische agenda	21.139.650	15.878.728	12.926.275	24.092.103
0601	Cultuur	22.560.991	1.214.109	22.818.469	956.631
0602	Erfgoed	4.426.518	15.590.509	14.480.258	5.536.769
0603	Sociale Veerkracht	15.881	2.443.416	1.609.696	849.601
0604	Sport	353.756	559.261	789.453	123.564
Totaal Nog te betalen subsidies (overlopende passiva)		458.816.305	163.568.814	205.017.593	417.367.526

Verleende garanties en waarborgen

Buiten de balanstelling zijn aan de passiva-zijn de bedragen aan borgstellingen en garantstellingen aan natuurlijke en rechtspersonen opgenomen waarvan de specificatie als volgt is weer te geven:

	per 31-12-2019	per 31-12-2018
Gemeenschappelijk gewaarborgd	5.830.037	7.009.037
Overige garantieverplichtingen	82.834.258	116.494.466
	88.664.295	123.503.503

De gewaarborgde geldleningen, de gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen en de afgegeven garanties zijn gespecificeerd opgenomen in de bijlagen 7a en 7b.

Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen groenfonds (bijlage 7a)

De provincie heeft een doorbetalingsverplichting van rente en aflossingsbedragen van leningen aan het Nationaal Groenfonds. Deze leningen zijn in 1999 tot stand gekomen door een convenant tussen het Rijk en de provincies in het kader van natuurontwikkeling. De provincie Noord-Brabant heeft op 31 december 2019 een restschuld van € 5.830.037. Tot en met 2023 dient de provincie jaarlijks € 1,5 miljoen aan rente en aflossing te betalen waarvoor ze in het provinciefonds volledig wordt gecompenseerd. Vanwege de financieringsconstructie is de resterende schuld niet opgenomen als langlopende schuld in de balans.

Overige garanties (bijlage 7c)

De provincie heeft voorts garanties verstrekt aan Havenschap Moerdijk, voor de woningbouw, BNG bank, TOM, het Nationaal groenfonds, IPO/BNG, Federatie Nederlandse Vakbeweging, Energiefonds Brabant

BV, gemeenten Cuijk, Mook en Middelaar, Lightyear, Participatiefonds Wind A16 BV en de gemeente Breda. Deze maximaal in te roepen garanties belopen een totaal van € 82,8 miljoen.

Een specificatie van de mutaties in de garantieverplichtingen aan instellingen in 2019 is onderstaand opgenomen:

Mutaties garantieverplichtingen	bedragen in €	
	jaarrek.2018	jaarrek.2019
Overige garantieverplichtingen ultimo 2018	116.494.466	
<u>Vervallen garantieverplichtingen</u>		
Restant garanties stimulering woningbouw		-3.817.122
Lagere garantie IPO-BNG		-60.000
CBRE		-300.000
Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen		-1.248.561
Heliox Solar		-1.000.000
Stichting Midpoint Brabant		-739.855
gemeente Deurne		-28.938.794
gemeente 's-Hertogenbosch		-381.784
Nieuwe garantieverplichtingen		
gemeente zundert		1.500.000
participatiefonds wind A16		1.100.000
gemeente Breda projectleider wind a16		225.908
Totaal overige garantieverplichtingen 2019		<u>82.834.258</u>

Niet uit de balans blijvende gerelateerde rechten en verplichtingen

Derivaten

Door de provincie Noord-Brabant wordt gebruik gemaakt van één derivaat: voor de afdekking van een renterisico dat is ontstaan bij het PPS project voor de aanleg van de autosnelweg A59. De financiering voor dit project bestaat voor een deel uit een langlopende lening (bij aanvang ruim € 86 miljoen) die het bouwconsortium Poort van Den Bosch is aangegaan bij de BNG. Deze lening wordt in de periode 2006 – 2020 volledig afgelost in gelijke driemaandelijke termijnen.

De provincie betaalt voor de beschikbaarheid van de weg elke drie maanden naast een vergoeding aan het consortium een bedrag aan rente en aflossing van de genoemde lening direct aan de BNG. De lening heeft een variabele rente (driemaands euribor).

Bij het financieringsmodel voor de PPS A59 is de provincie uitgegaan van een rente van 3,475%. De provincie wenste het risico van een hogere rente van de lening af te dekken en heeft daarom een renteswap afgesloten. Met de renteswap wordt de variabele rente geruild tegen een vast rente die is bepaald op 3,475%.

Voordat de renteswap is afgesloten heeft de provincie deze casus voorgelegd aan de toezichthouder, het ministerie van BZK. Deze heeft ingestemd met de wijze waarop de provincie het renterisico heeft afgedekt. De renteswap is afgesloten bij de Rabobank. De rating van deze bank is AA respectievelijk A (afhankelijk van ratingbureau).

De renteswap heeft gedurende de looptijd een marktwaarde. Aan het einde van de looptijd van de lening

bedraagt de marktwaarde altijd nul. Voor deze renteswap geldt geen bijstortverplichting.

De marktwaarde van de renteswap is gerelateerd aan het niveau van de lange rente.

Per 31 december 2019 was die marktwaarde +/- € 179.498. Met de bank is een bedrag afgesproken in relatie tot de marktwaarde van de renteswap: € 17.062.000. Indien de marktwaarde van de renteswap daalt tot onder het niveau van het afgesproken bedrag, heeft de bank op grond van het contract, het recht te verlangen het niveau van de dekking weer op peil te brengen. De mogelijkheid dat het niveau van het huidige afgesproken bedrag wordt overschreden is uitgesloten.

Overeenkomst Provincie Noord-Brabant en Groenontwikkelfonds Brabant (GOB)

De provincie Noord-Brabant is met het GOB een overeenkomst aangegaan over de beschikbaarstelling van gronden aan het GOB zoals vastgelegd in de Overeenkomst trekkingsrecht grond van 1 juli 2014. Het GOB is gerechtigd tot de positieve netto-opbrengsten welke rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de Gronden. Onder de netto-opbrengsten wordt verstaan de opbrengsten die voor de Provincie rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de gronden onder aftrek van alle kosten die voor de provincie rechtstreeks verband houden met (het beheer van) de gronden en de (economische) eigendom daarvan. Eventuele verliezen die rechtstreeks voortvloeien uit het beheer van de gronden zullen verrekend worden met de verkoopopbrengsten.

Ruimtelijke ordening

In het kader van het gewijzigd beleid m.b.t. ruimtelijke ordening loopt nog een aantal claims. Op dit moment is nog onduidelijk of dit gaat leiden tot aansprakelijkheid van de provincie Noord-Brabant. Daarnaast is het onduidelijk wat de mogelijke omvang is van deze claim. In de risicoreserve is voor deze claims een bedrag van € 1,8 mln gereserveerd, voor het geval dat deze claims worden toegewezen.

Natuurtaken

De commissie BBV, die verantwoordelijk is voor het stellen van de jaarverslaggevingsregels voor de decentrale overheden, heeft begin april 2015 een uitspraak gedaan over de verwerking van de verplichtingen, die naar de provincies zijn overgekomen. Daarbij is de aanwijzing gegeven dat alle verplichtingen voortkomend uit beschikkingen verleend vóór 2014 nog verwerkt moeten worden op basis van het zogenaamde kasstelsel. Dit wil zeggen de lasten worden pas door de provincie verantwoord indien de uitgave richting het RVO worden gedaan. Deze keuze is met name voortgekomen omdat de rijksfinanciering ook op deze wijze plaats vindt.

De verplichtingen die de provincie in het kader van haar natuurtaken vanaf 2014 is aangegaan zijn volgens het baten en lastenstelsel verwerkt. Dit is daarmee in lijn met de verwerkingswijze van alle andere provinciale subsidies.

Ultimo 2019 resteert aan openstaande verplichtingen m.b.t. grondgebonden regelingen nog € 52,4 mln.

Uitkering provinciefonds

De realisatiecijfers uitkering provinciefonds zijn gebaseerd op de decembercirculaire 2019. Bij de mei/juni-circulaire 2020 zal blijken of het uitkeringsbedrag 2019 nog naar beneden wordt bijgesteld door het Rijk. Zoals gebruikelijk wordt een lagere of hogere bijstelling verrekend met het volgende uitkeringsjaar (dus 2020). Afhankelijk van het publicatiemoment zal de verrekening worden betrokken bij burap of bij de begroting 2021.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen m.b.t. verstrekte geldleningen

Door de provincie zijn voor het vertrekken van geldleningen, overeenkomsten aangegaan met diverse partijen. Op basis van deze overeenkomsten hebben deze partijen nog trekkingsrechten per ultimo 2019:

Naam lening	Bedragen in €			
	Maximum o.b.v. overeenkomst	Verstreking t/m 2018	Verstreking 2019	Trekkingsrecht Ultimo 2019
Lening Cleantechfonds	12.000.000	6.500.000		5.500.000
Lening Innovatiefonds	125.000.000	24.500.000	18.500.000	82.000.000
Lening Energiefonds	60.000.000	25.500.000	2.500.000	32.000.000
Lening Noordkade	3.000.000	2.500.000		500.000
Lening DSFF	11.900.000	0	8.460.754	3.439.246
Lening Boei / KVL	1.661.000	1.388.000		273.000
Lening OLSP	12.500.000	9.400.000		3.100.000
Lening High Tech XL	750.000	450.000	150.000	150.000
Lening Rockstart	300.000	200.000	100.000	0
Lening Green Chemistry	4.133.400	1.445.145	2.688.255	0
Lening Start Up Fonds	10.000.000	1.000.000	2.000.000	7.000.000
Lening Europees Inv.fonds	30.000.000	1.030.000		28.970.000
Lening Woonconnect	1.200.000	414.000	786.000	0
Lening Kempenoren	365.000	35.000	330.000	0
Lening Ministerie van Defensie	22.000.000	5.000.000	10.000.000	7.000.000
Lening Gemeente Geldrop Mierlo	3.028.000	2.119.600	908.400	0
Lening Gemeente Son en Breugel	2.535.844	1.775.091	760.753	0
Lening Gemeente Eindhoven	15.000.000	10.500.000		4.500.000
Lening Stichting Europees Keramisch Werkcentrum	4.536.068	0	4.169.434	366.634
Lening Stichting Park Campus	2.375.000	0	1.075.000	1.300.000
Lening Onelogistics	1.666.666	0	1.666.666	0
Lening Familievarken	550.000	0	550.000	0
Lening Brainport	150.000	0	150.000	0
Lening Deel Auto	25.000	0	25.000	0
Lening Ildiz en Meijers (vrachtauto Zonnepanelen)	25.000	0	25.000	0
Lening Stichting Photondelta	9.291.975	0	0	9.291.975
				<u>185.390.855</u>

Kunstbezit

De provincie bezit een aantal kunstwerken die niet op de balans zijn opgenomen. De verzekerde waarde van deze kunstwerken bedraagt € 6,2 miljoen.

Gebeurtenissen na balansdatum

Ook Noord-Brabant wordt hard getroffen door het coronavirus en door de maatregelen om het virus te beteugelen. Op tal van terreinen liggen activiteiten en het openbare leven stil en hoelang dat gaat duren is ongewis. De zorgen zijn groot en de gevolgen voor de middellange en lange termijn zijn niet te overzien. De vrees dat de gevolgen van het virus een zware wissel trekken op de economie wordt steeds meer gevoeld en een recessie lijkt onontkoombaar.

Wat de vertraging of het afblazen van activiteiten van de provincie zelf gaat kosten staat nog niet vast. En ook is niet duidelijk wat dit voor de grote projecten van de provincie betekent die op stapel staan.

Laat staan dat we weten wat het financieel voor onze partners, gemeenten, grote en kleine ondernemers, ondernemers die nog maar net zijn gestart en tal van instellingen op het gebied van cultuur samenleving en sport en voor onze burgers betekent.

Voor harde conclusies is het nog te vroeg. We brengen nu in kaart wat de gevolgen zijn voor onze eigen projecten, we gaan na wat het betekent voor onze kosten en opbrengsten, voor onze contractuele verplichtingen en overeenkomsten, voor onze subsidies en ons subsidieproces, voor onze aanbestedingen, voor onze deelnemingen, voor de verstrekte leningen etc etc.

Tegelijkertijd gaan we aan de slag om in aanvulling op de rijksmaatregelen te bezien waar samen met onze partners de inzet van de provincie het meest nodig en effectief is en in welke vorm die inzet het best uitvoerbaar is om de gevolgen van deze crisis zoveel mogelijk te verzachten.

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Inleiding

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald dat de arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume onderdeel vormen van de uiteenzetting over de financiële positie in de begroting. Deze verplichtingen zijn ook in de meerjarenraming opgenomen.

Bedragen zijn exclusief indexering (prijsspeil 2019).

Ambtelijk apparaat

Vakantiegeld

Met ingang van 2015 het vakantiegeld onderdeel geworden van het Individueel Keuze-Budget, dat binnen het kalenderjaar volledig moet zijn opgenomen. Daarmee is er ultimo van het boekjaar geen verplichting meer van opgebouwd vakantiegeld.

Inkomensvoorziening vml. personeel via uitkeringsinstantie / detacheringsorganisatie (werkloosheid, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, suppletie en inkomensgarantie)

De Provincie is eigenrisicodragers voor de WW- en de WGA-uitkeringen o.g.v. de Wet Inkomen en Arbeid. Dat geldt uiteraard ook voor het bovenwettelijk deel van de WW. De uitkeringsinstanties die deze voorzieningen uitvoeren declareren de kosten maandelijks bij de provincie.

De werkelijke uitkeringen in 2019 resp. de te verwachten uitkeringen en uitvoeringskosten in de komende jaren zijn:

Bedragen x € 1.000	2019	2020	2021	2022
uitkeringen	341	350	350	350
uitvoeringskosten	1	1	1	1

Vertrekregelingen/Mobiliteitsdienstverband

In bijzondere gevallen worden met medewerkers afspraken gemaakt bij beëindiging van het dienstverband, o.m. via vaststellingsovereenkomsten. De kosten hiervan zijn veelal meerjarig. In 2019 was nog sprake van 1 lopende overeenkomst, die is geëindigd aan het eind van het jaar.

Bedragen x € 1.000	2019	2020	2021	2022
loonkosten	71	0	0	0
uitvoeringskosten	0	0	0	0

Mobiliteitsregelingen

Voor de financiële consequenties van de mobiliteitsregelingen die in het kader van strategisch personeelsbeleid in 2017 voor het personeel zijn opengesteld is een voorziening gevormd. Voor de meerjarige consequenties wordt verwezen naar bijlage 8a Informatie over ontslagregelingen.

Bestuur

Verplichtingen inzake pensioenen van (voormalig) gedeputeerden (o.g.v. de Wet APPA)

Voor deze verplichtingen is een permanente voorziening beschikbaar. Deze verplichtingen worden hier niet meer opgenomen.

Verplichtingen inzake wachtgeld van (voormalige) statenleden

De wachtgeldregeling voor Statenleden is vervallen, alsmede de overgangsregeling.

Schatkistbankieren

In verband met verplicht schatkistbankieren dient onderstaand overzicht in de toelichting op de balans te worden opgenomen.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
		Verslagjaar 2019			
(1)	Drempelbedrag	4.860			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	176	1.261	615	535
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	4.684	3.598	4.244	4.325
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
		Verslagjaar			
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	1.054.790			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	500.000			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	554.790			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	4.860			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	15.845	114.777	56.618	49.185
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	176	1.261	615	535

Wet normering topinkomens (WNT)

Wet normering topinkomens (WNT)

WNT-verantwoording 2019 Provincie Noord-Brabant

De WNT is van toepassing op [Provincie Noord-Brabant]. Het voor [Provincie Noord-Brabant] toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2019 € [€ 194.000,-] ([het algemeen bezoldigingsmaximum])

1. Bezoldiging topfunctionarissen

Beloning van bestuurders en overige topfunctionarissen in de (semi)publieke sector dienen wettelijk genormeerd respectievelijk gemaximeerd te worden. Dit heeft geresulteerd in de Wet normering

bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector, thans aangeduid als 'Wet normering topinkomens' (WNT). Voor 2019 is het algemeen maximum € 194.000,- inclusief belaste kostenvergoeding en pensioenbijdrage werkgever. De WNT geeft aan dat de provincie verplicht is om jaarlijks in het financieel jaarverslag de bezoldiging van iedere topfunctionaris en gewezen topfunctionarissen op persoonsnaam op te nemen, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Voor de Provincie Noord-Brabant houdt dit in dat de bezoldiging van de algemeen directeur en griffier opgenomen moet worden in de jaarstukken. In 2019 betreft dit de in tabel hieronder vermelde personen. Naast deze tabel vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2019 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen. Naast de hieronder vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2019 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

bedragen x € 1	Dhr. M.J.A. van Bijnen	Mevr. K.A.E. ten Cate
Functiegegevens	Provinciesecretaris / Algemeen directeur	Griffier van Provinciale Staten
Aanvang en einde functievervulling in 2019	01/12 – 31/12	01/01 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	Ja	Ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	150.704	106.977
Beloningen betaalbaar op termijn	20.177	17.990
<i>Subtotaal</i>	<i>170.881</i>	<i>124.967</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	194.000	194.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	170.881	124.967
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2018		
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01/12 - 31/12	01/01 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0	1,0
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	137.707	98.200
Beloningen betaalbaar op termijn	18.520	16.338
<i>Subtotaal</i>	<i>156.227</i>	<i>114.538</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	189.000	189.000
Bezoldiging	156.227	114.538

Overige verplichte bijlagen

Overige verplichte bijlagen

- De voorgeschreven bijlage met de lasten en baten ingedeeld naar taakvelden is opgenomen in de bijlagenbundel onder nummer 11a.
- De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over de van het Rijk ontvangen specifieke uitkeringen

is in de bijlagenbundel opgenomen in bijlage 11b

- De bijlage met het voorgeschreven overzicht van incidentele lasten en baten met daarbij het overzicht van structurele mutaties in de reserves, is opgenomen in de bijlagenbundel in bijlage 12.
- De voorgeschreven kengetallen over de financiële positie behorend bij de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn in de bijlagenbundel opgenomen en toegelicht in bijlage 13.